(10) X

Witchcraft
B
781
A33A6
1605

PRESIDENT WHITE LIBRARY.
CORNELL UNIVERSITY.

B 2431 53. 2/4/10.

15 1

5
194

(10) X

Witchcraft
B
781
A33A6
1605

PRESIDENT WHITE LIBRARY.
CORNELL UNIVERSITY.

B 2431 53. 2/4/10.

15 1

5
194

Liber admodum rarus, teste Clement,
qui in Bibliothq Curiense hanc exhibet editionem
T. I. p. 95. –
fM. –

APPENDIX APOLOGETICA

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ AB NETTESHEYM ARMATÆ MILITIÆ EQVITIS Aurati & V. I. ac Medicinæ Doctoris,

PERTINENS AD SECVNDAM EIVS OPERVM LVGDVNI editorum partem.

Elenchum pagina sequens Præfationem exhibebit.

LVGDVNI,
PER BERINGOS FRATRES

M. D. C V.

W
2/IV/10

A.243153

EPIGRAMMA AD DOMINVM AGRIPPAM, DE INCERTITVDINE ET VANITATE scientiarum & artium, atque excellentia verbi Dei declamatorē, quin potius *artemasticem, benigna sub interpretatione accipiendum * citra iniuriam aut inuidiam aut inuectiuam lōge absentem, simulq; alienam Buscono, *veritatis alumno.

* Artemasticem *nouū vocabulum à Buscono, ex Latino & Graco cōpositum, nusquam apud cateros Poetas aut Grāmaticos repertum: quia miserrimi ingenii esset semper vti inuentis & ex seipso nō inuenire noua vocabula.*

*Citra iniuriam *color est Rhetoricus, quo negat se facere, quod maxime facit, vocans me Ardelionem, insuper periuriꝫ & tergiuersationis à verbo Dei insimulans.*

*Veritatis alumno, *Si veritatis alumnus esset Busconus, non tam insigni mulcta punitus fuisset in iudicio apud Bruxellas damnatus de commisso crimine falsi.*

CLara sub Agrippa* probantur dogmata vafro,
Et sua sulcat aquas scriptio stultiferas.
Censor enim rigidus nulli qui parcit honori,

*probantur, *pro exprobrantur, per figuram quæ dicitur ignorantia poetica.*

Papa redarguitur, Cæsar
& omne bonum.

Quos fert *erratus titulus bene *tutat eosdem
Declamans, vario fingere cuique licet.
Fallere cuiq; nefas cur scribere quilibet audet
Audax est verbi copia vanitoni.
Probrifer est titulus *scitũ qui *vanat amandum.
Eminet insigni certius arte nihil.
Ars haud sit damnãs, multus licet artis abusus
Fit nitidæ viuens crimine nemo caret.
Præsignis *bellam denigras quamlibet author
Artem, scis qui sis, *amplus es ardelio.
Nam noscis, nescis, rides, fles omnia carpis.
Sic proprio ecce tuus co dice versus habet.
Sis gemini Doctor iuris grauitatis amicus.
At *iuramenti quæso memento tui.

* Erratus, *pro errata per locũ ab auctoritate, quia sic loquutus est Reuerendus pater, Frater Magister noster & Magister hæreticorum Iac. Hochstratus in libro suo contra Cabalam.*

*Tutat, *Poetice & Busconice: nã vulgus Grãmaticorum dicit tutatur aut tuetur.*

*Scitum, *pro scientia, nouus lepos: & sicut puri in scholis dicũt comestũ pro cibũ meum.*

*Vanat, *nouũ verbum, & Buscono dignum. Sed admonitus à illo postea suppositi. Pungit.*

*Bellam artẽ, *Venusta & rosea elegãtia in carmine tam spinoso.*

* Amplus ardelio *appositum epithetũ, quemadmodum dicitur. Amplissime pater.*

*Iuramenti, *Nõ intelligitur de iuramẽto præstito in baptismo, quo renuntiatur Satana & artibus eius. Sed de extorto in scholis, quo iuratur in verba magistri.*

Quisq;

Quiſque tuum laudat librum.
quod verba tonantis
Celſa Dei præfert quem
decus omne decet.
Illa profecto vigent cedri-
nis digna tabellis,
Æterniſque tuæ meſſibus
hiſtoriæ.
Quas reprobas artes, aulam
complecteris ipſam.
Verba Dei laudas more
negata tuo.
Leuior ô frater præſenti
parcito pennæ,
Recto forſan ego * nu-
mine motus agor.

Numine, *fortaſſis ſuo malo Genio Quippe etiã mali damones nonnunquam à Poetis vocantur numina.*

REVERENDI PATRIS FRATRIS AVRELII AB Aquapendente Auguſtiniani Epigramma in Buſconum Louan. verſificatorem.

EST leuis ardelio, currenſq; per omnia neſcit
Siſtere, ſed petulans fertur in omne genus
Buſconis: at cunctas miſeratur neſcius artes,
Et ſic Buſconio carmine cuncta tonant.

Agrippam miseris decerpit morsibus, inde
Vir grauis esse sibi dicitur ardelio.
Quid quoque quod gracili volitat super omnia pœna:
Busconus est igiiur maximus ardelio.

EIVSDEM AVRELII EPIgramma in Louanienses articulatores.

EXpectata diu vestra est censura per orbem
Artibus oppressis spem daret vt reditus.
Agrippæ hinc ignem gladiumque minatur & vndas,
Diis etiam inuitis destinat ille stygem
Qui tandem exiguum potuistis gignere murem,
Res versa in risum est, gloria parq; decus.
Sic decet indoctas, qui torquet spicula musas,
Vt cadat, vt toto fabula in orbe siet.
Ite in Pigmæos conuertite tela gruesq;
His eritis Cæsar numina magna Deus.

HENRICI CORN. AGRIPPÆ Epigramma ad Cæsarem.

QVum me suspectum teneas de crimine Cæsar
Quod tibi persuasit Monachorum barbara turba.
Præcipis insontem, vt iugulet palinodia librum.
Sed detractorum vt noscas mendacia & artes
Siste gradum iustum est, vnam vt insontibus aurem
Exhibeas, quam iam primam conceſseris hosti.

REVE-

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI GENEROso domino, domino Laurentio Campego, tituli S. Mariæ trans Tyberim presbytero Cardinali, Sanctæ Romanæ sedis, per Germaniam nuper à latere Legato, domino & patrono suo semper obseruandissimo,

Henricus Corn. Agrippa,

S. D.

QVVM me tuæ sublimitati (ob propensum eius erga me fauorẽ, tum ob collata in me beneficia tum ob patrocinium aduersus illos qui Cæsarem, totamq; Cæsaris aulam in meã perniciem irritarunt, & propemodum persuaserunt) plurimis maximisque nominibus obligatum esse cognoscam (pater reuerendissime) veniam mihi dabis, si grauioribus quoque nominibus cupiam me tibi reddere obligatiorem: rursusque te patrem virtute præstantissimum, & literatura eruditissimum orem vt in tuendo Agrippa, iam vetere clientulo tuo tui similis esse velis, eademque animi clementia me suscipere digneris. Quod enim ad te iterum confugio, author mihi est ignara pudoris necessitas, qui iussu Cæsaris, tuoque hortatu cogor me ab impietatis crimine vindicare,

atque hanc pugnam aggredi, taleque certamen ſuſcipere, vt capitale impietatis crimen agnoſcam, ſi obticeſcam: nimiumque obfuturum ſit famæ meæ ſi negligam, nimiſque periculoſum, ſi detrectem pugnare contra fortiter. Quod quum ſine aduerſariorum dolore & vulneribus fieri nequeat, periculoſum mihi viſum eſt, abſq; ſtrenuæ eruditionis, pariter & æquiſſimi iudicij patrono, in hanc arenam deſcendere. En prodit apologia noſtra aduerſus Louanienſium aliquot rabinorum calumnias, ad quas quanta cũ celeritate reſpondi, nulli meliores teſtes ſunt, quam vir ille ornatiſſimus dominus Lucas Bõſius, tuæ ſublimitatis ſecretarius, qui non immodicam apologiæ noſtræ partem vidit legitq;. Atque venerabilis dominus Bernardus Paltrinerius tuæ amplitudinis Oeconomus, in cuius cubiculo dies noctesque importuno ſtudio peregi omni: ita quum datus eſſet mihi libellus aduerſariorum, ad diem decimum quintum Decembris, ego Apoſtologiã hanc reddiderim ante vltimas Calẽdas Februarij, tradidiq; Mechlinienſis Senatus Preſidi, non editurus in publicũ, niſi accepto prius Senatus illius decreto, à quo mihi tranſumptum calumnioſorum articulorũ illorum tranſmiſſum eſſet: quamuis iudicium, & ſententiam eius negotij iam pœna anteceſſerit, & incognita cauſa, ex ſola ſuſpicione damnatus eſſem ab his, qui poſthabita ſenatus authoritate, ſibi iudicandi libertatem vſurpaſſent: quique accuſa-

accusatores quum essent & inimici, non tam iudicandi, quam opprimendi mei causam quærebant. Quia igitur nunc supra annum & mediũ frustra expectaui senatus illius decretum, ne honoris mei prodigus, & famæ meæ crudelis, innocentiæque meæ desertor, tam crudelem hæresis, impietatis, & scandali infamiam, quam mihi sceleſtissimi illi scriptorum meorum falsarij, & perfidi famicidæ impegerunt, silentio meo agnoscere videar, cogor illam vel ante iudicium (paucis recognitam & nonnullis adiectis) in publicum edere. Idque sub tui nominis protectione. Quod quidem eo audentius facio, quod etiam tua amplitudo me adhortata esset, vt responderem, & me de tam horribilibus criminibus purgarem, sed lenitatem mihi iniungens atque modestiam. Vnde ego mihi non promisi tam libere loqui, nec tam vehementer respondere: quam perfide illi calumniatores mei commeruerunt. Qui (quod nosti) non istis articulis tantum contra me egerunt, sed innumeris alijs clancularijs insidijs, & capitalibus criminationibus, multisque subornatis sycophantijs, multo aconito conditis, tantum lætalis veneni, in aula Cæsaris, apud principes viros, & in templariis concionibus, apud imperitam multitudinem, aduersum me effuderunt, vt difficilimum sit mihi ad tam proditorias persequutiones, vbique habere bonum stomachum. Quorum calumniæ quædam eius ge-

neris sunt, vt quemuis etiam excelsum animum possent à tranquillitate dimouere, & ad quas leuis esse nec possim, nec admodum debeam. Sicubi ergo in hac Apologia paulo liberius in malos male loquor, sitque aliquid amaritudinis, meo iure id me facere puto mihique in illos licere arbitror, edito nomine meo, palam & præcipiente Cæsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiones & maledicta, quæ ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum & post terga, & proditorie, in me sibi licere promiserunt. Certe non ignorabam ab initio declamationis meæ, me inuidiam eruditionis præmium recepturum, quodque mihi obuiatura essent gymnasiarcharum ferocitas, sophistarum astus, scholasticorum insidiæ, magistrorum nostrorum furor, pseudomonachorum doli, & omnia mihi pulchre prædiuinaueram, sed arbitrabar illos, eruditorum & proborum virorum more, aut diuersam partem declamaturos, & aduersus mea scripturos, aut disputationem publicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ apparatibus insectaturos, non tot mendacibus calumniis apud Cæsarem capitis expetituros. Quod si scripsissent aut disputassent, quid tunc valiturus fuissem, non iacto. Certe eruditionem eorum, non verebar, violentiam autem pertimescere oportuit, non ignarus quanto periculo viuerem in ea multitudine, quis quum mihi æternum bellum esset

ſuſceptum, præſertim quum tanta ſit tyrannidis eorum impunitas. Sed qui quondam diſputationes indicere ſolebant ſcolarum magiſtri, nunc inſcitiæ ſuæ conſcientia confuſi, illas exhorrent, violentiaque damnare prætendunt, quod deberent rationibus conuincere. Scio à quorum iudicio pendeat Cæſar, quales illi adſint Theologi, ſcio quam odioſa, quam periculoſa ſit veritas: ſed iuſto ſub iudice vincet, nec terrebitur crimine innocens. At dicere cauſam apud eos, contra quos ſcripſiſſem, graue eſt. Quod ſi Cæſar noſſet totius negotij circumſtantias, & quas paſſus ſum iniurias, ac illi paterent, quæ ego ſcripſi, fortaſſis propenſior eſſet illius in me animus, nec me inter poſtremos numeraret, niſi in aulis regum plerumque plus valeret detractorum improbitas, quam bonorum fauor. Sed quum non ſolum ille reus ſit, qui falſum de alio profert, ſed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet. Non me admodum læſiſſent illæ calumniæ, nec cuiquam perſuaſiſſent malæ illæ linguæ, ſi non inueniſſent ſibi ſimiles auriculas. Sed confido in innocentia mea, quo fit, vt non confundar, nec aliud cupio, quam æquum & intelligentem iudicem, qualis tu es vnus. Propterea nunc iterum atque iterum oro amplitudinem tuam vt non graueris animum tuum, licet plurimis grauiſſimiſq; negotiis occupatiſſimum, mihi tantiſper accommodare, noſtraque ſcripta, & reſponſa expende-

pende-

pendere velis, donec cauſam omnem perdiſcas. Nec moleſte feras, ſi te (quod forte plerique dicturi ſunt) tam odioſo argumento præficiam patronum. Non enim moleſta nec odioſa tibi fore puto, quæ aduerſus perfidos falſarios, & impios ſycophantas, fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit Deus, vt Eccleſia ſua ab omni hæreticorum impietate & ſophiſtarum tenebris expurgata, in priſtinum ſplendorem reſtituatur, qui te proſperet, & in columen conſeruet & omnibus bonis impleat & repleat. Vale fœliciſſime.

NOBI-

NOBILIS VIRI HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, ARMATÆ MILITIÆ EQVITIS aurati, ac Vtriusq; Iuris Doctoris, Cæsareæ Maiestatis à Consilijs, & Archiuis Indiciarij, Apologia aduersus calumnias, propter declamationem de Vanitate scientiarum, & excellentia verbi Dei, sibi per aliquos Louanienses Theologistas intentatas.

Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate.

EGO *Henricus Cornelius Agrippa, superiore anno edidi declamationem quandam, quã de incertitudine & Vanitate scientiarum, atque excellentia verbi Dei inscripsi. Præsagus reuera, cum quantis monstrorum generibus propter illam forem depugnaturus, eoque quum non prodiret edendula, multos admodum esset offensura. Præ cæteris autem Theologos aliquos & Monachos supercilio sum hominum genus. Hinc primum ex Louanienſi Academia prodierunt, qui me hæreseos, impietatis & scandali, congestis aliquot articulis detulerunt, aliqui Magistri nostri (neque enim credo totius Theologici ordinis communibus suffragiis hanc rem actam esse: quum compertum habeam esse in*

esse in illorum collegio nonnullos viros candidos, & quibus illa declamatio nostra non displiceat) volitarunt articuli illi clam me, per multorum manus, & plerique aulici mystæ, ad hanc calumniam instructi, illos Cæsari non semel tantum obtruserunt. Hinc ad priuatum Cæsaris consilium remissi, inde ad Parlamentarum Senatum Mechliniam relegati, per annum ferme in iudicum manibus versabantur, me inscio, & Cæsare aduersum me, non sine causa, licet sine ratione, grauiter indignato. Quod tandem vbi rescissem supplicaui apud vtrunque Senatum, impetratis etiam literis à Reuerendissimo domino Archiepiscopo Panormitano, supremo priuati Cæsaris consilii præside, vt mihi articulorum illorum daretur transsumptum, quo illorum admonitione discerem, quid mihi vel explicandum, vel corrigendum, vel emendandum, vel reuocandum esset, paratus cognito errore illum Christiana modestia retractare. Datum itaque est mihi articulorum illorum transsumptum, die 15. Decembr. anni millesimi quingentesimi tricesimi primi, & per eundem Reuerendissimum dominum Archiepiscopum Panormitanum, supremum priuati consilij præsidem, edictum, velle Cæsarem, me horum articulorum publicam palinodiam canere. Verum ego cum illis spectarem multa meorum non intellecta, multa item deprauata, multa peruersa & perperam interpretata, non æquum duxi eiusmodi abs me inaudito & indefenso palinodiam postulari, quodque debeam reuocando agnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem conscius, de quo non essem conuictus, quicquid sit de voluntate Cæsaris. Respondeo constanter cum Ambrosio,

diuina.

diuina imperatoriæ Maiestati non esse subiecta. Vrgemur præceptis Regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus. Potuit Cæsar credere adumbrata pietatis fuco mendacia deferentibus, atque ego non nesci o quanta principum pestis sit lingua bonarum rerum, interpres mala. Potuit Cæsar obsequi importune instigantibus, neque ego ignoro, quantum possit improbitas instigatorum fuco pietatis sese venditantium. Diui Athanasii deportatio clare docet, quantum insimulationes & calumniæ (maxime si ab his, qui fide digni habiti sunt, inferantur) contra innocentes, valeant operari. Tunc etiã Imperatore (sed alias eruditissimo, sed æquissimo clementissimoque quippe Constantino Magno) per falsos sacerdotes, ingestis calide calumniis, ad tantum iræ atque furoris aduersus Athanasium impulso, ac sceleris consensum agente. Scio Cæsarem hominem, & suis posse agi affectibus, qui mihi obstare non debent, quo minus liceat mihi meam tueri innocentiam, præsertim de tam inexpiabili hæreseos & impietatis crimine, quibus de causis hanc retractionis sententiam, quã Cæsar mãdasse dicitur, censeo non iudicij, non deliberationis fuisse, sed suspicionis, atque ex insidiosis aduersariorum meorum consiliis, inconsiderata credulitate profectam, & me inauditum & indefensum illa non teneri. Nam quæ inaudita parte geruntur, nunquam pro iudicio habebuntur, quod si etiam vel iustissimam sententiam, quis importune, vel aliter vitiose tulerit, tamen hæc nulla est, & pro sententia non est habenda. Mihi ergo licet, semperque licebit, apud Cæsarem innocentiam meam tueri, calumnias repellere, male consulta con-

contemnere & quod olim licuit apud Philippum Macedonem, & hodie etiam apud Romanos Pontifices, à dormitante ad eundem vigilantem, à male iuſtructo ad eundem melius inſtruendum appellare. Non enim Cæſar damnare poteſt, quem lex non prius iudicarit, ni forte (vt in Actis, ait Apoſtolus) Iudicans me ſecundum legem, contra legem iubeat me percuti. At lex (vt eſt in Euangel.) non iudicat hominem, priuſquam interrogauerit ab illo, & cognouerit quid fecerit. Et in Act. cap. 22. Hominem indamnatum non licet flagellare. Et in cap. 25. ait Feſtus Romanus: Non eſt conſuetudo damnare aliquẽ, priusquam is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat, ad abluenda crimina quæ ei obiiciuntur. Nihil enim temere (ait Moſes) iudicandum, neque æſtimandum, neque credendum eſt, nondum audita altera parte, hinc ex Athenienſium legibus in duodecim tabulis à Romanis acceptum fuit, ſimiliter ambos audire, vnde de requirendis reis Martianus conſul ſcriptum reliquit, ne inaudita cauſa quenquam damnemus. Olim ne tyranni quidem iudicarunt incognita cauſa. Laudatur C. Caligula, qui ambas aures delatori claudebat. Laudatur Alexander qui alteram defenſori ſeruabat. Et diuus Adrianus Auſidio Seuero reſcripſit, de ſuſpicionibus non debere aliquem damnari. Non enim debet quis ſuſpectus fieri, ſed deprehendi. Et imperator Conſtantinus ait: Iudex criminoſum diſcutiens, non ante ſententiam proferat, quam ipſe confiteatur, aut per innocentes teſtes conuincatur. Et beatus Eleutherius Papa dicit: Nihil contra quemlibet accuſatum abſq; idoneo & legitimo accuſatore fiat:

Deus

Deus ipse cuius scientia non fallitur, priusquam iudicaret protoplastum, loquutus est illi, & confessionem criminis extorsit, idem iudicaturus ciuitates Sodomorum ait: Descendam & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me opere compleuerint, an nũ est ita, vt sciam. Quod si mihi concedatur hæc respondendi facultas, ostendam me nihil vnquam assertiue scripsisse, credere, aut tenere, cuius contrarium asserit, credit sentit, & tenet Ecclesia Catholica. Si scripta mea non peruertantur, aut in peruersum sensum, & contra mentem meam interpretentur, quod siue inscitia, siue malitia fiat, non debeo ego pœnitentiam agere alienæ inscitiæ, aut malitiæ, quando ostendere potero meliorem sensum. Nonne Rex Abimelech, quod accepit sibi Saram vxorem Abrahæ, quia dixerat ille soror mea est, grauiter reprehensus est à Deo, & nõ imputatur scandalum hoc vitio proferentis Abrahæ, sed præsumentis Abimelech, quia non fuerat scrutatus mentem verborum Abrahæ? Quo exemplo, Augustinus, ream linguam non facit, nisi rea mens sit; & habetur in c. quæritur. xxxij. qu. ij. Estq; Iurisconsultorum communis sententia, non solum in his, quæ sunt de foro animæ, sed etiam in his quæ sunt de quasi foro animæ, credendum esse declaranti se, & voluntatem suam confitenti. Vnde Metiano authore, lex promulgata est. In ambiguis orationibus, maxime sententiam spectandum eius esse, qui eas protulisset, præsertim in meliorem partem, vt res valeat potius, quam pereat. Et Vlpianus in libris digestorum de iudiciis, sic ait: Si quis intentione ambigua, vel oratione vsus sit, id quod ei melius est accipiendum est. Et generalis iu-

 risspe-

risperitorum sententia est, quod quando actus aliquis potest dici vel geri, eo modo, quo dicens vel gerens incidat in delictū vel pœnā, & eo modo quo non incidat, debet semper interpretari, vt non incidat. Et Hilarius ait, intelligētia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Et Occham Scholasticus Theologus, in suo Dialago, multis rationibus falsum ostendit, quod vulgo dicitur, verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu accipienda esse, concludens, quod in verbis ambiguis & multiplicis intelligentiæ, non sit recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentis. Fuit olim B. ille Dionysius Alexandriæ Episcopus, Iulio Papæ, de Ariana hæresi delatus, quia filium Dei dixisset creaturam, ille dictum negans, nec dogma defendens, sed mentem suam synceram declarans, & à suspitione liberans, summa beneuolentia, & commendatione, ab Ecclesiæ patribus receptus est, edita insuper (per Athanasium) apologia, pro defensione eius contra detractores, docentem nō verba, sed mentem & sententiam iudicandam & explicandam esse, ab ipso quiquid scripserit aut dixerit. Quis enim hominem scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso? Quod si nunc mihi concessum erit, ostendam nihil meorum hæreticum, aut impium, aut scandalosum esse, aduersus Ecclesiam Dei, si recte aut candide fuerit intellectum, & non hostiliter peruersum, atq; id facturus primum bona fide recitabo articulos quos continet libellus aduersariorum, mihi à Mechlinienſi senatu transmissus, supplicatione mea ad eundem clarissimum Senatum nuper missa, hic etiam præposita. Deinde ad singula respondebo,

spondebo, ne meo silentio, quasi culpæ conscientia, abuti possent nostri obtrectatores, numerisq; in margine adiectis signabo, ad quæ aduersariorum dicta quæq; responsionis meæ verba referantur, ostendamq; adiectis ad articulorum marginem, breuibus scholiis, quibus calumniarum artibus vtantur isti piarum aurium Theologi.

CLARISSIMIS VIRIS DOMINO PRÆSIDI ET SENATORIBUS Cæsarei Parlamenti apud Mechliniam.

QVONIAM Louanienses aliquot Rabini, ante annũ ferme congestos scholastico odio, quosdam ex declamatione mea (de incertitudine & Vanitate scientiarum & artium, atque excellentia verbi Dei) articulos produxerunt, quibus me clanculum, & post terga, erroris, impietatis, scandali, & forte etiam hæreseos, Cæsareæ Maiestati, & eiusdem priuato consilio, calumniati sunt. Deinde vero, siue veriti, iudicium eius causæ sibi dedecus importaturum, siue satis illis visum sit, quod in exulcerato Cæsaris animo fictum de me crimen insideat, prosequutionem articulorũ illorum hactenus deseruerunt. Ego autem qui neq; famę meę crudelis, neq; honoris mei prodigus, nec innocentiæ meæ desertor esse, nec iniurioso nomine apud Cæsarem & quoscunque

claros & probos viros cenſeri volo nec debeo, quum articulos illos in veſtris manibus iam per multos menſes deſertos, & veluti ſepultos iacere eandem intellexiſſem, claritudini veſtræ ſupplico, & inſtanter peto, mihi articulorum illorum dari tranſumptum, veſtrumque illis interponi decretum, paratus, ſi qua errata ſunt emendare, ſi qua perperam intellecta declarare, meamque innocentiam & integritatem ab impietatis crimine, & calumniantium iniuria vindicare. quod vt iuſtum & æquum poſtulo, ita vos illud mihi minime negaturos puto, cæterum mihi in omnibus iugiter percipiendo.

SE-

SEQVVNTVR ARTICVLI LOVANIENSIVM AVtentico tranſumpto, ſed abſque vllo interpoſito Senatus decreto tranſmiſſi.

ASSERTIONES *Agrippæ.*

Ex quodam libro de Vanitate ſcientiarum.

Prima aſſertio in fronte declamationum poſt Epiſtolam ad Lectorem; Ego inquit, aliis generis perſuaſus rationibus, nil pernicioſius, nil peſtilentius hominum vitæ, animarumq; ſaluti poſſe contingere arbitror, quã ipſas artes, ipſaſq; ſcientias.

Contra hanc aſſertionẽ videtur B. Auguſtinus in libris de doctrina Chriſtiana, & in ſcriptis contra Creſconium Grammaticũ Donatiſtam.

I. *Falſo interpretantur pro Declamatione Aſſertiones.*

II. *Malitioſe detruncant titulũ obſcurantes ſcopum totius declamationis.*

III. *Ignari Grammatica, progenitiuo alius legunt aliis.*

IV. *Argumentantur per verbum videtur.*

Vbi varie demonſtrat artes liberales cuilibet Theologo Doctori aut eſſe neceſſarias aut maxime conducibiles.

V. *Futilis argumentatio, vel ſic vel ſic vel neſcio.*

Sunt & ancillæ quas ipſa Dei ſapientia, vt vocarent ad artem miſit Prouerb. 9.

VI. *Impertinens & detorta allegoria.*

Qui igitur eas damnat, eſt is, de quo Apoſtolus dicit 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei.

VII. *Fratralis orthographia, videlicet dampnat cum p. Impertinenter citat Apoſtolum.*

Vnde cautũ eſt vt diuerſis locis conſtituantur magiſtri & Doctores, qui ſtudia literarum artiumq; liberalium doceant.

VIII. *Falſa argumentatio.*

His artibus declaratur ſacra ſcriptura & confunduntur hæreſes.

IX. *Falſa aſſumptio.*

Vnde Sapiens: Qui eluçidant me, vitam æternam habebunt.

X. *Falſa applicatio.*

Non igitur apparet, quomodo nihil ſcire ſit feliciſſima vita cum dicat Apoſtolus: Qui ignorat ignorabitur. Et dominus in-

XI. *Malitioſa diſſimulatio.*

quit:

quit: Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiã.

¶ Alia assertio quæ loquitur de scientiarum inuentoribus in eadem declamatione inquit.

Impudens mendacium.

Sunt homines aliqui boni, nihil tamẽ scientię ipsæ bonitatis, nihil veritatis habebũt, nisi quantũ ab ipsis inuentoribus mutuant vel acquirunt.

XII. *Crassa ignorantia nesciunt distinguere bonitatem operatiuã ab essentiali.*

Quasi vellet innuere nullam scientiam habere in se veritatem, sed tantum mutuata ab authore.

Diuinatio per Quasi.

Quod est contra Philosophum dicentem, scientię sunt de numero bonorum honorabilium.

XIII. *Futilis applicatio.*

Et est contra c. Si quis artem. xxxvij. dist.

XIV. *Impertinens & sufficiens allegatio.*

¶ Sequuntur aliæ propositiones piarum auriumoffensiuæ.

XV.

Canones sacerdotes sublatis honestis nuptiis, turpiter scortari cõpellunt.

XVI. *Ambiguũ verbum in peiorem partem accipiunt.*

Volens innuere in effectu Sacerdotes posse contrahere, nisi obstaret iuris dispositio.

XVII. *Improbitas in potestatem Ecclesiæ scandalosa.*

Cum tamen à morte Christi non est auditum Sacerdotem duxisse vxorem, nisi quod iam attemptarunt homines plurimum seducti.

XVIII. *Mendacium malitiosum.*

In eodem fol. pag. 2. habet hanc propositionem.

Surrexit his temporibus ex Theologorũ Schola inuictus hæreticus Lutherus.

XIX. *Peruerse accipiunt.*

Et sequitur quod ideo vos scire volo, ne putetis non etiam Theologos esse lenones.

XX. *Morosi sunt.*

Et ibidem in fine concludens, quicunque principes, Iudices & Magistratus lupanaria fouent aut permittunt, dicetur illis à domino illud Psalmographi: Si videbas furem, &c.

XXI. *Reiiciunt tropos & hyperboles.*

Quasi permittentes seu

Diuinatio per Quasi.

tole-

tolerantes minus malum, ad vitandum maius peccare censeantur contra sententiam Augustini, quæ habetur xxxiij. q. ij c. si quod verius dicitur. Si facturus est, quod non licet, faciat adulterium, & non homicidium.

Turpi obsequio patrocinantur lupanaribus.

Sic ergo permittitur minus malum vt euitetur maius, licet faciens non excusetur.

XXII. *Dignum patella operculum.*

Alia propositio sub litera D. *folio 3.*

Mercatores & milites veram pœnitentiam agere non possunt.

XXIII. *Malitiose dissimulantes authorē, transferunt in me, q est Augustini.*

Alia propositio sub lit. F.

Augustinus & Bernhardus contra Christi sensum bella permittunt.

XXIV. *Depravant verba mea & sensum.*

Et Christo repugnante ordo militantium est in Ecclesia.

XXV. *Deprauāt verba mea & sententiam.*

Alia Propositio sub litera I. *folio 4.*

Habere imagines in templis, non est absque

XXVI. *Malitiose dissimulāt, quā de his Catholice concludimus.*

Ydolatrie vitio, siue periculo.

Alia propositio sub lit. K.

Diabolus est author cuculle.

Alia Propositio sub lit. R.

Moses, Dauid, Apostoli, Euãgelistæ, Prophetæ, homines fuerunt, & à veritate in quibusdam defecerunt, & mendaces in quibusdam inuenti sunt.

Quasi innuat scripturã sacram vna cum aliis scientiis humanis esse ambiguam incertam, & periculo plenam, nisi accedat verbum Dei.

Asserens vlterius quod verbum Dei nullas humanas glossas.

Nec Angelicas patitur, sed seipsam exponit.

℣ Contra has assertiones verbum Petri, 2. Pet. 1.

Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu

Ydolatrie per ypsilon, quia Græcũ est vocabulum, tam sciunt etiam Græce Magistri nostri.

XXVII. *Superciliosa morositate fabellam & iocum trahunt in calumniam.*

XXVIII. *Depravant verba & sensum.*

XXIX. *Diuinatio per Quasi.*

XXX. *Detrahunt verbo Dei hanc impugnantes.*

XXXI. *Detrahunt Apostolo huic contradicentes.*

XXXII.

Malitiose argumentantur & sycophanta sunt.

sancto

ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Item Prophetia eſt interdum comminationis & non euentus, ſicut erat de Iona apud Niniuitas.

Subintelligebatur enim hæc conditio: Si Niniuitæ non pœniterent, vt dicit gloſſa.

Quare non oportet dicere Prophetam mendacem, quia ſemper eſt vnus ſenſus verus à Deo intellectus. In talibus enim dictis ſubintelligitur ſemper, niſi Deus aliter diſpoſuerit.

Alia propoſitio ſub litera R. folio 3.

Verbi Dei ſcientiã nulla Philoſophorum Schola, nulla Theologorũ ſorbona, nec quorumcunq; gymnaſia Scholaſticorũ nobis tradidere, ſed ſolus Deus atq; Chriſtus.

XXXIII. *Huic contradicentes impij & blaſphemi ſunt.*

Cui nihil addere licet nihilq; detrahere.

XXXIV. *Huius oppoſitum aſſerentes plane hæretici ſunt.*

Nulla

Nulla patitur externa commentaria, nullas humanas aut angelicas gloſſas.

XXXV. *Qui huic contradicunt offendunt in Spiritũ Sanctum.*

Alia Propoſitio ſub lit. S. folio 3.

Nulla res Chriſtianæ fidei, & religioni tam repugnat quam ſcientia, minuſque ſe inuicem compatiuntur.

XXXVI. *Malitioſe ſegregant, quæ accipi debẽt coniunctim ad idem ſecundum idem ſimul & in eodem tempore.*

Alia ſub lit. T. fol. 3.

Diſcedite ab humanarũ traditionum nebulis.

XXXVII. *Malitioſe interpretãtur pro dogmatibus philoſophorũ conſtitutiones humanarum legum.*

Alia ſub litera V. fol. 2.

Cæremonias exteriores deſpicit Deus, nec vult coli actionibus corporalibus, & ſenſibilibus operibus.

XXXVIII. *Malitioſa ſycophãtia verba mea detruncant, & bene ac Catholice dicta diſſimulant.*

Quia, vt inquit, nihil eſt apud Deum acceptum præter fidem, Contra illud Apoſtoli: Si fidem habeã: vt montes transferã, charitatem autem non habeam, factus ſum ſicut æs ſonans, &c.

XXXIX. *Mutilant verba, peruertunt ſententiam, & crimẽ falſi committunt.*

Malitioſe citãt has ſcripturas, vt videar illis contradixiſſe apud eos potiſſime qui noſtra nõ legerunt.

Cha-

Charitas igitur excitat & promouet ad corporales actiones & ſenſibilia opera.

Vlterius concludendo Vanitatem ſcientiarum, videtur aſſerere, quod ſcientię capiunt finem in hoc ſeculo cuius contrarium tenet Hieronymus in prologo, dicens: Diſcamus in terris quorum ſcientia nobis perſeuerat in cœlo.

XL. *Diuinatio peruidetur.*

Falſa applicatio.

Et quanquam dicat Eccleſiaſticus: Vanitas vanitatum & omnia vanitas, oportet intelligere ſapientẽ interdum loqui ex ſua perſona, aliquando eius perſonam gerere, qui ea quæ in mundo ſunt attonitus admiratur, interdum in Perſona ſtultorum, interdũ in perſona prudentũ.

XLI. *Cur mihi quoq; nõ opitulatur iſta diſtinctio: O malitioſi ſycophantæ.*

Quamuis igitur Eccleſiaſticus oſtendat, quęcunque ſunt in mundo vanitatem eſſe non tamen omnia damnat, verum reprehendit conſilia homi-

XLII. *Fratrica elegantia Dampnat.*

num

tium, qui in hoc mundo ſpem ſuam poſuiſſe videntur.

Et quia author ipſe aſſerit verſum in canem, ac quod nullarum virium ſit ad benedicendum, ſcripſitque volumen cui titulum fecit de incertitudine & Vanitate ſcientiarum, ſic etiam eius Indicio liber eſt famoſus & contumelioſus ac piarum aurium offenſiuus.

XLIII. *Morositas pluſquam ſtoica. Cauent ambulare ſine fuſte, qui à cane impetitus eſt.*

Inſolens præſumptio eius quod ignorat, videlicet quis in iure dicatur libellus famoſus.

Impudens mendacium: quum generalis ſermo, teſte Hieronymo, ad nullius contumeliam pertineat.

HIC FINIS ARTICVLORVM, FVErunt q; ſubſignati per protogrammateum Parlamentarij Senatus Lamberti Vanderex.

CHO-

CHORVS.

TANTVM ergo firmamentum isti
continent articuli.
Vt quodcunque documentum illorum
cedat ritui.
Præstet dolus supplementum veritatis
defectui.

ELEN-

ELENCHVS
Appendicis.

I. *Apologia pro defensione Declamationis de vanitate scientiarum, & excellentia verbi Dei, contra Theologistas Louanienses.*

II. *Querela ob eandem Declamationem ipsi, qui ad Cæsar. Maiestat.*

III. *De beatissimæ Annæ Monogamia, ac vnico puerperio propositiones abbreuiatæ & articulatæ.*

IV. *Defensio propositionum prænarratarum contra quendam Dominicastrum earundem impugnatorem.*

V. *Tabula abbreuiata in artem breuem Raymundi Lullÿ.*

RESPON-

RESPONSIO CORNELII AGRIPPÆ ad prænarratos articulos.

I.

HÆCCINE sunt illæ propositiones, quæ manifestam habituræ sunt hæresim, impietatem, blasphemiam, & scandalum, quas magistri nostri Louanienses, quasi hæreticas, impias, scandalosas, & piarum aurium offensiuas damnarunt? Verum ego adduci vix possum, vt credam istas propositiones, siue vt vocant articulos, totius Theologici Collegij communi consensu editos, sed suspicor inscijs Theologis per Busconum aliquem poetastrum, cui fingere & mentiri in professo est, aut per alium quempiam scholasticum Parasitum consarcinatos, qui sese exercere voluerit in hac harena sub Theologorum Louanienſium nomine. Non enim tantum ocij Theologis illis fuisse crediderim, vt dignarentur nostras nugas legisse, quin ipsa etiam ordinis confusio, & frustulata detruncatio, ac falsa applicatio, cum verborum & sententiarum deprauatione ipsa etiam occultatio nominis istius articulatoris: missaq; subscriptio, satis docent, hos articulos proborum Theologorum manibus non fuisse exceptos, quos nec ego tanta Grammaticæ inscitia teneri arbitror, vt declamationē interpretarentur assertionem, quare tam imperito articulatori, qui hanc in me accusationem instituit, antequam intelligeret huius caput negocij, pro responsione proponendus esset aliquis vocabularius: ex quo discat primum, quid significet declamatio. Est namque declamationis

proprium, in ficto themate, exercendorum studiorum gratia, citra veritatis statuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem scribere se profitetur, hoc ipso sibi fidem abrogat, nec quicquam asserit, non etiam ea, quæ vera & notoria sunt, & quibus alias extra declamationem credere, & assentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas est. Vnde non puto tam iniquos fore Theologos, vt omnium illorum, quæ declamando diximus, aut scripsimus, rationes ad Theologicum rigorē exigere velint, ni forte subscripserint his articulis, aliqui male auspicati ingenij vetuli Theologi, qui iniquitate temporum suorum, ab imperitis præceptoribus delusi, amissis optimarum literarum studiis, per omnem ætatem in sordidis sophismatibus educati, insensi sunt his studiis, quæ ipsi olim iuuenes non attigerunt, tam pertinaces veterum illorum sordium amatores, quos perinde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum in India auriferum opus, tam obstinata religione colunt, vt offendat illos, etiam optimarum rerum nouitas, ac præter propositiones & corollaria, aliud non admittant, hi forte decrepitis rationibus exercitientes, declamationis titulum, interpretati sunt pro concione Ecclesiastica, sicut olim fecit aduersus Erasmum, Louaniensis Academiæ Procancellarius, Ioannes Athensis, sed ille tandem doctus quid esset declamatio, quæ eius qualitates, quæ conditiones, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum fassus resipuit, quod factum, non puto Louanienses Theologos ignorare, proinde quo maior est Theologorum authoritas, hoc magis etiam oportebit illorum censuras esse candidas, iustas, atque veras. Nā qui ad aliena scripta discutienda, non æquo iudicio, non veritatis amore, non candido animo accedut, velintq; calumniandi ansam capere, nō dubium, quin etiam Christo & Apostolis calumniam struere possint, neq; vero magni artificij est, in alieno opere, quantumuis erudito, quantumuis circumspecto, quantumuis pio & vero, reperire quod aliqua calumniæ specie reprehendi possit. Vtrumq; igitur indignissimum est, si debeam ego pœnam dare

dare alienæ siue malitiæ, siue insciti, quodq; ego ab his, qui sine Grammatica Theologi sunt, impietatis reus po-stuler, propterea quod ipsi non didicerunt quid Latine si-gnificet declamatio; neque vero æquum est, vt ego omnia illa, quæ in declamatione, sub quocunque genere argu-menti, apparenti, verisimili, iocoso aut violenter etiam contorto, vel transumpto, dicta, vel quæsita, vel disputata sunt, sic asseruisse iudicet, vt hæc mihi meo periculo de-fendenda sint, aut mea ignominia retractanda, ad Theo-logorum seria decreta. Certe liber declamationis nostræ magno eruditorum applausu exceptus, quorum plurimi etiam doctissimi & literatissimi Theologi, mihi & ser-mone coram, & absentes per literas gratulati sunt, nec vl-lius quidem illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut scandali notauit, nisi forte immodicæ cuiusdam & imper-territæ dicendi libertatis. Quod si vitium est, mihi cum multis commune est; idque magnis & sanctis viris, nec sine illorum exemplo id feci, nec fateri verebor hoc natu-ræ meæ vitium, quod adulari nescius; locutus sum alicubi liberius, quam forte expediebat delicatis Mydæ auriculis. Multos fateor offendi, verum dicens, pleriſque curiosa ni-mis, inquisitione factus sum onerosus, & sunt forte adhuc aliæ causæ, quæ me subiiciunt inuidiæ, quas adhuc aut ignoro; aut ignorare volo; in aliud tempus explicandas reseruans. si dicere cogar, alias celaturus haud segniter, ne noua veritas, nouum mihi odium pariat, tamen in ea semper opinione sum, quod impiam mentem, in scriptis meis nullus inueniet: esto; sint multa quæ moderatius; quæ circumspectius, quæ eruditius tractari potuissent; sit etiam à me alicubi nonnihil erratum; scio enim me hominẽ esse & labi posse; semper tamẽ syncerus animꝰ est; & me Catholicũ esse, profiteor, nec vsq; adeo declamatoriæ licentiæ me indulsisse puto, vt ab orthodoxa fide deflue-rim, aut meo lapsu scandalũ dederim Ecclesiæ; neq; gra-uabor, si cubi erraui, magistrorũ nostrorũ subito censurã, & ex eorũ monitis, errorẽ meũ corrigere, modo meminerint ipsi, se quoq; homines esse, & labi posse iudicando, quẽad-

dum ego illis videor lapsus in scribendo. Æquum igitur est, vt ipsi me nunc vicissim audiant, permittantque me eorum expendere sententiam.

II.

DEclamationem nihil asserere iam diximus, & latius de hoc in querela nostra disseruimus, vnde licet falsæ & calumnioſe assertionum titulus istis articulis præponatur, & ego me vno declamationis vocabulo ab his tuendis absoluere possem, licet tamen Theologico nomini hanc reuerentiam habere, & eorum supercilio morem gerere, nec recusabo hac in parte serio respondere, & cum ipsa declamatione mea periclitari, exaquarque quocunque modo, calumnioſorum articulorum ordinem, sed prius mihi hoc vnum cum illis expostulandum est, quod declamationis meæ titulum detruncarunt, inquientes: ex quodam libro de Vanitate scientiarum, omittentes alteram partem, atq; excellentia verbi Dei, vbi indicatur scopus, & finis, & intentio, totius declamationis; admonenturque Lectores, scientias omnes incertas & vanas esse, si conferantur ad verbum Dei, licet secundum se consideratæ, certæ sint & vtiles, sic homines iusti, ad Dei iusticiam collati negantur habere iusticiam, sic Angeli purissimi, immundi dicuntur in conspectu Domini, cuiusmodi hyperbolas multas frequenter obuias habemus in authoribus, quæ simpliciter positæ, non videntur probandæ, tamen condonantur illis collatione aliorum, sicut condonatur Hieronymo, quod matrimonium dixerit malũ, ad collationem virginitatis, quam gratiam si nunc etiam mihi cum sacris Doctoribus largiantur, nihil erit in hoc titulo, quod criminari queat, si namq; B. Thomas Aquinas in quodlibetis disputat, in Sacramento Eucharistiæ, corpus Christi potius repręsentandum fuisse, carnibus pecudum, quam pane & vino eo, quod ille perfectius repræsentent id quod significant, sunt eius generis alia in eodem libro, quæ blasphemia & scandalosa reprehendi possent, nisi sanctus Doctor librum illum quodlibetarum

(hoc

(hoc est latino vocabulo placitorum) titulo præmuniuisset, & hodie adhunc seruantur in plærisque Academiis quodlibetarum feriæ, quibus cuique in scholis disputare licet quodlibet, præter omnem scandali aut impietatis imputationem, vbi etiam stultissimę & absurdissimę quęstiones, sæpe tractantur à grauissimis Theologis, nam licet ibi, quod cuique libet loquatur, credere non est necesse; in omnibus igitur, quæ scribuntur & dicuntur, quorsum spectet mens scribentis dicentisve considerandum est, quæ si feratur ad nullum peruersitatis scopum, meretur simplex & recta authoris intentio. poscitque publica vtilitas, vt si qua sint errata, etiam vel pauca pernicioſa admixta; condonentur authoris eruditioni, aliisve meritis, nec protinus trahantur ad calumniam, sed ad rectum sensum melioribus interpretationibus accommodentur, aut cautionis notula signentur. Leguntur pro orthodoxis Lactantius & Tertullianus, & pleriq; alij, quos tamen à rectitudine fidei Catholicæ alicubi aberrasse cõstat, leguntur cum reuerentia in Hieronymo, quę damnata sunt in Tertulliano; legitur & veneratur Magister sententiarum, non paucis locis prolapsus, neque tamẽ protinus damnatur impietatis & scandali. Diuus Augustinus & Innocentius Pontifex atque Zozimus, iudicarunt infantes non posse saluari, nisi post Baptismum accepissent Eucharistiam, docet Thomas ingressum religionis ęquari baptismo, idem cum suis, docet neminem obligari ad subueniendum proximo, nisi in extrema necessitate, ita tamen vt liceat reposcere, cum ille ad pinguiorem fortunam prouectus fuerit, idem contra Scotistas, & ferme omnes Theologos, tenet quod humanitati Christi per se sumptæ debeatur adoratio latriæ, & in tertio sententiarum dicit, quod cruci Christi in qua pependit, etiam vt rei inanimatæ, debeatur adoratio: dicit enim alibi, quod imagini Christi, in quantum est imago, debetur eadem reuerentia, quæ debetur ipsi Christo, quæ est adoratio latriæ, eo quod dicat Aristoteles libro de memoria & reminiscentia, motum animæ in imaginem in quantum i-

mago, esse vnum, & eundem cum illo, qui est in rem. Adeo profecit Doctor ille sanctus, adiutorio male intellecti Aristotelis, cum ille ibi loquatur de motu recordativo, & cõceptu definitivo, non de motu voluntatis, siue identificativo, non dissimile huic est Scoti commentum, imagines videlicet eadem adoratione adorandas, qua illi quos representant. Tradit idem Scotus, non probari ex scripturis illum fidei articulum: Descendit ad inferos, tradit Occham ex scripturis non probari, quod ad operandum bona, opus sit diuina gratia, atque isti Doctores tam periculose opinantes, interim habentur Catholici. Iam vero etiam nostro seculo dogmatisarunt Colonienses Theologi, Aristotelem sic esse præcursorem Christi in naturalibus, quemadmodum Ioannes Baptista in gratuitis, Iacobus Hochstratus in suo de inuocatione Sanctorum libello, hæreticum pronunciauit ad scripturam confugere: & alius quidam Theologus palam concionari non erubuit, consuetudinem potius sequendam esse quam scripturam diuinam, adhuc prænominatus Hochstratus hæreticorum (vt vocant) Magister, in opere suo contra Lutheranos, inquit in hæc verba: Scimus enim consecratione super debita materia facta Christum esse in Sacramento, nõ autem quod sub hac vel illa determinata hostia Christus contineatur, quia vt subdit, hæreticum est fidem infallibilem & infusam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam esse remissionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari sibi esse peccata dimissa, an non est hoc vere Magistrum hæreticorum esse, vestra hæc sunt, & adhuc aliis deposcitis igni. Quoties erraſſe constat Scholasticos Theologos, istis suis præcocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos velut impios damnauit olim Schola Parisiensis, quos hodie pro veris & Catholicis defendit; eadem olim damnauit Occhanum pro hæretico, & excommunicatum proscripsit Academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos; damnarunt posterioribus

ribus annis Ioannem Picum Mirandulæ Comitem, cuius conclusiones hodie ob omnibus venerantur Catholicis, eadem his recentibus annis determinauit, Papam non posse dispensare, vt frater ducat vxorem fratris mortui sine liberis, atque propterea matrimonium inter Angliæ regem & Cæsaris amitam, veluti contra ius naturale, & diuinum, indispensabile, pro incestuoso, abominabili, & sacrilego adulterio damnarunt, magna Sorbonæ infamia. Cum non multis annis ante pro Augustino Furnario Ciui ac Patricio Genuensi determinassent oppositum. Censuit in sua pro eodem diuortio determinatione Schola Patauina, illa quæ sunt iuris diuini, non subesse Romani Pontificis potestati, nec hunc in illis gerere vicem Dei, sed solum super ea, quæ sunt commissa iurisdictioni hominum.

Atque tamen hic vnus est articulorum, pro quo Lutherus damnatus est hæreticus. Dicite mihi ô Lauanienses & Colonienses Magistri nostri, quem honorem reportastis contra Capnionem, nonne appensi in statera iustitiæ, inuenti estis minus habentes, quam victoriam habuistis contra generosum Comitem Hermannum Nuenarium, nonne calumnias vestras publice reuocare, & mendacia vestra fateri coacti estis, ipsi & facto & iure notorie infames, ac omni veritatis fide destituti, quid lucrati estis aduersus Erasmum Roterodamum, Fabrum Stapulensem, & Petrum Rauennatem, certe numerati sunt dies vestri, & Dominus compleuit illos, victoriæ vestræ cessauerunt, & scholæ vestræ conticuerunt, & splendor sophismatum obsoleuit; declinastis ad interitum plane perituri, quia iam nimium tolerauit mundus, insanibilem insciti am vestram, iam nimium cognouit fucos & technas vestras, ideo obsoleuerunt in vobis dignitatis insignia, & contumelioſum factum est nomen vestrum, quo gloriabamini nuncupari MAGISTRI NOSTRI, nihil fidei vobis reliquum est, qui quoties deprehensi estis probis viris palam falsa obiicere, toties benedicta calumniari, toties non intellecta damnare,

toties impegisse in manifestam veritatem, & tanta nomi. nis, famæ, honoris iactura, nondum facti estis sapientio. res, propterea diuisum est à vobis regnum vestrum, & da. tum est laicis, & mulieribus, & idiotis, qui præcedunt vos in intelligentia scripturarum, abscondit enim illam Deus à Sapientibus & Prudentibus vestris, & reuelauit il. lam paruulis suis. Nonne generosus dominus Gulielmus ab Isenberg, licet homo laicus, & nullis Scholasticis dis. ciplinis imbutus, occlusit ora Theologorum Colonien. sium, & ad deprecandum vlteriorem disputationem ade. git? Sed & quis credidisset, Theologos in rebus fidei & conscientiæ, non solum amore, odio, inuidia peruerti, sed nonnunquam etiam flecti conuiuiis, & muneribus a[illegible]duci à vero, nisi ipsi illius sceleris fidem fecissent in An. glicani matrimonij damnatione, sed modo reuertamur. Non tam rigide iudicandum docet Ecclesia, quæ quon. dam sub Gelasio Papa diiudicans scripta authorum, in. ter cæteros de Eusebio Cæsariensi sic ait: Chronicon Eu. sebij Cæsariensis, & eiusdē Ecclesiasticæ historiæ libros, quamuis in primo narrationis suæ libro tenuerit, & post in laudibus atque excusatione Origenis schismati, vnum scilicet sextum librum conscripserit, propter horum ta. men singularem noticiam, quæ ad instructionem perti. net, vsquequaque non ducimus reiiciendos, ita namque recitat Gratianus in cap. sancta Romana xv. d. ad hunc modum, si & hodie agerent Theologi, & non ex trunca. tis & frustulatis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis viris tot struerent calumnias, minus haberent tragœdiæ, nec metuere cogerentur schismaticos & hæreticos, eos quos persecuti sunt adhuc Catholicos & Orthodoxos, quos cum neque schismatici neque hæretici essent, ob e. ruditionis inuidiam, rixis & contentionibus expulerunt ab Ecclesia, in castra schismaticorum & hereticorum, sic Tertullianum refert Hieronymus clericorum inuidia pul. sum Ecclesia, sic Chrysostomus, sic Athanasius, viri Christianissimi, olim propulsi sunt, sic Arrius vir doctis. simus, sic Sergius Monachus in Ecclesiæ perniciem exci.

tati

tati sunt, eisdem artibus hodie Lutheranum malum, ex modica scintilla in vastissimum incendium excreuit, quod ab initio facile sedari potuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto ciuilius, quando non adhuc repugnaret Romanæ Ecclesiæ, sed quorundam monachorum indulgentiariorum intolerabili improbitati, atq; quorundam prælatorum tyrannidi sese opponeret, qui illum tandem aduersus hanc exagitarunt, melius quieturum, si per illos licuisset, sed reuertar ad meum institutum.

III.

DIco igitur, quam iste articulorum exceptor primam assertionem vocat, nequaquam esse assertionem, sed disputandorum, inquirendorum & persuadendorum thema, totiusq; declamationis argumentum, expectans diuersum, ab alio vel alio tempore declamari. Quod autem non sit assertio, ipsa quæ sequuntur verba palam faciunt, vbi ago: Ea autem modestia hanc sententiam meam à vobis accipi volo, vt me nec alios velle reprehendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolentius putetis, in quibus verbis palam significo, me nequaquam omnia & singula, quæ in ea declamatione dicuntur, velle pro veris asserere, & aduersus quæ nulli liceat repugnare, sed me de illis per modum opinionis, cum patientia oppositi, citra veritatis regulam probabiliter velle declamare. Non enim omnis qui dissentit disputando, protinus damnat, neque qui sibi nihil insolenter arrogat, aduersus diuersum sentientes, protinus asserit, aut pertinaciter defendit. Recentiores Theologi sexcentis locis dissident à dogmatibus veterum, & inter seipsos etiam contrariis opinionibus depugnant, neque tamen sic sua asserunt, quod aduersariorum placita, veluti blasphemia, & hæretica damnent, præsertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in vtramuispartem determinauit Ecclesia.

IV.

CVM igitur istud sit thema declamationis meæ, quod ego multis admodum rationibus, exemplis, & authoritatibus persuadere aggressus sum, si qui sunt, qui illud improbare volunt, ipsorum erit meas argumentationes primum destruere, non meum erit de nouo causam dicere, nam dare instantiam non est soluere, sed obiecta oportet diluere. Cuperem enim audire solutionem argumentorum illorum, quæ ibidem adfero, atque hic articulatores isti magis muti sunt quam pisces. Numerant thema hoc inter damnabiles assertiones, nempe detrahit lucro facultatis, quod timent ne omnino crescat, si persuasa fuerit hæc propositio, rationes autem illius relinquunt omnino intactas. At demus iam assertionem esse, & liceat mihi cum Sophistis sophisticari, tunc dico, esse propositionem indefinitam, ad cuius veritatem sufficit vnam eius singularem esse veram, neque enim negare poterunt, esse pleraſque artes & Scientias animarum saluti nocuas, quod si deserta Logica sua, dicant mihi receptum apud iurisperitos, indefinitam æquipollere vniuersali, verum fatebor, nisi non sit eadem ratio & conditio omnium singularium sub illo vniuersali comprehensorum, quia tunc indefinita non æquipollet vniuersali, sicut hoc declarat glossa magna in c. vt circa de electio. lib. 6, & Dinus sub rubrica, de reg. iur. lib. 6.

V.

SED cum turpe sit Theologis sine scriptura loqui, quas scripturarum machinas expugnando huic themati, (quam falso assertionem vocant) admoueant, nunc discutiamus, vt ita tandem manifesta fiant, illorum doctrina atq; voluntas, aiunt Augustinum demonstrare artes liberales cuilibet Theologo Doctori, aut esse necessarias, aut maxime conducibiles. Memini ego Augustinum in principio operis sui aduersus Cresconium Donatistam, longo sermone excusare Grammaticam eloquentiam, & Diale-

Dialecticam sibi à Cresconio obiectam, ostendendo multis persuasionibus, si quis illis recte vratur, non officere Theologicæ veritati, conducere autem plurimum ad instructionem, si quis rationum suarum argumenta cum eleganter & ornate, tum recte & ordinate proponat. Idem etiam in doctrina Christiana disputat, non autem veluti fidei articulum statuit, à quo non liceat dissentire. Nam in libro secundo de doctrina Christiana expresse dicit: Absque iactura non perspici gentilium dogmata, nisi sanguine Christi tingantur, quin & experiundi eiusmodi disciplinarum facultatem, vix his largitur, qui scientia sacrarum literarum sunt formati, & iam extra periculum positi, & in opere contra Academicos, palam fatetur, verissimas Philosophiæ disciplinas, non esse Philosophiam huius mundi, quam merito nostra ætas detestantur, sed alterius intelligibilis, qua excitatæ animæ, in semetipsos redire & respicere patriam etiam sine disputatione possent. Quomodo enim Theologiam docuit Christus? quomodo docuerunt Apostoli? quomodo instituebantur Theologi tempore martyrum? Sanctus Anthonius, Sanctus Panutius, & plures Sancti anachoritæ, Theologi fuerunt: item Theologæ fuerunt, sancta Agnes, sancta Lucia, sancta Anastasia, & pleræque aliæ Sanctæ virgines & fœminæ, tamen illas artes liberales, & gentilem Philosophiam non didicerunt; nec erat tunc illa Philosophica & contentiosa Theologię traditio, quæ hodie in Scholis recepta est, tantum ergo abest, quod artes liberales necessariæ sint ad Theologiam, vt qui illis se crediderit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit euadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad contentionem, parere scripturis, nō fidere syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. Iam vero ex quo articulator iste aduersum me argumentatur disiunctiue, inquiens aut necessarias, aut cōducibiles, non potest me vrgere, nisi ad alteram eius partem, vtque liberum sit mihi vtram velim eligere. Concedam itaque, duntaxat esse conducibiles, sed necessarias

constan-

constanter negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque venenum in theriaca, quod tamen in se est pernicioſiſſimum, neque aliter de illis sentit Hieronymus, exponens illud, Quomodo captiua ducenda est in coniugem, atque ego in capite de Scholastica Theologia, quæ est ex diuinis eloquiis & Philosophicis rationibus composita, fateor illam & iudicio, & intellectu plenam, & reuincendis hæreticis non parum vtilem, præsertim vbi decretis Philosophiæ & Dialecticis argutiis sic innituntur, vt sint aliqua ingeniosa disputatione constringendi, & tanquam Golias proprio gladio iugulandi, cæterum nihil pertineant ad negocium fidei Catholicæ, neq; quod aduersus illos dicitur, decet odiose pertrahere ad hæresim.

VI.

QVAS autem huc adducit ex prouerbiis ancillas, his ego expono ex Genesi, eiice ancillam & filium eius foras, sed iam receptum est apud Theologos, argumenta & rationes ex allegoriis deducta, non probare, vel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulo inferius.

VII.

PROINDE ex his tam belle productis, infert iste articulator, Qui ergo eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostolus dicit: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, cui ego respondeo verbo Christi: Vade retro satanas, non intelligis ea, quæ sunt Dei. An soli Magistri nostri, & Scholastici Sophistæ, homines sunt, & spirituales, cæteri omnes, stipites sunt, aut fungi, aut asini, quicunque non sapiunt, quod ipsi sapiunt. Paulus vocat animales homines, qui ducũntur humanis affectibus, vnde Iacobus appellat animalem sapientiam, quæ tumet humanarum rationũ & syllogismorum fiducia, carens Spiritu Dei, quales sunt qui pro suo affectu citant & torquent, & interpretantur, & applicant scripturas; ex humanis ratiunculis, & Philosophia gentiũ,

quæ-

quærentes quæ suæ sunt, non quæ sunt Dei, non omnes ergo Magistri nostri, non omnes caputiari, & cucullati, spirituales sunt, si vitiorum quorumlibet genere fœdati, superba hypocrisi, insatiabili auaritia, impudẽti calumnia, odio, ira, inuidia, & tecta cuculla luxuria, postergata imitatione Christi, affectiones sequuntur animales, quantacunque licet contentiosa loquacitate præditi sint, & humanarum scientiarum opinionibus inflati, sed qui ad sacras scripturas, etiam vitæ, morum, ac fidei rationes accommodant. Nonne Ægyptij eruditissimi & scientissimi erant in omni genere disciplinarum, & tamen in Deuteronomio dicit Moses, non intellecta ab illis miracula, quę in Ægypto facta sunt, & mari rubro, quia Dominus non dedit eis cor intelligens opera sua, sic caro quia non suscipit verbum Dei, etiam non intelligit opera Dei, quæ solus credit & admiratur, qui sentit Spiritum Dei in se operantem. Vbi ergo didicit iste articulator, artes liberales? & si quæ reliquæ sunt humanæ artes & scientiæ, esse Spiritus Dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus peccati, nisi enim peccasset Adam, aut nunquam aut frustra futuræ fuissent illæ artes atque scientiæ, quæ ex carne atque sanguine sunt humano studio, & terrena diligentia conquisitæ, non à Spiritu Dei influxæ, quæ etiam licet non raro aliquid recte & vere de diuinis disserere queant, nullam tamen propterea merentur laudem diuinitatis. Nonne confessio Nathanael, similis erat confessioni Petri, dum diceret Nathanael ad Christum: Rabbi tu es filius Dei, tu es Rex Israel, & Petrus dixisset: Tu es Christus filius Dei viui, tamen solo Petro dicitur à Christo: Beatus es, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est. Nathanael autem redargutus est, sicut hæc dilucide declarat Chrysostomus, Homilia quinquagesima quinta super Marth. Animalis igitur homo est, omnis qui ex carne & sanguine, & voluntate viri, natus licet in animam viuentem, nondum tamen regeneratus ex Deo, Dei filius factus est, nec accepit inhabitantem in se spiritum Dei. Hæc autem quæ ad scien-

tias

tias attinent, vt intelligantur etiam ab eis, qui in Theologica palestra non sunt admodum exercitati paucis verbis explicabimus, dicentes; duplex esse scientiarum genus, vnum quod ex principiis naturali intelligentiæ notis eruitur, vt sunt Arithmetica & Geometria; siue quod ex præcedentis scientiæ principiis dimanat; vt Musica & optica ex Arithmetica & Geometria, & ille à Peripateticis proprie dicuntur scientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantasmata opitulantur, quæ insensu incipiunt, atque ea semper fuit omnium ætatum vnanimis Scholasticorum sententia, vt humano intellectu non capiantur, quæ prius in hominis sensu non fuerunt. Quæ igitur intellectus non capit, de his neque ratio, neque illius discursus quicquam discernere, aut iudicare potest, quæ ergo sensum omnino effugiunt, de his nulla potest esse proprie dicta scientia, quæ autem sensu percipiuntur, infra scientiam sunt, sic quæ nec sensuum apprehensu, nec rationis discursu, nec Logici artificij argumentis acquiruntur, sed nobiliori quadam noticia, à mentis lumine supernæ illabuntur hæc longe certiora & solidiora supra proprie dictam scientiam sunt. Nam quum à natura prorsus, & ab omni materia & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum proprie dicta scientia, sed alius generis, firmior & validior noticia, cuius possessio, vt fatetur Aristoteles, videtur magis diuinitus illabi, quam humanitus acquiri, vnde etiam in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabilem esse, & Beatus Athanasius libro tertio contra Arianos ait: Simplicitatis fides melius est, quam curiositatis persuasiua ratio. Item in opere contra Græcos inquit: Ipsa quidem de cultu diuino, & de vniuersorum veritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, sed à superis habet notorium suum, & Gregorius Nazianzenus libro secundo, Theologiæ ait. Non comprehensibile fore humano discursui diuinum, neque totum, quicquid contingit imaginari, & Lucius Aurelius Commodus, in oratione pro Christianis,

eorum

coram Marco Aurelio Antonio habita, ostendit, de diuinis dogmatibus, non eisdem argumentis, quibus de humanis artibus posse persuaderi.

Est enim (vt ait Iob) Deus magnus, vincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & diuinorum, ab imperfecta mente pendet, non à ratione, quæ potest errare, quæ vt idem fatetur Aristoteles, non minus falsum suscipit quam opinio, his ita prælibatis dico scientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Aristoteles proprie dicit scientiam, scilicet habitum conclusionis per demonstrationem acquisitum, esse animalem, carnalem, & erroris admissiuam, quæ non potest comprehendere, quæ sunt Spiritus Dei. Scientia autem, de qua in allegatis per articulatorem scripturis agitur, esse alius generis scientiam, videlicet spiritualem, & adeo influxam, de qua alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna, quæ ipsa etiam duplex est, vna contemplatiua, in qua lumen Spiritus sancti, cadens super intellectum nostrum, moueat liberam credendi voluntatem, & hæc est, cuius veritas sola est ab authoritate reuelantis, & in qua nullus dominatur syllogismus, & hæc dicitur sapientia, & domina, & sponsa. Altera est scientia actualis, quæ & actiua, siue practica, siue scientia mandatorum dicitur, & ipsa quidem via est ad spiritualis scientiæ lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promouens intellectum, sicut scriptum est: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, & ista bona opera, & virtutes morales, & purgatoriæ, sunt illæ ancillæ, de quibus loquitur Salomon, in loco ab articulatore citato; non illæ scientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco designantur per mulierem stultam & clamosam, cuius conuiuæ sunt in inferno, de quibus scientiis dictum est per Apostolum. In multa scientia multa indignatio, & quod scientia inflat. Et alibi per Esaiam: Scientia tua, & sapientia tua, ea ipsa decepit te: Et Ecclesiasticus ait:

qui

qui addit scientiam, addit dolorem, & Hieremias ait: Stultus factus est omnis homo à scientia, nihil siquidem ad fœlicitatem consequendam pertinet, (vt ait Augustin. in Enchiridio) scire quę in naturæ sinu occultantur, causas corporalium motionum, vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescant obicibus ruptis rursusque in seipsa residant. Quod si causæ corporalium motionum noscendæ nobis essent, nullas magis nosse, quam nostræ valetudinis deberemus, quia vero eis ignoratis, Medicos quærimus. Quis non videat, reliqua quæ de secretis cœli & terræ nos latent, quanta patientia sint nescienda, huc accedit etiam allegoria Iacob, qui ex ancillis & vxoribus genuit populum Dei, nec adulteratur in ancillis, quia sponte illas obtulerunt vxores, dummodo ipsæ susciperent proles ex ancillis, ita etiam si in rebus creatis speculandis, & inquirendis delectatur homo, nõ peccat, modo omnia dirigat in Deum, & in eius contemplationem.

VIII.

SCIO in primitiua Ecclesia institutas fuisse Christianas scholas, in quibus vtriusq; sexus iuuentus, non in humanis artibus, quæ in prophanis Academiis tradebantur, sed in fidei disciplina erudiebatur à senioribus Ecclesiæ, ex quibus scholis deinde tot sacerdotum collegia, tot monachorum monasteria, tot fratrum sodalitia, salubertima fœcunditate pullularunt, quæ nobis priscis illis temporibus, tot sanctissimos pariter & doctissimos Theologos acerrimosque fidei propugnatores dederunt, qui non in Dialecticis contentionibus, & scientijs mundanis incumbebant, sed in doctrina Spiritus, & ostensione virtutis, vt Dij prope putarentur, vbi autem posterioribus temporibus, collegiorum præsides, & monasteriorum abbates, aucti opibus, ocio tepescerent, & cura temporalium distraherentur vetere instituto, cautum est à Romanis Pontificibus in suis decretalibus; de Magistris in celebribus Ecclesiarum collegijs conducendis. Verum non qui Poetarum

tarum fabulas, aut Aristotelis contentiosos syllogismos, & Mathematicos labyrinthos, & quæ prophanarum Academiarum professiones sunt doceant, sed qui Grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, Latinã, Arabicam, Chaldaicam, quod conducant ad intelligentiam scripturarum, & plus quam omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis distinct. 9. recitantur Augustini verba, vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita nouorum veritas Græci sermonis normam desiderat, hinc Augustinus contra Cresconium Donatistam, iam per articulatorem superius citatum, sese excusans ostendit, sermonis elegantiam, & Grãmaticæ noticiam, rectamq; rationandi disciplinam, posse plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentię ornatum, hancq; linguarũ peritiã, hodie Scholastici Theologi iunctis phalangibus tanto odio prosequuntur, vt eas veluti omnium schismatum & hæresum causas, ab omni loco exterminati velint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati possunt, introductis vice illarum rixosis sophismatibus, nec se vllo modo nisi euersis bonis literis fore incolumes putant; & quum non admittatur ad Theologiam, qui ignorat paruã logicalia; admittitur qui nescit Grammaticam, quam si iste articulator didicisset, non fuisset interpretatus pro declamatione assertionem.

IX.

QVOD autem per artes liberales declaratur scriptura, & confundantur hæreses, hoc ego nunc primum edoctus, hactenus nesciui, fateorque hanc meam profundam dormitantiam, fateor ingenij mei tarditatẽ, qui hoc non sum assequutus. Heu me ter infelicem, qui creditî sacram scripturam à nullis humanis disciplinis accipere lumen, sed ipsam cæteras omnes illuminare, diiudicare & discernere, putauique hæreses suum robur, & fundamentum habere in scientiis humanis, quod ego per totam il-

lam Declamationem meam, multiplicibus argumentis, rationibus, authoritatibus, testimoniis, exemplis, demonstrare conatus sum. Nam Hieronymus in Psalmum centesimum scribens, syllogisandi artem, Theologiæ applicatam, comparat plagis Ægypti, & in Psalmum 143. interpretatur Dialecticam esse illam latam viam quæ ducit ad mortem, & ad Damasum ait de Hebraicis disputantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, quin & legi Ambrosiũ Letaniis addidisse, à Dialecticis, libera nos Domine. Nam garrula Logica, Theologiæ plus obest, quã confert. His & similium authoritatibus persuasus, putaui non posse fidei Christianæ robur. atq; lumẽ, aliunde pendere, quam ab ipso verbo Dei, & Iesu Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris Domini, qui solo confunduntur hæreses & interficitur homo peccati.

X.

VERVM Doctores Scholastici, super primum sententiarum scribentes, vbi tractant eam quæstionem, an Theologia sit sui gratia, & an cæteræ scientiæ ad eam ordinentur, communiter concludunt, illam sui causa esse, & ad nullam scientiam externam constitutam, sed cætera omnia scientiarum genera, sic ad eam statuta, vt ipsa sit dominatrix, & rectrix omnium, non quod ipsa à cæteris instruatur, aut elucidetur, egeatq; illarum ministerio, & Augustinus libro secundo, capite trigesimo primo, contra Cresconium Grammaticum, disserit de scripturis sacris, quas Ecclesiæ Canon complectitur, omnino non licere iudicare per humanas scientias, sed secundum eas de cæteris literis & infidelium iudicandum, quod malitiose dissimulauit articulator, qui Augustinum contra Cresconium hic pro se citauit, nunc si id præstare possunt artes liberales, vt per illas elucidetur scriptura, & confundantur hæreses, longe ego aberraui à scopo, in ea hucusque opinione versatus, hanc esse vnam Theologiæ pestem, ex humanis dogmatibus interpretari diuina, vixque aliter sentire

sentire potuissem, ni iste articulator me reuocaret, ostendens etiam sapientis & Apostoli testimonijs, quod artes liberales, quia elucidant scripturam; vitam æternam habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quodq; propterea captiuus ductus est populus, quia non habuit illarū scientiam. An non suaue quippiam est adeo esse diuitē scripturarum; quis non miretur sapientiam Louanienſium Theologorum; quis tot ac tantis scripturarum testimoniis, tam appositæ citatis, non reuinceretur hęreseos, & ad palinodiam adigeretur. Pudet me vere meorum lapsuū, qui hactenus nescierim eiusmodi dogmata, certe non habeo, quod ad hæc respondeam, quia nihil in illis habetur responso dignum, quæ & lectione sunt indigna, sed sperabat iste articulator, solis barbaris & ignauis cerebellis loqui, non discreturis, quid veri in rebus, & quid falsi sit, atque ideo sibi licere omnia. Dico igitur quod intellectum sacrarum literarum pendere atque colligi ex artibus liberalibus, nisi Grammaticam intelligamus accipi, error est, nec ostendi potest aliquis, qui scripturam sacrā per Dialecticam & artes liberales sit interpretatus, quodque id illi licuerit, quod qui facere præsumpserit, quemádmodum asina Balaam sonabit, & loquetur, ignorans, quid dicat, nihil enim commercij Christianæ fidei, cum artibus prophanis, nihil Dialecticis argutiis, cum diuinæ sapientiæ mysteriis. Christus illa docet, non Aristoteles, gratia hęc largitur, non ratiocinatio, nō afflatus illa pstat, non syllogismus, non à logicis consequentiis nomen habet Theologus, sed à diuinis oraculis, ab ipso inquam verbo Dei. Ad scripturas autem contra me citatas, dico articulatorem esse hæreticum, siquidem hæreticus est, quicunque aliter scripturam intelligit, quam sensus spiritus sancti efflagitat, vt habetur 24. quæst. 3. hæresis secundum Hieronymum, atque est reuera hæreticum, sacram scripturam obstinate ad hæreticum sensum detorquere, & non bona fide citare.

XI.

ITA ne tandem corruit, vetus illud & Græcanicum prouerbium: Nihil scire fœliciſſima vita, quod si à me repertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste contra me succenseret, sed quum videat illius patrocinium suscepisse, quia posui illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar si forte commodiore interpretatione, potero illud, aut tueri, aut excusare. Neque vero hic ingrediar disputationem illam profundissimam, de nihilo ex quo cuncta creata sunt adeo, cuius scientia proculdubio fœliciſſima est, sed obsequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod ait alicubi Augustin. Deum videlicet potius ignorantia quam scientia attingi. Atque quæ modo maior fœlicitas, quam attingere Deum? Hinc Dionysius ad Caium, ignorantiam perfectissimam scientiam vocat, & de ipsa ignorandi scientia, passim in multis locis mentionem facit. Et Philo Hebræus in quæstionibus super Genesim ait: Finis scientiæ in Deo reconditus est; quem etiam testem anima vocat cum pura conscientia confiteatur suam ignorantiam, sola enim nouit anima, quia nihil nouit firmiter. Non est ergo vera & perfecta scientia (vt ait Nicolaus de Cusa) qua quis credit se scire, quod scire nequit; sed vbi scire est se non posse scire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit, multa docentem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audiet, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod tamen ignorat, quia lux solo visu attingitur, videns autem, quum viderit claritatem solis visum superare, fatetur se illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantiæ scientiam. Cæcus vero, neque ignorantiæ scientiam habet, neq; vllam illius, quod se scire putat experientiam, sic multi Philosophi & Magistri humanis scientiis clari, sed oculo mentis cæci, & suæ cæcitatis scientiam non habentes, putantes se videre,

obdu-

obdurantur in assertionibus suis. Sic multi, qui se Theologos dicunt, cum habent scripturam, in qua veluti in agro absconditus est thesaurus regni Dei, ex sola agri possessione, sese diuites putant, & scripturarum prodigi, quæcunque in patribus alicubi legerunt, ad suas opiniones illustrandas, pro lapidibus præciosis (tanquã de thesauris suis noua & vetera) sine iudicio producunt, putantes se statuere articulos fidei, quum longissime nonnunquam aberrent à scopo veritatis. Qui autem videt sibi thesaurum agri manere absconditum ab oculis suis, in hoc sapientior est cæteris, quia scit se pauperem, quod illi ignorant, vnde Algazel in sua Methaphysica ait: Qui quis per probationem necessario cognoscit, & apprehendit impossibilitatem suam, ipse sui est cognitor, & apprehensor, quoniam apprehendit scire ipsum à nullo posse comprehendi; & hæc est fœ iciissima illa ignorantia, quæ longissime superexcellit omnem humanam scientiam, quam professus mihi videtur Cotta apud Ciceronem, omnibus fere, inquiens, in rebus, quid non sit, quam quid sit dixero, & sacer ille Dionysius ait, tutiores circa Deum esse negaciones quam affirmationes, quod etiam diuus ille Plato in Parmenide in primis obseruat; & in Epistola ad Dionysium regem seruari iubet, denique de hac ignorandi scientia, multi sancti & mystici Theologi, editis libris profundi locuti sunt, in primis beatus ille Dionysius Areopagita, item Marius Victorinus ad candidum Arrianum. Item Theodotus in eo libro, quem inscripsit clauem Philosophorum. Item Ioannes Scotigena in tomis paraphraseos, & Ioannes Mosbacensis, in commentariis Proculi. Item Maximus monachus, Hugo de sancto Victore. Robertus Linconiensis, & prænominatus Scotigena, commentatores in mysticam Theologiam Beati Dionysij supra dicti. Ex recentioribus vero, Nicolaus de Cusa Cardinalis, de hac doctissimum librum conscripsit, quem de docta ignorantia intitulauit, tum etiam in aliis plærisq; suis opusculis, de eadem commeminit. Sed condonemus

huic articulatori, ſuam, non doctam, ſed craſſam ignorantiam, qui pauca legit, & minus quæ legit, intelligit, & vt ſine iudicio patrum authoritate deuorauit, ita incoctas, & indigeſtas, hic illas contra me euomuit, & impotenter deprauando detorſit, ad firmandam calumniam, cui ſe addicauit, qui quum ſit tam doctæ ignorantiæ incapax, melius impoſuiſſet ori ſuo ſilentium, & quod intelligere nequit, admiraretur potius quam morderet.

XII.

NVNC ad ſecundam aſſertionem mihi reſpondendum eſt, quæ quum de rigore ſermonis nullum contineat errorem, addiuinat ille argutulus articulator ſenſum, quem impugnet, inquiens: Quaſi vellet innuere, &c. nec aliam ſcripturam contra me producit, præter Ariſtotelem, & c. ſi quis artem. 36. d. in quibus cardinem victoriæ locat, ac ſi obligarent nos tanquam articuli fidei. Hic ego primo reſpondeo, quod ad reuincendum aliquem hæreſeos, aut impietatis, non valet argumentum à quaſi, ſed vt inquit Hieronymus ad Cteſiphontem, quod à nobis aſſeritur, ſacrarum ſcripturarum teſtimoniis aſſerendum eſt, in quibus quotidie credentibus loquitur Deus. Idem Pſalmo 98. ait: Omne quod loquimur, debemus affirmare ex ſcripturis ſanctis. Et in Epiſtolam ad Titum dicit, ſine authoritate ſcripturæ, garrulitas non habet locum, quia vt inquit ſuper 23. cap. Matth. quod de ſcripturis non habet authoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Hinc Origines ſuper Hieremiam homelia prima: Neceſſe eſt (inquit) nobis ſcripturas ſanctas in teſtimonium vocare, ſenſus quippe noſtri, & enarrationes, ſine his teſtibus, non habent fidem. Deinde ſcire cupio, an hæreticus eſt, qui contradicit Ariſtoteli, aut non credit illius ſomniis. An periculum eſt, ſubuerſam iri religionem Chriſtianam, ſi quis alicubi diſſentiat ab Ariſtotele, aut Gratiano, quum ſecundum Speculatorem, Ioan. Andr. Panorm. Felin. Paul. de Caſtr. & cæteros Iuriſcon-

tis consultos. Gratianus nunquam habuit authoritatem quælibet canonisandi, atque ipse Scotus, bonis rationibus motus, dicit, sibi non esse manifestum, quod Canones per Gratianum collecti, omnes obstringant; ego hoc dico, & firmiter assero, non valere consequentiã, hæc propositio siue assertio est contradicta Aristotelis, aut etiam Augustini, aut Gratiani, aut contra alium quemuis Doctorem Ecclesiæ, ergo est hæretica; impia aut scandalosa. Hæreticus nemo pronunciandus est, nisi quia Apostolicis authoritatibus, erroris contra fidem & Ecclesiam pulice conuictus, mutare noluerit insana dogmata. Quod si quis etiam haberet erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per Ecclesiam non determinatis, modo in voluntate eius nulla sit macula, ille neq; peccat mortaliter, nec dicendus est hæreticus.

XIII

SI calumniandi passio, non incessisset hunc articulatorẽ, intelligere poterat, me loqui de bonitate operatiua, quæ est habitus voluntatis, siue voluntas confirmata consuetudine, in operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil scientiæ operantur, quod ipse verum fatetur Aristoteles, inquiens, scire parum aut nihil operatur ad virtutem, siquidem in humana anima, voluntas Imperatoris vicem gerit, cui subsunt & parent omnia. Scientiæ vero, & artes, atq; memoria, cæteręq; apprehensiuæ virtutes, consiliariorum vice funguntur, vtilitates & pericula præmonstrantes, nunciantibus sensibus, cæterisq; viribus exequẽtibus. Manifestum enim est, quod vt res vel bene vel male administrentur, totum hoc à bonitate vel malicia imperatoris illius (voluntatis inquã) pendere. Nam tollatur ab homine bonitas volũtatis, etiam datis & positis illi omnibus scientiis, malus homo dicetur, adsit bonitas voluntatis, etiã ablatis reliquis omnibus, homo bonus erit. Quod autem ad veritatem attinet Petrus Apostolus non aliter probat fidei veritatem, quam & Doctoris certitudine. Cur

non idem licebit de scientiis! & hanc fuisse intentionem meã, facile intelligere potuisset, si iste Aristotelicus Theologus, Magistrorum nostrorum parasitus, amaret veritatem, & integram declamationem meam attente legisset. Oportet enim, qui scribentis in re aliqua mentem inuestigare velit, vt omnia attente legat, & in vnam conformẽ sententiam conferat, facile enim est ex truncatis scripturis, aliquid reperire, quod offendat.

XIV.

VERVM minime hac in re me refellere quibus, sed cõnectere nugas frustra conaris, quum allegatus per te canon, duntaxat benedicendi & rationandi disciplinas se non improbare dicat, cęteras artes liberales dicat non esse scientias pietatis, esse autem scientias pietatis, nosse legere scripturas, & intelligere Prophetas, Euangelio credere; Apostolos non ignorare. Et ibidem in c. ideo prohibetur, interpretatur ex verbis Isidiori, illud Apostoli: Qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum sit, qui noluit intelligere, vt bene ageret. Denique tota illa distinctio, cum sequenti, plus aduersatur huic articulatori, quam patrocinatur. Hæc est illa ignorantia, propter quam captiuus ductus est populus, sic enim prosequitur hunc sermonem Propheta, inquiens: Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & sermonem sancti Israel blasphemauerunt, propterea iratus est furor Domini in populum suum, non exprobratur illis ignorantia artium liberaliũ, & Philosophiæ, sed ignorãtia legis, & sermonum Domini, ipsius inquam verbi Dei.

XV.

POST hæc scientificus articulator, plenus aurarũ bucis, colligit magnam congeriem aliarum propositionũ, quas omnes vno nomine damnandas, eodemque vase frmul in barathrum detrudendas censet, vocans eas piarum aurium offensiuas, ex quo probabiliter coniicio, priores

il as,

illas, quibus iam respondimus, censeri ab illo hæreticas, & blasphemas, quum ea sit doctrinalis inquisitionis scholastica consuetudo. Primo hæreticas, & schismaticas, deinde scandalosas, & piarum aurium offensiuas, per ordinem locare. Nunc ergo propositiones illas, quibus tam impie pias aliquorum Arcadicorum Theologorum aures offendi, examinemus, si prius illos admonuero, vt caueāt, ne quando dum putant in meis scriptis offendi, sibiipsis temere iudicando offendiculi sint authores.

XVI.

HARVM prima habet, Canones sacerdotes sublatis honestis nuptiis turpiter scortari compellunt. Hic puto offendit verbum compellunt, quod iste articulator in peiorem partem interpretatur, ac si dixissem: Canones præcipere scortationem, siue illius esse causam, quū hoc verbum compellunt, eo loci positum sit occasionaliter in subiecto, non causaliter in efficiente, aut si malint dicam logico more, occasionaliter in prædicato; non causaliter in subiecto, neque in citra consuetudinem Latini sermonis, etiam Scholasticis Theologis vsitatum, vt quum asserunt Deum esse occasionem mali, sed esse causam mali negant, neque aliud sonat hic compellunt: quam incontinentes & vrentes sacerdotes, matrimonio iungi non permittunt.

Loquor enim non de castris sacerdotibus, sed de concubinariis, & turpiter viuentibus, quorum vbique nunc & publica, & magna admodum, turba est, quos melius esset habere vxores, quam tam impuro cœlibatu tenere publicas concubinas, conniuentibus ad hæc aliquibus Pontificibus, & Episcopis, & accepto in singulos annos nummo aureo, ista permittentibus, nec deest huic turpitudini Canonici Iuris priuilegium, quo statuitur concubinam sacerdotis gaudere emunitate, & esse de foro Ecclesiæ, ne à seculari iudice conueniri possit, vt habetur in c. si concubinæ de sen. exc. & Dd. communiter tenent.

XVII.

ATq; ad hanc propositionem, rursus infœlix articulator iste, temere obstrepens, diuinat sensum, quem sibi statuit impugnare, dum inquit; volens innuere, &c. Huic ergo sequimini dulcem parentem porci, sed liceat nunc etiam mihi contra diuinare, quid hoc loci sentiat ipse. Nõne quod cœlibatus sacerdotum sit de iure diuino, ita, vt nihil possit in illo humani iuris dispositio immutare, atq; hoc est falsissimum, & potestati Ecclesiæ derogatiuum, ac scandalosum. Quum cœlibatus sacerdotum, plane sit iuris humani, siue positiui, qui per Pontificem. vel concilium, pro ratione temporum, locorum, personarum, seu alia quauis graui, seu rationabili caussa, potest remitti, mutari, vel omnino tolli. Quinimo, Pium secundum, Romanum Pontificem, olim dixisse constat, ob graues caussas, ereptas sacerdotibus vxores, sed ob grauiores, illis fore reddendas.

XVIII.

QVOD autem dicit, à morte Christi nullum Sacerdotem duxisse vxorem, illa sunt adulantis & formidolosi sophistæ deliramenta, quibus tota primitiua Ecclesia, multaque Romanorum Pontificum diplomata reclamant. Quod si Christus & Apostoli vetuissent sacerdotibus matrimonium, non recepisset illa primitiua Ecclesia, nec indulsissent illa Pontifices, quum lex Euangelica, nec reiici possit, nec relaxari, sed ignoscendum huic desidioso articulatori, qui veterum historias non legit, neque etiam vulgatissimam Theologi Antonini summam consuluit. Nunc ergo quid periculi est, si dixissem, pro statu horum temporum, pro honestate clericorum, melius esse, vt sublato rigore iuris, permittantur illis honestæ nuptiæ, potius quam sub certa mulcta concubinatus: quodque sacerdotes in cœlibatu turpiter libidini seruientes, honesti matrimonij permissione sobleuarentur. Neque

vero

vero propterea probo: neque laudo, eos qui his temporibus sacerdotes, putant sibi licere, contrahere matrimonium contra statuta Pontificum & Ecclesiæ, propterea quod multi contra eadem statuta, publice teneant concubinas: neque etiam assentior huic propositioni, quod sacerdoti in sacris constituto, Papa non possit permittere nuptias, quum hæc per scripturam efficaciter probari nō possit, neque per Ecclesiam determinatam sit, illam infallibilem continere veritatem, & quæ ad hanc rem adduci possunt sacræ literæ, magis stant à sententia opposita. Et hodie adhuc Græcorum sacerdotes ducunt vxores, etiam post susceptum ordinem, neque propterea habentur irregulares, aut impij, & Romanorum canon, iubet Sacerdotem, qui vxorem duxerit, suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali, non à laqueo, & arboribus, liberumque relinquit, ad officium posse reuerti. Quin constat Romanum Pontificem: aliquando Cardinali cuidam permisisse, vt nuberet, atq; suscepta prole, rediret si vellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem, non ergo habentur pro impiis, sed pro tempore duntaxat irregulares.

XIX.

PROINDE nunc atrox mihi crimen obiicitur, quod Lutherum vocauerim inuictum hæreticum. Nescio an forte sint, aliqui tam superstitiose Theologi, qui inuideant Luthero nomen hæretici, tanquam illi cum Paulo Apostolo commune, qui in actibus Apostolicis, coram Felice præside, confitetur se seruire Deo, secundum sectam, quam hæresim Iudæi vocant, verum ego non dubito, quin probent Magistri nostri Louanienses, quod Lutherum vocauerim hæreticum, sed offendit forte, quod dixerim inuictum, quem ipsi cum Colonien sibus complicibus suis, primi omnium doctrinaliter condemnarunt. At ego Lutherum hæreseos damnatum non nescio, sed victum non video, quum ille in hunc diem adhuc

proficiatin pugna, regnetque in animis populorum, quo penes tantam fidem authoritatem que conciliauit illi plurimorum Sacerdotum & Monachorum & Magistrorum nostrorum improbitas, insciti a, malicia, mendacia, de euentu loquor, nō de dogmate, qui etiamsi scholastici ssime oppugnat⁹ sit, si rigidissime iudicat⁹ sit, si augustissime damnatus sit, omnia tamen infeliciter aduersus illum gesta sunt, nec profuerunt, quo minus grassaretur hoc incendium, cui quo plus à Magistris nostris, etiam à principibus & pontificibus repugnatum est, hoc latius dilatatū est, & iam etiam plerique Principes & Episcopi, & eruditi, & Theologi quam plurimi, & quædam integræ Academiæ in illius dogmata discesserunt, & populus fere plus fauet Luthero, quam Romanæ Ecclesiæ, atq; Pontifici, quod si victus est Lutherus, quid conclamatur ad generale concilium? Quid tantum negotij facessitur, non solum Magistris nostris (qui illum iam non minus metuunt, quam olim contempserunt) sed Pontificibus, & Cæsaribus, summis Christianæ religionis monarchis. Certe oppugnatum quam validissime Lutherum nouimus, victum nondum vidimus.

Primo enim in arenam hanc descenderunt Prierias, Hochstratus, Eckius. Sed ita pugnantes, vt nil præter risum reportarent. Successerunt monachi, apud rudem plebem cōtumelioſe contra Lutherum vociferantes, quid egerunt, nisi quod ea quæ hactenus Latino sermonis à doctis intra scholarum parietes agebantur, spartserunt in vulgus, & Lutherum Saxonice scribere impulerunt, factaque est vberrima hæresium sementis. Prodierunt postea Academiæ Louanienſis, Colonienſis, Parisienſis, cum suis nudis articulis & doctrinalibus damnationibus, quæ dum fumis & librorum incendiis implerent omnia ac si posset ignis ignem restinguere, Lutheri libros desiderabiliores vendibilioresque reddiderunt. Tandem prodiit terrifica Leonis bulla, hæc adeo contempta est à Lutheranis, vt non dubitarint illam contumelioſis scholiis & gloſlematibus,

ubus, sub diuo catamidiandam exponere. Additum est diploma Cæsaris nihilo fœlicius succesſit. Porro ſequitum est hominum carnificina, quid aliud actum quam truncata Hydræ capita. An hoc est viciſſe Lutherum? De euentu loquor non de dogmate atque vtinam non etiam religioſius prædicaretur Chriſtus ab aliquibus hæreticis, quam à Magiſtris noſtris. An olim victus dicebatur Arrius, quando plures habebat Eccleſias quam Orthodoxi: quando Romanus Pontifex & Imperator, erant Arriani, quando vix tres Epiſcopi ſupereſſent orthodoxi, quando in concilio Arrianorum, plures ſederent Epiſcopi ſuum dogma probantes, quam in concilio Eccleſiæ, vbi fuerat damnatum? An victus dicitur Mahumetes, cuius ſecta in hunc diem latius patet, quam religio Chriſtiana? Iterum dico me de euentu loqui, non de dogmate. Quid ergo peccaui, ſi dixero Lutherum inuictum hæreticum, vtinam mentiar, & Lutherus ab iſtis doctrinalibus damnatoribus, tam fœliciter fuiſſet deuictus, quam fortiter prouocatus. Vtinam non ſolum ſit inuictus hæreticus, & non etiam hæreticorum victor, magno Magiſtrorum noſtrorum dedecore. Quis enim vicit anabaptiſtas? Quis reſtitit Sacramentariis? Nonne vnus Lutherus? Date vos vel vnũ ſcriptum Academiarum veſtrarum, quo illos vel digitum latum loco moueritis. Quæ vtilitas veſtra in Eccleſia, an ſufficit dicere: damnamus, quia ſic determinauit Eccleſia? (ad cuius decreta tam ſtrenue fugiunt Magiſtri noſtri, quoties vrgentur & hærent in cauſa, neſcientes producere ſcripturam qua ſe tueatur.) Certe idem ſciunt quicunque analphabeti ruſtici & idiotæ, idem potuiſſent ſuo tempore dixiſſe Hieronymus & Auguſtinus ſi id ſatis fuiſſet reuincendis hæreticis. O nunc ſalutarem hæreticũ Lutherum, qui dormientibus Magiſtris noſtris, & longũ ſomnum ſtertentibus, ſolus vigilauit pro Eccleſia, illamque tam validis, tam violentis anabaptiſtarum & Sacramentariorum hæreſibus totam pene Germaniam occupaturis liberauit ſolus. Sed videor hic probare Lutherũ,

& in hoc quidem probo. Sed nolite irasci, probo non aliter quam serpentem in teriaca, qui quũ ipse sit venenum, in hac etiam venenis est venenum: quod si vos nunc tam expediti sitis, ad illum irrefutabilibus atgumentis expugnandum, quam olim prompti fuistis, nudis sententiis condemnandũ, & hactenus bene successerit, pergite cum Cæsare in Germaniam, & clamate fortiter Magistri nostri per me non stabit, quo minus vincatur, sed illud vos amice admonitos esse volo, vt præstantioribus argumentis cõtra illum agatis, quam hic aduersum me vtimini, quem auctoritatem scripturæ, vt virtute verbi Dei victum esse oportebit. Quod si opinamini, cum Lutheranis non aliis argumentis pugnandum esse, quam fasciculis, & igne, videte, & cauete, ne ipsi vobis respondeant, & flammis, & ferro. Erumpatque illorum hæresis, in atrociorem tẽpestatem Periculose fortassis ista dico, & Lutheranorum patrocinium suscipere videbor, quemadmodum accepturi sint Magistri nostri, horreo, verum ego me non Lutheranum, sed catholicum profiteor, nec in illorum gratiam, nec in istorum odium, neque ob quorumcunque metum fieri volo hæreticus, & si cecidero in errorem aliquem, quod humanum est, pertinaciter perseuerare non intendo, sed ita cecidisse me fatebor, vt sciam me honestissime surgere posse.

XX.

SVCCEDIT aliud crimen, quod theologos vocarim Lenones, si ad hoc probandum, exempla adduxero, ex nouellis Bocatii, mox dicturi sunt, illum lusisse iocis, ac si ego hæc dixerim serio, nec liceat mihi, meum ipcum alterius ioco redimere, sed quod si ego hoc, de vno atque altero theologo verum faciam, ostendamque qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinite veritas, etiam theologos esse lenones? puto non negabunt, sed dicent theologico nomini iniurium esse, & piarum aurium (quæ de illis tam altum sentiunt) offensiuum, fateor si so-

& serio, & iniuriandi animo dictum esset, modo quod piaculum est, si Theologicum nomen admiscuerim argumento iocoso, quod in nullum hominum genus non iudit, quod neque principibus, neque pontificibus parcit, neque sanctis Patriarchis & Prophetis, quo forte non iniuria reprehendere potuissent, me ineptire ex verbis & exemplis sacræ scripturæ, & irreligiosiore ioco ludere. Sed quia etiam ipsi Theologi id nonnunquam faciunt, & à multis fieri solet citra omnem impietatis notam, iccirco transilientes hoc saxum, ad hunc lapidem cespitant, illud in Theologos scanduloſe dictum, ita vt etiam si verum esset, tacuisse oportuerit, ne quid Maiestatis Theologico nomini decederet. Est enim hodie receptum in scholis dogma, à Beda Parisiensi profectum, valde suspectum esse de hæresi, quicunque quocunque modo male senserit de Theologis & Monachis, aut de illis irreuerentiore sermone loquatur. At quanto irreuerentius isti Theologici Magistri nostri, nonnunquam loquuntur de Deo, de Christo, de intemerata virgine Maria, quum disputant illum potuisse suppositare omnem naturam, puta Crocodili, Tortuce, Cynocephali, & illum secundum naturam suam, non minus esse in culina, aut cloaca, quam in cœlo? An mater Christi aliquando senserit primos naturæ motus, siue carnis prurigihem? & dum his obscœniora de Deo, de beatissima virgine, disputare non pudet, offenduntur si quis inquirat. An Theologus possit agere lenonem? an Theologus possit esse non minus in prostibulo, quam in schola?

XXI.

VERERAR ne post impassibiles offensionum Magistros nostros, tandem etiam prodirent ad uersum me meretrices atque Lenones, & sui scandali articulos producerent. Verum ab hoc metu præter spē liberatus sum, vicitque exspectationem meam, istius siculnei Theologi peruicacia, (quis enim exspectasset, vt Louaniensium

Theo-

Theologorum maiestas, sese ad meretricum lenonumque patrocinia demitteret) qui pro illis acerrime pugnat, & magna authoritate lupanaria tuetur, dignus profecto, cuius deforme patrocinium, turpi compensetur præmio, qui gratis in Veneris Phano sacrificet, & in Cupidinis hortis donetur ficulnea statua. Olim iocatus Petrus Rauennas, dixerat, scholates Italos: non posse viuere sine meretricibus. Postularunt illum scandali Magistri nostri Colonienses. Declamaui ego, Rempubl. posse stare sine meretricibus, & me impietatis postulāt Louanienses, & quod illis tunc placuit, nunc istis displicet. Ita ne Magistris nostris, pro tempore, & loco, veritatem & hæresim, & scandala, præsumere licet? forte dicere illis poterimus, sicut ait Christus ad Pharisæos: Venit Ioannes, neque manducans, neque bibens, & dicunt Dæmonium habet. Venit filius hominis, manducans & bibens, & dicunt; ecce homo vorax, & potator vini; publicanorum & peccatorum amicus. Quis istis canibus, posset rite lectum sternere, qui accubituri, huc atq; huc, sic in gyrum voluuntur, vt nescientes, quam in partem casuri sint, etiam nescire cogamur, vbi puluinar illis collocandum sit. Dico autem iterū ego quia omnis potestas desuper adeo est, ad honorem & vtilitatem eius, à quo est, exercere debet, & non contra. Quare Principes & Magistratus, tenentur, eos qui in lege Dei palam & publice delinquunt, iustis legibus coercere, non publica authoritate fouere, tueri, & publicis theatris hospitari, quemadmodum de publicis vsurariis non admittendis, neque hospitandis, statutum est, per Gregorium X. in concilio Lugdunensi, & habetur in c. vsurarius, de vsur. lib. 6. Simili ratione lupunaria, & scorta publica, fouere non licet, quum sint in Deuteronomio, atque etiam in Euangelio, vtraque diuina lege, vetita, quibus accedit etiam c. meretrices 32. q. 4. Nec vrget me citatus per articulatorem. c. si quod veritus 33. qu. 2. quum Augustinus ibi loquatur de malo deliberato, & inuitabili, de quibus alibi ait Gratian. d. 13. c. duo mala, & c. nerui testi-

culo-

culorum,& 22.quæst 2. cap. Dauid & aliquot sequentibus. Deinde,licet tolerabilius malum sit adulterium quã homicidium,& meretricatus quam adulterium, tamẽ institutum prostibularum,atq; ratio eam turpitudinẽ publicis indultis & priuilegiis fouẽdi,damnabile est. Verũ ego hanc sententiam nulla pertinacia defendere præsumo,sed inter illas referri volo, in quibus vnicuiq; in suo sensu abundare concessum est,idq; nõ veritatis diffidentia,sed seruandæ modestiæ gratia. Neq; quisquam in hoc scandalizari debet, vbi dissuadentur aut reprehenduntur vitia, si quis amatulentiore hyperbole vtatur, quum eiusmodi in Hieronymo,in August. in Bernardo,in cũctis fere sanctis Patribus legimus, & quotidie Ecclesiasticis concionibus grauiora terriculamenta inoffensi audiamus.

XXII.

VERVM, vt solet disputatio disputationem gignere, veniam mihi dabit articulator, ex hoc argumento suo,& citato per illum Canone, aliquid non extra propositum inquirere. Si è duobus malis, quod minus est eligibilius est,tolerabilius est,& quod puto consequi, etiam mitius puniendum est. Quæro, quid faciet sacerdos incontinens,fornicabitur ne,an nubet? vtrobiq; peccatũ est, vtrumque vetitum est, hoc quidem lege diuina, illud constitutione Romanæ Ecclesiæ, vtrisque fidem iurauit, Deo & Ecclesiæ, illi in Baptismo, huic in ordine. Quod si fides frangenda est, si iusiurandum soluendum est, si lex præuaricanda est, vtrum illorum duorum malorum eligibilius est,vtrum,tolerabilius est, vtrum mitius puniendum est, fornicari, an nubere? Scimus Paulum dixisse, qui non continet,nubat: Melius est nubere quam vri. Item, vnusquisque vxorem suam habeat, propter euitandam fornicationem. Sed de sacerdote incontinente,quid dicit articulator, an ita, qui non continet sacerdos scortetur,minus malum est scortari,quam nubere. Accedat

lupanaria, prostibula, meretrices, quarum non est numerus, vt non alligetur vni vxori, quoniam polluitur sacerdotium coniugijs, non polluitur meretricibus. Hoccine suum argumentum erit, quomodo euadet laqueum, forte est dare aliquod medium, quo neq; meretricetur, neq; nubat, sed soluto aureo habeat concubinam. Facient fortassis pro illo, ex Tolerano concilio, & ex Isidoro, duo illi canones, quos posuit Gratianus 34. d. dicentes: Qui homini Christiano, qui non habet vxorem, loco vxoris liceat habere concubinam, dummodo vnica concubina cõtentus. Neque desunt Theologi, qui opinantur, monachos & sacerdotes non abiurare incontinentiam, sed coniugium, quia non abiuratur, quod nulli permittitur, forte scandalizabit Magistros nostros, hunc casum hic illis propositum, neque ego serio proponerem, nisi articulatoris huius ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne ista rursus inter articulos referantur, ego hic nihil assero, sed inquiro: cupioq; doceri huius argumenti solutionem.

XXIII.

SEquitur alia tragica propositio: Mercatores & milites veram pœnitentiam agere non posse, quam non dubito à fratribus aliquibus huc insertam, vt qui plurimum soleant à mercatoribus & militibus male partorum portiunculas corradere, dum participant illis sua beneacta & preculas, securas conscientias pollicentes, si illis plurimum prędæ in sinum effundatur, in quo habent scientiam quæstuosum. Sed quum sit hæc sententia Augustini, in libro de pœnitent. & ego illum authorem verborum illorum citauerim, non mecum, sed cum Augustino hanc propositionem delitigent.

Necesse enim est, vt aut illum mecum faciant scandalosum, & hæreticum, aut me cum illo pariter absoluant. Sed videamus si forte commoda aliqua interpretatione poterit nobis succurri, atque ego cum Augustino, ab hac sermonis scandalosa impietate liberari, ad quod nescio an

opus

opus erit mirifico illo, ex magistrorum nostrorum mysterijs sophismate, quo dicunt, hanc esse veram. Peccatores Deus non exaudit, contra falsam, si dicatur, Deus non exaudit peccatores. Quis Catholicorum dubitat, de nullius peccati pœnitentia desperandum esse? sed ea est patrum loquendi consuetudo, vt sæpe dicant peccatum aliquod impœnitibile, seu inexpiabile, quod difficile expietur. Quemadmodum Ambrosius dixit solutionem quadragesimæ, esse peccatum inexpiabile. Et Petrus ad Symonem inquiens: Age pœnitentiam, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, soli namque Deo in manu est, dare resipiscentiam, siue pœnitentiam peccati. Potest etiam tanta esse malicia, tanta enormitas criminum, tanta continuatio & assuetudo peccandi, in homine, velut in naturam versa, vt Deus hominem illum nolit sua gratia vocare ad pœnitentiam, sicut legitur obdurasse cor Pharaonis. Legat igitur iste articulator Canones, quos Gratianus ex Leone, Chrysostomo, Gregorio, Augustino, Cassiodoro, adducit de mercatoribus, & quæ præterea præfati authores in operibus suis diuersis locis tradiderunt, neque nodum in scyrpo quærat. Quod si dicat mihi, oportuisse hæc in Declamatione explicuisse, ego non dogma interprerabar, sed declamationem scripsi, cuius argumentum non in laude, sed vituperio, non in defensione, sed accusatione versabatur, nec concionabatur apud imperitam plebem, sed scripsi doctis & eruditis, quod si his offenduntur aliqui testamentorũ venatores, licet Theologiæ titulo inflentur, imputent suæ infœlicitati, qui non didicerunt tropos sermonum & scripturarum, necessarios ad eorum bonam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid suam auaritiam & rapacitatem offendit.

XXIV.

NON sunt hæc verba mea, sed perfidus cauillator, suo more statuit sensum, quẽ impugnaret, & scripta

mea, tam in ſenſu, quam in verbis deprauauit. Ego in capite de arte militari ſic ſcripſi: Auguſtinus atque Bernardus, Catholici in Eccleſia Doctores hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Chriſtus & Apoſtoli longe aliter ſentiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obligari nos de neceſſitate ſalutis credere Eccleſiæ Doctoribus, neq; etiam ipſi Eccleſiæ, niſi in his, quæ ad ſubſtantiam fidei pertinent, quia in illis Spiritus admonens, docet Eccleſiam omnem veritatem. Atque ipſe Auguſtinus ad Vincentium: Hoc genus literatũ, (inquit) ab authoritate canonis diſtinguendum eſt, non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, vt cõtra ſentire non liceat, ſicubi forte aliter ſapuerunt, quam veritas poſtulat. Sic ego Auguſtini, & Bernardi, & ſanctorum Patrum omnium, & quorumcunq; eruditorum authorum ſcripta, extra canonem Bibliæ poſita, debita cum reuerentia ſemper ſuſcipio, non tamen ita authoritate illorum me obligari puto, quod non liceat illis contradicere, aut ab illis alicubi diuerſum ſentire, aut circa eorum ſcripta dubitare, niſi probentur per ſcripturam ſacram euidenter expreſſa, aut per vniuerſalem Eccleſiam fuerit determinatum, illa firmam & indubiã continere veritatem, ſicuti de Epiſtola B. Leonis ad Flauianũ, factum legitur, in c. ſancta Rom. 15. d. An igitur Auguſtin. & Bernard. de bello per omnia recte ſentiant, ego adhuc dubito, Pontificijs decretis, debitam obedientiã exhibeo, conciliis generalibus plus tribuo, tamen ineffabilem veritatem, circa quam ſolam verſantur, & fides & hæreſis illis non tribuo, quũ hæc ſint ſolius ſacræ ſcripturæ, & ſanctionum vniuerſalis Eccleſiæ, in his quæ ad ſubſtantiam fidei pertinent, in cæteris Eccleſiam errare poſſe, etiam ſcholaſtici fatentur Theologi, neq; tamen omne quod à Chriſto & Spiritu ſancto non eſt, hoc ilico illi contrariũ eſt. Multa in ſcripturis expoſuerunt authores, aliena à ſenſu Spiritu ſancti, & inter ſe pugnant contrariis opinionibus, nonnunquam à ſeipſis diſſident, quum ſpiritus ſibi repu-

repugnare, & secum dissidere non possit, tamen non protinus contrariantur Spiritui sancto, nec propterea reiiciendum est, omne quod à Spiritu sancto non est, cum teste Hieronymo, nulla interpretatio sit à Spiritu sancto, qui & septuaginta interpretum cellulas pro fabula ridet, tamen non protinus reiiciendæ sunt interpretationes, quantumcunque inter se variæ sint, & dissonantes, ita nec protinus damnantur per me Augustinus & Bernardus, si quid admittant aduersus consilia Euangelica, vbi deest malicioſus illorum contemptus. Nonne Paulus Apostolus consilium dat, quod se dicit nō habere à Domino, & habet Domini præceptum, quod tamen non exigit. Scimus quod olim Deus in vetere testamento permiserit bella, neque tamen sinebat suos principes adorare bellum, nisi prius obtulissent pacem, sicut legitur Deuteronomij capite vigesimo secundo. In nouo autem Testamento, promissa est pax perpetuo fœdore conseruanda, sicut in eius recessu dixit testator Christus: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, cuius doctrina tota est ad charitatem, ad fraternam concordiam, ad patientiam, & dilectionem, nō admittens maleuolentiam, odium, iram, bellum, sed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adiicere, & fraudem pati, sicut de his ad Galatas tertio, & prima Corinthiorum sexto, & Matthæi quinto, & plerisque aliis locis docet Euangelica lectio. Nullum ergo inter veros Christianos licitum est bellum, quum omne bellum ex malo sit, & contra Euangelicam perfectionem. Et Hieronymi sententia est, olim Iudæis licuisse bellare, Christianis autem non licere, vnde dico illam propositionem, Christiano vt Christiano non licet bellare, citra omnem hæresis & impietatis notam posse defendi, neque per hoc calumniantur à me Augustinus, & Bernardus: & Ambrosius, & cæteri Doctores, & Pontifices, qui bella permiserunt, quod contra Christum agant sicut neque qui iure permittunt, ilico contra Christum permittunt, quod ille dixerit non iurandum omnino.

Nam quæcunque pro perfectione Euangelica prohibentur, sic prohibita intelliguntur, nisi rationabilis vrgeat necessitas, vt ait, cap. ita ergo. 22. quæst. 1. Neque Augustinus, Bernhardus & Ambrosius, bellum simpliciter & indistincte, quantumcunque iusta de causa susceptum probant, nisi simul ex necessitate, atque cum fide, & religionis amore fuerit susceptum, quanquam dicat Ambrosius, neque hoc esse Euangelicæ perfectionis, ipsæque Bernardus, mundanam militiam expresse appellat malitiam, vbi qui cadit (inquiens) perit in æternum, qui occidit & vincit, viuit homicida. Itaque licet à perfectis non sit bellandum, docente Apostolo ad Romanos, nobis iam vltra bella non esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina, contra spirituales aduersarios desudanda, quod idem ex verbis Gregorij, ostendit Gratianus, in cap. nisi bella. 23. quæst. 1. Propterea tamen non plane prohibetur iustis & necessariis causis belligerari, & si hoc non exceperit Christus, qui nec litigandum coram iudice, nec iurandum docuit, siquidem à Christo priuata vindicta prohibetur, publica quæ legum officio fit, vt iudicia, supplicia, bella non sic prohibetur. Quare non etiam pugnant cum Christo, qui quod ille pro perfectione Euangelica docuit, diuersa ratione tractant de statu ciuili. Non ergo protinus damnatur princeps qui bellum gerit, sicut nec iudex, qui pronunciat sententiam, quod agat contra Christum, & Euangelium, quum agat ex officio ciuili, non vt Christianus, neque afflatus Spiritu sancto, sed vt minister humanarum legum. Nonne Christus in totum vetat diuortium, excepta sola causa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit matrimonia, multas alias ob causas, à Christo non exceptas. Sic multa conceduntur de foro iudiciali, de consuetudine, de authoritate monarcharum, quæ nõ sunt de perfectione Christianismi. Neque vero omne illud hæreticum est, quicquid extra Euangelium est, nec plane prohibitum est, quicquid infra concilium est. Quod si vtrunq; de hæresi suspectum est, vtrum

trum propius accedit ad hæresim, dicere in totum esse abstinendum à bello, quod consonat Euangelio & Apostolis, an dicere licitum esse bellare, quod nusquam legitur in Euangelicis literis: certe Theologorum officium est, hortari ad charismata meliora, ad pacem, & tranquillitatem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt Ethnicorum. Nec decet Theologos dissimulare tam aperta Christi & Apostolorũ dogmata propter opiniones Augustini, Bernardi, Ambrosij, & aliquot cæterorum, qui licet alicubi bella probant, eadem etiam pluribus locis improbant, & detestantur. At cuperem videre, vt isti Theologistæ, qui tam religiose bello patrocinantur, vel vnicum Christi verbum, aut Euangelij sensum producerent, bella hæc comprobantẽ, quod si fecerint, & non inique eo detorserint, victum me fatebor, & herbam illis dabo.

XXV.

NEQVE hæc mea verba sunt, nec mea intentio, quod Christo repugnante, ordo militantium est in Ecclesia, sed quod sceleratissimum illud militiæ genus, de quo locutus ibi fueram, prætextu ordinum illorum irrepserit in Ecclesiam, quod si quis negare velit, non deerunt ad manum horum scelestissima exempla, quorum myriadibus vel obrui posset. Proinde quum bellum res sit crudelis magis quam pia, & necessaria plus quam honesta, non adeo decet religiosos, Euangelicam perfectionem professos, quam tolerabile est in hominibus prophanis, nec ipsa eorum militum primordia, vacant reprehensione. Nam quum à Ioanne Patriarcha Alexandrino, primum institutus esset ordo hospitalariorum, propter peregrinos Hierosolymam petentes, ita vt sacerdotes & fratres instructioni & sacrorum ministerio insisterent, cæteri autem barbati laici, quos conuersos vocant, peregrinos ad spectanda sacra loca ducentes, interpretes agerent, illosque à Saracenorum contumeliis tuerentur,

tum eleemosynarum collectas, dona, cæteraſque monaſterij temporalia, adminiſtrarent. Sed vt ſolent ex bonis principiis peſſima quæque ſubſequi, quum in immenſum creuiſſent religionis illius diuitiæ prædicti conuerſi, qui illarum negociationes & procurationes agebant, licet rudes & imperiti laici eſſent, in tantam ambitionem elati ſunt, quod ſupra venerandum ſacerdotalis dignitatis ordinem, ſeſe extollentes, pro conuerſis & ſeruis, totius ordinis Domini, & Præceptores facti ſunt, atque pro hoſpitalitate, malitiam profeſſi ſunt, gratiſſimum Deo ſeruitium ſeſe præſtare exiſtimantes, ſi ſua manu quã plurimos infideles occiderent, & in tartara mittentes diabolo ſacrificarent, dum interea aut nullos, aut pauciſſimos lucrati ſunt Chriſto, licet hodie longe plus verubus pugnent aduerſus capos & perdices, quam lanceis contra infideles. Contra quos acerrime inuehitur diuus Bernardus, & de quibus vere dici poteſt, malum illud, quod Eccleſiaſtes vidit ſub ſole, videlicet ſeruos in equis, & dominos quaſi ſeruos ambulantes ſuper pedes, quod conſiderantes Carthuſiani, licet contemplatiſſimi, in hoc ſuæ poſteritati & durationi ſapienter conſuluerunt, quod ſuis barbatulis conuerſis: temporalium & prouentuum ſuorũ negotiationes & procurationes, non committunt, ſed ſeruos ſeruilia duntaxat curare permittunt.

XXVI.

IN capitulo de ſtatuaria & plaſtica, de imaginibus & ſtatuis in hæc verba loquutus ſum. Quin etiam hæc in tẽpla, in ſacella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus, non abſque idololatriæ periculo, ſed hæc latius in religione diſputabimus. Nonne ibi expreſſe fateor, me non aſſertiue, nec definitiue, ſed diſputatiue, & inquiſitiue loqui, remittens lectorem, ad eius rei ampliorem ſermonem poſterius de religione requirendum, videlicet in capite proprio de imaginibus, in quo poſt longam diſputa-

putationem, tandem sic assertiue concludo, inquiens: Atque hic vos scire volo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & I. eo imperatores damnati sunt. Quis hic non videat huius articulatoriis malitiosam cauillationem, qui ista odio malo dissimulans, obticuit. Quid enim scandali est, si pro euitando scandalo admoneo periculi, quod esse potest, non eximaginum natura, sed ex immoderato, aut superstitioso cultu, vel ex defectu consilii rudis plebeculæ. (Quum nec hodie vnanimiter, nec sufficienter explicatum sit à theologis, quomodo cultus & veneratio, competant rei inanimatæ) vel ex hypocrisi & auaritia sacerdotum, & monachorum nonnullorum, quibus quæstus acceptior Christi gloria, quique ad eiusmodi plebis errorem conniuent propter lucrum, quod inde solet illis accrescere. Hinc Ægyptiorum more fere nihil non infertur aris, hinc videmus cum Ioba & Bernardo, etiam diabolum traduci in aras Dei, similiter cum Georgio crocodylum, cum Roccho canem, cum Antonio suem. Venerabile Eucharistiæ sacramentum, procul ab aris, ad angulum aliquem detruditur, ante quod vix vna ardet olida lampas, dum insensata illa simulachra, colluſtrantur innumeris cereis. Quod si quis rem diligenter expendat, comperiet, fortassis in non minorē abusum prolapsa nostra simulachra, quam olim fuerunt idola Ethnicorum. Quis non cultus nostris istis exhibitus est, dum alterum altero augustius adornatum, & appensis omnis generis anathematibus, velut mercimoniarum taberna instructum, ac coempticiis indulgentiis, magis propitium prædicatum admentitisque miraculis, potentius & prope diuinius confictum est, contra qua non contumelia affecta sunt nostra simulachra, si quando nobis minus propitia credita sunt. Quoties vidistis, lætis vitibus, Vrbani simulachrum, Bacchi instar frōdibus coronatum, fidibus, tibiis, tympanis, præeuntibus, comitante sacerdote, solenni gratulationis pompa, per ci-

uitarem humanis humeris delatum, peractisque bacchanalibus, in taberna quapiam vinaria, sacerdote & reliquis bene potis, eadem pompa temp'o suo restitutum. Nonne etiam vidistis, si forte gelu, aut pruina, vites arussent, idem simulachrum, per luta, per sordes, per stercora, laqueo tractum, insuper consputum, conspurcatum, & omni contumeliarum genere affectum. Taceo quid vestri agant Hollandi, cum Paulino idolo, si quando in conuersionis eius festo, aut nix ceciderit, aut pluuia, nonne hæc vidistis, & tacuistis, tacendo consensistis, elatis cachinnis arrisistis, & socii sceleris facti estis? Quid socii, imo vos tam pernitiosi sacrilegii, detestabiles auctores extitistis, aperuistis insanæ plebi templa, tradidistis conspurcanda simulachra, & caput abhominationis fuistis, & cauda. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pontificum fiscales, dicite Christianitatis decani, dicite hæreticorum inquisitores, & magistri, quem illorum vnquam aut hæreseos, aut scandali postulastis, & nunc (si diis placet) cogar ego de hæresi causam dicere, si quid contra aliquot superstitiosa simulachra, illorumve abusus, vel hiscere ausus fuero, eo quod habetis in illis religionē quæstuosam, & quæ ad eruditionem rudis plebeculæ, pro signis, vix tandem recepit ecclesia, fecistis vobis instrumenta auaritiæ vestræ, & laqueos irretiendæ pecuniæ. Si qui ergo ex capitulo de plastica, proferunt quod accusent, quia me oderunt, inuenient in capite de imaginibus, vnde me excusent, qui me amant. Non enim improbo imagines, quæ ad notitiam deducunt eorum, quæ in vero vnius Dei cultu conceduntur, sed quando à cultu latriæ vnius Dei abducunt, quasi in ipsis imaginibus & statuis sit aliquid diuinitatis, aut illis alligetur, tunc quia decipiunt, & à veritate auertunt, merito damnandæ sunt, non aliam ob causam, concilium Laodicense, & damnauit, & anathemate percussit, eos qui colerent angelos, quasi tales committerent idololatriam. Atque vtinam plebs imperita hodie non periclitaretur in imaginibus,

& non

& non cum acceptione adoraret, quas indifferenter pro signis colere deberet. Atque sacerdotes non quærerent lucrum, à quibus Deus vitari iussit periculum.

XXXVII.

HÆc est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & velut Erinnis in tragœdia, quæ si in hac declamatione scripta non fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacrosanctam cucullam offendens, omnium cæterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hactenus nemo omnium patrauit. Sed inuenirēt hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo me liberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemauit, dicens: Diabolus est auctor cucullæ, qua instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quam priore, qua etiam mortui inuoluti, sanctificari traduntur, præcipue si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & valde, si tam sancta sit cuculla, quomodo tot ac tantos operiat calumniatores, à quo solo vitio apud Græcos diabolo nomen est? De hac ergo, quum in capitulo de statuaria & plastica, narrassem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum; nec liceat mihi scribere, quod pictoribus liceat palam pingere. Quis hic non videat, quanta calumniandi scabies, teneat istos articulatores, qui etiam à iocis, & salibus venãtur quod condemnent. Non puto aliquos theologos tam stupidi, tam insensati cerebri esse, aut adeo (vel extremo senio) desipere, vt putent me serio probare, iocum quem hic recito, quodque pro hoc ludicro, me serio respondere velint, quum dicat Augustinus, in quęstionibus super Genesim, & habetur xxij. qu. ij. quod ait, videlicet quæ non sunt, si non serio, sed ioco dicantur, non deputantur mendacia, neque piarum aurium offensiua. Quis non ri-

deret

deret magistros nostros, si ad theologicum rigorem excutere velint, nouellas Bocarii, & facetias Pogii. Forte sunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratralis relligionis (nedeam stupiditatis) zelum, non possunt ferre iocum in cucullam, dicentque cum cuculla non fuisse agendum ioco, fateor me ignorasse hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me primum auctoritate scripturæ sacrę periclitari fidem, si quis quid iocetur in cucullam, aut fortassis de illa minus bene senserit. Hoc vnum scio, euangelium non docere, non præcipere, non consulere, discrimina vestium, neque quod cultus vestium, sicut nec esca, commendet homines Deo, cuius spiritu (vt ait Pau.) transformamur de claritate in claritatem. non de colore in colorem, de cingulo in funem, de calceis in callopodia, de toga in sagum, de veste in vestem, de rustico cucullo in effœminatam cucullam fratralem, ac si perfectio euangelicæ relligionis, pendeat à veste & cultu, quæ sunt traditionis hominum. Narrauit mihi his diebus, vir quidam pius iuxta & eruditus theologus, ex familia Franciscanorum, & ex eius ordinis primariis, Franciscanos olim fusca & fere subnigra veste vsos, quo colore adhuc moniales eius ordinis multis locis induuntur, quumque propterea ab Augustinianis nō satis discernerentur, qui ipsi nonnunquam etiam funiculis præcingebantur, orta, lite post multas tandem contentiones Augustiniani acceperunt latum illud, & longum pendens, pelliceum cingulum, osse bubalo, aut multis æreis emblematibus adornatum, deinde etiam Franciscani lucidiore colore sese ab illis discreuerunt. Cum eisdem Augustinianis, quondam litigarunt Dominicani, coram (si recte memini) sui ordinis Romano pontifice, volentes Augustinianos albam ponere tunicam. Iamque ita fore decreuerat pontifex. comminatus Augustinianorum procuratori, sese pronuntiaturum, vbi rediisset in crastinum (egrediebatur enim vrbem) quumque procurator dixisset Pontifici, & si non redieris pater sancte. Respondit ille: Maneat vobis habitus vester cum benedictione Dei, at

Pon-

Pontifex eodem die occidit, sic Augustiniani fruuntur cum benedictione suo habitu inuitis Dominicanis. Non minore discordia, nuper apud Germanos contendebant inter se Franciscani, nam obseruantes aduersus conuentuales instabant, volentes illos in signum discretionis mutare habitum, quibus à conuentualibus responsum fuit, sat discriminis inter illos fore, si obseruantes dimissis calceis, sua ex Italia assumerēt callopodia. Has atque similes de vestitu, & cultu monachorum contentiones, si omnes recensere vellem, possem amplo volumine insignem cucullomachiam scribere, ad quod si me impulerint, nec ingenium, nec oratio, nec materia mihi defutura sunt. At vero scimus Christum esse Deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione sunt, quid piaculi est, si dixerimus esse inuentum diaboli, sed nolo hoc loci serio tueri, quod in declamatione serio non dixi, & ridiculæ fabellæ seriam interpretationem fabricare, sed ostendere volui, istis tam pie articulatis magistris nostris. Quod tametsi iocus sit, tamen non esse vsquequaque falsum, atque licet non sit necessario verus, tamen forte probabilem esse, & qui citra impietatem disputari, & defendi quoquo modo posset, in quodlibetis, vt mihi & in præsens, & in reliquum, de his & similibus, aliquid declamāti, aut scripturienti, æquior sit illorum morositas, & benignior sit illorum iniquitas. Neque iste loquendi modus, rursus offendat magistrorum nostrorum, ac latebricolarum monachorū pias auriculas, nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magistro nostro, pariter & monacho accepi, vbi ait: Licet rationabilius sit credere, potentiam creandi, creaturæ communicari non posse, tamen defendi posse, quoquo modo, creaturam posse creare. Ad huius ergo conclusionis imitationem, liceat mihi quodlibetare (vt vestro vocabulo vtar) licet rationabilius sit credere cucullam ex celo relligionis instinctu Spiritus sancti institutam, tamen defendi posse, illam quoquo modo, & nonnunquam etiam à diabolo profectam. Vtinam tanta

esset

esset cucullæ sanctitas, vt omnes monachos & fratres ad veram pietatem inflammaret, & à diabolico calumniæ spiritu emundaret. Vtinam sacrosancta cuculla, haberet tot professionis suæ imitatores, quot habet dignitatis suę buccinatores. Ego nullos monachorum ordines, ritus, vestes, cæremonias, nullum probatæ vitæ genus insector. Ego vt non sum tam insolens, vt talia serio promittere, aut defendere velim, quæ alicubi in declamationibus, aut placitis, per iocum effutiui, ita nec graues viros decet, quæ ioco dicta sunt, serio reprehendere, ego quantum monachorum ordinem venerer, quantum monastico instituto faueam, ipsa nostra quam scripsi de vita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quæ de malis monachis & eo nomine indignis loquor, me ad ordinum iniuriam nõ referre. Similiter in querela mea, bonos semper excipio, vbi cum peruersis mihi res est, qui nihil habẽt relligionis monasticæ, præter cucullã, & quẽ vocant clypeum impudentiæ, ac solo cultu, & cæremoniis, sanctimoniã apud vulgus profitẽtur, quum eorũ vita, & mores, minime respondeãt ornatui, quos tamen vtcunq; ferendos censerẽ, si tantum male viuerent, nec malos etiam alios facerent, & vt est in euangelio, ipsi non ingredientes regnum cœlorum, etiam alios excluderent. Nemo ergo putet, à me taxari bonos Monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pii monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere quam multa dicere. Vos autem quoscunque pios ac veros Monachos, paulo hinc aures auertere iubeo, donec malis illis satisfecero, ne vos meo sermone læsi, quidpiam de me grauius æstimetis, quanto magis vestram sanctimoniam laudare quam exasperare velim.

XXVIII.

LEGITIMI censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare verba & rationes, quæ continere putat, aliquid hæresis aut

aut impietatis. Deinde validis & neruosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes contra Celsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui patres & theologi librum aliquem reprehensuri, totum interserebant de verbo ad verbum sermonis contextum, nihil relinquentes, vt ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Contra iste versutus articulator, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, vbi quæ præcedunt & sequuntur, si candide & integre narrata essent, facile submouerent errorem. Deinde astutus sycophanta, mutauit verba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, prophetas & euangelistas mendaces in quibusdam inuentos, sed quod alicubi à veritate defecerunt, & secundum quid fuerunt mendaces, qui quidem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est à loquendi apud scholasticos theologos consuetudine. Propterea dignum putauit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinariæ belluæ, doctorem, scholasticum pariter & monachum, & Franciscanum, sed virum eruditissimum, & theologum non vulgarem. Is est Franciscus Georgius Venetus, qui in opere de Harmonia mundi, capite secundo, primitoni, secundi cantici, in hæc verba scribit. Defecerunt prophetæ, ex aliqua mutatione facta in iis quibus prophetauerunt, adeo quod ipsorum omnium vaticinia reperiebantur aliquando cõditionata, & visi sunt, & secundum quid fuerunt mendaces. Hunc & ego imitatus, dixi prophetas alicubi à veritate defeciſſe, & secundum quid fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent sermone improprio, tamen sensu pio, ipsa monstrat addita illis declaratio, omne scandalum tollẽs, vnde tenent domini de rota in decisione DCCCLXXII. in antiquis, standum esse intentioni, non verbis. Non enim intentio verbis, sed verba intentioni deseruire debent, etiamsi proferens videatur talis animi fuisse, qualia verba sonant, tamen si ex circumstantiis, vel aliis appareat con-

contrarium, non ſtatur verbis, ſed intentioni. Quod ſi de mente verborum dubitatur, ſemper recepta fuit dicentis declaratio, à cuius animo verba dependebant, nulla impediente temporis præſcriptione. Sed hanc declarationem, diſſimulata conſcientia, tranſit callidus hic calumniator, & aliam ſubſtituit, quam tamen elicit per rationem Quaſi.

XXIX.

IAM vero, quum non ego ſic interpretatus ſum, ſed ſic calumniatus eſt iſte caſearius (debui dicere quaſarius) quærere tamen libet, illi morem gerens, ſi ſacra ſcriptura nihil habet ambiguitatis, vnde tam varie, & ſæpe ſibi repugnantes authorum interpretationes, ſi nullum eſt ex ea periculum, quomodo Paulus dicit: Litera occidit, ſi nihil incerti, vnde tot ſcripturæ libri & capita numerantur? plærique inter apocripha? certe ſtat firma & inexpugnabilis ſententia, ſcripturæ infallibilitatem, veritatem, ſynceritatem, certitudinem, omnem eſſe à verbo & ſpiritu Dei, quæ à nullo comprehendatur, niſi cui voluerit ille reuelare. Non enim eſt homo verax, in quo Deus non loquitur, vt ait Auguſtinus Pſalmo centeſimooctauo: Tantumque abeſt quod hæc propoſitio ſit impia & ſcandaloſa, vt eius oppoſita (videlicet ſacram ſcripturam habere infallibilem dilucidam, inoffenſam veritatem, aliunde quam à verbo Dei) ſit non ſolum ſcandaloſa, impia, piarum aurium offenſiua, ſed plane hæretica, & omnibus faſciculis & ignibus digna. Omnis autem diuinæ ſcripturæ caligo, non de ſui natura accipienda eſt, ſed à noſtri intellectus, aut infirmitate, aus peruerſitate. Hinc multi cæcutiunt, multi hallucinantur, multi offenduntur, & multi hæreſes prolabuntur, non propter ſcripturam, ſed quia confidentes adinuentionibus ſuis, ex humano ingenio, & contentionum artibus, illam metiuntur, non ex ſpiritu verbi Dei, qui ſolus largitur ſcientiam diuinorum, & intelligentiam ſcripturarum, omnibus autem ſecundum cer-

certam mensuram, quantum necesse est, & expedit ecclesiæ, multa reseruans etiam posteris. Sic multa Spiritus sanctus reuelauit recentioribus theologis, quæ antiqui patres, & veteres theologi olim non attigerunt, & sunt adhuc in sacris literis multa nondum explicata, in quibus quum se multi torqueant commentatores, multa in varias sententias disputent Magistri nostri, nullus tamen adhuc illorum ambiguitatem resoluit. Nam quam diu variant opiniones, nondum apud illos comperta est veritas, cuius generis sunt; quæstiones de Genealogia Christi, prorsus inexplicabiles, in quibus adeo variant Origenes, Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Lyranus, Burgensis, & ab illis dissident recentiores quidam vt Annius Viterbiensis, Petrus Galatinus, & Iacobus Faber, & adhuc sub iudice lis est. An in descensu Spiritus sancti, omnium linguis loquuti sunt Apostoli; an vnica loquentes ab omnibus sint intellecti. An in extremo die aliqui immutandi sint, qui non fuerint mortui, quum de hoc diuerso modo legant apud Paulum antiqui patres, alii liberam permittunt vtramuis semper lectionem. Eiusdem generis sunt, quæstiones illæ de distinctione personarum diuinarum, de vnione diuinæ & humanæ naturæ in Christo, & quomodo Christus dicatur nescire supremũ diem, soli patri Deo cognitum, de peccato in spiritum sanctum non remittendo, & eiusmodi plura, de quibus in hunc diem indecisis quæstionibus theologi conflictantur. Huc pertinent etiam multæ admodum difficultates, quæ sese nobis in euangelistis offerunt, ex quibus plures colligit Hieronymus, vt illud apud Matthæum, vbi citat ex Hieremia, & acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quod appreciauerunt à filiis Israël, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus, quod non solum Hieremias non sic intendit, sed neque in forma scripsit, citat etiam Zachariam, in hæc verba: Percutiam pastorem & dispergentur oues. Propheta autem non sic ait, sed rogans Deum inquit: Percute pa-

 storem,

storem, vt dispergantur oues. Dicit alibi, vt impleretur quod dictum est per prophetas, quia Nazaræus vocabitur, quod tamen nusquam legitur in prophetis. Et Marcus Euangelista, exorsus euangelii historiam ait, sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce ego mittam angelum meum, quod Esaias neque scripsit, neque formaliter intendit, & Lucas in actibus apostolicis, inducit Stephanum recitantem historiam. Descendit Iacob in Ægyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichen, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti, à filiis Emor, filii Sichen. Verum alio sensu, alia intentione, hæc scripta sunt in Genesi. Dauid quum vellet ædificare templum domino, dixit illi Nathan propheta: Omne quod in corde tuo est, vade & fac, quia dominus tecum est, verum longe aliter loquutus est illi dominus. Quod si quis hic dixerit, euangelistas, & prophetas mendaces secundum quid propterea non arguit illos falsitatis, ita vt mereatur cum Celso, Iuliano, Porphirio, connumerari inter impios. Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

XXX.

QVOD piaculum est, si pono diuinæ scripturæ auctoritatem, superare omnia omnium creaturarum suffragia, an propterea videbor negare sanctos patres, qui ex spiritu sancto in eam commentati sunt? minime. Ego quoscunque sacrarum literarum expositores, semper vnice veneratus sum, & vereor, sed scio me maiorem reuerentiam debere scripturæ, quam firmiter credo, & scio, sic a Deo proditam, vt sine omni humana industria, certam in semetipsa sui habeat sententiam, & intelligentiam, nec vllis se flecti patiatur externis commentariis: ducor autem externa, quæ non sunt ex spiritu sancto, sed ex nostris adinuentionibus, cuiusmodi sunt multa Aristotelica sophismata, & Scoticæ subtilitates, & Occanicæ argutiæ, similiaque peregrina dogmata quæ plærique philoso-

phi, &

phi, & scholastici rabini, sacrorum eloquiorum sapientiæ inuexerunt, quod quam salubriter, quam vtiliter factum sit, viderint magistri nostri. Quoties ergo de sensu scripturæ pugna est, non propterea humano ingenio tribuenda est eius interpretatio, sed dono spiritus, & prophetiæ, ad quod nos hortatur Paulus, vt videlicet non solum linguis loquamur, sed & prophetemus, hoc est, interpretemur sensum scripturarum ex Spiritu sancto, quod prophetiæ donum, nunquam relinquit ecclesiam, sed continuo manet, non in contentiosis magistris nostris, neque in quantumcunque eruditis doctoribus, sed in his qui successerunt in locum Apostolorum, etiamsi nihil habeāt humanæ eruditionis, sæpissimeque idiotis existentibus, reuelauit illis Deus, quod multos eruditos celauit. Siquidem quibus dat ordinem, is etiam creditur infundere spiritum iuxta verbum Euangelistæ, de Caipha, qui prophetauit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc canonistæ cum theologis, communi sensu dicunt: Papam habere hoc ius prophetandi, hoc est, (vt ipsi aiunt) potestatem interpretandi scripturam, & licet multi extiterint praui pontifices, nullum tamen illorum vnquam aliquam falsitatem in scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone disserui, in capite de interpretatiua theologia, & in capite de verbo Dei, vsque in finem Declamationis, vbi submouetur huius articuli calumnia, quæ legisse debuisset piger iste articulator, priusquam ad calumniam se accingeret.

XXXI.

QVOD autem dico nec angelicas, ex Paulo didici, siquidem tam exuperans est scriptura diuina, vt nullius creaturæ industria, nullius intellectus creati adminiculo subiiciatur, sed sibiipsi sufficiēs, se ipsam (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interpretatur. Vnde veri theologi, nullam de diuinis admittunt ratiocinationem, quæ nitatur humanis commentis, sed solā illam

quæ sumitur ex scripturis diuinis, nec aliter credi sibi vo-
lunt sancti patres, & interpretes; nisi quatenus per testi-
monia scripturæ sua communiunt, in qua sola est scientia
spiritus Dei. Et hæc dicitur expositio literalis, omnium
certissima, & potentissima, quando videlicet scriptura per
scripturam exponitur, & sensus eius retuncitur, quantum
satis est ad æternam salutem, quantumque nos scire &
credere vult Spiritus sanctus: neque tamen propterea re-
liquos expositionum modos, allegoricū, mysticum, mo-
ralem, tropologicum, naturalem, typicum anagogicum, &
si qui præterea reliqui sunt, contemnendos censeo, quasi
non etiam sint à Spiritu sancto. Sed dico illos non esse tam
efficaces ad vincendum, si quis repugnet, sed duntaxat ad
persuadendum, eis qui dociles sunt, & fideles; quod & ipsi
fatentur scholastici theologi, allegorias non probare effi-
caciter, in disputationibus contentiosis, nisi si quas inter-
pretatus sit Christus, aut Apostoli, hoc est, per ipsammet
scripturam expositas.

XXXII.

NEc faciat quicquam contra me, quod iste cauillator
citat ex epistola Petri, quodque adfert commentum,
de prophetia comminationis quæ omnia in eodem capi-
te de interpretatiua theologia, à me tacta & soluta sunt,
licet illa legere noluerit iners pigritia, siue illa dissimulet
callida calumnia. Sed spectemus ad quem scopum dire-
cta fuerit tota illius rei disputatio, is sese mox offert, quod
omnis homo mendax, quod solus Christus Deus homo
expers mendacii, & erroris, nunquam quouis modo re-
pertus est, nec reperietur mendax, cuius verba non muta-
buntur neque deficient, cuius oracula nunquam immu-
tabuntur, hoc vt euincerem, si forte prouectus zelo fidei,
& calore disputationis, videar minus circumspecte, aut
præter scholasticam consuetudinem, de prophetis & eu-
angelistis loquutus esse, non tamen impie, nec scandalose
loquutus sum, nec sine grauissimorum auctorum exem-

plo,

plo. Nonne Hieronymus in dialogis aduersus Pelagium, disputans aduersus eos, qui asserebant hominem posse viuere absq; peccato, non solum non prophetas, non apostolos, sed nec ipsam superbeatissimam Dei genitricē semper virginem Mariam, liberat à peccato, saltem leui, vt errore, aut ignorantia, magis quam culpa commisso, tantoque ardore ad id probandum euehitur, vt etiam ab apocryphis scripturis testimonia petat. Origenes etiam tribuit illi aliquod peccatum actionis: & Theophylactus dicit, illam scandalizatam in morte filii, vbi & Augustinus, tribuit illi diffidentiam, licet leuiorem quam discipulis. Chrysostomus etiam, reprehensibilem fuisse dicit, quū euocaret Christum in templo prędicantem, & Eusebius atque Anselmus, eosq; sequentes, aiunt: Deum non potuisse facere naturā impeccabilem, quia non potuit facere alium Deum, quę omnia tamen citra scandalum, eo acrius inquirunt doctores illi, quia Petrus de solo Christo pronunciat, quod peccatum non fecit, solum illum designat agnum immaculatum, qui solus immunis peccato, ablaturus erat omnium peccata. Solent etiam auctores in inquirendo, & disputando, nonnunquam assumere iniqua, vt euincant æqua. Sic Dionysius Alexandrinus, aduersus Sabellianos, assumit filiū Dei esse creaturam, de qua in sapientia legitur: Prior omnium creata est sapientia, dicitq; eundem esse opus, siue facturam, sicut vitis agricolæ, iuxta sermonem euangelii, & etiam Pauli inquientis: Qui fidelis est ei qui fecit illum, quumque in his negasse Homousion, coram Iulio papa traducetur, declarans mentem suā, & in quem finem sic scripsisset, summa beneuolentia, & fidei commendatione, receptus à patrib⁹, etiam ab Athanasio speciali apologia, contra calumniatores, defensus est. Nonne Hieronymus disputans contra Iouinianum, iniquior est matrimonio? Nonne Augu. contra Pelagianos, tam iniquus est libero arbitrio, vt à multis pro Manichæo calumniatus sit. Æquum est igitur, vt mihi permittatur, in prophetis & euangelistis, inquirere aliquod ge-

pus mendacii, non quod astu, seu malicia, sed vel ignorantia, vel errore, vel lapsu memoriæ committatur, vt ostendatur solus Deus verax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieronymus, super Micheam dicens, Apostolos & Euangelistas nonnunquam memoria lapsos. Facit idem Augustinus, sentiens apostolos & ignorasse quædam & errasse in nonnullis, quinetiam Petrum in fide errasse, & ob id à Paulo reprehensum. Et in libris de consensu Euangelistarũ, quoties circa obliuionẽ, circa reminiscentiam, circa ordinẽ gestorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæstionibus in Matthæum, sentire cogitur, euangelistas non secundum veritatem ordinis rerum gestarum, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationes earum ordinasse, & Euangelistis veniisse post in mentem, quod multo ante fuerat gestum, sed non tunc succurrisse. Simili ratione, excusatur Matthæus, quia scribit multa corpora sanctorum qui dormierunt, surrexisse, priusquam narret surrexisse CHRISTVM, qui tamen fuit primitiæ resurgentium. Idem etiam narrauit Christum lancea perforatum, antequam narrasset mortuum, dicente glossa ordinaria super verbo apparuit, in cle. prima de summa Trin. & fid. catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia ante narrauit Matthæus, quod post factum fuit. Etne de hoc scandalum oriretur Ecclesia in concilio Viennensi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat Ecclesiæ corrigere quædam in sacris voluminibus, non tamen diuersum statuendo, aut addendo, aut detrahendo scripturæ, sed declarando ordinis & intentionis, & auctoritatis veritatem. Neq; vero scripta apostolorum, & euangelistarum, ob hoc tantum habent auctoritatem, quod ab illis tradita sunt, sed quod consensu vniuersalis ecclesiæ approbata sunt. Multi apostoli & sancti discipuli vt refert Lucas, euangelium scribere olim aggressi sunt, quibus tamen credere nõ cogimur, nisi solis illis, quos comprobauit ecclesia, cuius sententiæ est etiam Augustinus inquiens. Se non credi-

diturum euangelio, nisi quatenus illum commoneat ecclesiæ auctoritas. Magna fateor vis est, magnum numen, vnum & idem sentiens ecclesia. Quæ est ergo huius articulatoris peruersitas, hoc in me trahere ad suspicionem ambiguitatis, & torquere ad contumeliam ecclesiæ, quod ego pro gloria & auctoritate illius necessario produxi? nisi forte in hoc peccaui, quod plus tribuam præscriptis ecclesiæ, quam auctoritati euangelistarum, & apostolorum, qui solam ecclesiam profiteor scripturarum interpretem, penes quam manet scientia discretionis, & inuiolatus sensus verbi Dei, à quo solo est omnis infallibilis veritas. Si enim tantus consensus ecclesiæ sine impulsu Spiritus sancti esse non potest, quid est quod de dogmate ecclesiæ dubitare possumus? quid ergo hic est scãdali, si verbo Dei, si ecclesiæ, si scripturæ, vnicuique tribuo quod suum est?

XXXIII.

IN capite de verbo Dei, sic de illo loquutus sum. Huius autem verbi scientia, nulla schola philosophorum, nulla theologorum Sorbona, nec quorumcunque scholasticorum gymnasia nobis tradidere, sed solus Deus, atq; Iesus Christus, per Spiritum sanctum, in illis scripturis, quæ canonicæ vocantur, quib. iuxta diuinum præceptũ, nihil addere licet, nihilque detrahere. Hanc propositionẽ articulator iste inter scandalosas, & piarum aurium offensiuas collocauit, non quod à scriptura, aut ecclesia, sed quod à scholis dissentiant, quarum decretum videtur, philosophicas disciplinas esse ad pietatem necessarias, erroneũ & impium ducentes, quod non est imaginatus ipsorum Aristoteles, solertissimus causarum, & demonstrationũ doctor. Ego dico, meam propositionem non solum non esse hæreticam, neque scandalosam, sed & probabiliorem, & magis orthodoxam, sua opposita. Quod si mea propositio erit scandalosa & impia, oportebit eius contrariam esse orthodoxam, & catholicam, quod videlicet,

verbi Dei scientiam, non solus Deus, atque Christus, sed philosophorum scholæ, theologorum Sorbona, & quæcunque gymnasia, nobis tradiderunt: liceatque contra diuinum præceptum, addere & subtrahere, canonicis Spiritus S. scripturis. Quis crederet adeo desipere, aut tam profundum dormire, Louanienses theologos, vt hanc propositionem habeant pro catholica? certe ego de illis longe melius sentio, & aut Busconium versificatorem, aut aliquem theologicum parasitum, aut alium quemuis impium sophistam, qui veritatem verbi Dei, ab Aristotelis philosophia æstimat, nec nisi sophismata, & parua logicalia habet in pretio, istos articulos compilasse arbitror. Liceat ergo illis imputare omnia, quæ in Magistris nostris Louanienſibus, sine insciticæ, & stultitiæ, vel etiam malitiæ erroris, aut hæresis infamia, excusari non possunt. Ego illud intendo, ad diuinorum cognitionem, nō esse opus argutiis philosophorum, neque syllogismis dialecticorum, sed oportet illam haurire ex scriptura diuina, quæ est regula infallibilis, semper permanens in suo vigore natiuo. Esto, valeant philosophia & dialectica, ad erudiendum theologum, valeant etiam ad reuincendos suis armis hæreticos, tamen ad scripturæ auctoritatem, inefficax est omnis quantumcunque irrefutabilis syl'ogismus, nisi accedat auctoritas verbi Dei, per consensum vniuersalis ecclesiæ. Omnia etiam quæ percepit ecclesia, quacunque scholastica ratiocinatione, & ingenii subtilitate, & dialecticis demonstrationibus, ea inducantur, non propterea vera habentur, sed quia præsumuntur à Spiritu sancto esse reuelata, non humana sapientia inuenta, sicut Imperator Constantinus, de Nycæna synodo scripsit ecclesiæ Alexandrinæ, inquiens: Quod trecentis simul placuit episcopis, nihil est aliud quam Dei sententia, maxime vbi Spiritus sanctus, talium ac tantorum virorum mentibus incumbens, diuinam voluntatem declarauit. Nulla enim maior pestis quam sacram scripturam subiicere placitis philosophorum, & contentionibus sophistarum, qui plus

satis

satis curiosis argumentationibus, veritatem ipsam non elucidant, sed in dubium vocant. Nihil ergo ad nos quid Philosophi, & Aristoteles de diuinis commenti sunt. Nũ Christo pluris faciemus Aristotelem, Philosophos & Sophistas? Absit. Vt talibus quibus illi dogmatibus, & argumentis, nostræ fidei firmamenta statuamus. Quamuis hodie plærique recentiores theosophistæ, miserabili syllogismorum seruitute captiuali, adhærentes illis velut ostreæ, Aristotelem sanctius, quam Ægyptij Ibim, aut crocodylum colunt, illique veluti Deo, ac principi suo primitias, & tributa pendunt. Veri autem Theologi hanc armatam, quin potius dicam captiuatam Aristotelicis legibus Theologiam, non tam serio amplectuntur, quippe nullam de diuinis, quæ hominum commentis nitatur, recipiunt argumentationem, sed solam illam, quæ est ex scripturis diuinis, & quam non Sorbonici magistri nostri, de scholastica cathedra, sed quam Christus docuit de cruce, iuxta dictum Augustini: Crux Christi patientis, fuit cathedra Magistri docentis, quæ crucis scientia nos docuit argumentari, inquirere, discernere, & diiudicare, de omnibus longe certius, quacunque Dialectica & Rhethorica. Illa nos docet verbum æternum, & nomen, quod est supra omne nomen, quod nullus Grammaticorum hactenus cognouit. Illius Philosophia, de anima, de spiritu, de virtutibus, de fœlicitate, de summo bono, omnes omnium traditiones longe superexcedit. Hæc ergo est illa scientia crucis, quam qui ignorat, ignorabit illum Dominus, & proiiciet illum à facie sua.

XXXIV.

HIc iam omissis verbis intermediis, quæ in hac propositione vnico contextu leguntur, damnat hæc verba, cui nihil addere licet, nihilque detrahere. O Mose, ô Salomon, ô Paule, ô Ioannes, ô Christe Deus, ô Christi Ecclesia, quis est iste discipulus Sathanæ, qui etiam in

verba ſacræ ſcripturæ ſtruit calumniam? Quid reſpondebit, quando mecum ſtabit ante tribunal Chriſti, rationem redditurus, quod impie calumniatus eſt verbum Dei, certe in die illa, ſurgent multi ex Magiſtris noſtris, & dicent: Domine, in nomine tuo fortiter calumniati ſumus, in nomine tuo acriter diſputauimus, in nomine tuo multos ſtrenuiter exeremauimus, in nomine tuo Magiſtri in diuinitate nuncupari ſuſtinuimus. Dicet autem illis Chriſtus: quia nunquam cognoui vos, O impudentem improbitatem, ô inexcuſabilem blaſphemiam, damnare in meis verbis, vt ſcandaloſum & impium, quod traditum eſt in ſacris literis, quod ſcandaloſum & impium, aut hæreticum, niſi ab hæreticis, impiis & blaſphemis, indicari non poteſt, cuiuſque oppoſitum, ſit plane impium, & hæreticum, & blaſphemum, & omnes qui adhærent illi, quum non liceat cuiuis Doctori, quantumcunq; ſanctiſſimo, & eruditiſſimo, ad diuinam ſcripturam aliquid addere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in libro de præſcriptionibus hæreticorum. Nobis (inquit) non licet ex noſtro arbitrio indulgere, ſed nec eligere, quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit, Apoſtolos Domini habentes authores, qui nec ipſi quicquam de ſuo arbitrio induxerunt, aut elegerunt, ſed acceptam à Chriſto diſciplinam, fideliter nationibus adſignarunt. Itaque etiam ſi angelus de cœlo aliter euangelizaret, anathema diceretur à nobis. Hæc ille. Et Hieronymus ſuper Pſalmum vndecimum, exponens illud: Eloquia Domini caſta, interpretatur, quia prædicatores de eis nihil vel minuere, vel addere audent, quod pura & munda ſunt, non admittentia externas ſententias. Quæ enim erit ſacræ ſcripturæ ſtabilis, & infallibilis veritas, ſi aut pro ratione temporum, aut locorũ, aut rerum, aut perſonarum recipiat additamentum, aut diminutionem? Nonne ſcriptum eſt: Verbum Domini manet in æternum? Nonne ea lex eſt in Deuteronomio: Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor, nec auferetis ab eo? Et in eodem legitur: Maledictus qui non perma-

permanet in sermonibus legis huius. Et in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super ipsum plagas scriptas in libro isto, & si quis diminuerit de verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Et Salomon, Prouerbiorum tertio ait: Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addes quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisq; mendax. An non erubescit hic Theologicus articulator, in tam fœdo, tam impio, tam blasphemo, contra apertam scripturam errore deprehendi, quod inter scandalosos articulos, retulit sententiam sacræ scripturæ, etiam ad verbum in textu positam? Certe cauenda illi erat commonstrata ex diuina, in quam tam turpiter impegit, quum ego veluti digito illi ostendens, de Canonicis scripturis loquutus dixissem, quibus iuxta præceptum Dei nihil addere licet, nihilque detrahere, insuper addens hæc verba: Quisquis enim etiam si angelus de cœlo id egerit, anathema est, & à lege Domini maledictus est. Sed hæc priora cum posterioribus verbis improbus calumniator malitiose dissimulauit. Quis non Christum citius inter publicanos & meretrices reperierit, quam inter tales Theologos, qui dicunt se fidem & religionem defendere, dum euertunt verbum veritatis, sacram scripturam hæresis vocabulo inquinantes, & de Mose, de Salomone, de Paulo, de Ioanne, de ipso denique Deo, hæreticos facientes. Neque vero hic mihi patientiæ ratio habenda est, vbi non tam contra mea verba agitur, quam contra scripturam diuinam. Meminerit ergo in posterum tam sacrilegi lapsus, thrasonicus iste articulator, qui sibi arrogat censuras in errores alienos.

XXXV.

RVRSVS eandem cantilenam canens, carpit, sacram scripturam nulla pati externa commentaria, nullas humanas aut angelicas glossas, quibus iam in superio-

periculis responsum est. Quoniam scriptura sacra sibi ipsi sufficiens est, & seipsam exponit, sicut apud Ezechielem cap. 18. præcipiens Deus inquit: Audies de ore meo verbum, & ex me annunciabis. Vnde ait Irenæus, ostensiones scripturæ, non nisi ex ipsa scriptura ostendi debet, cui nihil externum addere licet, nihilque quod sunum detrahere. Quomodo enim stabit promissio illa Christi, pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resistere aduersarij, si pro tuendo suo dogmate, ab externis commentariis, ab humanis glossis, nobis emendicandum erit verbum veritatis, ac si imperfecta sit scriptura, & non omnem veritatem docuerint Prophetæ, Euangelistæ, & Apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygum blasphemia fuit, quod dicentes, Augustinus scribens super Psalmum 108. æquiparat his, qui Christum adhuc in mortali carne viuentem occiderunt. Vbi enim dignum aliquod veritatis testimonium reperire poterimus, si à Prophetis, ab Euangelistis, ab Apostolis discesserimus? num in scholis Philosophicorum, qui sunt mancipia errorum, maluntq; tueri falsum, quam à suis opinionibus decedere? num in Sorbona Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post innumeras cõtentiones, iam etiam determinationes suas venales habent, & in gratiam principum & regum, detorquent scripturas, & accepta pecunia, peruertunt verbum Dei? num apud cætera Scholasticorum Gymnasia, huius mundi scribarum & Pharisæorum cœnobia, ac prostibula hæreticorum? Certe dominus loquutus est in scripturis populorum & principum, horum qui fuerunt in ea, super quo dicit Hieronymus, Psalmo 86. Quod exceptis Apostolis, quodcũq; aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat authoritatem. Vnde & Tertulianus ait: Quũ credimus, hoc prius oportet nos credere, non esse quod post Euangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud Psalmi 103. De medio petrarum dabunt vocem suam, inquit: Si dixero vobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc Plato, hoc Pythagoras, quis vestrum non rideat me? Ero enim

enim auis, quę non de petra emittet vocem ſuam Et paulo poſt: Audiantur ergo, qui de petra, quia in illis petra auditur Chriſtus. Solus ergo Deus, atq; Chriſtus, verbi Dei ſcientiam nobis tradidere, non Philoſophi, non Sorboniſtæ, non Gymnoſophiſtæ. Nec ſumus aliorum ſermonũ diſcipuli, niſi cœleſtium, vt inquit Origenes, Homil. 9. ſuper Eſaiam. Et Cyrillus, ſuper ſexto Ioannis capite dicit, vnum ſolummodo Chriſtum ſequendum eſſe Magiſtrũ, illique ſoli inhærendum. De illo loquitur Paulus, in prima ad Corinth. cap. 11. inquiens: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Et ad Galatas 1. ait: Euangelium quod euangelizatum eſt à me, non eſt ſecundum hominem, neque ab homine accepi illud, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Et ad Romanos decimoquinto capite ait: Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus. Stat ergo (inuitis Louanienſibus articulatoribus) firma & inconcuſſa propoſitio mea, quod verbi Dei ſcientiam, nulla errorum architectrix Philoſophorum ſchola, nulla infecta Scholaſtica lepra, Magiſtrorum noſtrorum Sorbona, nulla opinionum nundinæ Scholaſticorum Gymnaſia nobis tradiderunt, ſed ſolus Deus, atque Ieſus Chriſtus, cuius verbo ſub æternæ maledictionis pœna nihil addere, nihil detrahere licet, ſed ſibi ſufficientis, omni perfectionis, veritatis, luciſque plenitudine, conſummatiſſimum, nihil externum patitur ſibi commiſceri, nec vllo creati intellectus eget adminiculo. Eſtque non ſolum non impia, non hæretica, non ſcandaloſa, non piarum aurium offenſiua hæc propoſitio mea, ſed impius, hæreticus, ſcandaloſus eſt, hic blaſphemus articulator, & quicunq; illam pro impia, hæretica, ſcandaloſa, piarum aurium offenſiua, traducere non erubeſcunt.

XXXVI.

QVOD autem ſcientia & fides ſe non compatiantur, non video quod piarum aurium ſcandalum hic ſomniat iſte articulator, quum ſit receptiſſimum ſcholaſticorum

eorum dogma, quod in eodem subiecto, & respectu eiusdem veritatis, non possunt simul stare, habitus fidei acquisitæ, & habitus scientiæ per demonstrationem genitæ, quod & ego hic intendo, & sic mihi accipi volo, itaq; nullus error hic est, sed mera inuidia, & induratum odium ad calumniandum. Loquebar enim de his, qui euacuant crucem Christi, fidem nostram, quæ nullam sub arte cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, et Dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fide credere debemus, conantur syllogisticis demonstrationibus ostendere, ex humanis scientiis philosophorum gentium. Quin extat liber de articulis fidei, cuiusdam eruditissimi viri, qui vniuersum symbolum apostolorum, & singulos illius articulos, probat ex Aristotele, atq; id quidem (fateor) quam acutissime, sed non secundum pietatem. Neque ignoro, quod dicit Henricus Gandauensis, acutissimus Scholasticorum Theologorum, dari scilicet lumen quoddam, superius lumine fidei, in quo Theologi videt veritates Theologicæ scientiæ, tamen non est illud lumen naturale, neque dictamen rectæ rationis, neque artes liberales, quas Arcadicus hic articulator, dicit declarare & elucidare sacram scripturam, sed erit lumen inspirationis.

XXXVII.

PROINDE nunc vbi legitur, discedite ab humanarum traditionum nebulis, non satis diuinaturus fueram, huius articuli scandalum, nisi ipsa calumnia, aperiret mysterium. Verum si quis simul legat, quæ ibi præcedunt, & sequuntur, manifesto clarius comperiet, me non de humanarum legum constitutionibus loqui, sed de dogmatibus Philosophorum, vnde hic notatus articulus, satis indicat, suum articulatorem, ex impotentissima inuidia, illum huc traduxisse, ni forte tam stupidus est, vt non intelligat, quod reprehendit.

Quid

XXXVIII

QVID hic nobis obgannit verborum meorum detruncator, ac falsarius, iste Louanienſis articulator, de cæremonijs, de fide, de operibus, de charitate, ac ſi ego Eccleſiaſticis cæremoniis, & bonis operibus, omnem auctoritatem detrahere velim, ego de hoc cæremoniarum genere loquutus ſum, quæ pro ornamento Reipublicæ, ad carnalem, & extrinſecam ſactorum pompam, & ab hominibus humano ſpiritu, ad hominum gloriam ſunt repertæ, habentes licet ſanctimoniam quandam, ſed mundanam, & in rebus externis, & viſilibus ſitam, quæ ex gentium ritibus, olim in noſtram religionem migrarunt, non tam ſuperuacuæ, quam etiam ſuperſtitioſæ, & ineptæ, quarum hodie adhuc damnabilis viget conſuetudo, nonnunquam cum inſigni ſtultitia, & fœditate conjuncta, qualem hoc anno conſpeximus, Gandaui, in furioſa illa proceſſione, beati Leuini, eorum patroni, quæ turpitudinem ſummam habet, gratiam & pietatem nullam, cuiuſmodi inſaniæ plures ſunt, etiam in alijs locis, conniuentibus Epiſcopis, & ſacerdotibus, & ſub fuco pietatis, tam turpibus ritibus defœdari ſanctorum gloriam ſuſtinentibus. O quam execrabile flagitium, eorum qui huiuſmodi cæremonias excogitauerunt, vix credere potuiſſem, niſi ipſe vidiſſem, fuiſſe aliquem populum tam ſceleratum, qui iſta confingeret, tam furioſum, qui iſta ſingeret: tam ſtultum, qui iſtis crederet, tam perfidum, qui ad iſta conniueret. Quis huiuſmodi non deteſtetur cæremonias? Cæremonias autem ab Eccleſia, & patribus inſtitutas, non damno, niſi ſint qui in illis ſtatuant finem pietatis, & quorum eſt ſuperſtitioſus, licet pius affectus, quem vt ſtatim non probo, ita nec omnino improbo, ſed admoneo. Verum & proprium latriæ cultum, geri intrinſecus in animo, non in ſignis & cæremoniis exterioribus, quarum multæ repertæ ſunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti.

Multæ

Multæ etiam ornatus gratia, à magistratibus, & populo institutæ, quas etiam in quibusdam rebus conseruandas, lætitiæ & concordiæ causſa, arbitratus sum, partim etiã commendo, ac receptos inueterata consuetudine honestos ritus dissolui, non facile ferendum puto, sed merito alicuius fiduciam, quantumcunque bona sit intentio, in illis collocare non probo. Sic namque persuasit mihi Hieronymus, super quadragesimum quintum caput Ezechielis, non tam voluntate, quam boni operis opinione, etiam peccari dicens. Deinde Augustinus, Psalm 144. etiam Dei laudandi rationem, ex scriptura, non ex nostris bonis intentionibus petendam ait. Atq; hic puto, in sacris literis quoties mentio fit de mandatis & iudiciis, nusquam non additum, hoc pronomen, mea: quoniam (vt est etiã apud Matth.) non liceat hominum præceptis colere Deum, sed suis propriis legibus, atque vtinam non coleremus Deum legibus dæmoniorum, componentes Christum cũm Belial, præterexentes religionem, vbi est abhominatio. Si exempla quæritis, dicite. ô Grudij, Aduatici, Gerduni, Brabanti, Flandri, & qui reliqui estis Gallogermani, quid sonant Campanæ vestræ, nonne spurciciarum notis, vocant vos ad diuinam? Quid modulantur organa vestra, nonne cũm canone missæ, fœdissimæ quæque libidinum cantiunculæ pares vices habent? Cur ista non offendunt Magistrorum nostrorum tam pias aures, aut desinant offendi meis admonitionibus, aut his quoque offendantur, quæ sunt atrociora. Denique si quis legat totum hoc capitulum, videbit me non impie sentire de cæremoniis, maxime, quæ à Deo, & lege, aut Ecclesia, & patribus, institutæ sunt, quibus tantum adest vt detrahiam, quod nec circumcisionem quidem fieri, damnare velim. Etiam in hominibus Christianis, sicut in Nigritis & Iacobinis, modo non credant necessariam ad salutem, sed ob id tantum suscipiant, vt sint Abrahæ, & Christo, etiam in hoc signaculo conformiores, nec referre putent ad veritatem salutionis, illam accipere, aut non accipere, sed quod sicut

illa

illa non saluat, ita sit sine illa saluatio, cui opinioni citra scandalum adhæret etiã doctissimus ille Cardinalis Nicolaus de Cusa, in libro suo, quẽ de pace fidei inscripsit. Et Ioannes Scotus, tuetur, post passionem Christi, potuisse cæremonialia veteris legis sinẽ peccato obseruari.

XXXIX.

QVIS hic dubitat, hunc tartareum Scholasticum Præceptorem habuisse satanam, illum qui erat Christum tentans in deserto, qui scire cupiens, an Iesus esset Christus, sic ei dolo malo scripturas detruncando proposuit. Scriptum est, inquiens: Quoniam angelis suis mandauit de te, quod in manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Nihil amplius dixit Diabolus (vt super hoc scribit Hieronymus) nisi Angelis suis mandauit de te, quod in manibus tollent te, ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam autem partem dimisit, neque dixit, vt custodiant te, in omnibus viis tuis; sciebat enim contra se esse. Eadem arte, hic vtitur contra me iste sathanicus articulator, qui vt verus & Catholicus huius propositionis meæ sensus non appareat, ipsius alteram partem dolo malo amputauit. Sic enim habeat mea verba: Cæremoniæ nequeunt homines promouere ad Deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Iesum Christũ, cum ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & præmij, sed hoc totum omisit falsarius. Nõnne ex his verbis liquido apparet, me loqui, non de nuda & mortua fide, sed de illa, quæ per caritatem operatur. Atq; me, ne verbo quidem repugnare dicto Apostoli, per ipsum citato. Sed quid potest esse tam pie, tam recte, tam circumspecte scriptum, quod non videatur impium, iniquũ & scandalosum, quando porrigitur per talem aliquẽ diabulum, qui etiam bene & catholice dicta, ad suum sensum depraua. Putabat fortassis neminem fore tam oculatum, qui tam manifestam sycophantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tenebras, mendax truncator,

& abscondat se à facie omnium proborum Theologorum, non enim dignus est, qui numeretur inter Theologos, qui more hæreticorum (vt aiunt sexti synodi patres) scripturas detruncat, & in pœnam legis Corneliæ de falsis incidit, quæ constituta est in eum, qui vt verum non apparet, quid celauerit.

XL.

PORRO sequitur alia assertio, sed non nisi per argumentum videtur huc inserta, ac si ad condemnandum aliquem de hæresi, sufficiant probationes, quæ pendent à quasi, & à videtur, cui respondere possem, quod argumentum constructum per videtur, soluitur per verbum non videtur. Est itaq; huius cæcutientis articulatoris visio, quod scientiæ capiunt finem in hoc seculo, quam propositionem iste articulator ex seipso fabricatam, vnico protinus telo jugulat, atque confodit, citans Hieronymum in prologo bibliæ dicentem: Discamus hic in terris, quarum scientia nobis perseueret in cœlo: hic me plane victum confiteor, istius Theologastri hebetudine, quæ sic citat testimonia, dum vult alios hæresis, & scandali conuincere, sed quæso doceat me iste Theologaster, quæ nam sint ista discenda hic in terris, quæ nobiscum perseuerent in cœlis? an parua logicalia? an moralia Aristotelis? an formalitates Scoti, an ars veterinaria, & coquinaria? an alchymistica, agricultura histrionica: Certe ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro seculo, nisi sola scientia scripturarum diuinarum. De quibus loquitur Hieronymus in prologo citato. Et in Esaiam inquiens: Si iuxta Apostolum Paulum, Christus Dei virtus & Dei sapientia est, & qui nescit scripturas, nescit Dei sapientiam. Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi, & habetur 38. d. cap. Si iuxta. Hæc ergo nobis discenda sapientia est, scire Christum & verbum eius, quod solum manet in æternum. Hic certe formidolosus sophista, sua parua logicalia, suppositiones, ampliationes, restrictiones, exponibilia, insolubilia,

lubilia, obligatoria, & eiusmodi contentionum artificia, tum monstrifica illa conflictationum vocabula, ecceitatum, quasalitatum, formalitatum, quidditatum, & reliquos Scholasticarum nugarum casus, pugnantesque voces, nominalium & realium, primarum & secundarum intentionum, propriarum & impropriarum significationum, implicitorum & explicitorum sensuum, cæteraſq; magistrorum nostrorum chimeras, si supra conscenderit, se penitus amissurum, non cassa opinione formidat, & anxius dubitat, num sibi conducat ascensus superum, vbi est regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis aduersatur, contentiosis istis sophistis? Et quamuis in declamatione, non illud proprie vertebatur in dubium, an scientiæ & artes in hac vita acquisitæ, nobiscum perseueraturæ sint in futuro seculo, sed illud ventilabatur, multas scientias & artes, in seculo hoc, vicissim & nasci, & interire à memoria hominum, nec aliquid esse firmum sub sole, tamen ausim dicere, etiam nullam scientiã (de humanis loquor) nobiscum perseueraturã in futuro seculo? neq; aliquid illorum, quæ à sensu percepta, & ad intellectũ prouecta, studiorum diligentia, & ratiocinandi artificio, à nobis cognita sunt, nisi vlterius ab intellectu ad mẽtem, & ad eius lumẽ perringant, vbi quasi diuinũ induant intuitum, & idolio careant humano. Et hanc conclusionẽ teneo, & assero, vt rationabilem opinionem & citra omnem impietatem disputabilem, atq; ex eorum numero, quæ solent esse themata conflictationum, de quibus adhuc disputatur inter orthodoxos, vt non statim sit hæreticus, qui de illis dubitat, quum nulla Ecclesiæ authoritas, hactenus vetuerit de his dubitare, nec omnes Doctores, circa hæc in eandem opinionem consentiant.

XLI.

IAM tandem profligatis articulis omnibus, Cyclops articulator perorat, planeque triumphat, & scripturarum

rum interpretem agit. atque exponens illud sapientis. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, Scholastico more distinguit, inquiens. Oportere intelligere sapientem: interdum loqui ex sua persona, aliquando in persona attoniti, quandoque in persona stultorum, interdum in persona prudentis. Sed vbi possunt hæc discerni, melius norunt pueri, qui student in Donato. siquidem hic articulator distinguit quidem, sed nihil discernit. Et contra Aristotelem suum, qui in calce libri de Physico auditu, inquit: Sapientem non sufficit dicere, nisi dicti rationem assignet, nihil neq; dicit, neq; probat. Verum Hieronymus illud exponens, ait sic intelligendum, ad comparationem creatoris & æternæ maiestatis, omnia dici vanitatem, sicut Apostolus ait: Vanitati creatura subiecta est. Et Psalmista ait: Omnis viuens vanitas, quia solus Deus est immutabilis, & semper idem quod est, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatorem intelligere, distinguere q; me non vbique eandem personam gerere, sed aliquando inquirentis, aliquando disputantis, quandoque monitoris, quandoq; recitatoris persona loqui, istic vero non assertatoris, sed declamatoris, atq; si velit etiam canis vices agere. Similiter etiam putandum est, hunc articulatorem, aliquando loqui in persona parisiti, aliquando in persona calumniatoris & sycophantæ, aliquando in persona asini Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem in persona docti & probi viri.

XLII.

NEQVE ego plane damno omnes scientias & artes, sed de illarum vanitate, & incertitud ne declamo, & reprehendo illos, qui neglecto verbo Dei, in humanis & mundanis scientiis fiduciam suam collocant, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes: ostendoque, qui errores, quæ hæreses, quæ mala, ex quauis scientia orta sint, & oriantur, quando non regulantur ad verbum Dei, in quo solo est scientia discretionis, discernens

gernens verum à falso, iustum ab iniusto, bonum à malo, sine quo omnis scientia vana & errori subiecta est. Proinde declamatio nō iudicat, non dogmatizat, sed quę declamationis conditiones sunt, alia ioco, alia serio, alia salse, alia sæuere dicit: aliquando mea, aliquando aliorū sententia loquitur, quædā vera, quædam falsa; quædā dubia pronunciat, alicubi disputat, alicubi admonet, non vbiq; improbat, aut docet, aut asserit, nec omni loco animi mei sententiam declarat, multa inualida argumenta adducit, vt habeatur, quod improbet, quodq; soluat declamaturus partē diuersam, quæ quū nesciat hic articulator discernere, nullā de illis nisi stultam poterit ferre sententiam.

XLIII.

TANDEM vt faciat perfectum circulum, reuertitur ad libri nostri principium, colophonia iniuria, calumnias epistolam præliminarem, in qua iocatus cum amico, dixi me versum in canem, ipse articulator plus quam canis, humanitatis expers, & vitæ communis ignarus, qui literas ad amicum scriptas, Cynica petulantia mordere non erubescit, ac veluti rusticus indisciplinatus, canis ignotos omnes adlatrat, sic carpit, calumniatur, damnat, quæ non intelligit. At vero canis iste meus nullos adlatrat, nisi malos, nullos mordet nisi noxios, odio persequens facta improba, qui si impotens erat ad benedicendum, causa fuit, quia inter illos agebat, qui nolebant intelligere, vt bene agerent. Quemadmodum & Christus, vt est in Euangelio: non poterat facere miraculum in Nazareth, propter incredulitatem illorum. Non est ergo propterea liber declamationis illius piarum aurium offensiuus, nisi piæ aures, intelligantur aures morosorum asinorum. Neque est contumelios us, siquidem (teste Hieronymo) generalis sermo, ad nullius contumeliam pertinet, & qui citra nomenclaturam notat vitia, malos admonet, bonos commendat. Neque est etiam ille liber famosus, quū habeat inscriptum authoris sui nomen, & titulum, atque

non sine Cæsarei consilij examine, & authoritate publica prodierit, nec quenquam, nisi de quo publica vox, & fama, & notoria historia est, nominatim perstringit. Cæterum, si quispiam sui conscius, aliquid in se dictum arbitretur, ob idq; mihi succenseat, ipse iam de se ipso, quod talis sit, nullo accusante confitetur, vnde præsumptuosus hic articulator, ignorans quis in iure dicatur libellus famosus, falcem suam ponit in messem alienam, & vltra crepidam iudicans, nescit quid loquatur. Atq; hæc tandem est miserandi articulatoris huius, plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis haberet, & probus vir haberi velit, addidisset articulis istis nomen suum, si illos commendatione dignos putabat. Aut prodiisset in publicum, nec me post terga aggressus esset, sed restitisset in faciem, dum aderam qui responderem.

EX his tandem mihi plane persuadeo, librum declamationis meæ, per Louanienses Theologos, non fuisse lectum, sed laborem illum aliis quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem; forte Theologi aliqui subscripserunt, notatis. Vnde si quid in hac mea Apologia, amarulentius dictum videbitur, sciant me hoc non in Theologicum ordinem dicere, sed in illos tersceleſtos sycophantas, qui de ordine Theologico pessime meriti, tam insulsas nænias, tam perfidas calumnias, illis suggesserunt, atque tam celebrem olim Academiam, tam futilibus articulis, tam frigidissimis argumentis, tã inappositis scripturarum citationibus, earundemque adulterinis applicationibus, & interpretationibus præficere voluerunt authorem, & eruditis omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditis viris, quibus sensus est Catholicus corrigendi mea scripta libenter submittam, modo illa legant cum iudicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque iudicium pro venranda authoritate libenter accipiam. Sed si quis æquo animo ferat, istius fecis cicatricosum iudicium, qui inuidi-

ſi, & nihil ſcientes, vitiant quæ ſana ſunt, & deflexis à vero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falſificio, mendaciis, malitia, deprauatione, diſſimulatione, & impudenti calumnia, ſpem victoriæ ponunt, & ſe conſtituunt cenſores alienorum laborum, eorumque quorum ſunt imperitiſſimi. Atque horum nebulonum arbitrio (ſi diis placet) Chriſtiani dicemur aut hæretici, ad horum ſententiam exurentur homines, quorum verba, voces & cenſuras, nihilo pluris ego faciam, quam Demetrius ille, qui dicere ſolebat, eodem ſibi loco voces eſſe imperitorum, quo & ventre redditos crepitus, quum nihil pene interſit, qua corporis parte, ſurſū an deorſum turpiter ſonet. Qui quod doctrina nequeunt, authoritate exequi contendūt, eo quod quas olim eruditionis meritis, laureas decreuit antiquitas, ipſi mercede & Sympoſiorum meritis impetrarunt, titulo quidem Doctores & Magiſtri, literarum conditione miſerabiles Sophiſtæ, contenti vt alij doctrinam, ibi vmbram tantum & ſpeciem occupent. Sciant ergo nunc populi, & intelligant nationes. Quales hodie ſunt iſti Magiſtri, quibus filios ſuos erudiendos mittunt diſcipulos. Væ diſcipulis, quibus tales contingunt Doctores, qui quodcunque loquuntur: licet videatur ſapientia, tamen eſt ſtultitia, & iniquitas: cur autem væ, quippe dominus, & Magiſtros illos, pariter & qui credunt illis diſcipulos diſperdet, iuxta verbum Eſaiæ: Quoniam dominus caput & caudam diſperdet.

NVNC ergo vos obteſtor, clariſſimos Senatores, viroſque prudentiſſimos, in quorum manibus tot nefaria illa calumniatorū cohors, ante hunc conflictum intendit, & obtrectatione mei nominis, ſparſit in vulgus; & hæreſeos nomine obtulit magnatibus, & Cæſari quoque me traduxit pro hæretico. Voſq; omnes, quicunq; nunc, & in poſterum, iſta & viſuri & lecturi eſtis: Nolite ſecundum faciem judicare, ſed rectum iudiciū iudicate. An non

digni & efficaces sint isti articuli, propter quos, ex ea spurcatis scholis, sordidi ludimagistri, qui nihil norunt, nisi præesse pediculosis pueris, cũ aliquot seditiosis Theosophistis, & funestis monachis, sceptra supra Cæsarem sibi arrogantes, nostram de Vanitate scientiarum, atq; excellentia verbi Dei declamationem (cui iam subscripserant censores, assensus est priuati consilij senatus, & Cæsareo diplomate comprobauit) prohibere debuerint, & ne apud Louanium distraheretur inhibere: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate, an digni & efficaces sint isti articuli, propter quos, rescindendum postulauerint, Cæsarei diplomatis priuilegium, maxima priuati consilij (vbi nihil non agi summa cum prudentia & deliberatione hactenus putatum est) cum infamia, tum iniuria. Non enim ad me solum pertinet hæc calumnia, sed etiam ad eos, qui declamationem meam examinarunt, qui comprobarunt, qui subscripserunt, qui Cæsaris sigillum appenderunt, quorum fides, si semel hinc suspecta fieri patiatur, reliquorum omnium perpetuo infirmata est: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. An digni & efficaces sint isti articuli, pro quibus mihi inaudito & indefenso, publica indicenda fuerit palinodia? quum isti Louanienses censores non innitantur alio robori, quam falsis interpretationibus, malitiosis argumentationibus, impertinentibus allegationibus, deprauationi, detruncationi, dissimulationi, mendacio, improbitati, sycophantiæ, blasphemiæ, falsitati, cæterisque calumniarum detestabilibus artibus, quibus degeneres, & inualidi sophistæ plures turmatim, me solum, & vnum clanculum, & post terga aggressi, opprimere studuerunt. Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Num digni & efficaces sunt isti articuli, propter quos ille minister iustitiæ Cæsar, tam graui indignatione contra me cõmotus fuerit, quod supplicanti mihi pro iustitia, & aures suas occluserit, & oculos suos à supplicatione mea auerterit? Et quum nemo

regum

regum, vnquam tam inclementes, siue superbas aures, habuisse sciatur, qui seruorum suorum honestas preces fastidierit, & honestarum personarum iustas supplicationes, dedignatus fuerit, mihi vni solique hoc à Cæsare suapte natura Clementissimo, præter morem suum alieno impulsu contigit: sic pii illi magistri nostri, suis istis articulis, conscelerarunt Cæsaris aures, tantumque venenum illis instillarunt, illi mundo corde monachi, sic Cæsaris aduersum me furorem concitarunt, illi subornati aulici sacrificuli, atque aulicarum conscientiarum instigatores, vt vix duorum reuerendissimorum doctissimorumque Cardinalium fideli instructione, deflagrari Cæsaris ira, & purgari potuerit suspitio, parumque abfuerit, vt cuius beneficentiam virtutibus, fideique obsequio commeruerim, illius iram, & indignationem, seruitiorum præmium, laborumque mercedem habuerim, quemque virtutis, ac literaturæ gratissimum pēsatorem sperauerat, virtutum & eruditionis punitorem inuenerim, nec quicquam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui mihi tam infensum Cæsaris odium, virtutis & eruditionis meritis peperissem. Verum hæc tragœdia alio loco, & alio stilo, mihi vberius decantanda est. Vos quæso quod ad articulos attinet, nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Saluo mihi iure addendi auferendi, corrigendi, emendandi, interpretandi. Quod vt in prophanis causis concedi solet, in sacris maxime concedendum erit.

Vbi ignaui imperant: ibi summa ingenia in occulto iacent.

Prouerb. XXIX.

Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet: 11. q. 3. non solum.

APOLOGIÆ ADVERSVS
Theologistas Louanienses,
Finis.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, AB NETTESheym, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac vtriusque iuris doctoris, Cæsareæ maiestatis à consiliis, & Archiuis, Indiciarii, Querela super Calumnia, ob editam Declamationem, de Vanitate scientiarum, atque excellentia verbi Dei, sibi per aliquos sceleratissimos sycophantas, apud Cæsaream maiestatem, nefarie ac proditorie intentata.

Ad ornatissimum virum Eustochium Scapusium, Cæsareæ maiestatis, apud Angliæ regem Oratorem.

Iustas parit querimonias, iustus dolor.

SI NON ad tribunal hostium, sed tuto in loco apud æquos iudices, literarum negotium ageretur (Eustochi vir clarissime) dico apud viros candidos, qui aliorum conatus non sint perosi, qui aliorum scripta, iuxta eorum vires, conditionesque venerarentur, ferrentque æquanimiter, aliorum ingenia, non altioribus inuidentes, non paribus importuni, non disparibus & inferioribus infensi, sed quorumuis labores, in aliquam laudis partem admitterent. Quicquid sano & recto iudicio prodierit, suis meritis non defraudarent, errata si qua tolerabilia sunt, in optimam partem interpretarentur, quæ vero citra pertinaciam exorbitant, etiam citra morositatem castigarent, & meliora substituerent, corrigentes simul & emendantes, in omnibus boni consulentes, melioraq; docentes, malintq; parcere errori, quam inuidere virtuti, ac non tam culpam punire, q̃ virtutẽ colere velint, leuiter erratis ignoscerent, nec pœnã infligerent,

fligerent, nisi correctio culpam nequeat auertere. Talibus inquam sub iudicibus, atque censoribus, quis non gauderet pertinaci studio, inhærere literis, edere libros, scribere carmina, disputare problemata, declamare placita, confingere argumenta, atque aliquid semper aliorum æmulatione, aut inuidia dignum agere. Quandoquidem, qui vicerit certamen, æquis iudicibus, meritus illi decernetur gloriæ triumphus, qui vero victus esset, is seipso melior atque doctior factus, pro gloria lucrum reportaret, verum non sic nobiscum agitur (Eustochi) longe aliter se res habet. Quisquis hodie studiorum suorum aliquod specimen, licet communi cum fructu, in publicum edere audet, & iacta semel alea, calchographorum typis excudendum commiserit statim quicquid, id est, à Sycophantis aliquod, bonarum literarum prorsus imperitis, qui nihilominus tamen scholasticis titulis turgidi, se omnium hominum primos haberi volunt, & exacte omnia nosse, etiam arcana quæque & maxime recondita. Sese non ignorare prædicant, rapitur in iudicium, qui illud quod prodierit (insidiosi pariter & mordaces, & ad singula quæque carpenda proni & ingeniosi) euoluunt, vt inueniant quod calumnientur, scisciteturque & scrutantur vbi dentes suos infigere queant, si forte scriptori huic, aliquid alicubi, odiosa veritate liberius dictum exciderit, si alicubi hallucinatus fuerit, si vel inconsideratiore sermone, aut iocis, aut salibus, alibi exorbitauerit, si mordaciore aceto, alicuius eorum aures contigerit, si quid (improuiso lapsus errore) minus recte protulerit, mox inflammati animis, & ad calumniandi pertinaciam obfirmatis, articulos colligunt, & quæcunque odiosissima excerpere queunt, ea seponunt, ea sola producunt, & in modum classicæ cantilenæ detonant, tum intellectum diuersum coacto caninæ contentionis, iurgiosis contumeliis flagellant, exigua quæque errata exaggerant, syncere & benedicta deprauant, meraſque calumnias, ingenti vociferatione, aduersus auctorem illum connectunt, &

quæ-

quæcunque in scriptis illius, insignia & præclara extiterint, pallenti liuore tegunt, nulla bene dictorum ratione habita, quin multa eorum, tunc etiam in contrarium sensum, non ratione, sed violentia torquent. Singula bona, & optima quæque, in quibus scriptor ille præualuerit, vel ob vnius dicti leuissimum errorem reiiciunt, atque ob lapsus aliquos humanos, damnant etiam quæ recta sunt, publicamque vtilitatem, & quamcunque amplissimam rerum cognitionem, ob priuatam offensam simul tollunt. Nam facetiarum sales, curiose admodum rimantur, & si qua, siue ludicra, siue per iocum in eos dicta, sibi videantur, ea velut acerrimæ factionis incitamenta crispis naribus suspendunt, audentque ceu errores, & hæreses obiicere, leuissima quæque (& non tam auctoris hallucinatione quam amanuensium incuria commissa) etratorum momenta, tum non tam scrupulosa, quam maligna conscientia, veluti quodam violentissimo turbine, per præcipitia philautiæ suæ, à cursu rectæ rationis abstracti, in concitatissimum iudicium, de illo auctore ruunt, & quicquid eorum auribus displicuerit, dignum iudicant incendio, & palinodias exigunt, aut scriptorem illum, scholasticæ maiestatis reum, graui censura condemnant, magnisque sigillis proscribunt. Speret ergo pro beneuolentia inuidiam, pro laude calumniam, pro præmio persequutionem, quicunque bonarum literarum negotium agens, aliquid docuerit, scripserit, ediderit, necesse est. Neque vero est hæc sola præsentium temporum malitia, ab antiquo æuo semper ita fuit, vt quasi natura ita comparatum videatur: licet hæc crudelitas, aliquando plus, aliquando grassetur minus, pro temporum, locorum, hominumque varietate. Quippe apud Laertium Diogenem legimus, interrogatum à familiaribus quendam philosophum, quidnam studio suo promeruisset, respondisse calumniam. Et diuus ille Plato, quod ipse in epistolis ad Dionysium fatetur, vt inuidiæ cederet, fere omnia scripta sua, non suo, sed Socratis nomine inuulgauit. Apud Romanos

manos etiam aliquando tam viluit eruditio, vt indignum habitum sit iuris Principibus scire literas, ipsumq; docendi munus, velut illiberale & sordidum, non nisi libertinis & seruis delegatum est, quod idcirco Neronis mater Agrippina, ipsi Senecæ, viro consulari, velut probrum obiecit, tantum erat eruditionis odium, vt qui non oecultasset, qui non dissimulasset, veluti perfidus, & publicus grassator haberetur. Hinc M. Antonius orator, improbabilem populo orationem suam fore verebatur, si illum vnquam literas didicisse putassent. Sapiebant ergo admodum, stolidi illi Galli, qui (quod sexto commentariorum suorum narrat Cæsar) vt inuidiam præuerterent, animum ab omni literarum eruditione procul submouerunt. Quis enim non malit de ignorantia & silentio gaudere, quã semper de scientia & doctrina dolere? Quod tã excellens ingenium si se contemptui & odio videat futurum, quod literas sciat, non effugiat, & auersetur illas, detesteturq;? Quis non melius esse putet, sine scientiis, sine literis, secura & otiosa quiete, porrectis pedibus, in vtramuis aurẽ dormire, quam continuis literarum studiis, & edendis libris, pro alienis vtilitatibus excubando, & vigilando, graue onus inuidiæ subire, & sese vltro in ærumnosum negocium detrudere, magnisq; insidiis & periculorum discriminib. implicari, vnde quum velit sese nequeat extricare? Nemini vnquam inter mortales tã præclara eruditio extulit. Nemini vnquam tam admirabile ingenium fuit, cuius gloriæ malignitas non obstrepuerit, cuius laudem inuidia non suggillauerit. Quotus quisque fuit vnquam insigniter doctus, qui caruerit inuidia, qui edendis studiis suis non sit periclitatus, & multorum odiis & clandestinis detrectationibus, non fuerit expositus, & incertorum hostiũ præda factus, nonnunquam iniquissimorum iudicum præmordacibus censuris flagellatus? Nonne tutius fuisset illis literas ignorasse, aut eruditione dissimulasse, aut autium voluptati studuisse, aut forensibus lucris indulsisse, aut mercenariis laboribus hominum officia demeruisse, nul-

los scribendi licentia irritasse, nullos odiosa veritate offendisse? Quis ista secum animo reputans, non de relinquendis & repudiandis literis concilium ineat? Certe remouit hic scholasticæ tyrannidis metus, à bonarum literarum studiis, non paucos, multosque iam vltra primos limites progressus retraxit, pleroscq; studiorum licet amantissimos, perseuerantesq; ita deterruit, vt ingenii sui cultū dissimularent, & studiorū suorum labores, sine posteritatis lucro, secum emori sinerent. Alios denique licet præstantes in proposito aliquid edendi; sic tamē in angustum contraxit, vt quum sibi statuerent, tum aliis consulerent, nihil in vita edendum, sed post mortem scripta inuulganda, ea potissimum ratione ducti, quia sit licet tunc (aiunt) odiosa scriptura, sit funesta, sit capitalis, sit maleuolorum quorumcunque iaculis stimulis, aculeis, flagellis, sagittis obnoxia, sæuiant tunc cucullati hypocritæ, & scholastici sycophantæ, qui iudiciorum & censuratum metu terribiles videntur, & fœnum in cornu gerunt, irascantur, damnent, execrentur, fulminent & fulgurent, auicularū cædibus formi dolosi inquisitores: quid hoc ad mortuū, qui iam terribilia omnia transgressus, in tuto est, omniumque viuentium calumnias, minas, morsusque facile spernit? Neque adeo tutum est tunc viuis illis, de mortuo illo loqui, quin longe tutissimū sit, huic mortuo, loqui de viuis, quum illic potest superesse qui vindicet, hic in quem vindicetur, iam non est, tum qui extinctos inuitant ad prelium, & defunctos dimicare cogunt, sæpe superantur à mortuis quos viuentes oppressissent. Sunt tamen istis cordatiores quidam homines, quibus aut tantus est veri amor, aut tantum mali odium, tantaue gloriæ cupiditas, vt inuidiæ pericula cōtemnentes, nil magis quærant, quam aliquid inuidia dignum agere, ipsamq; inuidiam impense desiderate videantur, odium, inuidentiam, calumniā, cæteraque malignantium tempestates, fortiter constanterq; perferētes, quousque studiorum suorum iter dimensi, profligatis publica eruditione calumniis, superatisque periculis, etiam

iam malum malorum omniū expugnatu difficillimum, liuorem vicerint. Quos tunc ingens manet gloriæ triumphus, qui in hac vita datur pauciſſimis. Neque magnus ille Eraſmus Roterodamus, vir omni eruditione maior, hunc hactenus conſequi potuit, tot indies illi ſuppullulant ſycophantæ, qui Lernæi draconis inſtar, tot calumniarum capita progerminant, & ſcripta illius in peius rapiunt, integerrimique viri, inuincibilem eruditionem, tanquam ſcelus & flagitium, obſcœna verborum petulantia impugnant, neq; quicquam ab illo tam recte, tam ſane, tam ſancte, ſcriptum eſt, quod illorum non vellicet iniquitas, vt quoties ipſe ſibi videtur, tranquillis vndis, in tuto portum adnauigare, toties nouis diſtrahatur tempeſtatibus. Tam ægre deuictorum ſophiſtarum ingeniis, quieſcere ſolitum eſt, & in victores ſemper ſubactorum obluctatur improbitas. Quid hic agendum cenſes (mi Euſtochi) quid adfers conſilii? Certe mea ſententia, aut perpetuo in ſilentio & tenebris deliteſcere oportebit, aut ſtare neceſſum eſt, & fortiter hoſtilia omnia excipere, aut quæcunque edenda ſunt, in pluritum linguarum voces transfuſa, vniuerſo hominum vulgo exponere, ſi forte clementiam & æquitatem, quam in ſcholaſticis illis cenſoribus non reperimus, apud indoctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia conſequamur, ac iudice DEO, & mundo teſte, confundatur calumniantium malignitas, aut certe, quod plærisque conſultius videtur, nihil in vita edere oportebit, ſed poſt mortem innoteſcere, qui noluit ſe, aut periculo exponere, & mala cuncta perferre, aut cum dedecore profugere. Multi enim infœlici audacia, hoc inuidiæ pelagus plenis velis ingreſſi, quum procul a portu, ſæuientibus vndis, aduerſis ventis luctantur, & ſophiſticis flatibus, quibus nequeunt ſe eximere, ad Syrtes aut Charybdes vrgeantur, perterrefacti: pœnitet tunc illos, male creditis & ſero probati, illius conſilii inſtituto non paruiſſe: atque tunc, vt ingreſſu matis illius intrepidi fortesque fuerunt: ſic intus quum ſunt, modica tempeſtate

fracti

fracti, cedunt vndis, & conuersis velis, proximum portum adnauigant, & tuta petunt, victoriamq; simul cum gloria amittunt, & veluti transfugæ & desertores, è iurata malitia. ausi nihil pugnare contra fortiter. Ignotos locorum recessus quærere, & solitudinũ inaccessa petere perpetuaq; ignominia in obscuro latere coguntur, nec vlli vnquã postea se prælio offerre, non arma, non expeditionẽ parare queunt, nisi concitatorum Rabinorum furorem experiri, & crudelitatem inquisitorum (quorum carnifex animus est) subire, & bellum cum fasciculis & flammis gerere velint, qui tunc vel remotis, vel etiam profligatis Iegodedalis, victoriam carnifici, tanquam doctori omnis literatissimo daturi sunt. Certe ipse mecum animo sæpe hęsito, cogitabundus, regrediar ne à disertis literis, ad olim non prudenter desertam militiam, vnde mihi insignes honores, & grandia lucra blandiens fortuna largiebatur. Nihil mihi tunc deerat, totus sericatus, auratus, numatus, fortitudo, honor, dignitas, diuitiæ, omnia ex voto contingebant, at quoties deserta militia, ad literas regressus sum, haud vnquam feliciter egi, semperque calumnias, insidias, contemptum, inopiam, omnemque aduersam fortunam expertus sum. Vtrobiq; fateor, & militia & literis pugnare, grande periculũ est, at militia, non solum vicisse, sed & strenue periisse glorioſum est, suasque non minus insignes laudes habet fortis occasus, atq; insignis victoria. Hic vero, quantumcunque strenue quis perierit, ob iniquitatem iudicum, dedecoris plurimum sit laturus, quantumcunque strenue vicerit, perparum gloriæ, nihilq; præter ignobilem prædam, & sordida spolia sit occupaturus. At forte vincere nemo poterit nisi mortuus, atq; vix tunc etiam, adeo calumniandi dementia, ad inferas sedes vsq;, manes & laruas, à quibus rerum natura sua fulminas sustulit, persequente quæ nec potest, sine mortuorum calamitate, esse contenta. Hæc ego si vera esse (mi Eustochi) vt iam olim ex multa lectione & exemplis didici, ita nunc etiam proprio periculo deprehendi,

potissime in ea declamatione, quam nuper, de Vanitate scientiarum, atque excellentia verbi Dei edidi, quæ vbi prodiit, proh Iupiter, quantum & crucibus, & ignibus, expiandum scelus, hic mihi obiicitur, tum per aliquos improbos superstitiososque monachos, & fratres, vulpina sanctitate insignes, & forma monstrifica spectabiles, tum per aliquos scholasticos sycophantas, bonarum literarum osores, sed magnificis titulis doctrinæ vmbram, nusquam non ostentantes. Hi clamant, repente terris ingruere cœlum, syluas, camposque subsidere, montes descendere, misceri omnia, antiquum rediisse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tempestate confundi, renasci hæreses, surgere antichristos, fidei catholicæ ruinam minari, cunctaque simul in perniciem rapi, atque hæc omnia non aliam ob causam, nisi quod orationis libertate, alicubi tacti sunt, quasi mihi, indicta illis cucullomachia, cum illis solis suscepta sit pugna, aut de industria aduersus eos solos, in arenam descenderim, qui communiter aduersus omne hominum genus, declamaui: atque sic declamaui, vt illis ipsis, ad declamandum suas populares concliones, egregia argumenta contulerim, quam perceptam munificentiam, ingrato æstimantes animo, quod in eorum vtilitatem contuli, in meam perniciem vertere conantur, & inde moliuntur vindictam, vnde decuit gratias agere. Oderuntque me propterea nec dignantur agnoscere benefactorem suum, ac si ego ea declamandi æmulatione, eorum quæstui officere velim, qui ipsi non modicum quæstum faciunt oblatrando etiam melioribus. Mirandum profecto, atque admodum mirandum, qua fronte declamationem ad omnes communiter pertinentem, scholastici aliquot sophistæ & laruati hypocritæ, cum reliquis quorum interest, nihil cõmunicantes, soli iudicare, atque damnare præsumunt, priuatis suffragiis vsurpantes, quod vniuersorum sententiis est decernẽdum, mihiq; aut declamare, aut satyras scribere, interdicere contendunt, qui sibiipsis maledicendi, & in quosuis scurrilibus conui-

conuitiis,& insanis debacchationibus, linguam & calamum vibrandi,libertatem indulgent,quasi soli hoc priuilegio fruantur,maiorque illis præ cæteris mortalium,maledicendi libertas concessa sit, & cui non liceat reluctari, aut eadē tragula referire. Quomodo ista quadrarēt, quęve esset hæc æquitas, si ipsi ob caninam hanc facundiam, pro doctis,piis, & perfectis christianis haberi volunt, me contra ob eandē,tam inclementer in crimē vocant, quod tamen, si crimen est mihi cum omnibus ipsis commune est,& à quo nec seipsos quidem, immunes, & alienos esse deprehendunt, per omnem vitam nihil aliud agentes, quam quod omnium actus, insidiosa explorationis arte venantur, atque à pulpitis, à suggestis, veluti impudentiæ suæ arcibus, omnium hominum vitas & mores, in reprehensionem rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accusationis iniuriam irrogant. Omnes conuiciis & contumeliis flagellant omnia commissorum secreta euomunt, nihil ob metum, neque ob fidem reticentes; eaque flagitiorum mxsteria, & multis incognita crimina produnt,vt non inique credamus,cuculliones illos,in circis suis,veluti in quadam sentina flagitiorum, nihil aliud discere quam scelera, quos quum secessio monastica,meliores deberet facere,peiores euadunt hominibus prophanis. O quoties noua nupta, rei Venereæ redit instructior à confessione fraterculi, quam ab amplexu mariti? Quomodo enim boni,pii,simplices,casti,pacifici,humiles esse poterint,qui continuo scelera inquirunt, flagitia examinant,crimina cantillant,suntque asperitate, immodestia, rabie, cunctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus,siue sacrum,siue prophanum, nō lacerant calumnia, proscindunt maledicētia,onerant inuidia, grauant detrectationibus,& venenatis linguis sauciunt, nullis à satyris eorū secure viuere licet,nec est qui possit loquacitatis eorum retia deuitare,ne mortui quidē ab illis satis tuti sunt, quin veluti Caspii canes,siue sepulchrales in Hircana,etiā sepultos arrodendo affligunt; nihil à se actum putantes,

si sæuitiam suam, ab vmbris & cineribus continuerint? Proinde quantum ad audaciam, impudentiam, iracundiam, furorem, mordacitatem, subsannationem, gesticulationem, rictum, hiatum, cachinnos, saltus, ferinosque clamores, tum ad ingerenda conuicia, & proloquenda mendacia, terrificasque comminationes attinet, iam inde populus illos, relligioni pariter & horrori habere cœpit, nec est, qui non malit, illos extra viam declinando fugere, quam illis obuiam fieri, vt iam etiam apud vulgus, communi prouerbio receptissimũ sit, infaustissimi auspicii esse, obuiare monacho, idque haud secus atque lupo, qui quem prius viderit, illius vocem præcludit, & obmutescere facit. Sic & isti, quantacunque insolenti dicacitate declament, semper mutis auditoribus vti solent, eamque imperitæ plebis taciturnitatem, sibi vsurpant pro sanctitatis & innocentiæ testimonio, ac si non habeat mundus, quod de malis illis male loquatur. Dico autem hæc omnia de malis, & peruersis, non de bonis. Sed in his discernendis, plane opus est mysterio, vt probos, pros, castos, humiles, modestos, simplices, veros monachos, & sanctos viros esse cognoscamus, ac iracundiæ furiis, & inuidentiæ liuore, calumniandique rabie præditos, non homines, sed anthropophagos lupos: nõ fratres, sed rabiosos canes: non monachos, sed cucullatos diabolos esse intelligamus. Qui quum monachorum & fratrum nomine censeri volunt, titulum moribus abdicant, professionem operibus polluunt, mentiri virtutem ducentes bonarum literarum loco, fraudẽ amplectẽtes, relligionem hypocrisi colentes, pietati auaritiam anteferentes, cupiditate laudis & prædæ, alienis virtutibus insidiantes, quorũ scelera, & plenos turpitudinis actus, quoniam in declamatione mea alicubi detexi, iccirco fatalis conscientiæ malignitate cõfusi declamationem il ã (quam multi illorum nec legerũt nec intellexerunt, nec cognouerunt, sed tamen ex suspitione, vel audito tantum nomine, quod cum suis institutis non consentiat) exhorrent, damnant execrantur: atque

odio

odio, inuidia, detrectatione, conuitiis, sycophantiis, cæterisque falsæ linguæ apparatibus armati, occultam contra me expeditionem pararunt, non ignari quantum ad nocendum occulta manifestis proniora sunt: itaq; clandestinas amp exati insidias, arcu doli, calumniarum spicula torquent: Atque animos aptant sceleri, fraudique parant se. Disponunt linguas, & verba nocentia condunt. Si forte victoriam quam in Erasmi Moria amiserunt, in hac nostra Vanitate recuperare possent, & quum multo facilioris negotii, sit eminus inopinatum, quam cominus prouidum oppugnare: ideo inexpugnabilem bello declamationem, furtim & per insidias adoriuntur, concerpunt, mutilant, lacerant, vt quod virtute nequeunt, promoueant astu, non ignari, plus virum esse, in credita iniquissima calumnia quã in instructissima disputatione, multaque fortia ingenia his artibus ab inualidis sycophantis sæpe prostrata fuisse, plurimumq; cessisse virtutẽ fraudi, odiosam veritatem, placidis opinionibus & multitudinis errore suffultis. Hinc inuidia in vltionem versa, nefariis perfidiæ linguis me opprimere student clanculum, & post terga, perduellionatus, arrogantiæ, ambitionis, stultitiæ, impietatisque traducentes, magum, & hæreticum vocantes, idque non modo apud populum & plebem, sed apud reuerendissimos Cardinales, apud honorandos pontifices, apud venerabiles abbates, apud metuendos Cæsares, apud terribiles reges, timendosque principes, quorum moderationem (supra quam maiestati eorum debetur) exasperant, ac pacatissimæ mẽtis eorum serenitatẽ, mendaciorum nebulis obtenebrant, eorum clementiam obtestationum sibilis ad iracundiam concitant, scientes obfusum ira Principis animum, salutarẽ existimationem subire non posse, quo semel in prauam de me opinionem obfirmato, etiam defensionis viam habeam præclusam. O lex Iulia, o lex Rhemia, o lex Cassia, sed vbi minister legis Cæsar? At non maiestatis reatu peccant, qui tam petulanti impudẽtia, tam præcipiti audacia, tantorũ princi-

pum maiestati, contra conscientiam suam, mentiri ne verentur, & scripta nostra, maligna interpretatione, eo rum auribus, modo quo non debent, inculcant, suam que contumeliam, in maiestatis opprobrium transferunt & innocuos operum meorum labores; & speciosissima doctrinarum sententias, nugaci mendaciorum obtrectatione, ad odium trahunt, tum nullis æquitatis rationibus instructi, sed calumniandi præsidio armati, formidolosam Cæsaris iram, aduersum me extorquere nisi sunt, quo ille me, à proauis, & attauis, de sua, & præcessorum suorum maiestate, bene meritum, perinde ac vilissimum mancipium releget, & fidele meum obsequium, contemptu compenset, pro gratia, pœnam decernat, & quem operum meorum gratissimum pensatorem, & qui beneficentiam pro meritis referat, spetare debeam, illius expectariam iram & indignationem, seruitiorum mercedem habeam, virturisq; punitorem inueniam. Haccine in spectatissimis omnibus, secuti sumus Cæsarem, hæccine præmia pro laboribus referuntur, hæccine venerandæ literaturæ & gesti muneris, præstitiq; obsequii, stipendia acceptura sim, atq; obstrepentibus nebulonũ illorum calumniis, etiam supplicãdi copia, defensionisq; potestate carcam? Nã couſq; illorum apud Cæsarem, pmouit calumnia, tantũque apud credulam Cæsaris seueritatem, insidiosa obtrectatorũ ratio valuit, vt nuper ille mihi præter morẽ suum (nescio qua inclementia) & aures suas occluserit, & oculos suos à supplicatione mea auerterit, quum tamen alioqui mitissimus, etiam non ignoret, quod in eo fastigio collocatus, difficiles accusatoribus aures præbere, ac tuentium sese voces respuere non debeat, nec infensis auribus alteram partem recipere, qui antea illas accusatoribus tam procliue patulas prębuerit: nec deceat Principum grauitatem, quicquam ex primo impetu, & inconsulta persuasione, more imperitæ plebis iudicare, æstimare. Sed etiam veri ac clementissimi Principes, & quibus placabile ingenium est, rerumq; peritia, sycophantarum ista-

rum

rum artibus pelliciuntur in errorem & nonnunquam vsq; ad virulentiam iracundiæ impelluntur. Hic hic velim, sedeat medius & iudicet, quicunq; vir probus & integer, & cuius aures sunt deceptu difficiles. An non æque Cæsareæ maiestatis, atque mei capitis hostes sunt, qui tam insidios consiliis, tam vafris commentis, tam impudentissimis mendaciis, & compositis calumniis, generosi & clementissimi animi æquitatem subruere conantur, & in æquo ponunt, iustum ne iudicium illius, an iniquum existat, modo sententiam extorqueant sibi fauentem. Quis iudex vnquam ausus est pronuntiare altera parte inaudita? Olim ne à tyrannis quidem id tolerari solitum est. Quis enim pateretur pro iudice, illum qui non dignabitur cognoscere causam. Adrianus Cæsar, quum olim negasset sibi ocium audiendi mulierculam, audiuit, ergo ne velis imperare, si nolis cognoscere. Nonne (quod Nicodemus de Christo ait ad Pharisæos) lex iudicat hominem, priusquam interrogauerit ab illo & cognouerit quid faciat? nonne inaudita hæc tyrannis esset? atque tamen ad hanc tyrannidē, odiose prouocant Cæsarem improbi aliquot sophistę, & superstitiosi monachi. Verum ego totam hanc insimulationis vim abs nebulonum illorum inuidia profectam, non Cæsaris inconsideratæ credulitati, sed illorum malignitati, imputandum existimo, atque illius aduersum me indignationem, non iudicii, non deliberationis, non temerariæ opinionis, sed suspitionis impetum fuisse duco, cuius animi temperantia, seditiosis calumniātium consiliis, æquitatis iudicium superantibus, quasi sinistro rationis ductu, transuersum acta, ad alias sibi alienissimā iracundiam prouecta fuerit, vt quū mihi opē ferre debeat, cladem irrogaturus fuisset, nisi integerrimus pater Laur. Cāpegius, apostolicæ sedis legatus, ac illustris princeps Leodien. duo reuerendissimi cardinales, & æquioris iudicii principes, illum retinuissent. Atque ego nunc, præter quod onustum mihi valdè est, etiam famæ meæ crudelis, & honoris mei prodigus, & innocentiæ meæ

desertor habendus sim, culpamque sceleris alieuius fatu-
ri, & grandis flagitii conscius mihi esse videbor, si iniu-
rioso nomine (apud Cæsarem potissime) me censeri susti-
neam, quamobrem vnum hoc volo sciat Cæsar, me ho-
minem esse apertum, & sine fuco, & extra omnem doli su-
spitionem, qui in fronte gero animum, qui nec fumum
nec oleum venale habeam.

Cuique amor & studium recti, & vetus illa priorum
Simplicitas, cui chara fides, pectusq; deorum Præsidio in-
nitens. Qui integer vitæ, criminisq; purus, non feci vn-
quam quod fateri erubescā, ea præditus vitæ & morum
integritate, vt in me nihil culpari possit præter fortunam,
quodq; aulam nactus malorū fertilem semper fere seruiu
contigerit ingratis principibus, quia adulationē & mēda-
cem obtrectationem (publicas aularum pestes) sic semper
exhorrui, vt nullius gratiā, aut beneuolentiā, blandiendo
& adulando contrahere maluerim, q̄ vera dicendo, & q̄
æquum & honestum est suadendo, etiam si non nesciam,
simq; expertus, quantum odii, sæpe pertinax error, veris
monitionib. referre soleat. Hinc me quū varia sors, in di-
uitias & inopiam, in gratiā & indignationē, in auctorita-
tem, & exilium, alternis vicibus sæpe traiecit, tum probi-
tas, & seruata Cæsari fides iam prope funditus subuertit,
atq; hic non desunt qui protinus me propterea insipientē,
improuidum, profusorem, stultumq; subsannant, ipsi nō
tam sapientes quam senes, neque tam prouidi quam au-
ri, qui canicie ornantur extrinsecus, intrinsecus autem
intellectum habent puerilem, quorum omnis sapientia
est, explere scrinia sanguine pauperum, & assidua auge-
darū diuitiarum cura, omnia venalia habere, ac non secus
quam prostitutæ mulierculæ, omnes pauperes cōtemne-
re, solis diuitibus applaudere, & corruptissimos deuouere
animos, hinc non probata causa, indemnes condemna-
re, & noxiis reis, pœnam cum iniuria remittere, da-
re veniam coruis, vexare censura columbos, & fraudu-
lentis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentan-
ginæ

inæ egregie mederi. Hanc ipsi prouidentiam, hanc sapientiam vocant: probitatem, integritatem, eruditionem, stultitiam dicunt. Cum hoc hominum genere nunquam mihi bene conuenit, his nunquam sapiens, nunquam prudens fui, qui eiusce artibus rem augere nesciam, his impius & stultus sum, vere filij gehennæ, qui dicunt fratri suo Raccha, & fatue, dolore pariter & ludibrio ferientes, nec minus iniqua, quam ridicula calumnia lacessentes, eruditionem & doctrinam si qua mihi gloriæ cedere deberet, ob contempta Scholastici cultus latifundia, iniquissima æstimatione, & peruerso iudicio extenuantes, & perditas cum iniqua fortuna, tum obseruatam fidem, opes, in vituperiũ vocantes, scientes, quoniam apud indoctos satrapas & ignauos proceres, plurimum humilium prudentia sordescit, & pro stultitia reputatur, vt qui valorem hominis, ex veste metiuntur cultum, non animum æstimantes, opesq; virtutum meritis anteferentes, ac si vulpina vestis prębeat astum, aut cuculla conferat pietatem, & leoninæ exuuiæ. Cumanis asinis dare possint fortitudinem. Attamen tam stultum de me sapientes interea conqueruntur, abs me tali stulto, sapientissimos viros fuisse deceptos, neque verentur, prudentissimo Cæsareæ Maiestatis priuato consilio, vbi nihil non agi, summa cum prudentia & deliberatione censendum est, hanc turpitudinis notam inurere. Nam si scandalosus & impius est liber declamationis meę, non solum ad me pertinebit hoc crimen, verum etiam ad eos, qui examinarunt, qui subscripserunt, qui ratum habuerunt, qui comprobarunt. Quomodo enim decorum fuerit, illius consilij sapientibus approbasse, quod mihi stultum, & impium fuerit scripsisse? Certe ego si impius sum, in hoc potissime damnandus sum, quod toties iam, contra scripturæ monita confisus sum in principibus, in quibus non est salus, quodque inter eos aulicos philosophari voluerim, vbi nullus honos artibus, nec vlla præmia proposita sunt literatis literis. Si insipiens sum, in hoc certe stultissimus sum, quod fœlicitatem meam posui in alie-

na potestate,& sollicitus incertusq; mei ipsius, illis me d
credidi,quorum disparem promissis fidem experior, pe
detque me insipientiæ meæ, quod hactenus non cogno
uerim, cuiusmodi essent homines illi: quis cum agerem:
quodq; errabundus,illos aliquando laudarim, qui voce
populi (quæ vox Dei dicitur) habentur omnium illauda
tissimi. Quod vero ad obiectã mihi arrogantiam,& ambi
tionem attinet,quia aduersus omnes, omnium scientias,
& artes declamare præsumpserim, certe non sum tam ar
rogans,vt omnia me scire præsumã,neq; tam ambitiosus,
vt disputẽ de omnino incognitis,sed illud fateantur opor
tet,neminẽ posse de his rebus,aut scribere, aut disserere q
penitus ignorat,quantũcunq; etiã in aliis sit eruditus,atq;
vnum hoc de me citra iactantiam dicere ausim,comedisse
me de ligno scientiæ boni & mali,etiam vsq; ad nauseam,
easq; disciplinarum partes lustrasse,quas nec illis,nec ma
ioribus suis,aspicere vnquã contigit, atq; hoc est illud, in
quo scandalizantur, sicut scandalizabantur Pharisæi in
Christo,dicẽtes: Vnde huic hæc omnia? Quo modo potest
hic homo scire literas quas non didicit? Samaritanus est,
dęmonium habet,& in nomine Belzebuth eiicit dęmonia.
Nonnę similes illis sunt, qui gloriã illius, quod est in me
donum Spiritus sancti,auferentes,attribuunt diabolo,di
centes,quod maius sim,& dæmonium habeam, quod me
doceat omnia,quib. respondeo verbis magistri mei Chri
sti:Ego dæmonium non habeo,sed est,qui habet & iudi
cet.Et iam multi calumniatorum meorum dæmones, &
diaboli facti sunt,hoc est cruenti & falsi criminatores. De
Magia vero quid sentiam multi iugis scriptis aperuit. At
obiiciũt mihi miracula,quę principes & populi obstupue
runt,& supra naturę vires dęmonũ opera fassi sunt. Fateor
operatũ miranda multa,sed citra Dei offensam, citra fidei
& religionis iniuriã,& obstupuerũt ea multi, sed homines
indocti,&quibus datũ non est rerũ cognoscere causas. At
que motus omneis &inexorabile fatũ. At quis secretorum
naturæ curiosus explorator ignorat, herbarũ potentia &

lapi-

lapidũ virtutib. non omnib. perinde manifestis, multa per fici posse, quæ rudis populus, per insciti ã aut malitiam, accepta referat dæmonibus, potius quam naturæ atq; Deo. Sed vt non sapiunt aromata suibus & asinis, & offenduntur splendidiore luce noctuæ, ita neq; amator veterũ sordium populus, docilem inusitatis rebus & literis animum præbere sustinet, nec oculos densissimis ignorantiæ tenebris obfusos, lucis radijs admouere potest. Qui enim suut omni politiore literatura, omnisq; archanæ doctrinæ vacui & inanes, nec nisi vmbrã illius cõplexi, quomodo obfuso ignorantia animo, alienæ doctrinæ splendorem recte discernere ac diiudicare possent? Quod si syllogismorum spineta plantassem, si carduos & tribulos scripsissem, & similes habuissent sua labra lactucas, inuenissent forte asini illi gustu, & magna voluptate totum librum deuorassent. Nunc vero, quia ea prosecutus sum, quæ ipsi non attigerunt, amaricati sunt, venter & lingua eorũ ad calumnias. O deplorati ingenij homines, & immedicabili maleuolẽtiæ morbo consopiti, aduersus eam declamationem obstrepentes, cuius vocem & vocabulum nedum intelligunt, nec satis nouerunt quid declamatio, cuius qualitates non cognoscunt, non declamationis conditiones sciunt, non quo quid animo ioco an serio, falsè an seuere, dictum sit perpendunt, non animaduertunt declamationis licentiam esse, liberioribus verbis & absimilioribus argumentis, rem promiscuo sermone tractare, nullum periculum veri statuendi sibi facere, eorũ quæ in declamatione siue argumẽtando, siue persuadendo, siue demonstrando dicuntur, philosophi enim hoc est nõ declamatoris, sermonẽ suum veritati adstringere, Declamationis autẽ propriũ est, sæpe & plurimũ in ficto argumento, aut falsitatis defensione, aut veri repugnãtia, aut vitij laude, aut virtutis oppugnatione, ad ingeniorũ exercitationẽ ad excitationem studiosorum laborare, non ad dissoluendum aut statuendum veritatẽ: sed citra pertinaciã proponere quãlibet disputãdi materiã, ad vtilitatẽ legentiũ, sicut ait Apost. Omnia q̃ scripta sunt

ad no-

ad noſtram vtilitatem ſcripta ſunt, non dicit omnia quæ ſcripta ſunt, vera ſunt, ſiquidem non minimam partem eruditionis, fabulæ, Apologi, declamationes, diſputationes problemata, opiniones, parabolæ, cæteræq; admodū proficuæ nugæ, quibus etiamne ſacræ quidem carent literæ, citra veritatis regulam ſibi vendicant, quæ qui damnare velit & ſubmouere, is literaturam omnem ſimul tollat, neceſſum eſt. ſed in his diſcernendis, profecto Critico quodam, excuſſoque iudicio, menteq; acuta & ſolerti, intelligentia inſuper ſumma, & acri animaduerſione opus eſt, vt cognoſcatur qua authoritate, qua forma, author quiſque ſcripſerit, quid conetur, quid moliatur, narret an doceat, dehortetur an diſputet, improbet an admoneat, quibus vtatur rationibus, ioco an ſerio dicat, ſua an aliorum ſententia loquatur, quæ vera, quæ falſa, quæ dubia pronunciat, vbi & quo loco ſui animi mentem potiſſimum declaret. Sunt enim hæc omnia ſpectanda, ac diligenter ſcrutandi ſecretiores ſenſuum receſſus, & pœnitiores ſibi orationis accuratius diſquirendæ, tum ſingulis ſeparatim, & collectim vniuerſis, in medium propoſitis, multum conſiderationis illius tribuendum eſt, ac omnia diligenter & exacte diſcernantur, grauiſſimoque iudicio tanquam trutina pōderentur, vt quid in quaque re, verum, ſyncerum, cōſentaneum, & conſequens ſit, perſpiciatur, priuſquam de illis feratur ſententia. Quod in illa declamatione mea, ſicut fieri debuit, ita etiam ab illis clariſſimis pariter & doctiſſimis Cæſarei conſilij proceribus, factum fuiſſe dubium nō eſt, idipſumque Cæſareæ maieſtatis patentes literæ & ſigilla teſtantur, quibus aut fidem non habere, aut inſolenter contradicere, non poteſt non eſt læſa maieſtate temere factum. Deſinant ergo maledici ſycophantæ, calumniari hanc declamationem, vel impio animo, vel alienata religione à me ſcriptam fuiſſe, quando neque proprio ingenio fiſus, neque ſine examine & ſapientum cenſura, hanc ediderim. Ipſi enim cenſores retulerunt & ſubſcripſerunt, ſenatus decreuit, & aſſenſus eſt, Cæſar probauit, & ſigillum

lum ſuum appendit: nonne ſupra hæc, iudicium ſibi vendicare audebunt? Quis iſtis ſcholaſticis, theoſophiſtis & latebricolis monachaſtris, in Cæſarem ſceptra dedit, vt quod ille de conſilij ſui examine, & ſignatura publica, authoritate ſemel probauit, iſti improbare, prohibere, damnareque præſumant? Maior certe eſt declamationis illius peruicacia, quam quod à leuiſſimorum aliquot Sophiſtarum, & peruerſorum cucullionum, ingenio attingi queat. Quin vero nequaquam enerui doctrina eſſe illum virum oportebit, quiſquis de illa ferre debeat iudicium. Sciant illi Scholaſtici Magiſtri, conceſſas illis ſcholarum cathedras, non credita fori tribunalia, liceat duntaxat Magiſtris illis de cathedra doctrinaliter diſputare: verum iudicare, determinare, decidere, approbare, reprobare, admittere, prohibere, damnare, nō eorum officij eſt, ſed Pontificium munus eſt, non ex argumentis Sophiſtarum, ſed ex traditionibus dependens iuriſconſultorum. Nēque vero ipſe Roman. ſummus Pontifex, neq; Imperator (etiam in rebus fidei & religionis) quicquam iudicant nec iudicare prætendunt, ceu Theologi, aut Dialectici, ſed vt Legiſperiti & Iuriſconſulti, qui iccirco non Dialecticam, non Philoſophiam, non Theologiam, ſed iura omnia in ſcrinio pectoris ſui habere dicūtur. Habent enim etiā Iuriſconſulti de diuinis rebus ſuos titulos, de ſumma trinitate: de fide Cathol. de Sacramentis, de hæreticis & aliis religionem noſtram concernentibus, nec opus eſt ea à theoſophiſtis emendicare, ac hodie (ſi diis placet) ex conſputcatis ſcholis, protinus in tribunalia, ad iudicandas eruditorum cauſas, introducentur ſordidi ludimagiſtri, qui nihil norunt, niſi præeſſe pediculoſis pueris, tum funeſti quidam cucullones, ſedicioſique theoſophiſtæ, quibus omnem vim recte ſentiendi, opinionum prauitas abſtulit, quique ingenuis diſciplinis, ob ignauiam infeſti ſunt, iiſi præiudicabunt Pontificibus & Cæſaribus, & quod illi probarunt, quod ratum habuerunt, quod fecerunt, iſti audebunt improbare, damnare &

irritum

irritum facere, ac ſcholaſtica authoritate indecenter abu-
tentes, diſputandi & concluſionandi (ſi ſic dici queat) li-
centiam, ad iudicandi, & determinandi transferent po-
teſtatem, magnis ſigillis, ſcholaſtico faſtu clamare auden-
tes, promulgamus, definimus, aſſerimus, veridice affirma-
mus, conſtanter proferimus, cenſemus, decernimus, de-
terminamus, declaramus, pronunciamus, iudicamus, da-
mnamus, condemnamus (ſic enim eorum ampulloſa ver-
ba habent) atque dicere & ſcribere audent, hæc ſe facere
tranquilla, & ſecura conſcientia, ſuperna luce illuſtratos,
& ſupernaturali lumine fretos, ex inuocatione Spiritus
ſancti, quod lumen ſæpe in pectoribus illorũ, non Spiritus
ſanctus, ſed auri ſacra fames accendit, quod ſi illa ſua cen-
ſoria conciliabula, pro fidei integritate agerent, & non pro
cenſu. certe creditam de illis hactenus probitatis, ſyncri-
tatiſque opinionem, fraudibus non maculaſſent, auaua-
tia non corrupiſſent, ſyllogiſmos ſuos in religionis iniu-
riam, venales non expoſuiſſent. Diuino timori, humanum
fauorem non prætuliſſent, verbum Dei peruerſis interpre-
tationibus non adulteraſſent, eccleſiæ authoritatem, non
violaſſent, Reges Chriſtianos, in reprobi ſenſus veſanos er-
rores non protruſiſſent. Quid multa? Res non eget teſti-
bus, ipſi ſe in Anglicani diuortij determinatione, magnis
ſuis ſigillis prodiderunt. O inſignes Theologos, qui in
negotiis fidei & conſcientiæ, feruntur affectibus, flectun-
tur contiuijs, obcæcantur numo aureo, capiuntur leno-
ciniis, opinantur ex proprio commodo, & muneribus ab-
ducuntur à vero. O conſceſſum ſorbonicum præclarum,
ô dignitatem cõcilij admirandam, cui non paueat mens,
coram illis dicere. quum hodie Theologorum ſorbona,
facta eſt falſorum commentariorum, & errorum officina,
& interpretationum, cenſurarum, determinationum, fla-
gitioſiſſimæ nundinæ. Hic nunc cupio mihi dicite ô ma-
giſtri noſtri, dicite ô Sorbonici, in Theologia quid valet
aurum, tam ſancta ne eſt veſtra auaritia, vt illi iura legeſ-
que nihil officiant, nec vlla impietatis aut irreligioſitatis
notæ

notetur labe, nec quicquam turpe sit, quod vobis lucrum pariat. Quis putasset Theologorum pectora, fauore, ira, odio, auaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirendæ pecuniæ, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecisset: O male astuti, & imprudentis auaritiæ, qui non potius pro digamia determinastis, quam pro diuortio, siquidem olim in vetere lege, permittebatur regibus, plures habere vxores, neque vero minor est authoritas Pontificum & Regum, in Ecclesia, quam olim fuerit in synagoga. Quin ipse Valentinianus, Christianus Imperator, duas simul duxit vxores, etiam lege sanxit, & publica constitutione indulsit, vt quicunque vellet duas simul habere posset vxores, ita si & vos pro rege Anglorum determinasse tis, Pontificis authoritatem amplias setis, regis libidini obsecunditati essetis, Reginæ dignitatem conseruasse tis, filiam regis (vt ita loquar) non spurificasse tis, atque tam insigni collusione, singularum partium gratiam inisse tis, vndique pecuniam corradisse tis, neque minus pestilenti exemplo, atque nunc, nomen vestrum posteritati commendasse tis. O miseros quos in tam profundam cœcitatem, traxit indigna Theologis auaritia, & inscitiæ comes arrogantia. Quis tam fœdos Magistrorum nostrorum errores aspiciens, tam turpes illorum fraudes considerans, tam pernitiosas & falsissimas illorum sententias videns, quæ omni rationi, & honestati repugnant, illis post hac credere, aut illorum censuris amplius sese submittere velit, aut debeat, quando tali sunt natura, vt nihil eis sit antiquius, quam dolis, quam fraudibus, quam fallaciis, quam calumnijs, doctos quosque continenter circumuenire, & in errorum & hæresium notas velle trahere? Mirum profecto, quum toties iam, contra Ioannem Picum Mirandulanum comitem, contra Ioannem Capnionem Iurisconsultum, contra Eras. Roter. Theologum, contra Iacobum Fabrũ Stapulen. Philosophum, contra alios multos illustres viros, tam infeliciter

quam

quam temere dimicarunt, toties illis suis præcocibus cu-
turis, contra manifestam veritatem, tam turpiter impege-
runt, toties de manifestariis sycophantiis, & calumnur cō-
nicti sunt, quod hac vulgatissima sua infamia edocti, in
nullo facti sunt meliores, sapientioresue. Neque ad de-
ponendum stoliditatem suam, tanta ignominiæ macula
adduci potuerunt, quin tot infelicibus congressibus, to-
ties prostrati, videntur sibi (velut de Antheo fabulantur
Poetæ) resurgere robustiores, atque (ceu veterani milites,
instructiores bello facti) post vnam & alteram insaniam,
adhuc noua moliri facinora, nouasque quotidie excitare
tragœdias, & sponte in peiora prolabentes, vltro sibi malū
accersire pro bono, dignos se præbentes, qui ab omnibus
bonis audiant male, qui in aliorum exemplum Pontifici-
bus dent publicitus pœnas, ac pestiferum, fraudis, doli, sy-
cophantiæ, calumniæ, & nefariorum consiliorum suorū
sortiantur exitum. Quod si proprij honoris seruandi, qui
alieni lacessendi cupidiores existerent, amplecterentur et-
iam ipsi bonas literas, & aliquid ederent illustrius digni
encomiis, aut si id non possent, saltem admirandos sub-
limioris doctrinæ viros, dignis laudibus & beneuolentia
prosequerentur, & linguas ab indigna illorum obtracta-
tione cohiberent, quo vel sic, inustam hactenus ignominiæ
eluere possent, & à doctissimis quibusque solidam inire
gratiam. Sed vilis & indocta multitudo, semper humi re-
pens, nulla habet vestigia quæ sequatur, nisi turpia, nec vl-
la rerum illustrium cupiditate. ad gloriam excitatur, cu-
ius ignauia, tam altas egit radices, ita mentibus obcæcatis
adhæsit, vt ad nullas rationes oculos aperiri patiatur, tan-
taque est insaniæ suæ obstinata pertinacia, vt semel accen-
sa ne per vniuersi quidem orbis elleborum extingui possit.
Non equidem facile propagata malorum sementis eradi-
catur, quippe quam est bonorum in mala defluxus facilis,
tam mali ad bonum transitus difficilis esse consueuit. O
crudelis & impia secta hominum, nihil nisi seipsos, & su
amantium, omnia præter se, & sua contemnentium, &
damnan-

damnantium, idq; ipsum peruerse prorsus & nefarie, quæque ipsi didicerunt & norunt, ex omnium prima & potissima censeri volunt, & ad illorum normam, omnia omniũ dicta & scripta, veluti ad Lydium lapidẽ examinanda exigunt, quibus, quæ non congruunt, aut quouis modo ab illis discrepant, siue dissentiunt, hæc aut velut insana, & abiecticia, præ suis auersantur, aut velut scandalosa & impia damnant, atq; execrantur, nulliscq; rationibus muniti, sed vanorum titulorũ obtentu, tota vi consurgunt in pœnam, aduersus eos, qui ab illis, vel vnguem latum discesserint. Tunc si qui sunt inter illos, ingenio vafro, feroci, maligno, & ad calumniã plane erecto, qui furente iniqua audacia, scholasticorum titulorum ambitione concitati, suam scabiem illustribus viris adfricare audeant, & eruditorũ virorum scripta & dicta, variis dolis, technis, fraudib. præstigiis, continenter circumuenire, & in hæreseos crimen trahere norint: & in politiores literas, & linguas, procacis contumeliæ ledoria è suggesto, veluti è plaustro euomere, & in Poetas, in Rhetores Cynica petulantia petonare sciant. hos tunc subductis supercilijs admirabundi passim extollunt, & diuina loqui prædicant, & vice oraculi sermones eorũ per aures populi circumflatos spargunt.

Et longum inualidi collum cernibus aquant,
Herculis Antheum premat & tellure teneatur.

Tum etiam qui doctos viros grauius exagitassent, magistratus, & rectoratus, in odium literatorum illis prorogant, & scholarum regno præficiunt, qui tunc præ cæteris consophistis, veluti principes summi, altioribus cathedris sedentes, ius in alios, & superbam dominationem possidẽtes, cunctas bonas artes, & ingenuas disciplinas, scholis funditus eliciunt, quo rixosis sophismatibus, incrementa concilient, quorum farcimine inflati, de omnibus copiose sese posse disserere putant. Sed vt sunt doctrina vacui, & veluti suos in luto grunientes, inanes eloquio, quicquid proferunt, quicquid scribunt, profundam redolet inertiã. quicquid ratiocinantur, quicquid argumentantur, delita-

mentis consentanea profundunt, & pro rationibus, ex scripturis, meras technas, & laqueos connectunt. Quod si forte timidiores, antilogiæ suæ obscuritatem, ad auram, ad lucem, in propatulo exponere, & perspicaciori censuræ permittere vereantur, aut (quod plurimum illis euenit) non habeant quod respondere queant, tunc aliam viam ingressi, quibus bellum inferre nequeunt, odium infligũt, astum fortitudini præferunt, syllogismorum suorum vires ad calumniandi nequitiam transferunt, clanculanis susurris apud improbos, aut incautos auditores, contra doctos, & probos vitos oblatrant, & per insidias, ab obscuro sagittant, & scholasticorum titulorum fastum, atque quem vocant impudentiæ clypeum (cucullam inquam) & hostile propositum, iniquissimumq; iudicium in rationis locum transferre, cæcitate turpissima contendunt. Quumq; nihil sciunt, nihil scribunt, nihil edunt, q iudicari queat, & veluti bruta & muta animalia vitam silentio prætereant, eo silentio tuti, impudentissima temeritate, de aliorum iudicant ingeniis, & supra Aristophanicam loquacitatem in conuiuiis, in collegiis, in priuatis cõfessionibus, in publicis concionibus, in scholasticis prælectionibus, nullum scriptorum genus non calumniantur, non lacerant, non mordent, non discerpunt, non mutilant. non detruncant, non peruertunt, ac probrosis circumueniunt insidiis, conculcant contumelijs, doctiorumque ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur; eruditissimos quosque persequuntur, virtutique ignominiam rependere non erubescunt, quasi idem sit calumniari, quod vincere, contemnere, quod antecellere. Sic illi ex præstantium virorum calumnia, & obtrectatione, fortiores fiunt, & ex reprehensione alienæ scientiæ, ipsi eruditionis & doctrinæ opinionem consequuntur, & quem a'iis adimunt, in se deriuant honorem. His technis, his artibus: his stratagematibus, apud rude vulgus & imperitam plebem, indoctosq; nobiles, & credulos principes, quos nihil negotij est fallere, quos penes nullum est indoctorum, doctorumq; discri-

men, authoritatem ſuam ſtabiliunt, & eruditorum, ſapientumq; nomen, furto & rapina obtinent. Tum etiam diuinitatis faſtigium, ſibi arrogant, & ſe Magiſtros & Doctores in diuinitate nuncupari iuſtinent; quo verendo nomine, apud ſimplicem populũ, ſanctitatis opinione inſignes, etiam apud purpuratos aulicos, & auratos principes, venerandi ſimul & metuendi effecti, illos tunc perſuaſionibus ſuis affectos, & clandeſtinis incitamentis inſtructos, ſeditioſis armant conſilijs, ſubiiciuntq; qui ab oratoriis, à cubiculis, à baſilica, à menſa, virus in aures eorũ continue inſtillantes, dicta & facta proborum virorum aſſidue criminantes, quouſque optimi cuiuſq; virtutem reddant inuiſam, molleſque principum animos, nihil tale ſuſpicantes, his delationum & obtrectationum artibus, & exquiſitis callide dolis ſubuertant, & in fas atque nefas contra doctos & probos viros inducant, atque ad crudelitatem vſque impellant. Neque enim apud credulos principes, fides mendaciis deeſt, vbi ſcurris & proditoribus, aliquando gratia redditur, & peſſimis quibuſq; nebulonibus honos. negatumque virtuti culmen, vitio tribuitur, & repulſa prudentia, ignauia honoribus proſequitur, malique ſua ex improbitate referunt munera, & qui iam terq quaterque, verſo ſolo, mutato foro, & (vt vocant) rupta banca, fraudatis creditoribus, fraudi & dolo, alieni eris iniquas diuitias, ſibi parárunt. Creantur comites, aſciſcuntur in conſilia regum, præficiuntur gubernandis prouincijs, quaſi fideles futuri ſint Reipublicæ, qui tam ſceleſtis perfidiæ artibus cumularunt ſibi rem priuatam, atque quod ab integræ fidelitatis, & doctrinæ, virorum arbitrio, pendere deberet iudicium, ſæpe in iniquiſſimi cuiuſpiam hypocritæ, adulatoris, delatoris, ſuſurronis, ſententia conſiſtit. Hi primas atque poſtremas aulæ partes tenent, hi ſunt aures & oculi regum. Nulla illis ianua clauditur, quo minus ingrediantur, nullum tempus tam importunum, quo minus admittantur, nefaſq; eſt principem plus audire, aut videre, aut cognoſcere, quã tribus aut quatuor, eiuſmodi

sycophantis, commodum videtur. Nullus regum tam natura benignus, tam educatione modestus, tam virtutis & æquitatis amans, quem illorum consilia non peruertant, multaq; indigna, tanta maiestate & dicere & agere, & audere compellant. Hinc totam noctem vigilare, tum potare, aut ludere alea, aut saltare chotos, aut laruis obambulare conuiuia, tũ medium diem dormire, residuum ludere pila, aut venari, & cum beluis audacter congredi, aut stulta & furiosa hastiludia suscipere, & illorum pueriles victorias graviter diiudicare, tum superuacaneis impendiis, pomparũ, largitionum, conuiuiorũ, ludorum, ac ambitiosarũ legationum, improbatorum bellorũ (aut latius regnandi libidine, aut cupiditate vindictæ, aut æmulationis dolore) susceptorum totius plebis, ciuiumq; substantiam deuorare, hodie regũ disciplina est. Verum interesse consilijs, obseruare prudentes, operã dare præceptis sapientiæ, discere populum bene regere, & prouincias quorum tutelam susceperunt, fœliciter gubernare, sedere ad portas ciuitatis, & audire supplices, subleuare oppressos, reddere iura singulis, hoc paludatis aliquot vulturibus, nonnunquam & Cumanis asinis committitur. His tunc accedunt nobiles istæ satrapæ, ipsi etiam literarum hostes, qui cum nullis bonis artibus, nec honestis disciplinis imbuti sint, ob id doctos, & literatos omnes, odiosissime, protrudunt, nec sinunt eos regibus suis innotescere, eoq; infestius persequũtur, quod veritatem aliquando dicunt, nullo personarum respectu, illorumq; ignauiã, & crassitudinem, ad lucem exponunt. Nullus vnquam priscis temporibus tyrannus extitit tam barbarus, tam sæuus, tam serus, tam truculentus, tã crudelis, quem penes non in honore, veneratione, obseruantiaq; fuissent bonæ literæ. Olim eruditi & literati viri, in aulis Cæsarum & Regum, primas partes tenebant, in horum locũ successerunt hodie, quidam podagrici ventricosiq; publicani, & auri spongiæ (finantiarios vocant) quibus abest omnis veritatis, virtutisq; cognitio. Et vt est in Prouerbio: Ignauos ignauis placere. Videmus passim per

regum

regum aulas instructos, tot famelicos, pediſſequos, tot laceros ſtipatores, tum circummenſales parasitos, tot verſipelles hiſtriones, tot noctiuagos ſcortatores, tot epicureos porcos, tot ſalaces poreos, tot pictos fictoſq; nobiles, tot ſuffitos moſcho proceres, tot glorioſos thraſones, tot chlamydatos agaſones, tot cruciatos caballarios, tot trigaleatos lepores, tot feroces centauros, tot ſuperbos Satrapas, tot paludatos vultures, tot laruatos veſpertiliones, tot Purpuratos aleatores, tot hamatos quæſtores, tot politiphagos fœneratores, tot dimouoros ſcribas, tot inſolentes duplatores, tot Arcadicos ſacrificulos, tot caudatos eleemoſynarios, tot ſexagenarios pueros pauciſſimos ſpectamus ſapientes, & graues viros. Quod ſi qui forte emerſerunt in aula, viri ingenio prædiri, qui conſilio, prudentia, rerum vſu, experientia, & exercitatione Reipublicæ fœliciter præeſſe ſciunt, aut qui viribus & armis, ſtrenuitateq; Reipublicæ plurimum prodeſſe poſſunt, hos tunc ne ſuperiores euadant, altiuſq; in authoritatem conſcendant, ſub ſpecie beneuolentiæ, ad longinquas regiones in oratores ablegant, aut in fortitudinis ſuæ præmium, grauioribus periculis exponunt, quo ſic euacuata aula illorũ præſentia, ipſi omnium ſoli habeantur prudentiſſimi, ſi in cõſortium ſuum nullum admittant, prudentiorem ſe. Horũ opera fit, quod in principum aulis, bonæ literæ, nec præmiis paſcuntur, nec laudibus inuitantur, ſed velut proſcriptæ, & in proſtibulum relegatæ videantur. Hinc obſcura literatorum ſors, & fortuna Doctorum virorum ſordida, nec vllis ad rem augendam, in aula locus eſt, niſi qui valedixerint virtuti, & veritati. Nam qui verax eſt ſermone (vt ait Propheta) quaſi periurus eſt, & qui iuſtus eſt opere, quaſi de ſpina ſepe, ſic oportet, vt quum faris exeat aula, qui vult eſſe pius. Sic ſordent & vileſcunt literæ, vt non ſolum non faueatur literis, ſed illudatur, etiam præſtat longe in aulis regum, aut culinarium, aut venatorem, aut tibicinem, aut vtriculariũ, aut cauponarium, aut paraſitum, aut hiſtrionem, profiteri, quam doctum, quã literatum, quam

eruditum, tam eruditio inuisum, ignorantia probabilem facit. Ipsa enim affinis regibus, domestica nobilibus, necessaria aulis, omni eruditione potenter prælata, ipsa plena diuitiis, cumulata honoribus, sublimata potestate, & omni delitiarum genere beata, vt quo quis in aula minus sciat, eo feliciore vita fruatur.

Omnibus in aulis tenet insipientia sceptra,
Illius & sequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatissime Eustochi) nō deberet malle renunciare literis, & virtuti, quam eruditus imperitorū calumnijs, modestus impudentiū conuiciis, candidus perditorum sycophantarum insidiis, continuo excarnificari, & vnde veneratione meruisse debuerat, inde pœnā, cladem, & exitium persentire? Nihil igitur mea opinione hodie fœlicius (mi Eustochi) quam nihil scire, nihil tutius quam nihil docere, quando his temporibus, fere nihil scribi potest, quod non offendat aliquos: qui autem nihil docent, aut non nisi minima, & infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, procul absunt. Quippe minimarum rerum, magna ruina esse non potest, nec vnquam cadet ex alto, qui in imo iacet, nam qui quærit alta, is malum videtur quærere. Tam gratæ, sed & securioris voluptatis sunt, paludes ranis, luta suibus, tenebræ vespertilionibus, quam alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per omnia bipedum, & quadrupedum genera (suæ circulationis metamorphosi) vagatus, se longe sutuius vixisse fatetur, quando esset rana, qui quum esset Rex & Philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere videtur, vt nihil neq; scire, neq; docere, & ceu nihil à bestia differre, hodie fœlicissimum, atq; tutissimum sit: simulque, & aulicis istis proceribus, atque Satrapis, qui plurimum improbos, suiq; similimos beneficiis prosequuntur, cuchuntq; acceptissimum.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ DE BEATISSIMÆ ANNÆ MONOGAMIA, AC VNICO PVERperio propositiones abbreuiatæ & articulatæ, iuxta disceptationem Iacobi Fabri Stapulensis in libro de tribus & vna, intitulato.

EIVSDEM AGRIPPÆ DEFENSIO PROPOSITIONVM prænarratarũ contra quendam Dominicastrum, earundem impugnatorem, qui sanctissimam Deiparæ virginis matrem Annam conatur ostendere Polygamam.

ARGENTORATI,
Impensis LAZARI ZETZNERI.

M. D. CV.

eruditum, tam eruditio inuisum, ignorantia probabilem facit. Ipsa enim affinis regibus, domestica nobilibus, necessaria aulis, omni eruditione potenter prælata, ipsa plena diuitiis, cumulata honoribus, sublimata potestate, & omni delitiarum genere beata, vt quo quis in aula minus sciat, eo feliciore vita fruatur.

Omnibus in aulis tenet insipientia sceptra,
Illius & sequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatissime Eustochi) nō deberet malle renunciare literis, & virtuti, quam eruditus imperitorū calumnijs, modestus impudentiū conuiciis, candidus perditorum sycophantarum insidiis, continuo excarnificari, & vnde veneratiōnem meruisse debuerat, inde pœnā, cladem, & exitium persentire? Nihil igitur mea opinione hodie fœlicius (mi Eustochi) quam nihil scire, nihil tutius quam nihil docere, quando his temporibus, fere nihil scribi potest, quod non offendat aliquos: qui autem nihil docent, aut non nisi minima, & infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, procul absunt. Quippe minimarum rerum, magna ruina esse non potest, nec vnquam cadet ex alto, qui in imo iacet, nam qui quærit alta, is malum videtur quærere. Tam gratæ, sed & securioris voluptatis sunt, paludes ranis, luta suibus, tenebræ vespertilionibus, quam alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per omnia bipedum, & quadrupedum genera (suæ circulationis metamorphosi) vagatus, se longe sutuius vixisse fatetur, quando esset rana, quū quum esset Rex & Philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere videtur, vt nihil neq; scire, neq; docere, & ceu nihil à bestia differre, hodie fœlicissimum, atq; tutissimum sit: simulque, & aulicis istis proceribus, atque Satrapis, qui plurimum improbos, suiq; similimos beneficiis prosequuntur, cuchuntq; acceptissimum.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ DE BEATISSIMÆ ANNÆ MONOGAMIA, AC VNICO PVERperio propositiones abbreuiatæ & articulatæ, iuxta disceptationem Iacobi Fabri Stapulensis in libro de tribus & vna, intitulato.

EIVSDEM AGRIPPÆ DEFENSIO PROPOSITIONVM prænarratarũ contra quendam Dominicastrum, earundem impugnatorem, qui sanctißimam Deiparæ virginis matrem Annam conatur ostendere Polygamam.

ARGENTORATI,
Impensis LAZARI ZETZNERI.

M. D. CV.

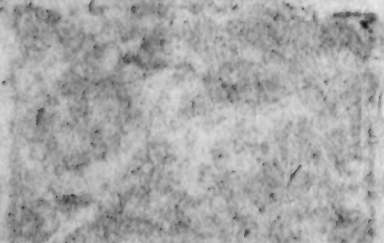

SPECTABILI VIRO DOMINO IOANNI NYDEpontano, Illustrissimi Lotharingorum Ducis, atque ciuitatis Metensis Physico & Consiliario, Henricus Cornelius Agrippa. S. D.

MVLTÆ ac magnæ contentiones olim fuerũt mihi cum theologastris atque monachis ornatissime Doctor, quorum aliquibus modestis expostulationib', aliis amarulentioribus Apologiis respondi, alios silentio prætерii. Et quum essent mihi cum illis priuatæ contentiones, nolui aliquid horum vnquam in publicum edere, ne forte paucorum culpa in multitudinis redundaret ignominiam, verum (vt est in prouerbio qui veterem fert iniuriam inuitat nouam) illi patientia atq; silentio meo abusi continuo nouas contra me parabant insidias, nouam hostilitatem, nouum bellum, idque sibi mutuo per manus tradebant accipiebantque. Tandem cum edidissem declamationem illam de Vanitate scientiarum atque excellentia verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi, cum vt segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitarem, tum vt fra-

terculis istis concionatoribus arguendorum omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferrem. Illi hoc beneficium meum ingrato pensantes animo secundum morem suum pariter omnes communem hostilitatem mihi indixerunt, tamq; passim à suggestis, à pulpitis, in priuatis & publicis concionibus, apud promiscuam plebem magnis vociferationibus aduersum me clamabant, irascebanturq;, atq; nullum impietatis, nullum hæresis, nullum scandali, nullum contumeliæ probrum in me non transferebant. Accedebant illis nonnulli aulici mystæ Burgundiones & Hispani qui me clanculum & post terga magnis criminationibus credulo Cæsari traducebant & per insidias proditorie pluſquam tybica perfidia persequebantur, quo hinc quidem Lernæi populi odium, inde vero Aquilini Principis iracundiam incurrere necessum erat. Sed gratia domini liberauit me ab ore bestiæ multorum capitum, & ab vnguibus feræ rapacissimæ: & eripuit me de inimicis meis fortissimis ab his qui oderunt me & confortati erant super me in die afflictionis meæ. Nunc igitur cognoscens atque expertus hoc improborum sophistarum & cucullionum genus immortales & inextinguibiles inimicitias gerere, illasque alterum alteri continuandas per manus tradere, nostraq; patientia atque silentio insolentiores

euade-

uadere, insuper etiam in munificentiam nostram contumelioſos beneficium pro iniuria reputare, cogitaui conſultius eſſe cum illis apertas gerendas eſſe inimicitias, quam taciturnitatis patientia impietatis ſuſpitionem vna cum vlteriore offenſa cõtrahere. Hinc quicquid hactenus cũ his monſtris mihi negotii fuit poſtliminio reuocare decreui, & ſub diuo omnium oculis palam exponere, vt videant populi, intelligant nationes, cognoſcat mundus, cuiuſmodi idola tot ſeculis pro heroibus atque diis ipſis coluerit. Itaque poſt editam proxime Apologiam in Louanienſes Theologiſtas, & querelam in bonarum literarum ſycophantas, ſtatui nunc edere defenſionem, quãdam inuectiuam qua olim ante annos quindecim reſpondi cuidam domini caſtro Claudio Salini conuentus prædicatorum priori in illa vrbe veſtra Metenſi vbi ego illo tempore reipublicæ aduocatum à conſiliis agebam, qui me ob aſſertam cum Iacobo Fabro ſtapulenſi beatæ Annæ monogamiam nos in publicis concionibus ſuis rabioſis latratibus laceſſebat, miriſque geſticulationibus, porrectis digitis, iactatis manibus raptimque retractis, & colliſis dentibus fremendo, expuendo, calcitrando, ſaltando, pultando, viciſſimque ſcalpendo caput & rodendo vngues in nos inſaniebat, tandem etiam calamum in me contorſit. Sed vt lingua maledi-

ledicentissimus ita manu insulsissimus. Quare acriore inuectiua huic lycaoni respõdi memor prouerbii: Acri cane occupandum esse lupum. Sic namque Hieronymus ille vir pius & sanctus cui tam improbe oblatratum est ab aduersariis, illos omnes acriore pensatione cõtra obruebat, nihil enim maledicorum linguam refrenat magis quam mordatioris alterius linguę metus. Atque ea est hypocritarum illorum natura, vt quo quisque se illis mitiorem præbet, eo efferuntur insolentius, eoque arrogãtius quosque contemnunt, insectantur & velut tyranni de quadam persequuntur. Si quis vero imperterritus illis atrociore sermone resistat, hunc iam magis metuunt quam oderint. Itaque licet hæc nostra defensio amarulentior forte sit quã tuo palato sapere velis, ea tamen mihi visa est, quæ inter delicatiora edulia vel synapis vel rafani vicem apud te obtinere valeat; & quia nuperrime cum apud te essem scire gestiebas hanc controuersiam, idcirco vnus à me electus es, cui illam dedicarem, qui pro singulari inter nos amicitia quicquid esse meum noueris æquo iudicio sis accepturus. Addidi autem nonnullas epistolas non quod elegantes aut elaboratæ sint, sed quia ad eandem causam pertineant, ex quibus pariter litem quam habui cum fratre Nicolao Sauini olim apud nos ficto titulo hæreticorum magistro, percipies. Sed miror cum ille ante pau-

te paucos annos ob publicum scelus ciuitate
vestra pulsus & per iusticiarios publice extrusus
& proscriptus fuerit, qua fronte, qua confiden-
tia insanus illa bellua rursus ad vos redierit at-
que impune apud vos degat. Vtinam ciuitas ve-
stra aliquando hos fucos excutiat suis aluearijs,
qui Christi imitatores se profitentes scurras a-
gunt & carnifices. Vale ex Bonna.

Anno M. D. XXXIIII.

* *
*

AD LE-

AD LECTOREM.

VEREpium ac christianum est candid Lector, sanctorum vitas dignis prosequ præconiis sed mendacia illis consuere & in cõpertas genealogias cõminisci, hoc impiorum histrionum opus est. At reperiuntur nunc passim i istis recentioris ætatis martyrologiis atque sanctorum vt vocant, legendis tot prodigiosa mendacia & dignari sui deliria, tot superstitiosa phantasmata & gentium mithologiis non minus fabulosa, quæ si legant Iudæ, & Turcæ, & pagani an nõ putas rideant nos & religionem suam nostra multo meliorem putent, vt quæ multo mi nus habeat fabularum? Attamen tales sunt sermones istorum histrionum cathedralium quos plebs imperita & superstitiosæ vetulæ oraculi habent loco, qui deficient illos antiquitatum notitia suis propriis adinuentionibu confisi, nullam fere cuiusuis martyris aut confessoris legendam incorruptam reliquerunt; cui non aliquid superstitiose admentiti sint, quasi fas sit etiam fabulis & mendaciis propagare relligionem atq; omne id liceat in sacris quicquid humanæ leges tolerant in prophanis: horum dico histrionum opera falsa illa opinio de beatæ Annæ trigamia in animos populi seminata est & irrigat quousque sic conualuit, vt difficile eradicetur, ad quam tamen extirpandam post doctissimum illum Iacobum Fabrum Stapulensem hac præsenti disputatione laboraui haud segniter, sed an effecerim an consecutus sim nunc tui sit iudicii. Vale.

HEN-

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ DE BEATISSIMÆ Annæ monogàmia ac vnico puerperio, propositiones abbreuiatæ & articulatæ, iuxta disceptationem Iacobi Fabri Stapulensis in libro de de tribus & vna.

CVM nuper mihi priuatus quispiam sermo fuisset de beatæ Annæ solinubio ac vnico puerperio cum nobili viro Nicolao Roscio Mediomatricum decurioni, qui tum populari opinione huic meo sermoni aduersabatur, eaque occasione qui de vtriusque sententiæ victoria pronuntiaturi essent aliquos elegissemus arbitros, euenit vt, me aliquot dies absente, ac reuerso alios plusculos domi ægrotante, interim negotium hoc euagarit latius, donec tandem per quæstuarios istos clamatores è suggesto coram populo ac rudi plebecula ventilatum sit, & contra meam sententiam actius ac insolentius quam christianas conciones deceat oblatratum. Rogatus igitur ab amicis aliqua in hanc rem scriptis designarem, eorum precibus acquiescens, sequentes extemporaneos articulos succincte breuiterque congessi. Quibus si quis contrariis rationibus ac auctoritatibus validioribus sese opponere velit, occasionem mihi dabit scripta hæc grauioribus studiis dilatandi, donec ille oppugnans, ego repugnans, ad commodum christianæ reipublicæ, vterque optatum finem (cuius gratia solum licet Christianis contendere) assequamur ipsam videlicet quæsitam rei veritatem, eamque cæteris, qui in ignorantiæ caligine versantur, salubriter ostendamus.

I. Qui

I.

QVI dicit fidem nostram vel ecclesiam [illegible] rere, beatissimæ virginis genitricem Annam tres habuisse maritos, ac tres peperisse filios, dicit falsum manifestum, & qui id publica concione pertinaciter prædicare ausus est, seducit populum, & adulteratur verbum Dei, ac in sede veritatis docet notorium mendacium, nam res hæc fidei non est, nec ecclesia de hac aliquid vlla sanctione vel facto determinauit.

II.

IACOBVS Fabri stapulensis Parisiorum gymnosophista, edidit librum de solinubio ac vnico puerperio beatæ Annæ, quem de tribus & vna prætitulauit.

III.

QVI publica coram populo concione dicit hunc librum comburendum, & omnia eius exemplaria optat esse exusta, hic præsumptuosus est, & falsi iudicii, ac maledicus detractor, ipsi libro, & eius auctori, vniuersæque literatorum reipublicæ, atrocem inferens iniuriam. Et qui offenditur libro illo indoctus est, & obstinatæ insciæ. quia liber ille innititur auctoritate scripturarum & ratione. Qui autem scandalisatur in auctore, hic nequam est & hypocrita. quoniam ipse auctor mitis est & humilis corde. Sed qui contra hunc librum scripturis & rationibus munitus in arenam condescendere ausus fuerit, hunc ego virum fortem & robustum iudicabo, & dignum cui doctus quispiam (pro veritate ipsa elicienda, non pro vana gloria) confligendo congrediatur: qui aliter huic libro detraxerit, calumniator est, & hostis veritatis.

IIII.

IN dubiis, & disputabilibus, & in vtramque partem probabilibus, si populariũ curiositas informanda est, id illis prædicandum est, quod credere magis pium est, hoc est, quod verosimilius est, quod ecclesiasticis probatis scripturis conformius est, quod plus consonum rationi,

quod

quod mores hominum plus ædificat in imitationem euangelicam.

V.

DICERE Annam solinubam, vnius solæ miraculosæ genituræ puerperã, hoc pium est, & verisimilimum, hoc vetustissimorum probatissimorumque theologorum scriptis conforme, hoc congrua ratione satis insuper munitum, hoc castæ & euangelicæ viduitatis dignissimum incitamen, ac matronalis continentiæ imitabile exemplum.

VI.

DICERE Annam trinubam, triparamque, iuxta popularem hanc nullo certo auctore historiam, qua legitur. nam Ioachim & Cleophas, Annæ nubunt & Saiomas, subsequẽti ordine, primus gignit christiferam, Cleophas gignit alteram, & Salomas tertiam, has duxere viri, Ioseph, Alphæus, Zebedæus. Prima parit Christum, Iacobumque secunda minorem: Et Ioseph iustũ, peperit cum Simone Iudam. Tertia maiorem Iacobum, volucremque Ioannem. Hoc ita asserere erroneum est, scandalosum est, impium est.

VII.

ERRONEVM est, quia contra historicam veritatem, contra rationes temporum, contra naturæ possibilitatem. Neque illi qui hæc loquuntur vllum dicti sui probatum auctorem adducere queunt, sed tanquam rustica quædam secta, in ludibrium ecclesiæ illud prædicant, cuius nullam rationem aut auctoritatem reddere possunt.

VIII.

SCANDALOSVM est, quia detrahit bonis moribus, detrahit consuetudini legali & obseruantię illius temporis, detrahit honestati parentum Deiparæ genitricis, & dignitati virginis Mariæ.

IX.

IMPIVM est, quia detrahit figuræ, detrahit prophetiæ, detrahit miraculo, detrahit euangelicæ lectioni.

X.

QVI dicunt Cleopham fuisse secundum Annæ virum, ex quo peperit secundam Mariam nuptam Alpheo, hi errant corde. Nam Maria Cleophæ, non ita vocatur à patre, sed à marito, quia fuit vxor Cleophæ fratris vterini Ioseph viri beatissimę virginis, qua ratione ipsa sola dicta est soror eius, & nulla alia. Attestantur huic Egesippus, & Eusebius, probatissimi in ecclesia doctores & historiographi, testatur idem textus euangelicus, vt ostendam infra.

XI.

CLEOPHAS & Alphęus idem homo est binomius, sicut alii multi in sacris literis leguntur, vt Raguel qui dicitur Ietro, & Gedeon dicitur Hieroboal, & Ozias Azarias, & Iudas dictus est Thadæus, & Ioseph dictus est Barsabas, sic & Cleophas nominatus est Alphæus, & huic sententiæ etiam sacer astipulatur Hieronymus, & Philo, & ex Egesippo & Eusebio id magis clarum est.

XII.

FILII Cleophæ erant Christo ætate maiores, inter quos Simon Zelotes Christum vndecim annis separabat, testantur hoc Egesippus & Eusebius. Hac itaque temporis vna & partus ratione perspecta, impossibile reperitur hanc Mariam Cleophæ fuisse Annæ secundam filiam.

XIII.

SIMILITER & multo fœdius errant, qui dicunt Salome tertium Annæ maritum, qui in ea genuerit tertiam Mariam, hinc vocatam Maria Salomæ cum Salomæ nomen mulieris est, non viri alicuius, nec ipsa Salomæ vnquam cognominata est Maria, nec dicta soror beatæ vir-

virginis, sed fuit mater filiorum Zebedæi : & attestantur huic Origenes, & Chrysostomus, & ipsa lectio euangelica. Atque hic turpissimus error ex grammaticæ ignorantia prodiit, & satis notorius est, maxime his qui Græca & Hæbraica didicerunt.

XIIII.

IOANNES apostolus Salomæ iunior filius, anno vno vel paulo minus fuit ætate minor Christo, Iacobus autem Ioannis frater, Christo fuit ætate par vel paulo maior, hæc ex Eusebio & Melitone Sardensi ac ex Hieronymo nota sunt. Ex huius itaque ætatis ratione, impossibile relinquitur apud naturam, Salomæ fuisse tertiam Annæ filiam.

XV.

TOTA itaque illa historia de Annæ trigamia ac tripuerperio, legi, honestati, & possibilitati naturæ repugnat, nam Anna sterilis fuit natura, sterilis fuit insuper ob exactam concipiendi ætatem, vt non potuisset post miraculosum supra naturam partum, naturaliter ex carnis voluptate alias proles suscipere, nec etiam miraculo, cui nulla vnquam alia annunciatio facta est.

XVI.

QVI prædicant Annam trinubam, nullum alium fructum producunt, nisi quod corrumpunt mores bonos sermone prauo, & subuertentes castitatem matronalem, dant occasionem viduis abeundi retro post tentationem Sathanæ, quatenus proponunt sibi Annam incontinentiæ & polygamiæ suæ idolum ac velamen erroris sui, quo oblitæ fidei primi mariti, eam irritam faciant nouis nuptiis, superinducentes sibi in hoc damnationem, totumque Apostoli dogma de viduis, sub vmbra Annæ contemptui exponunt.

XVII.

HISTORIA illa de Annæ trigamia, ac tribus Matiis Annæ filiabus, repugnat legali obseruātiæ illius tem-

poris, nam in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem suscepérat, reperitur superinduxisse alias nuptias: nec Iudaicæ legis consuetudo id patiebatur. Similiter legalis consuetudinis obseruantia erat in eadem familia non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, absurdumque fuisset Annam tres filias habuisse vninomines.

XVIII.

QVI beatæ Annæ hanc trigamiæ notam inurunt, eius sanctitati simul ac beatæ virginis honori non parum detrahunt, nam cum omnes ferme & innumeræ viduæ, quæ passim in scriptura leguntur, vno viro contentæ fuerunt, & post illum residuam vitam cælibi sanctimonia produxerunt, quas propterea veras viduas vocat apostolus; solam Annam Deiparæ virginis patentem vere viduam dicere non poterimus, ipsaque virgo superbeata hac materna incontinentia fuerit infœlicior, vt quæ ipsa typus sit & summum puellaris virginitatis exemplar, matrem habuerit vidualis incontinentiæ ostentum. Sed absit hæc impietas, & magis pie credamus, quod sicut vnica virgo Maria, velut vnica est totius virginitatis idea, ita & mater eius Anna, ceu vnicum iubar imitabile irrefragabileque exemplum extiterit viduitatis, super omnes viduas matronali castimonia ornata, simul ac Dei gratia præuenta.

Dicere Annam trinubam triparamque detrahit figuræ. Nam sicut ex Adam vnica singularis Eua facta est, ita ex Anna vnica singularis Maria, quæ est secunda Eua, producta est. Præterea omnes illæ veteris & nouæ legis sanctæ fœminæ, quarum partus diuinitus per angelum annunciatus est, sola illa prole restiterunt beatæ, nulla alia subsequente, quod identidem etiam de Anna ipsa credendum est, quæ per eiusmodi sub vmbra legis extitit figurata.

Dicere Annam triparam detrahit prophetiæ, quæ est in can-

in canticis Salomonis, quam non absone de beatissima virgine Maria, eiusque genitrice, ac tota triumphantium turba, intelligit ecclesia: Sexaginta sunt reginæ, octoginta concubinæ, & adulescentularum non est numerus, vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Hæc prophetia ostendit, beatam virginem vnicam Annæ filiam, nec matrem eius vnquam desideraſſe seu elegisse aliam prolem gignendam.

Qui dicit Annam trinubam triparamque detrahit miraculo conceptionis beatissimæ virginis Mariæ, quia ex pluralitate nuptiarum atque partus Annæ, ipse ortus Mariæ virginis fuisse videretur non miraculosus, sed potius ex concupiscentia carnis, si Anna sanctificatum tanto ac tam plusquam beato partu vterum, desiderio nouæ prolis præbuisset nouo secundum carnis voluptatem cõcubitu temetandum.

Qui dicit Cleopham ac Salome viros Annæ nuptos, expresse repugnat & contradicit lectioni euangelicæ, nam textus euangelicus expresse innuit Cleopham esse virum Mariæ illius, quæ dicta est soror beatæ virginis, qui adhuc in passione Christi viuebat, ita enim habet Græca veritas apud Ioannem: Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria vxor Cleophæ, & ita præcise transtulit fidus ac irreprehensus interpres Erasmus Roterodamus, similiter ex Euangelica lectione expresse comperitur, Salome mulierem significare, & non virum.

Hæc hactenus, quæ si cui minus satisfaciunt, legat (sed attente) libellum Iacobi Fabri supra nominatum, & si adhuc obstinatus fuerit, vincat illum priusquam nouum exposcat pugilem.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, DEFENSIO PROpositionum prænarratarum contra quendam Dominicastrum illarum impugnatorem, qui sanctissimam deiparæ virginis matrem Annam conatur ostendere polygamam.

QVONIAM procurante satore malorum operum, damnabiliter insurrexit in famosa Mediomatricum ciuitate vir quadam religiosæ professionis (qualem hoc seculo alinot cuculliones sibi soli vsurpant) & theologus scholasticus, ob hunc titulum magno supercilio turgens, apud semetipsum sapiens, apud imperitam plebeculam, crassuloſque magnates nihil nescions, qui conclusiones quasdam (vt ipse vocat) extirpatiuas, contra propositiones meas, quas nuper ego de beatissimæ Annæ solinubio ac vnipuerperio, iuxta disceptationem Iacobi Fab. Stapul. in suo libello de tribus & vna prætitulato, breuissimas edidi, coactus ad hoc integritate officii mei, propter nonnullos magniloquos fraterculos, qui apud Mediomatricos sanctissimam Annam multiparam Polygamamque diffamarunt, ipsumque Stapulensem doctissimum integerrimumque virum, me pariter, & quoscunque secum sentientes, simul omnes erroris impietatisque insimulantes. Non possum nunc, neque debeo illis conclusionibus non respondere, ipsamque Christi paræ virginis castissimam parentem, à publico proditæ coniugalis fidei crimine, trigamiæque nota, quæ sibi ab huiusmodi Cretensibus præconibus immerito inuritur, non defen-

defendere. Conabor itaque ipsas oppositarum conclusionum machinas elidere penitusque disrumpere, atque Fabrum ipsum, tam veracis sacratissimæque historiæ reparatorem, meque vna, & cæteros nobiscum probe sentientes, eximere calumniis. Vellem autem quod conclusionarius iste doctor (quod probum disputatorem decet) non sic ex occulto in me sagittaret, ita quod telum ac vulnus sentiens, iaculatorem ignorem, sed illas suas dogmaticas obiectiunculas, quas in secreto aliquot mulierculas docet, imperitosque nobiles, proprio suo quo vocatur nomine prætitulasset, sic namque ipse à calumniandi tergiuersandique crimine (quapropter nomen suum occuluisse haud iniuria æstimatur) relinqueretur minus suspectus. At ego cognoscerem quî cum mihi negotium hoc suscipitur, haberemque illi condecentem reuerentiam, atque pro dignitate tractarem, nunc autem Andabatarum more pugnare compellor, ac hostem non videns directa spicula repellere.

Sed nunc tempus est vt videamus quam bellicosus, thrasonicus iste conclusionator assurgat in clypeum, quo turbine torqueat hastam. Itaque quo contextu ipse conclusiones suas contra meas propositiones opponit, eo ordine ad singula (verso ad eum sermone) nunc respondebo.

Primo namque miserrima sermonis balbutie exorditur in hunc modum.

¶ Cum a. (vt existimamus) nõ Theologo theologice proposita sint conclusiones quibus responderi expostulat iuxta exiguitates nostras aliquantulum daturi Responsum.

Præteribo infantissimam sermonis tui barbariem, qua omnes istæ conclusiones tuæ vndique scatent. Præteribo ortographiæ tuæ innumera vitia. Præteribo ridiculum exordium, quo in ipso portu mox impingis, & omne quod ad Latinæ linguæ inscitiam, sordidamque structuram attinet, grammaticorum certamini relinquam. Neq;

vero de Latina elegantia certãdum est cum barbaro, quin potius remittendus est dicendi stilus, tecum disceptaturo. Itaque res ipsas duntaxat examinabo. Primum itaque videris statim in hoc conclusionum tuarum exordio id mihi obiicere, quod à Platone aliquando, deinde à Dyonisio præceptum legitur, res sacras non nisi à sacris (hoc est theologicas à theologis) tractari debere, me vero quem non theologum æstimas, idcirco in prophanorum numero reputas, ac mox sequentibus verbis tuis, inter stultos & insipientes (qui dicunt in corde suo non est Deus) collocas. Ego certe theologi nomen mihi arrogare non ausim, quippe qui non nescio quæ vita, quæ doctrina, quis afflatus theologico nomini debeatur, quod qui vere profiteri debet, aliquid maius homine præstare possit necesse est. Sed ne quis me à theologicis tam alienum putet, vt in prophanorũ numero reputarẽ meruerim, ipsum vnius veri Christi cultus, sacrarumque literarum continua attrectatio excusant. Excusant insuper me, publicæ theologicæ lecturæ meæ, & sacrarum literarum expositiones, & libri editi, varique sermones & declamationes. Nam anno humanæ salutis millesimo quingentesimonono, ætatis meæ vicesimosecundo primum in dola Burgundiæ publ. lectura sacras literas professus sum, ob quam ab huius studii doctoribus in collegium receptus, insuper regentia & stipendiis donatus sum, anno autem sequenti, in Britanniam traiiciens apud Ioan. Coletum catholicæ doctrinæ eruditissimum, integerrimæque vitæ virum, in diui Pauli epist. desudaui, & quæ nesciui illo docente multa didici, quamuis apud Britannos longe aliud, & occultissimum quoddam tunc agebam negotium. Ex Britannia autem recedens, apud Colonienses meos coram vniuerso studio, totoque theologico cœtu, theologica placita (quæ vos vocabulo non admodum latino, quodlibeta dicitis) haud non theologice declamaui. Exinde à Maximiliano Cæsare contra Venetos destinatus, in ipsis Castris, hostiles inter turbas plebemque cruentam, à sacris lectionibus

non

non deſtiti, donec per Reuerendiſſimum Cardinalem ſanctæ crucis, in Piſanum concilium receptus, nactuſque, ſi concilium illud proſperaſſet, egregiam illuſtrandorum ſtudiorum meorũ occaſionẽ, multis ſcriptis adhuc penes me extantibus, ſacris quęſtionibus operam dedi. Tandem Papiæ Ticinenſi famoſo Gymnaſio Theologicã cathedrã in publicis ſcholis aſcendi. Porro apud Taurinũ gymnaſiũ Theologica lectione in publicis ſcholis ſacras literas publice interpretatus ſum. Reliqaũ autẽ inter diuerſa ſcripta mea, extant de ſacris literis tractantia opuſcula, de triplici ratione cognoſcendi Deũ, de homine, de peccato originali, de Sacramento matrimonij, commentaria in Epiſtolam ad Romanos, commentaria in Triſmegiſtum, placita quędam Theologica & ſermones & Epiſtolæ, & pleraq; alia in quibus tamen non inficior multa poſſe reperiri, ſicut & in aliorum Doctorũ libris, quæ poſſint iuſte culpari, quorum cenſuram non verebor, ſit modo eruditus, & candidi animi, qui ad hoc acceſſerit, quique cognoſcere velit, non cupiat calumniari: nec reprehendi verecundabor, ſiquidẽ in omnibus non ſim aſſecutus veritatem, humana infirmitate ſæpe obſtante. Siquidem in arduis voluiſſe decorum eſt: ipſaq; veritatis veſtigandæ voluntas ſuam laudem habet. Hæc nunc longiuſcule non ad meam iactantiam, ſed ideo recitaui, ne quis me vt omnino non Theologum & prophanum iudicet, & falcem meam in alienam meſſem mittere arguat. Si itaque nunc Theologi ſunt, qui (vt Lactantio placet) cum vnius veri Dei cultu, veram ſapientiã docent, atq; meam induſtriam Deus ipſe adiuuerit, quod Theologicum aliquid locutus ſim, interpretatus ſim, ſcripſerim, diſceptarim, declamauerim iam non ero à Theologico nomine penitus reiiciendus. Quod ſi illi ſolummodo Theologi habendi ſunt, qui in ſcholaſtica paleſtra accedente magiſtrorum noſtrorum (ſic enim apud eos vocari ſolent) calculo, magnis contentionibus, amplo faſtu, nec immodico ſympoſio, Theologici magiſtratus coronam ambientes, Scholaſtici Doctores creati ſunt, quem-

admodum lignarij, ferrarij, sutores, & cæteri mechanici opifices, artis suę exercitiũ vsum ac magisteriũ, ab artis illius p̃fectis vel quantumcunq; rudissimis recipere cõpelluntur. Certe hac lege, neq; Hieron. neq; August. nec vllus priscorum illorũ sanctorum Doctorũ Theologus fuerit: quare nec me inter prophanos numerare necesse erit, nec sacrilegus ero si absq; scholastico Theologiæ titulo, Theologici studij fructus in alios diuisero. Tandem concedas mihi vel inuitus oportet, etiam iurisconsultos esse in Ecclesia Christi sacros Catholicosq; Doctores, habemus enim & nostros sanctissimos Canones, atq; sacros de diuinis rebus titulos, de summa trinitate, de fide Catholica, de veneratione Sanctorũ, de hæreticis, & aliis fidem nostram concernentibus, quare vel hoc ipso titulo licebit mihi de huiusmodi dogmatibus commentari. Cæterum nunc q; tuo more ais me ꝓpositiones, quibus responderi expostularim, ego articulos nũcupaui, hoc est, propositiones, non conclusiones, proposui autem simpliciter, nullũ inuitans, nullum expostulans in certamen, sed liberũ relinquens, qui eis contradicendo occasionem nobis dederit assequendæ veritatis. Quod cũ sic non placeat tibi contentioso Theosophista, qui præter conclusiones & corollaria discernere aliud nõ nouisti, hanc tuam ꝓpositionum mearum extirpatiuam (vt vocas) conclusionem, plenã sceleris & temeritatis, canino stomacho euomuisti, iuxta exiguitates tuas (vt ais) aliquantulum daturus responsum, quod non tam simulatæ modestiæ causa, quam vera abs te dictum est, & eo nomine, quo istæ tuæ conclusiones sunt dignæ.

Sed rursus nunc audiamus te Rhetoricantem, & qua tragica taratantara in campũ istarum conclusionũ tuarum descendas, spectemus. Sic namq; sermonem connectis.

¶ *Præponere curauimus illud sapientis prouerbiorum 26. dicentis respondе stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens videatur, & si enim proponenti fatuitatis non ascribam nomẽ insipientiæ, tamen notam non videtur disputaturus effugere.*

Re

Respondet tibi Græcanicũ illud prouerbium, Sæpe sane & stultus vir oportune dixit. Gloriare tu in sapientia tua, & in scientia tua appone dolorem, & in multo sensu tuo indignationem tuam, libens permitto tibi, vt apud tuos sis vel octauus sapiens. Ego stultissimus sum virorum & sapientia hominum non est mecum, & iuxta Paulum libenter stultus sum, & velut insipientem me accipi volo, vt & sicut insipiens dicam plus ego. Nunc autem oro te (ô sapiens) si tibi male oleat stultitia mea, cur propositionibus meis, non secundum sapientiam tuam, sed iuxta stultitiam meam, & exiguitatem tuam respondes. Dicis fortassis, ne ipsi mihi sapiens videar, si hoc tam magnum piaculum est, cur non veritus es aliud illud sapientis prouerbium, vbi ait. Noli respondere stulto secundum stultitiam suam, ne illi similis videaris. Absit ergo à me, vt ego nunc tibi tanquam stulto respondeam iuxta stultitiam, sed agam tecum tanquam si sis aliquantulum, licet non nimis sapiens, & iuxta illud Salomonis prouerbium: Dabo sapienti tibi occasionem, vt addatur tibi sapientia. Quod vt melius efficiam, nescio an modo mihi necessarium sit supercilium, nasusq; Theologicus, & obuinctum tot vasciis caput, quodq; magistrorũ nostrorum (vt vocatis) glossas, postillas, combibitationes, resumptiones, reportata, pariter atq; pugnantia inuicem vocabula, nominalium realium, primarum ac secundarum intentionũ, proprtiarum & improprtiarum significationũ, implicitorum & explicitorum sensuum, & reliquas scholasticarum nugarum voces scotistarum vel thomistarum spiritu aliquando fuerim edoctus, quodque insuper illorum Doctorum, sanctorum, magnorum, subtilium, seraphicorum, angelicorum, solennium, probatorũ, venerabilium, & cætera sexcenta magnifica nomina apud vulgus imperitum, ac aliquot dicaces mulierculas, & harum vocum admirabundos, stupendosque rudes nobiles, iactitare sciam. Sed iamdudum noui hos ingentes montes, non nisi ridiculos mures, vermiculosque parere solitos,

ſolitos: Nihil itaq; horum hic mihi neceſſarium arbitor, niſi tu ſis ex illo duræ ceruicis hominum genere, qui non niſi ex ſuis propriis dogmatibus conuinci volunt.

Nunc ergo reliquum ſermonem tuum diſcutiamus, quem in hæc verba ſubnectis.

¶ *Qui antea reſponſuros inuectiuis & denigratiuis aggreditur ſermonibus quam apparentibus ſollicitatuis ſit argutiis quod tamen proponentem ſuis feciſſe conſtat ſcriptis.*

Et vos illi egregij concionatores (ne dicam conuitiatores) cur me non ſollicitaſtis apparentibus iſtis argutiis, priuſquam in popularibus concionibus veſtris, præter Theologicum decorem, tam amarulente & ſine cauſa, in Iacobum Fabrum, & in me vt libri ſui aſſertorem, debachati eſſetis, nec illud adeo tectis tacitiſue nominibus, quin nemo fuerit, qui non intellexerit quos notaſſetis. Hac iniuria prouocatus ego, coactuſq; propoſitiones illas ſcripſi, tunc etiam neſcius, qui cum de hac re eſſem diſputaturus, quisve illis ſeſe eſſet oppoſiturus.

Proinde nunc inuectiuos illos denigratiuoſque (vt vocas) ſermones ſubiungens, ais.

¶ *Aſſiduos enim diuini prædicatores numinis quæſtuarios clamatores ac inſolentiores oblatratores nominat.*

Abſit hoc à me, vt diuini numinis aſſiduos prædicatores his coloribus depingam. Egò duntaxat aliquos paucos fraterculos mendicos (tacitis tamen eo loci veſtris nominibus modeſtia mea) qui in templo Dei ab aris è ſacro ſuggeſto linguæ telo interficitis animas, quæ non moriuntur, & veſtra ieiunia venditantes arroditis carnes proximi, illos inquam vos canes noſtros. qui in Iacobum Fabrum, & in me oblatrare, mordereque non eſtis veriti, his titulis expreſſi. Sed facis tu vt ſolent mulierculæ, quarum ſi quam malam quis deſcripſerit, aut laudarit bonam, quicquid hic de vna aut altera dictum eſt, hoc omnium contumelię laudiue adſcribunt. Sic tua ſententia omnes ego diuini numinis præcones offendi, quia vos ignominioſiſſimos blaſ-

ctero-

cterones notaui, non tamen inquantum diuini numinis præcones, sed quatenus inter medias Christianas contiones, semina ingenti zizania, ipsum Iacobum Fabrum Stapulensem, & me pariter, caninis latratibus, voce cantillante, commutato vultu, iactatis brachijs, gesticulante toto corpore, in histrionum ac circulatorum morem omnia clamoribus miscentes, præter sacerdotalem decorem, postergato Euangelio Christi, contra ius & fas, tam nequiter calumniati estis, vt non auderent similia feciſſe Mimi in scenis, non histriones in scortis, non scurrę in castris, quæ feciſtis vos fœdissimi Hypocritæ in Christianis contionibus. Hoccine tu vocas diuini numinis præconium, quasi totum hoc sit diuini numinis eloquium, quicquid vel absurdissimum nequissimumq; cum diuino verbo dicatur? Ego solos illos diuini numinis præcones reuereri ac venerari didici, qui nos Christianissmum non verbo solum vel clamore, sed opere, facto, & exemplo erudiūnt, illos autem (nos inquam) garrulitatis congestores, quid refert vocare clamatores. Cæterum autem, quod te vrget, ipsum est, quia quæstuarios vocaui Scio ego auaritiam vestram tam tenerem & vel cœlo ipso impassibiliorem, vt quæcunque conuitia libentius ferre possetis, præterquam vbi hæc tangitur. Sed audi & huius vocabuli rationem. Ego vos in Euangelium Christi Ecclesiæq; administrationem, segregatos non esse, non nescio, nisi quod de Pontificum indulto. & prædicandi officio, & confessionis audiendæ. & sepulturarum, ac similium in ecclesia munerum exercitio, vos ingeritis quæstus causſa. Quod si non pecunias, sed paupertatem huiusmodi contiones & ministeria vobis afferrent, iam non tot auxesibus tonaretis in Ecclesiis, populum ipsum tot prodigiosis purgatoriorum fabulis, tot apparitionum portentis, tot indulgentiarum nundinis, tot eleemosynarum monopolijs, & quæstuariis legibus, vobis alligantes obnoxium, non vulturum more præsentientes diuitum cadauera tanto astu circumueniretis, non secreta illa admissorum confessione pluſquam

phala-

phalaridis tyrannide in rudes populos graſſatis, cuius ſi qui ſunt ſibi male conſcij, hos quo magis arrodendo perplexos redditis, eo maior offa, & vel male partorum portiuncula in os obiicitur, vel ſi portentoſa aliqua fabula egregie palpati ſitis muliercules, vel alia quauis tragœdia miniſue terrueritis, eo plus lucri in ſinum effunditur. Nã vbi ſemel fueritis reatuum ac turpitudinum conſcij, ea occaſione quis ignorat vos ſæpiſſime extorquere à confeſſis, quodcunque libet? ſciens illa & expertus loquor, non tamen de omnibus, ſed de pluribus, qui cum paupertatem vouerunt, vincuntur auaritia & rapacitate, & eleemoſynas conuertunt in cenſum, vt non aliam ob cauſam ſua ſemel profudiſſe videantur, quam vt impudenter mẽdicent aliena, illud præterea dixerim, non poſſe cogitare me, viam aliquam faciliorem, fallaciorem, callidiorem, ſecretiorem, ad quæſtum, ad lucrum, ad opes, ad diuitias facile comparandas, quam eiuſmodi indultis, hanc ocioſam mendicitatem veſtram adiunctam, ſi quis velit abuti. Hæc ad præſens me dicere coegiſti, quamuis interedendum propoſitiones meas non erat hæc mea intentio ſed alludens vocabulo, quæſtuarios nuncupaui, quo vos de mendicantium ſectis denotarem, videlicet qui quæſtũ facitis ſpontanea mendicitate. Quorum tamen ordini ſic ego vnice bene volo faueoque, vt cuperem vobis longe melius opulentiſſimeq; prouiſum eſſe, quam quod cogamini hac humilima mendicitatis ſorditie, in omnibus diuerſoriis, domibus, nauibus, littoribus, itineribus, & (vt breuiter expediam) quibuſuis locis ſic hominibus obturbare, & præ foribus magno mugitu panẽ quærere. Quod quam religioſum, quam Catholicum, quã Euangelicum ſit, meum non eſt ad præſens diſputare, vos eius rei rationem reddideritis, vel æterno iudicio.

Tandem nunc ad conuitia te conuertens ais.

¶ *Eorum forſan inuidens clamoribus quoniam eum dominus clamore tali non fecit dignum, vtpote à quo clariorem & ſi admodum patrono neceſſariam abſtulit vocem.*

In hoc

In hoc te egregium Theologum præstare arbitraris, quod sub lingua tua posueris laborem & dolorem, ac me tam subtiliter figuraliterque momorderis. Possem & ego his conuitiis conuitia rependere. Sed non inuideo vobis, sicut nec mihi cupio hanc claram vocem, Rhetoricosque clamores, rem apud vos adeo arcanam preciosamque, vt eam fraterculus fraterculo, non nisi me cabalarum more, tacita voce, ac hieroglyphicis notis, per manus tradat, quam me vt indignum prophanumque fas non est cognoscere, vel ideo quod hanc vociferandi artem (meo iudicio histrionũ ac circulatorum rhetorismo haud adeo absimilem, à quibus etiam nec vita nec moribus, sed veste tantum differtis.) Quintilianus & Cicero in suis præceptis non tradiderunt.

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis
Turba tacet, nec causidicus, nec preco loquetur.

Tandem valent in clamando (debui dicere declamando) fraterculi, vt vbi semel cœperint partiri digitis causã, & syllogismorum suorũ maiores, minores, conclusiones, corollaria, & sequelas explicare, ac vocis contentione vel in re frigidissima vtrumque feruescere, vel etiam si opus non est ex semisilentio repente exclamare, gesticulari, saltare: digladiari, ac plureis vultus induere quam Argus habet oculos, non mirum si auditores omnes Niobæ similes fiunt, vel ac si Meduſæ caput conspexerint.

Iterum nunc ad oblatrationis vocabulum cespitando subinfers.

¶ *Oblatratoribus autem detrahens, quia forte timendum ne in suos minus religiosos obiurgati sint mores.*

Homo ego sum peccator & in multis reprehensibilis, esto tu de nonaginta nouem iustis, qui pœnitentia non indigeas, esto Pharisæo illi similis, qui non est sicut cæteri hominum, si modo hæc Pharisæorum hypocrisis te promoueat ad salutem. Impone onera grauia in humeros populi, corrige mores, argue peccata, & carpe etiam mini-

minimã festucã in oculo fratris tui. Esto vel tertius Cato è cœlo demissus morum censor, propter omnia hæc non detraham tibi, quod oblatres. Sed oblatrator diceris, quia propria & sanissima Christi doctrina, in Christianis concionibus, impudentissimis conuitiis in probos viros oblatrasti, & Euangelium pacis conuertisti in scandalum proximi. Quia fraternum charitatem mentiris sub cuculla, intus rabidum occultans canem, & postica sanna Theonino dente genuinum infigere conatus es in noxijs. Quia Theologico titulo te traduci posse confidis, cum ab orthodoxa sapientia longe aberrans, pro veritate ipsa quascunque vel ineptissimas opiniones tibi delegeris, & hoc ipso te verum Theologum agere ratus, si illas magno animo mordicus retinens, pro illarum incolumitate, Christianæ charitatis immemor, irreconciliabile bellum, immortaleis lires, & inimicitias contentionesq; esse velis. Ego vero vt fatear, contentiones inter Doctores interuenire, quandoque necesse est & vtile, si modo seruata Euangelica modestia pro veritate ipsa inuenienda tuendaque, non pro humanis opinionibus confligatur. Ideo in præfationis propositionum mearum fine, huius sententiæ suis verbis commemini, quæ cum non sapiat tuo palato illam transiliens exordij tui finem facis in hæc verba.

¶ *Missa tamen ista facientes dignum duximus vnicam omnium suarum extirpatiuam in hac verba proponere conclusionem.*

Rectius quis illam vocaret turpem confusionem, tam futilibus verbis, frigidissimis sententiis, puerilibus argumentis, illam eructasti, nullo (iuxta propositionum mearum numerum) seruato ordine, sed hac illacque turbata mente prosiliens, nusquam tibi cohærens. vt reuera nihili secius facienda sint hæc tua scripta; quam ac si brutum aliquod illa egessisset.

At nunc videamus quo classico edicto, quibus machinis, quibus comilitonibus, qua acie, quibus ducibus, in hanc

hanc pugnam descendas. Primum siquidem in hunc modum buccinaris.

Personas, & vastis implés mugitibus auras.

¶ *Asserens beatissimam Annam solinubam impie sentit asserens autem eandem ex tribus maritis tres concepisse Marias manifestam dicit veritatem in publica concione prædicans veré populum instruit verbum diuinum ædificat & nullatenus scandalizat.*

Est hoc Theologum agere, an ne sycophantam potius, quod primam illam propositionem mearum, tam nequiter dissimulas? Prædicastis nuper nequissimi hypocritæ fidem Catholicam, Christianamque Ecclesiam, constáter affirmare, beatissimam Deiparæ virginis matrem Annam fuisse trium filiarum ex tribus maritis puerperá, hoc ego dixi falsum manifestum, mendacium notorium, seducere populum, adulterari verbum Dei, subiungens quoniam res illa fidei non sit, nec ecclesia circa hanc quidpiã determinarit. Dic tu modo, an non etiam prope hæreticum est, illud quod nondum ab ecclesia definitum est, pro definito prædicare, & totis viribus tutari, illiúsque contrarium censere impium & hæreticum, quod ab omni fidei, sacramentorum, ecclesiæq; offensa est omnino alienũ? Imo quincunq; dicit aliquid esse de fide, quod non est de fide, & qui dicit aliquid esse contra fidem, quod non est contra, is de fide non recte sentit, nec loquitur veritatem, ac hæresi proximus est. Nam in Deuteronomio præcipit Deus, non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis, neque minuetis ab eo. Verum tu hãc inuincibilem propositionem meam dolo malo dissimulans opiniunculam tuã, (licet falsissimam) duntaxat mordicus tenes, illã vocans manifestam veritatem, diuini verbi instructionem, ædificium populi, & nullius scandali.

Exinde nescio quo spiritu nequam arreptus, contra decimam propositionem meam (cæteras interceptas cæca mente prætereundo) aciem dirigis, & ad illam te paras multis copiis expugnandam.

Nulla tibi similem mortalis protulit ætas
Ordine qui Martis turmas equitemq; locaret.

Primum distributis legionibus, ac distinctis alis, scilicet conclusione tua scholastico more prius frustulatim discerpta, dextro cornu Hieronymum, sed truncum sibiq; multo dissimilem, his verbis producis.

¶ Hæc conclusio pro prima sui parte probatur ex beatissimo Hieronymo contra eluidium dicente in forma, restat vt Maria, quæ Iacobi minoris scribitur mater vxor fuerit Alphei quã Mariã Cleophe Ioannes Euangelista à patre nominat.

O astutissime sycophanta, quis te docuit sanctos patres falso producere? quis te erudiuit hoc subdolum allegandi genus, ita videlicet tria vel quatuor verba decerpere, quæ pro tua opinione firmanda facere videntur, eaque nuda, cæteris suppressis? Num hoc didicisti ab Aristotele quopiam in fallaciarum cautelis? Num à propria tua malevolentia, an potius à serpente illo, qui docuit primos parentes scire bonum & malum, vel à diabolo illo, qui tentans Christum in deserto, illi quosdam nonagesimi Psalmi detruncatos versiculos allegauit? Reddamus ergo nunc Hieronymo, quæ Spiritus nequam per te decruncauit, & integram eius sententiam producamus, moxque palam apparebit, hæc dicta tua non nisi bullatas nugas esse. nec omnino aliud præter verborum strepitum, & vt prouerbio dicitur:

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.

Verba Hieronymi hæc sunt: Restat conclusio, vt Maria ista, quæ Iacobi minotis scribitur, fuerit vxor Alphæi, & soror Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleophæ Ioannes Euangelista cognominat, à patre, siue à gentilitate familiæ, aut quacunque alia de causa nomen imponens, si autem hæc tibi alia atque alia videtur, quod alia dicatur Maria Iacobi minoris mater, & hæc Maria Cleophæ. Discе scripturæ consuetudinem, eundem hominem diuersis nominibus nuncupari. Et paulo infra ait: Verum

in hac

in hac parte contentioſum funem non traho, alia fuerit Cleophæ, alia Maria Iacobi & Ioſeptis, dum conſtat non eandem Mariam Iacobi & Ioſeptis eſſe, quam matrem Domini. Hæc cum legiſti cur truncatis multis, illum Hieronymi locum in beatiſſimæ Annæ contumeliã adduxiſti, & ſanctum virum hoc ipſum aſſerere, contra Chriſtianã modeſtiam tam impudenter mentiris? Quod ipſe triplici diſtinctione tam leuiter tranſit; etiam de hoc, an eadem ſit Maria Cleophæ, atque quæ Iacobi & Ioſeptis mater, adhuc vacillans, vtrumque tanquam extra propoſitum ſuum ſub ambiguo relinquens, dicenſque ſe de his non contendere omnino, niſi illud tantum niti, videlicet oſtendere Mariam Iacobi & Ioſeptis non eſſe Mariam virginem. Tu vero, qui ex his Hieronymi verbis tuum illud iam ſuperatum mendaciorum aggerem inſtruxiſti ſatis prodis te hanc concluſionem tuam, non vt probum virum & Theologicum diſputatorem decet, amore veritatis inueſtigandæ, ſed canino odio, & animo aduerſandi, mordentique ſtudio, ſcripſiſſe. Non tibi propoſuiſſe pro fine honorem ſanctiſſimæ Annæ & virginis Mariæ, ſed propriam gloriam, vel ex falſis literis, ſeu quouis ſcelere partam. Non veritatem, quæ Deus eſt, ſed creaturam, videlicet humanam victoriam, & illam per fraudem, falſificium & mendacium, vt videlicet apud eos, qui ignorant te falſa allegare, ob Hieronymiani nominis reuerentiam, puteris vera defendere: & licet nihil rectum dixeris, ob tantum teſtem viciſſe crederis.

Quod autem annectis dicens:

¶ *Item idem Hieronymus in eodem paſſu ipſam Dei materteram pradicat, ex quo patet hanc Mariam Cleophe ſororem fuiſſe beatiſſimæ virginis à Cleopha patre, quod ſi ſoror ſit, & impium ſit ſomniare beatiſſimam Annam, quandoque fornicaſſe dicendum conſtat hanc ſecundo fuiſſe deſponſatam marito, & ex conſequenti non ſolinubam forſan dicent reſpondens hanc Mariam Cleophe à beatiſſimo Hieronymo ſororem dicit beatiſſimæ virginis*

non vterniani, sed more scripturæ, qua propinquas sorores appellat hoc manifeste repugnat intentioni eius per hoc nititur ostendere Hieronymus Iacobum non esse filium virginis, si autem hæc nomina soror filius & pater improprie acciperentur nihil ex hoc contra eluidium posset inferri; ideo necessario dicendum est; quod hæc nomina soror filius & pater proprie accipienda sint:

His dictis tuis satis ostendis te librum Iacobi Fabri Stapulensis de tribus & vna attente non legisse, eo quod has ratiunculas ibidem iam dudum relectas, dilutas, ac dissolutas, rursus hic vt nouas integras & intactas cæca tua maleuolentia reproducis. Lege Hieronymum puris oculis, ac libero animo, tum cognosces, quomodo hæc nomina pater, filius, frater, soror, matertera, sunt intelligenda. Nam ipse ait: Restat vt iuxta superiorem expositionem fratres eos intelligas appellatos cognatione non affectu, non gentis priuilegio, non natura. Ad quod præmisit, inquiens: Porro cognatione fratres vocantur, qui sunt de vna familia, id est, patria, quas Latini paternitates interpretantur, cum ex vna radice multa gentis turba diffunditur. Simili ratione exponit Hieronymus hæc nomina filius, pater, vbi ait. Ad calcem venio & te cornuta interrogatione concludo, sicque tecum agam, quasi superius nihil egerim; eodemque modo dictos esse fratres Domini, quo Ioseph dictus est pater. Et paulo infra subnectit: Responde mihi, quomodo Iesus sit filius Ioseph, quem constat de Spiritu sancto procreatum. Vere Ioseph pater fuit, quamuis sic hebes dicere non audebis, an putabatur? eodem modo æstimentur & fratres quo æstimatus est & pater. Hac ergo Hieronymiana exponendi formula corroboratus, respondeo tibi ipsam Mariã Cleophæ, sic à Hieronymo dici materteram domini, quemadmodum & beatissimæ virginis soror nuncupata est, videlicet non sanguine, sed affinitate.

Sed longe difficilius negocium nunc mihi incumbit, nam tiranas vocas, & magnis gigantum (dico doctorum tuo-

suorum in quibus plusquam in Hieronymo tibi sciolus videris) copius me aggrederis, ac explicatis pilis, & pansis aquilis, illis edicis, i gna sequantur.

Atq; animos animos aptent armis, pugnaq; parent se.

Illosq; pulchro vinculo Hieronymo connectens ais?

¶ *Item ne solus videatur contra eum militasse Hieronymus in medium sese offert glossa interliniaris super illo Matth. 13. nonne & mater eius dicitur Maria & fratres eius Iacobus et Ioseph ait enim fratres, id est, cognati more scripturæ, item super illo Marc. 6. nonne hic est faber filius Maria frater Iacobi ait super verbo frater, id est cognatus. Nec minus offert sese Hugo Cardinalis S. Sabinæ totius Bibliæ postillator eximius super illo Ioan. 2. vbi dicitur descendit in Capernaum mater eius & fratres eius ait enim fratres, id est cognati. Itē & postillator super eodē passu dicens: dicūtur hic fratres eius cognati eius, & ne de cognatis remotioribus hæc dicta existimentur habet in forma postillator pfatus, dicuntur autē fratres Christi, quia cognati eius Germani. Idē sentit in forma postillator ipse super primo Matthæi respōsurus impie hæresi eluidij. Quod si propter duos quos allegat Doctores Egesippū & Eusebiū, quē alius errasse constat, vt post hac ostēdemus nostrū contemnat Hieronymum glossam interliniarē Hugonem Cardinalem & Postillatorem, qui omnes probatissimi Doctores censentur nec Egesippo aut Eusebio apud Theologos minores alios in mediū adducemus secundam probaturi partem, qua talis est Beatissima Dei genitricis Anna mater Marias tres ex tribus concepit maritis pro cuius pbatione multiplices & probati concurrunt Doctores. Primus occurrit Petrus comestor, qui Euangelicam describens historiam beatissimam Annā trinubam asserit in hac verba Anna mortua Ioachim, de quo susceperat virginem Mariā, data est in vxorē Cleopha, à quo susceptam filiā vocatamq; Mariam dedit in vxorē Alpheo, de qua nati sunt quatuor consobrini Domini Iacobus & cæteri sequitur mortuo Cleopha Anna nupsit viro tertio, videlicet Salome, susceptāq; ex eo filiā sicut & cæteras vocauit Mariā, & hanc duxit Zebedæus, habuitq; ex ea filios Iacobū minorē & Ioan-*

nem hunc ordinaria subsequitur glossa sub hoc verborũ textu sciendum, quod Maria mater Domini Ioachim & Anna filia fuit, quæ nupsit Ioseph mortuo autem Ioachim Cleophas eandem Annã accepit vxorem, genuitq; ex ea filiam, quam vocauit Mariam, quæ nupsit Alphæo, & genuit ex ea filios, &c. subdit autem mortuo Cleopha quidam Salome eandem Annam duxit, & genuit filiã ex ea nomine Mariam, quæ nupsit Zebedæo. Idem sentit Doctor Angelicus super Epistolas Pauli dicens: Anna mater beatæ virginis primo nupsit Ioachim, ex quo peperit Mariã matrem Domini, quo mortuo nupsit Cleopha, ex quo peperit Mariã Cleopha, & ex hac natus est Iacob. quo mortuo nupsit adhuc tertio, qui dictus est Salome. Idem tenet dominus Anthonius Archiepiscopus Florentinus in forma, cuius textum breuitati studentes omittimus parati, vt libuerit ostendere. Idem & dom. Petrus de natalibus, de Venetiis, Episcopus Equilinus sub hac forma Anna mater glorioſe virginis tribus viris suci essiue nupta fuit, primus fuit Ioachim secundus Cleophas tertius Salome ex primo Mariam virginem genuit ex secundo alterã nomine Mariã, quæ nupta Alphæo quatuor filios edidit Iacobum, &c. Ex tertio filiã nomine Mariam, quæ nupta Zebedæo duos filios parturiuit.

Mirum quam efferas cristam, quam alte reboas, de tanta Doctorum tuorũ multitudine gloriabundus, illorumq; farcimine vsq; adeo inflatus, vt periculum sit tibi, ne tanquam Æsopica rana medius disrumpare. At nunc ne tanquam perterritus terga dare videar, illos tuos Doctores, qua decet reuerentia hilari fronte excipiam. Dico igitur primum de Hieronymo, illum pro te nihil efficere, quod iam satis ostensum est, & me illum Egesippo, Eusebioq; in mysticis sacrarum literarum expositionibus longe præferre, sed non in recitandis veterum gestis & historijs. De reliquis autem apud conteosophistas tuos probatissimis Doctoribus, quos ex Scholastica Lucana in hanc arenam producis, videlicet glossatores, postillatores, tua sententia Hieronymo pares, Egesip. & Euseb. non minores? nomini dicto viro dubium, illos in hac re penitus exautoratos esse, nec

ſe, nec plus vocis habere, atque βάτραχοι περίφοβοι, eo quod antiquitatum ignari, & linguarum imperiti, Euangelium ſæpe clauſis oculis interpretantes, ſuæ tempeſtatis protritas vulgi fabulas ſecuti ſunt. Non tamen inficior eſſe illos probos viros, & Catholicos Eccleſiæ Doctores, ſed ob tenuitatem doctrinæ, eruditioniſque inopiam longe infirmiori gradu, atque loco ſepoſitos, & in minori precio habendos, quam Egeſippum & Euſebium (quos tu ideo non habes in precio, quia non didiciſti, nec intelligis) quibus in recenſendis hiſtorijs plus fidei eſt, quam illorum tuorum recentiorum ſexcentis: quorum muſta facile contemnit, qui priſcorum illorum vetus vinum cum ſuauitate bibit. Nihil enim de antiquitatum hiſtorijs probant recentiores, & ab illarum temporibus remotiſſimi Doctores. Itaque facile contemno ac refello, quos tu tam magnis mitris producis. Hugonem Cardinalem, Anthonium Archiepiſcopum, Petrum de natalibus Epiſcopum, inſuper & Petrum comeſtorem. & Doctorem Angelicum, quibus (ſcio) & alios innumeros addere poſſes, ſi omnes neotericorum cõcionatorculorum ſordidos commentarios, ſermones, ſummulas, collectanea, reportata, & dictionarios recenſueris. Mirorque non modicum, quod vaſtum illum coarceruatorem Vincentium cum ſuo ſpeculo, & illum chronicarum ſupplementorem, illoſque vocabulorum latrunculos Mammatrectum, Græciſtam, Catholiconem, in hunc exercituum tuum non vocaueris. Sed ne ob tantam Doctorum tuorum congeriem g'orieris, & petulanter inſoleſcas, contra vetuſtiſſimas traditiones maiorum, ſequentes regulas illis pro vallo ac muro, clypeique opponam. De his quę ad hiſtoricam veritatem pertinent illis authoribus abſque repugnantia credendum eſt, qui narratorum temporibus, locis, geſtis, perſonis, fuerunt præſentes, aut vicini, ſeu memores, vel hiſtoriam ſuam ex antiquioribus probata fide exceperunt. Cum itaque olim ſacerdotes eſſent publici notarij rerum geſtarum, originũ, an-

nalium, & temporum, quorum ſcripta publica fide in Bibliothecis & archiuis ſeruabantur. Quemadmodũ de hoc in Eſdra legitur, quod controuerſiæ de templo reparando diffiniebantur ex annalibus Perſarum ſeruatis in Bibliothecis. Idem his maxima fides habenda eſt, qui fuerũt rerum geſtarũ præſentes publici notarij, vel qui ex antiquioribus notarijs hæc publica fide exceperunt. Sicut & hodie publicum & probatum dicitur inſtrumentum, ꝙ à notario per alium poſteriorẽ notarium bona fide traducitur. Ita ſemper ab antiquo in monarchijs Perſarum, Medorũ, Aſſyriorum; Græcorum & Romanorum, præcipue ſeruatum eſt. Et in prima eccleſia, ab ipſis Apoſtolis. eorumq; ſucceſſoribus, ſemper aliqui publicę authoritatis notarij deputati ſunt, qui publica fide Euangelij eccleſiæq; texerẽt hiſtoriam. Hæc imitatus Fabianus Papa ſeptẽ creauit collaterales, qui exinde vocari cœperunt cardinales, quorum ſinguli præeſſent ſeptem notariis, qui geſta ſanctorũ martyrum fideliter ſcriberent: Fecerunt idem Marcellus Papa, & Sylueſter primus, quæ diſcribendarum hiſtoriarum leges, ritus, & mores, ſi aduſque hæc tempora perduraſſent, minus haberetur in Eccleſia inanium fabularum & contentionum. Quare in primos fontes, ad vetuſtiſſimos ſcriptores, penes quos eſt inuiolata veritatis fides, ſemper recurrendũ eſt. Inter quos eſt Euſeb. ynus omniũ præcipuus, qui omnem hiſtoriam ſuam (vt ipſe fatetur) ex Clementi Alexandrino, ex Egeſippo, ex Irenæo, ex Theophilo, & ex aliis pleriſq; publicis & Apoſtolorum tempori proximis ſcriptoribus deſumpſit: ideoq; ſine controuerſia in Eccleſiaſtica hiſtoria ab omnibus recipitur. In Chronographia autem, hoc eſt, de temporibus, quoniã nullus recipitur, niſi quarenus cõcordat cum monarchiarum annalibus, iterum recipitur Euſebius in temporibus Aſſyriorum, præcipue à Nino vſque ad Sardanapalum, in temporibus autem Perſarum reiicitur, vt in multis abillorum annalibus deuians, reaſſumiter iterum in temporibus, Græcorum Regumque Aſiæ & Syriæ, in tempo-

temporibus Romanorum, quorum annales fideliter digeſſit. Contra nunc iunioribus ſcriptoribus quibus hæc ſunt aduenticia, noua, & à vetuſtate nimis remota, in quibus non perſeuerant priſcæ literæ, & ſcribendi mores, ritus, ſtudia, leges, niſi veterum inuiolata teſtimonia, validiſſimaſve rationes, bona fide produxerint, illorum fidei non ſatis tuto acceditur, & dicta illorum inualida ſunt, vt à quibus neque argumentum, neque auctoritatis vllum ſuffragium ſumi poſſit. Similiter qui non ſecuti doctrinam maiorum, ſolo auditu, vel per populares errores, & nullo certo auctore apocriphas, vel priuatas opiniones ſcribunt, nullo modo ſunt recipiendi niſi vbi à publica fide non diſſentiunt. Qui vero adeo indociles ſunt, quod antiquioribus de antiquitate credere nolunt, ſed contra antiquiorum traditiones de rebus geſtis ac hiſtoriis altercando, quæ ſibi videntur placentve vtcunque pertinaciter defendunt, hi eadem facilitate contemnendi ſunt qua contendunt. Et ex horum numero ſunt plerique iuniores, hiſtoriarum & linguarum ignari, quorum commentaria ſuper Bibliam cum legimus, ipſa ſacra ſcriptura illorum futilibus quęſtiunculis ac impiis litigiis, tam dubia & incerta redditur, vt illorum commentis etiam ipſa (quæ vt ait Paulus ad Hebræos manifeſta eſt) Chriſti genealogia, irriſioni pateat Iudæis. Cuiuſmodi inſolentes ſophiſtæ, cum ipſi regiones & loca quæ diuinæ literæ commemorant ex Coſmographia non didicerunt, gentiumque ritum, origenes, inſtituta, & cultum ex hiſtoriarum ſcriptoribus nō cognoſcunt: rerum autem naturalium (quarum maxima copia in prophetis atque hinc inde in ſacris literis mentio eſt, & ex quarum proprietate ſæpe myſterii intellectus dependet) cognitione penitus careant, ſola dialectica freti ſe ſatis eruditos putant, ſi de quauis re ſyllogyſmum in barbara aut baroco cōnectere ſciant. Quod ſupereſt linguarum ignari, ſacra vocabula ex ſordido aliquo vocabulario requirunt, hinc cæcutiunt, balbutiunt, impingunt, collabuntur, ſæpiſſime.

Delphinum ylus appingunt, fluctibus aprum.

Atque omnibus eruditis viris se præbent ridendos atque despiciendos. Admirandum tamen est, atque vix credibile quantas mendaciorum nebulas eiusmodi nebulones sæpe inducant, quantas fabulas imperito vulgo crediliſq; mulierculis persuadeant, si modo illis argutiarum coloribus sic pulchre adornatis accesserit simulatæ religionis lenocinium, fictæq; sanctitatis artificium: quo nos tam sancta specie, tam simplici cultu, tã humili apparatu, deludunt, ac si non possint malefacere. Hypocritæ, sepulchra dealbata, serpentesque, genimina viperarum, fermentum in massa, vel messis habens colorem, terſi calices, lupi sub vestibus ouium, senes Susannæ, Beli sacerdotes, dummodo in habitu, in forma, in incessu, in voce, in oratione, in lectione, in sermone, in taciturnitate, in gestu, in ceremoniis, se plusquam sanctos ostentant. Sic enim etiam integri doctores ac timoratæ conscientiæ viri, ab his falsis fratribus, diabolis incarnatis, sub specie angelorum lucis sæpe eluduntur. Quod ita aliquando contigisse constat Augustino sanctissimo veritatis amatori, cui similis quispiam veterator, superstitiosam illam fabulam de duobus spurinis (altero in vitam redeunte altero decedente) tanta cum fiducia persuasit, vt ipse grauissimus pater & acerrimus mendaciorum hostis, hanc fabulam vt rem suo ipsius tempore gestam, pro vera narraret historia. Quam tamen Lucianus ethnicus multis annis antequam Augustinus nasceretur lepidissimo dialogo rediculo deriſit. Quicunque ergo falso de more suo delirantes fabulas & errores adinueniendo quæstus & lucri causa (peculiari multorum cucullionum morbo) corrumpunt publicam & priuatam fidem, certe hi non nisi nequissimi sunt. Eiusmodi namque nebulonibus debemus. Legendas quasdam sanctorum, vt Christophori, Georgii, Bartholomæi, Bernardi, Barbaræ, Annæ, vndecim mille virginum, & quorundam aliorum, in quibus longe plus est fabularum quam christianismi. Tum

hymnos

hymnos quoſdam & cantica & pleraque officiola, quæ nemo pius vir & eruditus legat ſine nauſea & dolore. Atque vtinam tantum ocii eſſet eccleſiæ prælatis de hiſce rebus aliquando ſalubriter diſponere. Reliqui autem quicunque (alias venerandi doctores) qui inter exponendum ſacras literas hiſtoriarum incurioſi, vbi aliquid inciderit, ſuæ tempeſtatis ſecuti ſunt fabulas, quas vel tales à pueritia imbiberunt vel apud alios alicubi lectas tanquam pedarii ſenatores pedaria ſententia confirmarunt. Illos ego, ſicut in illis nullatenus duxi recipiendos, ita nec in aliis contemnendos cenſeo. Quia inſtitutum eorum eſt ſapienuer interpretari fidei myſteria, & de pietate in Deum proximumque rationem reddere, non perſonarum, aut temporum, aut locorum, aut geſtorum hiſtoriam docere. Non docebit ergo tam rigidos in illos eſſe cenſores, atque adeo Areopagitas, vt non liceat illis etiam vel ſepties ſeptem ineptias condonare, modo abſit pertinax contentio, libidoque rixandi contra rectius ſentientes: ſintque parati meliora ſemper ſequi, ſiquis adferat. Hæc modo tibi reddita ſint, pro noſtro Egeſippo & Euſebio, ad tuos gloſſatores, poſtillatores, comeſtores, cæteroſque tuos ſcholaſticos doctores, quos tam magnis calceis ac herculeis cothurnis indutos conduxiſti, niſi forte ex illo pertinaci ſophiſtarum genere ſis, qui nullas rationes, nullas leges, nullas regulas, nulloſque autores recipiunt, niſi quatenus faciunt pro ſe.

Sed nunc ad vlteriora procedamus, ipſamque molinariam beluam rurſus audiamus ſua verba rudentem. Ita namque ſubiungis, dicens.

¶ *At vbi tanta allegantis fuerit pertinacia vt horum auctoritati credere noluerit ſuper his probatum Romanæ eccleſiæ ritum in medium adducimus tres marias ad præſens vſque tenentis non ab improbis vt præſumptuoſe fateor mota doctoribus ſed à viris ſanctis ſcientia & moribus plurimum approbatis.*

Non te pudet ſanctiſſimã Chriſti eccleſiam, fidei matrem,

trem, doctricem veritatis, facere magistram erroris, eo quod plerique scholastici doctores in legendis veterum historiis negligentes, & sacrarum linguarum ignari, contrariæ auctoritatis nescii, aliquid sibi sic esse persuadeant vt à suis contemporaneis audiuerunt declamari, vel cani in ridiculoso aliquo officiolo, ab imperitissimo quouis ludimagistro, futili rithmo composito? Cuiusmodi quidem multa tolerat ecclesia, quæ tamen ipsa neque sanxit, neq; approbauit, quorum vsus etiam quantumcunq; illorum doctorum virorum consensu introductus, ac longo tempore toleratus sit, contra maiorum scripta nihil habet momenti. Non ergo ritum ecclesiæ, quæ est sine ruga & macula, ego offendi, nec eius ordinationem impugno sed tu qui illam clypeum facis erroris: atque id ecclesiæ ritum ordinationemque vocas, quod ecclesia ipsa neque cognouit neque probauit, Dic quæso ô technologe, quis est iste probatus Romanę ecclesiæ ritus, quem in mediam aciem productum tantopere ostentas? quis illud quod tu ecclesiæ ritum vocas approbauit, tuine scholastici doctores? Certe non quicquid commentatores, glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, & eius generis doctorculi, è suo cerebro congerunt, is protinus ecclesiastica auctoritate probatus ritus est. Nam ecclesiasticam autoritatem Augustin. (scribens Ianuario) plenaria concilia & vniuersalis ecclesiæ traditiones appellat Profer ergo nũc, qui sunt isti (quos dicis) viri sancti, scientia & moribus plurimum approbati, num prophetæ? num apostoli? num euangelistæ? num vetustissimi aliqui sanctarum historiarum sancti scriptores? num synodus aliqua, aut generale concilium? num ecclesiastico canonicoq; decreto aliqui summorum pontificum, qui comprobarint Annã Cleophæ & Salomæ secundo & tertio nupsisse, atque ex illis maritis duas illas filias beatiss. virginis (vt ais vterinas sorores) concepisse & peperisse? Non certe, sed glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, catholicones, & eius generis fraterculi, quos qui sequuntur, decipiuntur

ab his

ab his qui fuerunt decepti. Nam qui vetustarum literarum sacrarumque linguarum sunt ignari, illas opiniones sequuntur, quæ in publicum vsum quouis modo irrepserunt, quos dum alii innumeri eiusdem farinæ homines sequuti sunt & quotidie misere sequuntur, idcirco tu eiusmodi vsitatas opiniunculas, ecclesiasticæ tribuis auctoritati. Ad quod tibi facile respondeo, permultum interesse, inter diuturnam consuetudinem, & vsum ecclesiæ aliquid tolerantem, & inter ecclesiæ auctoritatem aliquid certa definitione determinantem: multumque interest inter veteres historiarum sanctos scriptores aliquid suorum vel vicinorum temporum narrantes, & inter recentiores scholasticos doctores aliquid suo cerebro opinantes, frigidissimisque coniecturis contendentes. At tu nunc mihi vel vnam profer synodum, seu quoduis minus synodo pontificium decretum, in quo sit hæc tua opinio approbata. Scio quia obiicies mihi ecclesiasticum officiolum, illud scilicet ecclesiæ ritum vocans. Resilio rursus, & illud inefficax neque auctenticum dico. Quoniam ecclesiastica officia de integritate ecclesiæ substantiaque comptobantur non esse, sed pro cuiusque temporis, loci, personæ, diœcesis, antistitis, & vulgi etiam deuotione irrepserunt, quorum insuper pura à mulierculis, multa à laicis, alia à quibusque ludimagistris & cucullionibus, secundum proprium sensum, absque ecclesiastica scientia sunt composita. O quanta canuntur & leguntur in ecclesiæ officiolis, quæ omnino sunt vana ficta, & falsa, vt locustas ex ouibus, saxeum pastorem, ouem in prædonis ventre balantem, redituum ex mortuis asinum, & alia innumera, vt vix sit vlla martyris aut virginis legenda, cui non pie aliquid admentitum sit, vel à vafris pessimisque nebulonibus, vel à quæstuariis fraterculis: quibus studium est, ex incauta simplicium affectione lucrum capere, quoties ab huiusmodi, aut anus quædam delira lachrymatur, aut alius quispiam pauidus inhorrescat. At nunquid hæc omnia approbauit ecclesia? non certe. Quamobrem quas

vetustis-

vetustissimi sacri scriptores diuinitus corroborati nobis commendant historias, eis indubitata fides habenda est, Iuniorum vero contraria commenta, non nisi caute & cum iudicio ecclesiæ recipienda sunt. Accedit ad hæc quæ dicta sunt de officiis, quod pleraque leguntur in illis quorum ecclesia tenet creditque oppositum, è quorum numero est illud de assumptione beatissimæ virginis, quia multi nostrorum dubitant vtrum assumpta sit simul cum corpore an abierit relicto corpore. & infra: veruntamen quid horum verius censeatur ambigimus. Hæc in hodiernum diem canuntur, quæ tamen decreto atque determinationi Romanæ ecclesiæ repugnant. Simile huic canitur in diuinæ apparitionis celebritate ex quadam Gregorii Homilia. Pastoribus in Iudæa angelus apparuit, quia Iudæis tanquam ratione vtentibus, rationale animal, id est, angelus prædicare debuit: tamen ecclesia id neque probat neque recipit, & omnis schola vestra tenet & asserit huius platonici dogmatis oppositum, videlicet angelum animal rationale non esse, iuxta illud euangelium: Spiritus carnem & ossa non habet. Insuper ecclesiasticum officium multa continet incerta & dubia, quale est illud, quot fuerint magi illi qui Christo infantulo obtulerunt munera. Quamuis mea Colonia cum vitato officiolo tres solum nominatim numerat, prædicat, & colit, veruntamen circa hæc & horum similia nihil reprehendo, nisi illa per antiquioris scripturæ testimonia euidentioraque argumenta refellantur. Sed illud dico, apocrypha & incerta, & quæ contra antiquorum scripta, & doctrinam maiorum, præter ecclesiæ definitionem introducta sunt, sibi ritum ecclesiæ vllo tempore præscribere non posse, nec ecclesia illa tolerando prohibet de illis veritatem inquirere: quinimo licet omnibus citra vllum periculum (modo cum oratione & auctoritate id fiat) aliter sentire, loqui, & scribere, quia non sunt hæc de fide & moribus.

Rursus nunc dicis.

Addu-

¶ *Adducis inquam sanctissimum & infalsibilem euangelii textum Iohannis 19. dicentis stabat iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius Maria Cleophe & Maria Magdalena in quo beatissimus Iohannes Mariam Cleophe sororem beatissimam virginis Maria appellat.*

Et cum videres me dicturum sororem ibi dici cognatione non natura, continuo subiungis.

¶ *Nec valet dicere quod soror improprie accipiatur sicut Geneseos accidere videtur quadoque historia dicete Abrahamo Saray dic obsecro quod soror mea sis quoniam si tali glossa tauillandus sit sacratissimi euangelii textus eodem contextu, calumniator simili concludere posset hoc nomen mater in eodem passu eadem ratione improprie dicti & ex hoc inferre beatissimam Dei genitricem Iohanni nidlatenus commendatam sed alienam & sic omnes euangelicos aquiuoca nominum acceptione preuertere sensus.*

Credo hoc argumentum non nisi à scholastico technologo fieri potuisse, tantum habet acuminis, quinimo adeo tuas sapit auriculas, vt ab asino egressum non dubitem. Sed gratias tibi agit immanis ille hæreticus Eluidius, qui ex tuo argumento atque his quæ paulo superius dixisti, corroboratus, assertorem inuenit, qui diceret, hæc nomina, soror, filius, pater frater, mater, proprie, & non improprie accipi debere: vt fratres domini proprie & vere intelligantur beatissimæ virginis filii, etiam ipse Ioannes, cui virgo beata matris nomine commendata fuit. Quod vt falsum est & impium, sic & tua expositio in hac dictione soror falsa est ac absurda. Non in verbis scripturarum (vt ait Hieronymus super epistolam ad Galathas) est euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla. Et Hilarius ait: intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Et ideo bene dixit Ocham. in dialogo suo maxime in secunda parte, quod in verbis ambiguis & multiplicibus non est recurrendum ad commu-

nem

nem intelligentiam, ſed potius ad intentionem loquentium, & ibidem multis rationibus falſificat hanc communem propoſitionem, qua dicitur? Verba non ex opinionibus ſingulorum, ſed ex communi vſu accipienda ſunt. Sed dices forſan in diuerſis locis poſſe hæc nomina diuerſimode accipi, ſed iuxta ſe poſita, & (vt tu loqueris in eodem paſſu) eadem ſignificationis forma ac locutionis ſenſu ſimul exponenda fore. Aſt illud rurſus abſurdum eſt argumentum. Nam apud Matthæum legitur vnico contextu: Nonné mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Simon & Iudas? aliter tamen ibi dicitur mater, aliter fratres. Et apud Lucam legitur: Et dixit mater eius ad illum, fili cur feciſti nobis ſic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, quid me quærebatis? neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt oportet me eſſe. En quomodo in illo vnico continuo contextu, diuerſimode accipiuntur hæ voces, mater, filius, pater. Sed vbi poſſunt hæc diſcerni, vbi ſcriptura his vtatur proprie, & vbi improprie. Tu ne doctor es in theologia, & hæc ignoras? Sude, ſtude, & diſce iam doctor & ſenex, quæ iamdudum iunior ſcire debueras diſcipulus, tum fateare tibi iniuriam factam, quod hucuſque habitus ſis Theologus, atque ea ignores, quæ de diuinarum literarum locutionibus à ſanctiſſimis doctoribus memoriæ commendata ſunt. Lege Auguſtinum in libris de doctrina chriſtiana, & in opere de locutionibus, & docebit te. Diſce ſcripturæ abſconditos ſenſus intelligere, non è ſcholaſticis ſummulis, cantionibus, poſtillis, dictionariis, & ex huius generis Iuridicis collectaneis, aut è ſordidis quibuſdam & pridie natis auctoribus, ſed ex ſeipſa ſemetipſam declarante, vbi locum obſcurum aliorum collatio elucidat, tum ex veterum commentariis, & priſcis illis interpretibus, qui proxime biberunt de fontibus. Horum puriſſima aqua, tuis fœculentis lacunis obmiſſis, tibi bibenda eſt, vt ſcias diſcernere ſenſus ſcripturarum, niſi palatum & linguam tanta bili habeas infectã, vt bonæ lite-

fæ ti-

rę tibi non ſapiant id quod ſunt, ſed quod vitiatum organum ſecum circumfert.

Inſuper nunc Thomiſtarum more qui ſoletis ſingulis quibuſque argumentis hæreticum proclamare, contumelioſe ſubnectis quæ ſequuntur, & te victorie triumphum reportaturum arbitraris, dicens.

¶ *Non valet inquam dicere illud impium nimis erroneum falſum damnabile & ab omni fideli alienum chriſtiano videlicet quod Maria dicta ſit Cleophe non à patre ſed à marito quia fuit vxor ipſius Cleophe vt ex euangelio oſtendere ſe iactat proponens aſſerendo euangelii beatiſſimi Iohannis emendandum quin loco huius Maria Cleophe ait vxor Cleophe apponendum cum litera Graca vt ait ſic teneat. Sed ſane contra temerariam huius aſſertionem militant omnes prefati doctores militat inquam Hieronymus in eodem paſſu militant & prefate gloſſa interliniaris & Hugonis cardinalis ſuper paſſu Iohannis allegato dicentes Maria Cleophe, id eſt filia. Sed dic quaſo an non ab vniuerſali eccleſia approbata eſt Hieronymiana translatio non potes id negare forſan dices approbata ſane ſed vitiata. Quod autem vitiata ſit nos negamus admiſſo tamen non conceſſo eam in aliquibus vitiatam in hoc tamen nullatenus cum eam approbet, habet enim ipſe Hieronymus in epiſtolis. Quod beatiſſimus Iohannes hãc Mariam Cleophe nominat in euangelio à patre nullibi autẽ eam nominat Mariam Cleophe in euangelio niſi in preſenti paſſu igitur vbi Maria Cleophe non vxor apponitur non eſt vitiata Hieronymi translatio quin imo per eundem approbata de hoc tamen alias quin id fideli prætereundum non venit ſilentio ex hiis aperte concluditur quam excecate dixerit proponens negantes Annam ſolinubam nullum probatum adduxiſſe teſtimonium, dic iterum quaro an non probatum tibi videtur euangelium an non probatus inditio tuo cenſendus eſt Hieronymus an non probatus Petrus comeſtor ſupremum inter hiſtoriographos noſtros tenens gradum an non probata gloſſa ordinaria an non probata interliniaris an non probatus doctor angelicus quem apoſtolica ſedes pluſquam*

Salomonem nominat an non probati Hugo cardinalis postillator dominus Antonius Archiepiscopus Florentinus dominus Petrus de Venetiis episcopus equilinus diligentem igitur oris tuo appone custodiam ne temere condemnes qua hactenus te non vidisse comprobares nec erroneum dixeris quod tanti approbant doctores.

Frange miser calamum vigilataq; prelia dele,
Qui facis in parua sublimia carmina cella.

Non emendo ego euangelium, sed ex suo fonte repetens illud cum eruditissimis doctoribus declaro, nam Ioannes Græce scripsit in hæc verba, Μαρία ἡ τοῦ κλωπᾶ, vbi articulus ἡ, indicat hanc non filiam fuisse, sed vxorem, quo apud illos in vsu est mulieres non à parentibus, sed à maritis cognominare. Qui mos etiam apud Latinos obseruatus est, licet articulo non vtantur, sicut ex illorum scriptis pene innumera nobis patent exempla, vt cum legimus apud Valerium & alios, Ceciliam Metelli, Terentiam Ciceronis, Portiam Bruti, Corneliam Pompeii, Cleopatram Ptolomæi, Helenam Menelai, & eiusmodi. Atque ne vltra sit tibi cauillandi locus, audi sacram scripturam seipsam declarantem: optima enim exponendi ratio est, vbi locus obscurus alterius collatione illustratur. Audi inquam ipsum Cleopham hanc Mariam non filiam sed vxorem suam vocantem, ita namque Cleophas ipse ait apud Lucam: Mulieres quædam ex nostris, terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem angelorum vidisse. Ad quæ præmisit euangelista sic inquiens: Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et paulo infra: Erat autem Maria Magdalenæ, & Iohanna, & Maria mater Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, & dicebant ad apostolos hæc. Et sequitur. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum. Et mox inquam. Et ecce duo ex illis ibant ipso die in castellum.

lum. Et quæ sequuntur. Tandem ait: & respondens vnus cui nomen Cleophas. & reliqua. En aperi oculos tuos & respice, lege euangelium & contemplare, confer scripturas & pondera narrationis seriem, ipsa tibi huius rei nodum explicat difficultatis. Comperies namque Mariam matrem Iacobi vxorem Cleophæ scriptura in hunc modum semetipsam exponente. Quod si non potes capere, recurre ad Eusebium, qui in ecclesiastica sua historia libro tertio, hæc tibi ad vnguem declarabit, & longe quidem dilucidius & verius, quam Petrus ille comestor (qui vt ais inter historiographos vestros supremum tenet gradum) quem Eusebius ipse vltra omnem comparationem ita superat, vt nulla sit huius futilis excerptoris, ad hunc sanctum virum ac publicum ecclesiasticum scriptorem vel minima proportio. Qui teste Hieronymo Constantini Augusti auctoritate suffultus, ex ipsis Græcorum & Romanorum archiuis, ac veteribus publicisque monumentis, historiam suam martyrologiumque collegit, cuius rei gratia, clauis scripturarum, & custos noui testamenti vocari meruit. Rursus tandem redis in idipsum q̃ supra reiecimus, videlicet, Hieronymum falso inculcans cum reliqua doctorum tuorum caterua, intra quorum hortulos, cum tute sis ficulneus theologus, acper omnem ætatem tuam in eiusmodi sophisticis sterquiliniis computrueris, nullos vis esse illis sublimiores, nedum pares. Porro ad vulgatam illam euangeliorum traductionem, veluti ad sacram ancoram confugis, illic fortiter inhærens, eo mendacio stiparus, quo hanc Hieronymi esse, & ab vniuersali ecclesia approbatam, tam impudenter asseueras, de his tamen alias polliceris.

Nescio quid tecum graue cornicaris inepte.

Verum ego traductionem hanc Hieronymi esse constanter nego, nam ipsæ Hieronymi præfationes testantur hanc suam non esse, multaque hinc inde in epistolis suis reprehēdit Hieronymus, & nominatim corrigit, quæ tamen in hac habentur editione. Quæ cuius sit hucus-

que nemo nouit, tu tamen illam non modo Hieronymi esse asseueras, sed & ab vniuersali ecclesia approbatã pertinaciter contendis. At tu mihi vel vnum profer ecclesiæ decretum, in quo sit hæc editio comprobata, non poteris ostendere. Sed dicere potes, quod publico vsu in Latina ecclesia sit recepta. Fatebor ego, non tamen sic recepta est, vt nihil omnino liceat ex Hebræorum Græcorumque fontibus emendare. Sed facis tu tuo more qui aliud nihil habes in pretio, nisi quod ipse didiceris, nec vllam illorum Græcæ aut Hebraicæ veritatis auctoritate iacturam fieri velis. Ne quid videaris ignorare, hinc tuos scholasticos doctorculos tanto strepitu attollis, & singulos probatos nominatim enumerando præconisas, quasi non sint probati & in ecclesia recepti doctores Egesippus & Eusebius, & multo magis recepti quam tui. Sed facis tu per quam strenue qui me admones, quanto verser in periculo, ac si fulgur ex vitro immineat, admouendamque custodiam hortaris, reddamque tibi pro hac clementia tua, dum dabitur occasio, multas condignas grates gratias. Neq; vero me præterit, quam plenum periculi sit, pugnare cum tanto fratre, cui cuculla pro clypeo est, lingua pro sica, verba sunt iacula, insuper qui habes adapertum mare magnum, ac tot Pyraticas classes contra me producere potes, behemoth, & leuiathan, & cete grandia, reptiliaque quorum non est numerus. Præterea cui adsunt ad hanc pugnam, tot subsidiarii milites, tot rostrati stipatores, innumeri loripedes, lignipedes, nudipedes, funigeri, restiferi, saccogeruli, attrati, nigritæ, grisones, albichlamydes, multipelles, versicolores, rhetiani, barbigeri beguardi, lollardi, & vt in carmine dicam,

Totq; feces hominum, quorum vita vsibus obstat,
Vel crux, vel flagrum, vel spes frustrata, fameque, &
Paupertatis onus, & quos non iusta nouerca
Compulerit, & quos genuit natura siniſtros,
Et miseri pueri quorum fraudata iuuentus,
Et quibus infandum crimen, ociumq; voluptas.

Atque

Atque id genus aliorum turba ſatellitum, quorum omnium agmen iungit ſimulata ſanctitas, cucullataque relligio, atque his longe præſtantior valida mendicitas. Neque enim vllum operepretium facere potero, contra te hominem eiuſmodi vallatum exercitu. Ideoque in ſicco manendum mihi perſuadeo, & id longe quidem à littore, ne tanti periculi incurioſus tuorum fluctuum lubricitate merſus, vel tot tãtorumq; hoſtium prœlio circumuentus, corripiar, forte in tui ordinis prædicatorũ hæreticorũ inquiſitores, vel vt Græcis prouerbio eſt, εἰς κόρακας. Iam ad reliquas ineptias tuas properemus, ais enim.

¶ *At quin duorum ſolummodo contra tantos quos allegamus non ſolum in medium adducit auctoritatem ſed & graue nobis imponit ſcandalum vtpote dicens quod aſſerentes Annam trinubam bonis detrahunt moribus, detrahunt legali conſuetudini illius temporis detrahunt honeſtati deiparæ virginis & dignitati virginis Mariæ detrahunt figuræ detrahunt prophetiæ, detrahunt miraculo, detrahunt euangelicæ lectioni.*

Quæ dixit confiteor, & quæ ſcripſi in propoſitionibus meis, ſcio & memini, & tua verba teneo. Ad omnia autem quæ diſcepto, præſuppono hiſtoricam veritatem, his videlicet autoribus corroboratus, quorum paucitas in infinitum pene ſuperat tuorum pluralitatem. At quoniam occurrebat non ſatis eſſe Chriſtiano catholicas hiſtorias docere nudas, niſi ad illas ſimul & vitæ rationes iuxta id quod eſt optimum accommodet, atque componat, idcirco illas ego adieci. Sed tu in illis ſcandalizatus es, ſicut & multi in Chriſto ſcandalizati ſunt, & abierunt retro, dicentes, vnde huic hæc omnia? Et multi adhuc ſcandalizantur in nouiſſimo, qui vna hora laborauit, & tantum accepit, quantum qui portauerunt pondus diei & æſtus. Quod ſi tu probus vir eſſes, & candidus diſputator, & non ex iis pigris aſinis, qui ſe carpendæ aliorum induſtriæ natos putant, debuiſſes propoſitiones

meas suo certo ordine dispositas, seruata eadem iuxta illarum numerum serie, vnam post aliam reuincere, & non hic illicque particulas aliquas perperam decerpere, & (vt dicunt camelum saltantem) susque deque prosilire: & quæ bene dicta sunt clausis oculis præterire.

Nunc tandem contradicere paratus, ita subiungis.

¶ *His respondsuri dicimus primo dicentes Annam trinubam bonis non detrahunt moribus qui imo apud intelligentem bonos fouent mores nec adhac facit inualida quam adducit ratio dicens nos pro omni fructu bonos corrumpere mores sermone prauo castitatem subuertere matronalem dare occasionem viduis abeundi retro post temptationem Sathanæ hæc enim omnia tanquam absurda & à nobis penitus insomniata negamus vbi autem allegat si Anna nupsit & cætere huius tempestatis vidua nubere possint. Respondemus quod nesciens ipse aut faber suus à quo hæc omnia accepit, vnde nec gloriari habet diuinarum differentiam legum ista proponit.*

Quos vocas tu hic intelligentes, num eos qui tuo more contra historicam veritatem scripturam ipsam tanquam ceream ad quoduislibet persuadendum flectere sciunt? tum ita vos magnam rem feciſſe putabitis, si perperam interpretatis sacris literis, adulteratis veris historiis, nihilominus his superstitiosis mendaciis vestris, tamen bonos (vt ais) foueatis mores, quasi veritas ad id non possit sufficere, nisi vestris fulciretur mendaciis. At quomodo tandem bonos fouebis mores, tu qui lingua blasphema, calamo sacrilego, sanctissimæ Annæ continentiam nouis nuptiis violas, sanctificatum eius vterum polluis, castissimæ viduitatis honestatem tollis sanctissimos historiographos Egesippum & Eusebium disciplinato ore mendacii arguis, sacrarumque scripturarum fidem calumniaris, euangelium sycophantizando peruertis, beatissimi Hieronymi scripta dolo malo detruncasti, amputasti, abscidisti, surripuisti, abstulisti, celasti occultasti.

Viros

Viros innocentes ac probos christianos amarulentis detractionibus, conuitiis, iniuriis, contumeliis, falsisque insimulationibus, ignominiosis famicidiis, turpissimis proditionibus, pro impiis ac scandalosis populo ac plebi publice detulisti. Hisce exemplis editis, bonos fouetis mores? Sed modo ad rem redeo. Dicere Annam solinubam atque vniparam non est somnium, non absurdum, non inualidum, sed veritas cognita, per sanctissimos scriptores, vt euangelium, tuæ autem opiniones quæcunque quæ in apostolicis literis & in euangelio scriptæ non sunt, possunt somnia esse, absurdæ esse, inualidæ esse: atque illas velle adeo ratas haberi, ac si in euangelio apostolicisque literis scriptæ sint, potest scandalosum esse, impium esse, etiam quandoque hæreticum esse. Huius generis est hæc (quam tantopere tuendâm pertinaciter tenes) tua opinio, quod Anna sterilis vetula, post sanctificatum vterum, & tanto miraculo conceptam sine originali macula deiparam virginem, nouis studuerit nuptiis, reique venereæ indulgens alias genuerit in peccato filias. Quia multi hæc non tam stulte quam inepte opinantur. Quod autem ais me omnia hæc à Fabro accepisse. Ego hoc ingenue fateor, debeoque illi pro hoc munere perpetuas gratias, ex sua siquidem doctrina illustrata mihi mens est, quia hanc veritatem cognoui. Atque vtinam suus aliquando fuissem, vel etiam nunc esse possem præsentaneus discipulus, non diffiderem me ab illo longe plura maioraque accepturum. Ideoque te in propositionum mearum calce ad illum remisi prius vincendum, ad quem adhuc te iterum atque iterum remitto, quia in tota hac tua futilium verborum congerie, nedum illum vel in vno scriptorum suorum apice loco mouisti. Interim nunc Faber & ego, amabo vt ais nescientes, audiemus te docentem (ficut dicitur, sus Mineruam) diuinarum differentiam legum, quam tu nunc magna inutilium verborum farragine ita subinfers.

¶ *Apertum est enim Annam sub antiquo testamento & sub priori militasse lege in qua quidem lege matrimonium debita conseruatum honestate virginali præpollebat castitati & à fortiori vidualique imperfectioris extitit dignitatis & hoc facile est videre ex doctoribus beatissimus enim Hieronymus id in epistola contra eluidium asserit dicens inter sanctos veteris & noui testamenti cogor facere distantiam quia pro contradictione temporum alia eos oportuit subiacere sententia & alia nos quam diu enim illa lux permansit crescite & multiplicabimini & replete terram & maledicta steriliſque non facit semen in Israel nubebant omnes & nubebantur & derelictis parentibus fiebat vna caro quando vero illa vox insonuit tempus breuiatum est reliquum est vt & qui vxores habent sic sint quasi non habeant adherentes Deo vnus cum eo efficimur spiritus hac ille. Idem contra Iouinianum apertius id approbat in hac verba quomodo Abraham placuit in coniugio sic nunc virgines placent in perpetua castitate seruiuit ille legi & tempori suo. Et B. Augustinus in libro de bono coniugali dixisse meminit. Non impar meritum continente in Iohanne qui nullas expertus est nuptias & in Abraham qui filios generauit hoc ille hoc etiam manifestis ostenditur exemplis filia etenim Iepte iudicis Israel à patre immolanda duobus mensibus suam defleuit virginitatem beatißima etiam genitrix virgo etsi pudicißima esset nullum tamen antea. Si beatißimis Augustino & Thomæ credimus perpetuæ virginitatis emisit votum quam diuinam super hoc accepisset reuelationem. Ait enim doctor sanctus in 3. parte quia videbatur esse lege prohibitum non dare operam ad relinquendum semen super terram. Ideo non simpliciter vouit virginitatem Dei genitrix sed sub conditione si Deo placeret postquam autem innotuit ei hoc esse Deo acceptum absolute nouit hac ille. Cum autem castißima & tota virginea fuerit Dei genitrix non solum conditionaliter sed absolute castitatem nouisset virginalem sicut nunc vouent virgines virginitas in antiqua lege matrimoniali simpliciter erasset castitati veluti hoc tempore igitur argumen-*

tum

tum nullum, nec ex consequenti beatissimæ Annæ matrimonium incontinentiæ asscribendum, venit sicuti insagaciter asserit, sed perfectioni vitæ & obedientiali legis observationi sicuti facile est deducere. Si enim continentia matrimonialis Abrahæ, quem constat simul habuisse duas vxores, quem etiam constat veteranum mortua Sara alteri nupsisse æquiparanda sit virginitati ipsius Ioannis, vt beatissimi Hieronymus, Augustinus & Thomas asserunt nulli dubium, quin & continentia matrimonialis beatissimæ Annæ eidem æquiparanda sit. Quod si æquiparanda fuerit talis eius castitas virginitati ipsius Iohannis à fortiori præferenda viduitati Annæ, de qua meminit Lucas eiusdem 2. ac viduitate ipsius Iudith ex his aperte concludimus Annam legi scriptæ seruientẽ exemplar incontinentiæ viduis huiusce tempestatis non dedisse, quin legi scriptæ illa in matrimonio, seruiebat hæc autem legi gratiæ & Euangelicæ in continentia viduali habent subseruire, sicuti & virgines in continentia virginali, quod in lege scriptæ alicui non licebat ex his facile est concludere nos in hoc bonis non detrahere moribus, sed potius eos fouere & legalem manutenere obedientiam castitatem non subuertere matrimonialem non dare occasionem viduis huius temporis nec Apostolicum dogma de viduis peruertere cum illa & nostra sub duabus militarint legibus in proposito omnino distinctis, vnde allegatum improprie, imo contra legum intentionem trahitur exemplar, quamobrem argumentum penitus nullum.

Ego matrimonium carnis in antiqua lege, præpolluisse castitati virginali constanter nego, idque nunc multis argumentis contendere possem, nisi apud quoscunque eruditissimos Doctores hæc mea sententia recepta esset. Tamen aliqua tibi veteris legis exempla producam, quibus facile liceat videre virginitatem, castitatemque semper pluris habitam quam nuptias: ad quod primo sese offert Iesus filius Nauę, virgo, innuptus, qui ob inuiolatam castitatem, ducatum obtinuit populi Israelitici, vt solus ipse educeret illum de Ægypto, & introduceret in

terram promissionis, quam Moses nuptus non meruit intrare. Ipse etiam Helias Propheta, qui igneo curru cœlum ascendit, virgo erat: & Heliseus super quem requieuit spiritus Helię duplus: virgo permansit, iidemq; omniũ soli in veteri lege mortuos suscitarunt. Virgines permanserunt multi filij Prophetarum. Sacerdotis etiam soror si moriebatur virgo, ob hoc solum digna habebatur, cuius funus sacerdotali præsentia decoraretur, si vero nupta fuerat, vt aliena habita, legis decreto funus eius contemnebatur: ipseque templi aditus, ad quem nulli præterquam sacerdotibus patebat accessus, ipsi Iacobo Adelphoteo Pontificum decreto permittitur, nulla alia de causa, n si recepta apud eos eius castimoniæ & virginitatis fide. Accedit huic Iohannes Baptista insignis castitatis, præcursor Domini, & plusquam Propheta, quo inter natos mulierum maior non surrexit. Post hunc est alter Ioannes Apostolus & Euangelista, quorum castitatis meritum tu audaculus, tuorum Doctorum peruerso intellectu, audes cum Abraham multicubijs commutare. Disce sanamente Doctores intelligere, non calumniari, quod scriptum est. Disce vel à tuis consophistis, distinguere inter meritum congrui, & meritum condigni, qui scis distinguere inter castitatem habitualem & actualem. Concedam nunc tibi à tuo Petro Lombardo, quod continentiam, quam Iohannes habuit actu, hanc Abraham habere potuerit in solo habitu. Concedam etiam par aliquod & æquale meritum, sed impariter par, & differenter æquale. Non enim per omnia par meritum habet virtus ociosa in solo habitu cum illa, quæ est in actu proprio & reali, quæ in suo subiecto iam sit non ociosa, non ficta, non imaginaria, sed operans, & vera. Virtus enim cum dicitur mereri, dictum accipitur, quia per actum virtutis meretur actum inquam, non tam interiorem in anima, quam exteriorem, qui per corpus redundat. Quod si tu Doctores illos (Augustinum dico & Hieronymum) quos tu ex quarto sententiarum in

hoc

hoc album produxisti, nudos in suis proprijs voluminibus legisses, videre potueras illos à tuo pollutissimo sensu penitus dissentire. Quinimo ipse Hieronymus in toto illo contra Iouinianum primo volumine, nihil magis nititur ostendere, quam in vtroque testamento castitatem ipsam continentiamque fuisse nuptiarum operi prælatam, ac falsum esse, quod tu conaris astruere, carnale matrimonium in veteri lege virginalem castitatem præcelluisse. Atque hanc ait Augustinus Iouinianum hæresim fuisse, quod sacrarum virginum meritum æquarit pudicitiæ coniugali. Quod autem adducis cum Iouiniano hæretico, exemplum defletæ virginitatis filiæ leptæ, adhuc cum Hieronymo tibi respondeo: Exemplum illud pro te nihil efficere, sed & contra te, atque scripturam id inducere non vt tu, & Iouinianus hæreticus facitis in virginitatis opprobrium, sed vt vel paternum temerarii voti errorem notaret, parentisue fidem, præferret ei, quæ cæsa sit lugens: ostendatve hac forte virginitatem ipsam electissimum Deo acceptissimumque sacrificium.

Verum quod ais, beatissimam Dei genitricem castitatem simpliciter non nouisse, non miror hoc à Thomisticis, ac prædicatorij ordinis aliquibus fraterculis, ita firmiter teneri. Quippe qui soletis opinionum vestrarum tam pertinaces esse, vt multi vestrum etiam immaculatam diuæ virginis conceptionem, iam ab Romana Ecclesia in generali concilio definitam, in hunc vsq; diem ausu temerario adhuc pertinaciter impugnent. Verum ego Doctorem sanctum contra me citatum, cum suis opinionibus, in re proposita sicut nec in multis aliis, non cogor recipere, nec propter hoc errare me necesse est, si aliquid secus senserit thomistica Theologia. Scio ego Christum ex virgine nasci voluisse, tamẽ sine matrimonio nasci nõ voluisse. Scio Deiparã virginem perpetuã castitatem elegisse, tamen matrimonium Ioseph non respuisse. Sacramentum namq; hoc tam magnum est, vt operatio eius paucis

dunta-

duntaxat exceptis, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius, omnes penitus lateat. Dico autem hoc non in occidente litera, non in nuptiis carnis, sed Spiritus Christi & Ecclesiæ, sicut ille reuelauit. Sed prope est, vt quadam temporis plenitudine apertius manifestetur, & impleatur, quod ipse dixit: Habeo alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, quas oportet me prius adducere. Sed de his nullum nobis certamen est, nisi quod tu me eo prouocasti. Alteram ergo partem nunc discutiamus, ostendendo etiam hanc sequelam tuam falsam esse, quam tu ab antecedente propositione tua talem inferre conatus es, vt (à fortiori locum inuocando) ostenderes etiam polygamiam, viduali continentiæ prælatam, fuerintque legis obseruantiores polygamæ, quam monogamæ, quod à nullo vnquam vel semidocto dictum est, sed & à Hieronymo pluribus in locis improbatum, & ab ipso Augustino in libro de bono coniugali, & ab Ambrosio in libro de officijs, multipliciter reuictum. Quod si etiam staret illa sententia, quod in veteri lege matrimonium præcelluerit virginitatem, fuerintque nuptæ fœliciores viduis, nunquam tamen ex hoc inferre poteris, polygamas fuisse monogamis viduis laudatiores. Quod si dixeris matrimoniũ in lege illa tam ineuitabiliter, quasi Diomedea necessitate præceptum fuisse, quæro ego tibi, ad quid ergo Iosuæ, Helias, Helisæus, Hieremias, Daniel, Ioannes Baptista, Iacobus iustus, atque Christus, hoc præceptum non adimpleuerunt? Esto nunc, sit qualitercunque præceptum, dico ego polygamiam nusquam præceptam reperiri, sed & alicubi in lege prohibitam, sicut & alicubi præceptam castitatem. Nam sacerdotalis vidua iubetur sedere in domo patris sui, nec nosse secundas nuptias, & Hieremiæ sanctificato in vtero præcipitur vxorem nunquam accipere. Itaque sicut in hac lege matrimonium ascribi potest obseruationi legali, sic multinubia, quas nulla excusat necessitas, ascribi possent incontinentiæ, præsertim in mulieribus, quæ iam vetulæ viduæ ex pri-

ex primo marito fœcundatæ prolem pepererunt. Nec me commouent Abrahami repetitæ nuptiæ, vel tota illa Louiniana multicuborum caterua, quandoquidem illis exemplis posses etiam vel meretrices extollere, si modo in ea lege omnia licuerint mulieribus, quæ viris. Sed da mihi vel vnum sacerdotem bigamum si potes, vel vnam anum viduam in tota sacra scriptura, quæ ex primo marito fœcundata secundas repetierit nuptias. Hanc si dare potes, victum me fatebor, quod si non potes, cur vnicæ Annæ sterili vetulæ, & sanctissimæ viduæ, illud contribuis, quod nullo certo authore comprobare potes, ac illi minime videtur conuenire? Sed exponis mihi laudatam Abrahami continentiam, etiam licet fuerit polygamus: Sed non vides prælatum illi Isaac monogamum, cuius partus solus Domini reuelatio est, qui solus inter Patriarchas Christi typum præferre meretur, cuius vnica vxor Rebecca, sola inter fœminas veteris legis, nec vlla alia dominum per seipsam cõsuluit, ipsaq; sola dicta est עלמה non בתולה ob nimiam castitatem. Non minus extollitur ipse Iob, qui vnica vxore contentus, percussit fœdus cum oculis suis ne cogitaret quidem de virgine, cuius vxor etiam (si apocryphis aliqua fides est) inter insignis pietatis illustres fœminas numeratur, eo quod se capillis suis (magno in fœmina ornamento) priuauit, vt in omnium rerum inopia languenti viro panem mercaretur, tuncque illum, quem non fortunæ omnis amissio, non domus incendium, non mors filiorum, non bonorum omnium ruina, non morbi vis, potuerant infringere, dilectæ coniugis mœstitia adeo affecit, vt vir ille simplex, rectus iustus, timens Deum, recedens à malo, & alioqui omnium, qui vspiam fuerint patientissimus, diem quo genitus est demum execratus sit. Extollit scriptura continentiam Iudith, & Annæ filiæ Phanuelis, atque viduæ Sareptanæ, nullam vspiam quantumcunque fœcundam continentemue laudat polygamam. Idcirco & si nulla nos cogeret certæ historiæ fides, pie tamen credendum esset, beatissimam Dei genitricis

matrem

matrem Annam quotquot vnquam vſpiam fuerint futuræque ſint viduas continentiæ monogamiæ caſtitutiſque ſanctitate præcellere, potius quam hac tua nuſquam laudata polygamiæ fœcunditate. Reſtat ergo vos bonis detrahere moribus, qui peruerſo ordine polygamas præfertis monogamis, nec vllam inſuper vos manutenere legalem obedientiam, cum in tota lege nulla polygamia reperiatur præcepta, niſi forte vbi ob prolis defectum frater iubetur ſuſcitare ſemen fratris. I nunc & diſtingue inter vtriuſque legis propoſitum, vt non peruertas dogma Apoſtoli, non des noſtræ tempeſtatis viduis occaſionem incontinentiæ: vt hæc ſubtiliter diſputas apud ſciolos: Ita prædices ad populum: & quod audit ſchola, audiat & Eccleſia: Quod ſi non expedit populo inculcare ſubtilitates ſcholaſticas, certe tacere expedit, & (vt ait Hieronymus) neſcire viduas bigamiæ indulgentiam. Conſtat autem ex his ſermonibus ac ementita illa Annæ hiſtoria, iam multas deprauatas eſſe, & retro abiiſſe poſt ſathanam, ſuoſque errores contra Apoſtolicum dogma tueri, cuius erroris maxima cauſa eſtis vos fabularum talium Magiſtri, qui eas ſedulius ac conſtantius prædicatis quam Euangelium.

At nunc iterum te pauliſper audiamus garrientem.

¶ *Quoniam autem ſecundo allegat opinionem noſtram legali repugnare obſeruantiæ illius temporis dicens, quod nulla vidua quæ ex primo marito prolem ſuſceperat repperitur ſuperinduxiſſe alias nuptias, nec conſuetudo legis id patiebatur ſimiliter vt aſſerit legalis obſeruantia erat in eadem familia non imponere nomen. Idem pluribus fratribus, vel ſororibus abſurdumque fuiſſet Annam tres filias habuiſſe vninominues. Reſpondetur primo præfatum allegantem in hoc ſe nullatenus oſtendiſſe virum logicum nec ex conſequenti Theologum & perfectum & ſpeculatiuum quin in vita Logicanus viſum eſt vnam negatiuam & qua eſt de facto nulla vidua quæ ex primo marito prolem ſuſceperat repperitur ſuperinduxiſſe alias nuptias hanc concluderet affirmatiuam & qua*

eſt de

est de posse ergo superinducere secundas repugnat legi dic quaeso an ista consequentia sit valida nullus repertus est qui industria sua humana ascenderit campanile huius ciuitatis ergo ascendere campanile huius ciuitatis repugnat industria humana certe consequentia inualida & inanis est hac & ideo penitus nulla. At ne logica solummodo videamur satisfacere fundamento suo sane penitus claudicanti. Petatur quot in antiqua lege repperiet mulieres qua castitatem conseruarint vidualem astimamus duas nec ampliores Iudith, videlicet & Annam de qua beatus Lucas 2. meminit has autem non constat non habuisse semen etiam masculinũ & ideo vbi habuerint facile est etiam secundum legem cognoscere eas potuisse in viduitate permansisse. Constat etiam mulas etiam sanctissimas iterato nupsisse, vt est Abigael de qua presumendum est eam vt puta fertilem sobole non caruisse, & ideo argumentum inualidum. Dicimus 3. has Annam videlicet, & Iudith Spiritu sancto mouente in viduitate permansisse & in mysterium beatissimam autem Annã propter fructum ex secundis & tertiis nuptiis subsecutũ conuenientissime nupsisse qui quidem fructus prapollet castitati viduarum caterarum. Melius est enim Ecclesia habuisse Iohannem Iacobos duos Simonem & Iudã Apostolos quam viduitatẽ Annæ & cum consiliariis Domini nemo exstiterit ideo contra consilium domini hac argumẽta nulla. Super hac ostendimus matrimonialem castitatem etiam sine actuali fructus consecutione cateros prapollere igitur argumentum inualidum.

Cum tu in ista tui futili sequela ridendus sis ab omnibus Dialecticis, mihi hoc loci Dialectices ignorantiã obiicis, quam adeo vis esse necessariam, vt absq; illa neminem dicas perfectum speculatiuumque Theologum: nefasque sit illum de Christianis loqui literis, qui sese Dialecticis nugis prius totum non expleuerit. O impudentissime sophista, an non vereris mansuetissimam illam immaculati agni (dico Iesu Christi) doctrinam, quantumuis repugnantem ad Logicum rixandi artificium, & humanæ sapientiæ regulas pertrahere, atque sacratissimæ

Theo-

Theologiæ abyssum logicis tendiculis taliter commensurare, quod nullus possit esse Theologus, qui Logicas præceptiunculas non didicerit? Dic mihi ô perditissime hominum, quid commercij Christo & Aristoteli? quid Logicis argutijs cum diuinæ sapientiæ mysterijs? Christus illa docet non Aristoteles, gratia non ratiocinatio, afflatus nō syllogismus: non à Logicis consequentijs nomen habet Theologus, sed à diuinis oraculis. Hinc Ambrosius in Epistolam ad Collossenses: Omnis ratio supernæ scientiæ vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & author, vt qui hunc nouit nihil vltra quærat. Quia hic est perfecta virtus & sapientia, quicquid alibi quæritur hic perfecte inuenitur. Tantum quoque abest à culpa ignorare logicam, vt qui sciuerit, nisi illam data opera prius neglexerit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit euadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad disputationem: parere scripturis, non obsequi syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. In ipsis Theologiæ gymnasijs taceat Dialectica, sileant syllogismi, mussent sophismata: piscatoribus creditur non Dialecticis. Omnem vim inuentorum suorum in Dialectica hæretici disputantes ponunt. Et infra: Non in Dialectica placuit Deo saluare populum suum, sed in simplicitate fidei, 37. distinct. Omnem Ciniphes & ranas quibus Ægyptij sunt percussi, vanam Dialecticorum garrulitatem & sophistica argumenta intelligit Origines. 37. distinct. legimus Dialecticorum tendicula sunt quædam phantasmata & vmbræ, quæ cito resoluuntur. 37. dist. vino. Qui Dialectica arte diebus ac noctibus torquetur in obscuritate mentis graditur. Ibidem: Nonne Dialectica ars diaboli? Hieronym. in Epistol. ad Ephes. cap. 4. Fides autem est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium Hebr. 9. Sed quod est istud nouum hominū (ne dicam hæreticorum) genus, qui (vt inquit Paulus) non propter bonam voluntatem, sed propter contentionem Christum prædicant, qui euacuantes crucem Christi, sa-

sti sacratissimam Theologiam, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis ac logicis regulis astringunt. Qui ea quæ nisi sola fide creduntur, suis syllogismis sese inuenire ac demonstrare posse præsumunt. Qui monstrificos casus excogitantes, nouasque chimeras quotidie aduenientes, Deo & omni creaturæ illudunt. Qui pudicam matronam rapiunt in cœnobium meretricum, ac prostibulum hæreticorum. Vetotu ex illis es, sed omnis qui sophistice loquitur, odibilis est: non illi data est à Domino gratia. Omni enim sapientia defraudatus est. Neque tamen me latet constituendæ bonæ consequentiæ ratio, qui in eo artificio quondam apud Colonienses Sophistas non modico temporis dispendio, ad lauream vsque magisteriumque desudaui, longe quidem melius tunc facturus, si pro Scholasticis illis nugis, bonis literis laborem illum tempusque impendissem. Sed tu tanquam oculis glaucomate vitiatis, pectoreq; venefico eo colore decimam septimã meam propositionem hoc loco effingis, quo illam non in se, sed in vitiatis oculis tuis aspexisti.

Hinc propositio mea apud te male est, quia oculus tuus nequam est, ideo in innoxia positione mea inueniisti venenum, quia pectus tuum sic cogitat, iudicans iuxta adinuentiones suas. Nunc ergo absterge trabem oculorum tuorum collirio candoris, interpone specillos veritatis, purga pectus tuum fumigio ex epate piscis, ne te suffocet dæmonium Amosdeus. Ego in hac propositione mea nullum syllogismum, nullum enthymema, nullam sequelam, & consequentiam, qualem tu mihi imponis formaui, sed copulatiue dixi: Quia in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, nec iudaicæ legis consuetudo id patiebatur. Nulla hic est illatio, nulla consequentia expressa, sed vna hypothetica copulatiua, à qua valet argumentum, quod Annæ triagamia repugnet legali obseruantiæ. Sed (vt prouer-

bio dicitur) Balbi non nisi balbos intelligunt, ideo quoniam hæc iuxta sophisticam tuam instructionem eisdem expressis vocibus barbaro hiatu dicta non sunt, ideo tibi digna visa sunt, in quæ nasi tui stylum luderes: Sed & ne præter ista benedixisse tibi blandiaris, audi Hieronymum illum irreprehensum Theologum hoc more, quem tu carpis, argumentantem: ita enim inquit: Nos vt hæc quæ scripta sunt non negamus, ita ea, quæ non sunt scripta renuimus. Sic ergo Annam sterilem & vetulam, ex Ioachim sterili & sene viro, Mariam virginem diuinitus illis per angelum annunciatam miraculose concepisse & peperisse credo, quia in Euangelicis literis sic scriptum lego. Annam autem secundis & tertiis nuptiis desponsatam aliis maritis, atque ex illorum copula alias suscepisse filias, hoc quoniam in probatis canonicis scripturis non reperio, idcirco nego. Præterea cum tale quid nullam vetulam viduam feciſſe in scriptura vspiam constat, nec illiusmodi aliquod de beatissima Anna temere præsumere debeo. Sicut enim quodcunque in sacris literis legitur negare non possumus: ita quod in illis non continetur, & ratio naturalis non docet, temere asserere non debemus. Temerarium enim est, & impium de sacris literis aliquid velle definire, quod in illis non legitur, nec de illis vlla ratione probatur. Sed dic quæso, quid operatoram censes istam distinctiunculam tuam inter esse de facto, & esse posse? Quod si esse possit, quod nunquam fuit, ideo ne inferes beatissimam Annam feciſſe, quod nullam vetulam viduam vnquam feciſſe scriptura testatur? idque beatissimæ Annæ imputabis, quod etiam in Ethnicis mulieribus, ab ipsis Ethnicis vituperatum est. Portia illa iunior cum laudaretur apud eam quædam bene morata mulier, quæ secundum habebat maritum, respondit, foelicem ac pudicam matronam nunquam præter semel nubere. Possem te infinitis pene exemplis docere polygamiam etiam apud Ethnicos reprobatam, & monogamas semper habuisse inter matronas summam laudem atq; decus, vt Le-

lia

lia Duellij, Portia Bruti, Valeria Seruij, ac innumeratæ aliæ laudatissimæ Monogamæ: Solebant quondam apud Romanos muliebri fortunæ sacra fieri, sed nō nisi per solas monogamas licebat. Flaminica etiam non nisi vnius meriti eligebatur vxor: sicut & Flamen non nisi vnius vxoris vir admittebatur ad sacerdotium. Et in Christi Ecclesia Paulus ait: Sit Episcopus vnius vxoris vir. Diacones sint vnius vxoris viri, 1. Timoth. 3. Insuper nunc disce non à pediculosis ac sordidis sophistis, sed à splendidis Iurisperitis, quorum scientia sola vel potissima est scientia discretionis inter verum & falsum, iustum & iniquum, quæ omnes alias scientias habet moderare, & illis vel frenum iniicere, quæ sola dat authoritatem loquendi, tacendiq; præceptum. quæ sola est scientiarum omnium regina, in qua vnius orthodoxæ fidei tutissimus portus, apud quam securissimum in dubiis refugium, certissimumq; veritatis præsidium, & vbi incorrupta seruatur Christi hereditas, qua sola stat & regitur Christiana Ecclesia, & Euangelica schola. Hinc firmiter præcipit canon, ne aliquod volumen, vel quibuscunque liber (licet etiam maximorum sanctissimorumque Theologorum fuerit editio) recipiatur, nisi sanctorum conciliorum, canonum & decretorum, summique Pontificis authoritate. Ab hac inquam scientia disce, ab huiusque Doctoribus, etiam ex non actibus induci consuetudinem, eamque etiam vel à solis mulieribus, quando videlicet populus toletat, atque ille non actus actum aliquem tacite includit, sicut nō nubere, includit continere, non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, includit nomina indere diuersa. Quod tu nunc quæris mihi, quot mulieres vetulæ viduæ ex primo marito fœcundatæ continuerint. Dico ego omnes. facit namq; pro me iuris præsumptio, nisi tu probes contrarium, ostēdasq; illas multas etiam sanctissimas vetulas viduas & matres, quas apud te constat iterato nupsisse. quarum si vel vnam produxeris, herbam tibi dabo. Sed quoniam hoc non potes, ne exemplo carere videaris,

illotis pedibus ac sordidis manibus, cæcisque oculis, sep-
pturam ingressus, vnam Abigalem edueis bimaritam,
de qua licet non constat, tamen tua sententia præsumen-
dum sit, eam vt fertilem sobole non caruisse. Sed aliud
est cum tuo erratico cerebro præsumere, aliud certo scri-
pturæ testimonio constare. Nos Abigalem speciosam &
facundam mulierem post mortem viri sui Nabal nupsisse
Dauid, & illi filium peperisse nomine Danielem legi-
mus, sed prolem habuisse ex Nabal stolido & pessimo vi-
ro non legimus, nec credimus, nec insuper vetulam legi-
mus, sed pulchra forma speciosam. Sed quid est, quod
tu tam audacter præsumis de Iudith, atq; Anna filia Pha-
nuelis, dicens: Non constat non habuisse semen etiã ma-
sculinum, num idcirco constat tibi habuisse, quia non
constat non habuisse? Ego de Anna Phanuelis filia vtrum
filium habeat nec ne, me apud nullum authorem legisse
scio. Commendatur quod vidua fuit vsque ad annos
lxxxiiij. Luc. ij. De Iudith autem dicere ausim illam se-
men masculum nõ habuisse. Quod ea coniectura sequor,
quia puellam suam Abram reliquerit hæredem, vt legitur
in historiæ eius fine, quam si tu aliquando legisses, iam
non prætulisses polygamas monogamis. Sic namque
legitur ibidem: Benedixerunt eam omnes vna voce di-
centes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honori-
ficentia populi nostri. Quia feciſti viriliter & confortarum
est cor tuum. Eo quod castitatem amaueris, & post vi-
rum tuum alterum nescieris, ideo & manus Domini con-
fortauit te, & ideo eris benedicta in æternum. Hoc eam-
cum de Iudith dici poterit, sed tua sententia de beatissima
Anna dici non poterit, cum illi omnium maxime conue-
niat. Verum quod ais Annam prophetissam atque Iu-
dith Spiritu sancto mouente continuisse, sed Annam di-
uæ virginis matrem conuenientissime nupsisse ob proge-
nitorum ex se Apostolorum excellentiam, certe hoc ar-
gumento etiam quosque fornicarios incestuosos; & la-
crilegos cæteros; scelleratos concubitus tueri posses, si

modo

modo proles egregia ſubſequuta illos excuſaret collaudaretque. Siccine monialis illa conuenientiſſime inceſtum commiſit, quia produxit tria illa lumina veſtra, magiſtrum ſententiarum, magiſtrum hiſtoriarum & compilatorem decretorum? Adeo tu Theologus hoc loci profeciſti adiutorio logicę, quod nihil melioribus argumentis hæreſi tuæ patrocinari nouiſti, præſtabat etiam hęc obticuiſſe. Et cum conſiliarius Domini nemo (vt ais) exſtiterit, tamen ad veros Theologos pertinet, pia curioſitate ex his, quæ in ſacris libris ſcripta ſunt, diuini conſilij voluntatem & myſteria ſcrutari? ideo dixerim: ſi Dei conſilium fuiſſet beatiſſimam Annam (quam abſque Spiritus ſancti inſtinctu nihil horum facturam fuiſſe credendū eſt) iterato nupturam fuiſſe, non neſciret hoc Eccleſia, nec opus eſſet ad hoc perſuadendum, iſtis tuis de Cleopha & Salome notoriis mendacijs, frigidiſſimiſque tuis Sophiſticis ratiunculis.

Non minus futilia ſunt, quæ modo ſubiungis, dicens:

¶ *Tertio allegat opinionem noſtram vt diximus legali contrauenire obſeruantiæ quoniam legalis conſuetudinis erat non imponere idem nomen pluribus fratribus aut ſororibus, & ideo inconuenienter eas tres beatiſſimæ Annæ vno appellauit nomine. Ad hoc reſponſuri aſſumptum ſimpliciter negamus. Quod ſi forſan dixerit proponens nullum legimus id feciſſe 9. conſuetudinis eſt hoc non agere hanc verus negat Theologus ſpeculatiuus ſimiliter & artiſta hæc enim conſequentia nullius eſt roboris nullum legimus, quem occiderit Barrabas ergo Barrabas nullum occidit, & ex hoc patet, quod ex argumento ſuo ſibi contingat emolumenti Theologice nihilominus dicimus, quod & ſi antea mortalium nullus idem nomen duabus aut tribus impoſuiſſet filiabus nihil tamē culpæ præſumptionis aut dedecoris Annæ aſſcribendum eſſe, ſi id nomen ſuis tribus impoſuerit. Sicuti nihil culpæ præſumtionis aut dedecoris aſcribendum venit Apoſtolis in hoc, quod præter obſeruationes ſeniorum non lotis manibus manducabant vt*

ſacrũ docet Euangeliũ Matt. 15. & ideo hoc argumentum ſi potius ſcribarũ & Phariſeorũ Apoſtolos propterea redarguentiũ quam vtrorũ proborum. Nunquid petimus aliquid dedecoris aſſcribendum eſt Thobie proprium nomen ſuo imponenti filio. Cum id non egerit Adam, Seth, Noe, Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Salomon, Ezechias, cæteriq; antiqui patres. Nunquid præterea arguendus venit quia legalem & paternam fregerit conſuetudinem certe nullatenus, quod ſi non nec Anna item videmus plures in præſentiarum vterinos fratres eodem vocitatos nomine, quod quaſo inconuenientia illis, aut eorum parentibus propterea accidit, Certe nihil ſic nec Anna ſi tres filias appellauit Marias propterea nomen hoc Maria diuinitus eſt Annæ reuelatum denuntiatumq; ab Angelo Deiparã virginem hoc nomine vocitandam hanc obrem nulli dubiũ, quin hac diuinum amorem præ oculis habens aliquid deuotionis ac reuerentiæ in hoc diuinitus reuelato nomine acceperit videmus autem vt plurimũ edocet experientia parentes baptiſtã, Iohannem aut Petrum reuerituros multiplicibus filiis præfatorum nomina impoſuiſſe vnde non mirum ſi beatiſſima Anna Maria nomen reueritura ſequentibus id impoſuerit filiabus. quid quaſo aſſcribendum fideli ſi glorioſam honoraturus Mariam eius nomen duabus aut tribus impoſuerit filiabus nihil ſane. Sic nec beatiſſimæ Annæ vnde argumentum hoc puerile admodum eſt & nullis dignum reſponſis.

Nullum hic audio Theologum nec aliquid Theologice dicentem, ſed perditiſſimum ſophiſtam, tam ridicula & impertinentia obgannientem: nunc occidentem Barrabam, nunc illotis manibus manducantes Apoſtolos, nũc Tobiam filio nomen imponentem tum præſentiũ temporum experientiam inculcantem, & his reliqua te non minus abſurde addiuinantem, ac ſi præſens omnia cognouiſſes. Sed cur ex tot Iudæorum genealogijs & familijs non adducis aliquos fratres vel ſorores vninomines. Sed laudo te, quod memineris reprobatos Phariſeos, eo quod redarguerent Apoſtolos; quia contra ſeniorum traditiones co-

nes comederent illotis manibus, dicente Christo: Quod iurat per os non polluere hominem, verum illud recolēs. Cur tu cum similibus exigitis à Christiano, vt sæpe non modico valetudinis discrimine abstineat carnibus vel lacticiniis, & illum habes pro hæretico, qui causa quauis compulsus quocunque die quocunque cibo vescens, gratias agit Deo. Ac de interdictis cibis canum more collatrando confligis cum populo, ac Christianos homines ob huiusmodi aliquas præteritas ceremoniolas, seu constitiunculas, in media illa confessionum tyrannide, tanquã asinariæ molæ reos condemnas, atq; vel in capitis periculum vocas: Sed erraui hic extra propositum, & tibi bilem moui, nunc rursus demulcebo te. Fateor (non tamen à te compulsus) istud argumentum meum non adeo validum esse, quia non tam ex veris, quam ex verisimilibus medium sumpsi, ita vel à tuis theosophistis ac concionatoribus edoctus, qui dum sanctorum aliquem laudant, tanta augumenta inducunt, vt omnes reliquos excellere videatur: ac de virtute aliqua loquuti, eam omnibus præponunt.

Si autem vel de minimo quouis vitio leuissimoque peccatulo dicturi sunt, adeo illud vituperant, vt persuadeant nullum illo scelestius, interim non semper vera, sed quæuis etiam verisimilia assumentes. Sic & ego hic feci, atq; ista non pro necessario argumento, sed pro coniectura induxi, vt ostenderem non tam argumenta, quam coniecturas omnes sententiæ meæ fauere.

Sed nunc rursus confusionem tuam (conclusionem dicere debui) audiamus obstrepentem.

¶ *Quarto asserit tenentes beatissimam Annam trinubam honori beatissimæ virginis detrahere ac sanctitati beatissimæ Annæ hinc satisfacturi respondemus. Quod sanctitati beatissimæ Annæ propter virorum multiplicitatem propterea nõ detrahimus, sed eam magis commendamus veluti satis deductum est, quo autem filiarum multiplicitas in dedecus*

beatissimæ virginis non cadat ostensuri. Annotandum inde, cauas hoc dedecus quam beatissimam virginem pati asseris proponens, euenit aut propter matris quam concludere videtur incontinentiam, aut propter eius fœcunditatem non primum quin propterea incontinens dicenda non venit sicut nec Abrahamus, qui simul habuit duas vxores qui inquam mortua Sara, & si grādauus alteri nihilominus nupsit, sed potius dicenda venit beatissima Anna ex multinobio antiqua obediens legi ac subseruiens, vt volunt beatissimi Ieronymus & Augustinus & hoc satis aperte deductum est aut hanc sororum pluralitatem dicit proponens in virginis dedecus cedere propter maternam fœcunditatem, & hoc nimis absurdum ab omnibus esse comprobatur. Quis enim sapientum dixerit virum aut mulierem dedecus pati si duas habuerit sorores legitimis procreatas thoro ac nuptiis debita castitati celebratis sorores dixerim omnium virtute pollentes quales fuere Maria Cleophe & Maria Salome sane nullus. Quod si minus perfecte fuissent ymo & peccatrices quod tamen falsum iudicamus, quid Deipare virginis decoris propterea ascribendum foret quid quaro dedecoris Christus patitur qui à turpissimis processit parentibus an supremus eius propterea diminuendus sit honos quia à Iuda incestuoso à Dauid adulteri & homicida à Salomone templorum Idolaticiorum constructore ab Acham Manasse Ezechia & ceteris Idolatris & pernitiosis peccatoribus à Thamar incestuosa & in Binio sedente à Raab & Ruth gentilibus. A Bersabea adultera processit certe nullus à fortiori nullum dedecus propterea inuadit virginem ab omni alienam contagio si castus pudicus sanctas humiles habeat sorores quin imo his eius decoratur cognatio ex quo clarissime argumentum contra allegantem potius cedit, quam in nos qui claram eius sustinemus parentelam.

Multa hic inutilium verborum cumulo iactas, & cæca temeritate aerem diuerberas, ipsis propositionibus meis octaua & decimaoctaua, contra quas conaris omnino in-

intactis, dicens satis iam per te diductum esse beatissimæ Annæ ob virorum multitudinem non detrahi. Si id modo satis per te diductum est, abunde satis per me tibi responsum est. Itaque cum tu hoc loci altius non incedis quam in superioribus quo me remittis, nec mihi opus est te supra quam in superioribus reuincere, atque hoc loci cum tuis nudis verbis pugnare. Sed heus tu, quam pie dicis te beatissimam Annam magis commendare, cum illam conaris ostendere trigamam. Nec dici vis te illi in aliquo detrahere, cui tam venerandam monogamiæ continentiam niteris auferre. Quod autem honestati sanctissimæ virginis Mariæ detrahatur, qua ratione hoc ego in decimaoctaua propositione mea exposui, tu tacendo dissimulas, & vt egregium sycophantam decet, magno futilium verborum strepitu, ac ineptissima quadam distinctiuncula, fingis ratiunculam quam, vt tibi videtur, impugnare valeas. Ego iterum dico tibi, plus honorant sanctissimam virginem, qui pro matris suæ viduali continentia dimicant, quam qui confictæ matris trigamiæ, illi vel omnium sanctissimas sorores nepotes cognatosque commentiuntur.

Non sic impie non sic, non ex hoc decoratur diuæ virginis cognatio, quo claram illi commentitus sis parentelam, nec multo absimiliorem illa, qualem Eluidius hæreticus olim commentitus est Christo. Non est theologus, ne probus quidem Christianus, qui quantumcunq; officiosis mendatiis ac prodigiosis fabulis sanctorũ laudes decorat, sed qui ad sacras & veras historias, etiam vitæ morum ac fidei rationes accommodat. Veritas historica negat Annam illis maritis nupsisse, negat Annam illas filias peperisse. Accedit ad hoc sanctissimæ viduitatis institutio, qua decebat matrem illam cuius filia prænuntiata est castissima virginitatis idea fuisse vidualis continentiæ sanctissimum castissimumque exemplar. Potius igitur audiendi sunt, qui pro beatissimæ Annæ continentia monogamiaque decertant, quam qui secus agunt. Sed quid

dicis tu multinubium esse de obedientia legali, atque ita velle Hieronymum & Augustinum, idque per te aperte satis diductum. O miserabilem & cæcam tuam pertinaciam. O sanctorum patrum nequam tuam calumniam, O nephariam tuam insolentiam. Citasti in superioribus verba Hieronymi contra Eluidium & contra Iouinianum, insuper & quædam dicta Augustini, vt ais in libro de bono coniugali, quorum tamen ipse auctor est in libro de virginibus, ex eo ipso satis monstrans, te illos doctores in suis voluminibus non legisse. Veruntamen quantum ibi profeceris, eo loci satis tibi onustum est. At nunc iterum sed multo fœdius spuis in gloriam sanctorum illorum, suntque posteriora peiora prioribus: nec solum non credis veritati, sed & addis infidelitati blasphemiam. Forte quia inueniet diabolus domum tuam ornatam, vacantem, & securam, ideo ingressus adhuc habitat ibi, & de sepultis cineribus rediuiua commouet incendia.

Cæterum nunc multis similitudinibus accinctus, tanquam asinus λεοντῆ amictus, contra decimam nonam propositionem meam insolescis dicens:

¶ *Quinto allegat dicentes beatissimam Annam trinubam detrahere figura quoniam sicut ex Adam vnica singularis facta est Eua ita ex Anna vna singularis Maria quæ est secunda Eua producta & ad hoc dicendum primo quia hæc est improba nimis est absurda figura appropriatio neque puto aliquem probatum doctorem sensisse sed fabrum suum id somniasse dic quaso vbi autentice legisti Adam qui vir erat Annam mulierem præfiguraſſe sane figura hæc est præter communem & ordinatam ipsarum figurarum seriem an non fœmina fœminarum opera figuratum designare solent & viri subsequentium operationes virorum. An non Iudith gloriosa Olifernis interemptrix virginem diabolum superantem præfigurat non hominem. An non Hester populum reconciliatura Iudaicum virginem designat humanum Deo reconcilians genus. An non fortis ille Samson ordinata figurarum serie Philisteos & vita & morte deuincens Christum repra-*

repræsentare solet non mulierem. An non Dauid Goliam occisurus verum Christum designauit non mulierem. An non magis teste Augustino Adam dormiens in Paradiso à quo processit Eua Saluatorem nostrum in cruce dormientem designat à quo processit ecclesia & ecclesiastica septem sacramenta Abusiua sane figuræ appropriatio & nihil ad allegatum efficiens propositum. Dicimus secundo quod & si Adam in productione Euæ beatissimam figuratiue designasset Annam non tamen ex hoc inferendum putamus quod cæteras non genuerit Marias. Clarum enim est quod Iudith vnicum occidit virum vtputa Olofernem non tamen iuxta figuræ appropriationem concludendum est beatissimã quam præfigurauit virginem vnicum deuicisse damonem aut solos tartareos superasse principes quin etiam malos & obstinatos deuicerit blasphematores de Iuliano legimus. Præterea Hester solum Israeliticum qui sub potenti Assueri imperio degebat reconciliauit populum non tamen ex hoc deduci putamus beatissimam virginem solum Israeliticum Deo reconciliasse genus quin infinitam gentium multitudinem suis reconciliauit precibus Samson & Dauid in occasione Golyad solos deuincere Phylisteos non tamen ex hoc concludendum est Christum solos superasse damones quin etiam luce clarius perfidam sacerdotum Pilati mundique deuicerit malitiam sic & Adam Euam producens Annam designasset à qua beatissima processit virgo non tamen ex hoc deducendum est hanc solam genuisse cum figurato figura in omnibus respondere non habeat alias figura non esset sed rei figurata veritas:

Heu mihi quam acriter hic dimicas, quam grauissima figurarum talenta contra me exoneras. Hei mihi quo me vortam, quo euadam?

Vltra sauromatas fugere hinc libet & glacialem Oceanum.

Sed ipse tu ab hac perplexitate me liberas cum fatearis, non esse necesse figuram figurato in omnibus respondere.

dere. Sed quomodo dicis tu Iudithem præfigurare virginem, non hominem, an tuo sensu virgines non sunt homines? Deinde vbi legisti tu Christum in cruce dormientem: Forte est aliquis sanus intelligendi modus, quem docet illa subtilissima dialectica, sine qua dicis nullum esse theologum perfectum & speculatiuum. At modo ad rem ipsam redeamus. Apud omnes receptum est, Euam prævaricatricem non modo ecclesiam, sed & ipsam signare Mariam, quę hinc dicitur secunda Eua, vera mater viuentium. Quod ergo inconueniens, si Adam figuret Annam, quandoquidem sicut vnica Eua ex Adam manu Dei formata est, sic vnica virgo Maria ex Anna diuino miraculo nata est. Quid mirum nunc si Adam figuret Annam, si mas fœminam quandoquidem longe absimiliores similitudines scriptura indicat: neque necessarium sit similitudines omnes sibi consentire & respondere pro qualibet sui parte. Nonne lapis angularis, & serpens ille æneus, figurant Christum: Quod remotissime similitudines sunt in canticis, quæ beatissimam virginem figurãt & ecclesiam: Figurat Marcum leo, bos Lucam, Ioannem aquila, sic tu & tui similes forte figurati estis in equo Balaam, videlicet asino, sed humana voce loquenti. Sed dices fortè apud nullum doctorum tuorum talem figuram reperiri vbi sexus fiat confusio, sed Fabrũ hanc de Adam & Anna præter vsum doctorum talem excogitasse, quod facere nobis minime liceat. At nunc arrige aures portitor Balaam, & docebo te nihil per nos tentatum, quod itidem non consueuerit apud alios. Audi quendam scholasticum doctorem, sed & virum bonis literis eruditum (licet alicubi in quibusdam à Fabro dissentiat) Marcum grandiuallem, qui Mariam illam pudicissimam Martæ ac Lazari sororem, ad Mosen ipsum figuraliter refert, ac totum illud euangelicum de suscitatione Lazari, lachrymis ac fremitu Christi, precibus Mariæ, refert ad confractas tabulas, iram domini, & preces Mosi. Figuratur alicubi Christus per aquilam, tu nunc si potes da aquilam marem. Opponis

mihi

mihi Iudithen & Hesterem feminas feminam virginem præfigurare, at Hester etiam ecclesiam figurat cuius magna pars mares sunt, quemadmodum regina vasti iudaicam notat synagogam, ni forte figura plus debeat consonantiæ vocabulorum quam rerum. Iudithen autem castitatis exemplum, castitatis suæ remunerator, non solum feminis, sed & viris imitabilem dedit, quare & illius figuratio à masculo sexu si octasio sit non abhorrebit. Nunc ergo dico tibi, sicut ad omnes vitæ actiones cõuenit theologo figuram aliquam seu exemplum è diuinis literis venari: Ita vnumquodq; exemplum, pro temporum rerum ac personarum diuersitate ad quæ accommodatur, aliam atque aliam conueniet induere figuram. Nam ipsa scripturarum veritas variis in rebus varie relucet. Quod autem conaris dicere, quod stante figura illa qua Adam notat Annam, Euaque Mariam virginem, tamen vnitatem Euæ ex Adam, non debere figurare vnigenituram. Mariæ virginis ex Anna. Certe hac tua cauilla etiam negare posses vnitatem ecclesiæ, quæ hac eadem figura denotatur. Quod cum de ecclesia non poteris, nec de Maria virgine poteris. Ea enim est diuæ virginis colligantia cum ecclesia vt quicquid in sacris literis de ecclesia dicatur etiam in ipsa miro modo quadret.

Quod autem his dictis tuis subnectis inquiens.

¶ *Dicimus tertio teste hieronimo argumentum à mistico sensu acceptum nullius esse roboris aut momenti & nihil ex eo apud doctos aut in scola formaliter concludendum hanc obrem si id tacuisset doctorem & formaliorem argumentatorem se ostendisset.*

Facis tuo more, quod velis omnia ad tuum nutum exponi, & scripturas ac argumenta non nisi pro tuo libito induci. Nec probas quod assequi nequeas, omniaque illa taceri velis, quæ cum tuo scholastico instituto pugnare videntur. Esto igitur nunc quod Hieronymus sic alicubi dixerit, quod me tamen apud Hinronymum aliquando legisse non recordor. Fatebor huius argumenti non semper ma-

magnam vim esse, nisi ad persuadendum, minimam autem eius efficaciam esse, in illis argutis sophistis, qui hoc adeo ludunt, vt ad omnem rem quam iam antea præcogitatam secum animo adferunt persuadendam, vel ineptissimam aliquam figuram, vel ridiculosum apologum affingunt: cuiusmodi sunt, subtilis ille sermocinator Iordanus, qui deceptus vocabulo pellium, ex Midianitarum tentoriis quorum meminit Abactic, pellem fecit Bartholomæi excoriati. Et magnus ille scholasticæ historiæ magister, qui ex pullis struthionis vitro inclusis, educit passionem Christi. Sed sunt istis longe subtilioris stulticiæ doctores, vt qui circuli quadraturam (eo quod scientia eius non existente scibile sit) componunt cum fide Christi: & diuinæ triadis mysterium, figurant in verbo actiuo, passiuo, & impersonali. Certe eiusmodi figuræ, & ruorum sophistarum fictiones, nullius roboris sunt aut momenti, sed tam frigidæ & absurdæ vt nedum nihil probare, sed ne leuiter aliquid persuadere valeant, nisi alia accesserint testimonia, & nulla sit contradictio. Rursus, valet sæpissime à figura argumentum, quando scilicet ex sacris libris & diuinis literis ad piam sanctamque vitam figura elicitur suis circumstãtiis, personarum, temporum, locorum, modi, numeri, occasionis, præcedentium, & subsequentium, ipsarumque scripturarum collatione, sibi vndique constans, & persimilis, talis reuera efficacissimum præstat veritatis argumentum. Nullum enim sic arte componi mendacium potest, vt vndique sibi constet: neque tamen continuo mendacium est, quod præter singularum circumstantiarum similitudinẽ exponitur. Nam sæpissime multa cadunt in figuram, non vt significent, sed vt constet historia. Rursus multa sunt in sacris literis, quæ si absque figurato sensu per rudem verborum corticem apprehenderis, non sint nisi noxia, cuiusmodi sunt diuendita tunica emere gladium, non vesci fermento phariseorum, lauare in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Sunt & permitiosiores sensus nisi figuræ re-

medium

medium ſuccurrat, vt illud: qui ſe caſtrauerunt propter regnum Dei, & illud: carbones igneos congeres ſuper caput eius. & illud: ſi oculus tuus ſcandalizauerit te eiice illum foras, & alia multa, quæ huc adducenda forent, niſi tu cuius ſtomacho non ſapiunt hæc ſcripturæ arcana myſteria, tanquam res arbitrarias, ſomniiſque ſimilimas, faſtidires reſpueresque, vt in ſchola tua nihil formaliter cõcludentes. Propterea forte, ſi Origenes, Ambroſius, Hieronymus, Bernardus, ipſe etiam Paulus Apoſtolus, de hoc argumentandi genere tacuiſſent, ac pro ſcripturarum allegoriis, ſyllogiſmos in datiſi vel darapti producerent, doctiores & formaliores eſſent, & in ſchola tua magis haberentur in manibus.

Sed rurſus nunc ad exceptam tuã reuertamur, & quam ſtrenue poſteriorem propoſitionis meæ partem redarguis audiamus. Ita namque inſurgens inquis.

¶ *Sextò allegat omnes ſanctas mulieres quarum partus diuinitus annuntiatus eſt contentas illa prole fuiſſe nec alteram ſuperadduxiſſe quod & facere debuit Anna. Ad hoc facile reſpondere eſt: Conſtat enim Samuelem diuinitus pranunciatũ fuiſſe nec tamen eo ablactato proba eius deſiit concipere mater quin imo poſt eum tres filios & duas peperit filias vt regalis teſtatur hiſtoria & quoniam tres pro ſui fulcimento nobis poteſt obiicere fœminas Saram Abrahe vxorem Mannue Sanſanis genitricem hac enim poſtquã domino reuelante ſingulos conceperunt filios poſt hac concipere deſierunt ſic & de Anna dicendum hanc negamus conſequentiam & hanc negarent philoſophi quoniam in arte deficit negamus iterato propter diſſimilitudinem. Conſtat enim de Sara quod ei vetuſtate conſumpta deſierant muliebria vt ex Geneſi patet. Apertum eſt ex euangelio Elizabet & Zachariam proceſſiſſe in dieb. ſuis Iudicum liber enucleat vxorem Mannue naturã ſterilem eſſe vnde non mirum ſi poſt hoc non conceperint & ſi ex ſcriptura deducendum non putemus eaſdem poſt hac continuiſſe quinimo probabilitas magis in contrarium cedat nec enim æſtimandus eſt Abraham*

geni-

genito Isaac Saram non cognouisse qui ea mortua alteram adduxit vxorem vnde cum hac sterilitas in beatissima non concludatur Anna argumentum hoc contrà nos nihil efficit.

Iterum te non pudet in sacris literis tam audacter adiuinare, etiam mendacia. Constat ex Regum historia Samuelem non prænunciatum, sed multip icibus precibus, lachrymis & votis per matrem suam postulatum, cui sic adoranti benedixit Heli sacerdos. Vade in pace & Deus Israel det tibi petitionem tuam quam rogasti eum. Postquam benedictionem concepit & peperit Samuelem, quo ablactato & oblato in templum domini, iterum benedixit Heli patri & matri eius, dicens: Reddat tibi dominus semen de muliere hac pro fœnore quod commodasti domino. Postquam benedictionem nec antea iterum concepit adhuc, & peperit tres filios & duas filias. Hæc sunt quæ de Samuelis ortu regalis narrat historia, de prænuntiatione autem nihil, sed est hoc loci per te malitiosè conficta & ementita. Quod autem tu negas meam vt vocas consequentiam, quoniam hanc negaturi sint philosophi & artistæ. Certe ego parum facio quid artistæ & philosophi tecum de hac sensuri sint, modo illam non inficiantur veri theologi, cum quibus malim ego in consequentiarum artificio deficere, quam cum tui comparibus scholasticis sophistis (qui vobis plusquam homines videmini) argutissime colligere. Scio enim quoniam nec Apostoli quidem pacem vobiscum habituri sint, si oportuerit disputare: vt qui ipsi non satis magistraliter, seu parum dialectice fidei mysteria diuiserunt, definierunt ve. Nam datam à Paulo fidei definitionẽ carpitis, tum quod spei conueniat, tum quod tantum loquatur de futuris. Similiter charitatis diuisionem ad Corinthios pungitis, quia Thomistico Scotidoque artificio infusam ab acquisita non secernit, nec distinguit inter creatam & increatam. Ita non pudet vos sacrilegos sophistas, adorandis magis quam explicandis fidei mysteria, tam sordidis formalita-

malitatum, quiditatum, ecceitatum, quaſalitatum, & ſimilium portentorum monſtroſis vocabulis, ſimulat Ariſtotelis, Auerrois, Porphyrii, & huiuſmodi impiorum ſententiis, conſpurcare, omnemque chriſtianæ theologiæ maieſtatem, ad prophanas ethnicorum argutias, tanquam ad Critolai regulam adigere. Sed modo ad dicta tua reuertamur. Fateris Saraam Abraham ſterilem & vetulam cui iam defecerint muliebria, ſed ſpurco ore illam poſt Iſaac genitum ab Abrahamo adhuc cognitam effutiris. Fateris etiam Samſonis matrem fuiſſe natura ſterilem, Elizabet etiam & Zachariam Ioannis parentes proceſſiſſe in diebus ſuis, atque ideo non mirum videri debere ſi poſt annunciatos partus non conceperint. Dices inſuper quod in beatiſſima Anna talis ſterilitas non concludatur, adeo te illuminauit logica ipſa, quod præ nimio fulgore ſuo oculos tuos in ſacris literis penitus caligare fecerit & cæcutire. Quod ſi tu omiſſis tuorum ſcholaſticorum putidis commentis, corollariis, & concluſionibus, bonos auctores & neceſſarios theologo literas aliquando vel inuitus introſpexiſſes, didiciſſes ex Matthæi euangeliſtæ hiſtoria beatiſſimam Annam dum Mariam virginem conciperet, non modò fuiſſe natura ſterilem, ſed etiam exactæ ætatis (vt cui iam muliebria defecerint) vetulam. At cur ſpretus à pontifice Ioachim? cur oblatio eius repudiata, niſi quia exactum erat tempus quo Anna iuxta naturam parere potuiſſet? nec ſolum iam natura, ſed etiam ætate inhabilem. Quod etiam ex eo ſcire debéres, quia Elizabet Annæ neptis, ex Eſmeri[illegible] ſorore natu minore, iam ſenex erat, cum annunciaretur beatiſſimæ virgini, quod filium Dei conciperet, dicente ad illam angelo (vt eſt apud Lucam) Ecce cognata tua & ipſa concepit filium in ſenectute ſua.

Nec iſtis argumentis tuis pluris facienda ſunt illa quæ hunc contra Salomonis cantica per me adducta opponis, inquiens:

¶ *Septimo contra nos allegat prophetiam Salomonis can-*

ticorum sexto dicentis sexaginta sunt regine & octoginta concubine & adolescentularum non est numerus una est columba mea perfecta una est matris sua electa genitricis sue. Ac dicendum est primo prophetiam hanc secundum litteralem sensum non representasse beatissimam Annam nec eandem vnicam habuisse filiam glossa enim interliniaris eam exponit de fidelibus & super lyuna habet interlinearis vna simplicitate & ideo ex hoc non elicitur singularitas Postillator autem litteraliter exponens ait per vnam qua dicitur columba & sponsa intelligitur tabernaculum in Ierusalem vbi erat Archa quia pra cateris ciuitatibus & locis erat ad cultum Dei electa matris sua ecclesia triumphantis Hugo autem cardinalis exponit de ecclesia dicens vna est columba mea vna quidem licet plures persona. Idem vna vnitate fidei & hoc beatissimus corroborat Hieronymus in prologo Biblia dicens Salomon pacificus ecclesiam iungit & Christum sanctarum nuptiarū canit dulce ephitalamium. Nec aliquē probatum astimamus doctorē qui hanc somniauerit prophetiā appropriationem nisi forsan suus Faber nec tamen vt deduximus secundum litteralem sensum qui solus dat prò oppositò efficaciam argumento & ex his deduximus allegantem prophetiam hanc ad hoc propositum rudi nimis fabricasse peritia & nihil ad presens. Secundo dicendum quod & si de Anna intelligenda esset nihil tamen cōtra nos est dicere quod sis vna genitricis sua vbi enim vna dicitur intelligendum est eam esse vnicam Anna ex primo eius marito videlicet Ioachim vel vna dicenda venit propter virtutis excellentiam & sublimitatis praeminentiam sicuti secundi regum vigesimotertio Asahel frater Ioab nominatus in tribus dicitur.

Quid hic dicis quæso, an nulla scriptura possit aut debeat aliter applicari quam sonat sensus literalis, & glossa interlinearis, ac postillatores recitāt? Quod est illud tuum argumentum? quæ est hæc tua sequela? glossa interlinearis ita exponit, ergo non licet quauis ratione aliter exponere: Postillator quispiam vel Hugo cardinalis sic applicant, ergo non licebit aliter applicare quam fecerint illi

illi. Talia ne argumenta formant qui veram didicerunt logicam? Siccine ratiocinãtur perfecti & speculatiui theologi? adeo profeciſti in Pariſiorum ſorbona? O perditiſſime ſophiſta, euolue cuncta tua parua logicalia, exponibilia, inſolubilia, obligatoria, omneſque ſophiſticos de modis exponendi & reſpondendi libellos, ſi forte poſſes aliquo ſyllogiſmo in baroco vel baralipton hanc tuam ſequelam ſaluare. Ego poſſem tibi innumeras ferme ſacrarum literarum auctoritates producere, quas ſanctiſſimi doctores longe aliter applicant quam litera habet & communis ſcholaſticorum vſus, non tamen aliter quam ſpiritus ſanctus intendat. Fecerunt hoc Apoſtoli, fecerunt Euangeliſtæ, facit & ipſa eccleſia. Allegat Paulus Athenienſis aræ inſcriptionem longe aliter quam eſſet, allegat Matthæus Hieremiam de triginta argenteis longe aliter quam ille ſcripſerit, allegat ex Zacharia illud: percutiam paſtorem, ſecus quam Propheta intendit, idem & illud propheticum: Nazareus vocabitur, quod tamen in prophetis nuſquam comperitur. Exorditur Marcus euangelium ſuum, ſicut ſcriptum eſt in Eſaia Propheta: Ecce ego mittam angelum meum, quod tamen Eſaias neque ſcripſit neque intendit. Narrat apud Lucam Stephanus hiſtoriam de deſcenſu Iacob in Ægyptum, ſed longe alius ſenſus eſt aliaque intentio apud Geneſin. Rurſus an non eccleſiaſticus vſus euangelium de Maria ſorore Marthæ applicat beatiſſimæ virgini? nunquid etiam ſanctis confeſſoribus applicat verba eccleſiaſtici de Chriſto: ecce ſacerdos magnus? & quod ſcriptum eſt de Enoch: qui placuit Deo? & quod de Noha, qui inuentus eſt iuſtus? &, in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio? & quod de Abrahamo: non eſt inuentus ſimilis illi qui conſeruaret legem excelſi? & quod de Iſaac: benedictionem omnium gentium dedit illi dominus, & teſtamentum ſuum confirmauit ſuper caput Iacob? & quod de Moſe: dilectus Deo & hominibus? Sic & cantica Salomonis multi Chriſto tribuunt & eccleſiæ, quidam alii animæ coniunctioni &

verbi Dei, alii beatissimæ virgini Mariæ, inter quos est nō spernendus doctor Alanus. Multiplices enim sensus exponendi sacras scripturas in ecclesia recepti sunt, & vetustissima consuetudine frequentati, in quibus modo nemo retorqueat sacræ scripturæ expositionem ad id quod contrariatur fidei & ecclesiæ. Vnicuique in suo sensu abundare licet, magis autem libere in his quæ nondum sunt per ecclesiam determinata, aut quorum nihil interest ad fidem vtrum sint vel non sint; sic, vel aliter teneantur. In his enim teste Gregorio Nazianzeno, in libro contra Eunomianos, cui titulus est προδιαλέξις. Vt obtinere non est inutile, ita peccare sine periculo. Quamobrem si ego cum Iacobo Stapulensi hoc Salomonis canticum, præter interlinearem glossam, & Hugonis aliorumque postillas, ad beatissimam Mariam virginem retulerim, nihil in hoc feci quod tu iuste queas reprehendere, qui es omnis bonæ eruditionis expers: nec veros theologos, neque Bibliam ipsam perleg sse comprobaris, nisi fortassis vt canis è nilo. Sed tantummodo in tuorum consophistarum putidis & marcidis excerptis, ac Bianicis reportatis, vsque in hanc tuam senectam inueteratus dierum malorum, tanquam ἐοῦς κύπριος nutritus es. Porro quam nobis condonare renuis improprietatē in verbo soror, tu tibi prescribere conaris in dictione vna, dicens hanc intelligendam esse vt dicatur vna duntaxat ex primo Annæ marito, vel propter virtutis excellentiam, vel ob sublimitatis præeminētiam. Hoccine tibi videtur doctum & formalem argumentatorem esse, sic scilicet aliqua molli & effeminata impropriistarum formula, & æquiuocationis alicuius puerili distinctiuncula summis labris nata, tortuosaque argutia aliquo resilire, & elabi vel in foueam quam feciſti, vt rectein te lusum sit prouerbium, turdus ipse sibi malum cacat.

At nunc iterum ineptias tuas paulisper audiamus. Ais enim:

¶ *Octauo contra nos allegat miraculum dicens quod ex pluralitate nuptiarum conceptus Mariæ non videretur miracu-*

racu-

raculosus sed potius ex concupiscentia carnis. Respondemus hoc simpliciter negando dicimus enim de beatissima Anna si post hac viginti habuisset liberos hoc non attribuendum concupiscentiæ sicuti nec quispiam concupiscentiæ attribuere debet conceptus multiplices & diuersos Annæ Samuelis post ablactatum Samuelem si enim quispiam mulierem aut prægnantem aut parturientem videat an de tali iudicare potest ipsam ex concupiscentia aut parturiisse aut concepisse & non ex amore filiorum procreandorum sane nequaquam. Quod si fecerit temerarie indicat nec diurnam euitat offensam temerarium iudicium prohibentem si autem de honesta qualibet non liceat hanc concupiscentiam iudicare muliere à fortiori non de Anna pudicissima igitur argumentum nullum dicimus 2. conceptum beatissimæ virginis miraculosum nedum ex parentum conditione sed ex angelica denunciatione ac diuina nominis impositione dicimus 3. quod & miraculosus fuit ex parentum sterilitate. Quod si arguatur si Anna secundo concepit igitur non fuit sterilis. Ad hoc respondemus quod & si Anna simpliciter non fuit sterilis stat tamen Ioachim & Annam simul coniunctos steriles fuisse. Nonne videre est in præsentiarum hominem ad vnam accedere non potuisse qui tamen ad alteram accedens ex ea concepit nedum ipse sed & mulier ex altero. Nunquid videre est mulierem quæ & si cognita à proprio viro non conceperit à secundo tamen concepisse visa est. Sic & in præsentiarum dicere conuenit & si Anna ex secundo & tertio naturaliter conceperit hoc tamen non derogat miraculo. Quin si facunditas naturalis secundas & tertias decorauit nuptias nihil tamen obest quin primas visa coniunctorum sterilitate supernaturalis adornauerit facunditas.

Pulchre certe & magistraliter hic distinguis inter desiderium filiorum procreandorum & concupiscentiam. Sed longe magis magistrale est & ita magistrale vt intellectum meum penitus effugiat, quod videlicet dicis, hominem ad mulierem accedentem ex ea concipere. Certe hoc miraculum iam omnia miracula facile obfuscaret, quod

vir conciperet ex fœmina, si modo etiam pareret. Forte talem aliquem partum, qualem apud Horatium ficulneus ille hortorum Deus, magno cum Canidiæ & Saganæ timore fugaque olim emisit. Vere iam impletum est quod in præfatiuncula conclusionis tuæ pollicitus es, te secundum exiguitates tuas aliquantulum daturum respõsum, & iuxta Sapientis prouerbium, stulto iuxtá stultitiam responsurum. Tam stulte hic respondisti, vt nihil hoc dici posset stultius. Nunc autem iterum dico tibi, nequaquam credibile est Annam postquam legi, voto, & angelico mãdato satisfecerat, ipsamque deiparam virginem ex vtero suo perbeatam sine originalis maculæ inquinatione tam ingenti miraculo peperisset, vnquam nouam desiderasse prolem, quinimo fuisset ingratissima, si tali prole, cuius inter hominum genituras nulla vnquam fuit nec futura esset dignior, non fuisset cõtenta. Quin & Ioachim etiam, vel quicunque alii, vere fuissent præsumptuosissimi & sceleratissimi, si sanctificatum tanto partu vterum, violare ac polluere præsumpsissent. Semel admonuit eam angelus quod conciperet, filiam dicens non filias: nec alias illam admonuisse legitur, nec aliud miraculum pro alia filia gignenda factum legitur. Non credimus ergo Annam gignendam aliam filiam concupiuisse, nec aliud vnquam attentasse, vterumque suum tantæ virginis sine originalis maculæ partu, nunquam desiderata alia & in originali culpa prole infecta præbuisse temerandum. Nunc ergo dic mihi quæso primum, num beatissima virgo sine originali macula concepta duntaxat vel nata sit? neque enim vsque adeo thomistica theologia te captiuauit opinor, vt hoc negaueris. Dic rursus num aliæ illæ filiæ, quas tu Annæ contribuis, ab originali culpa fuerint præseruatæ? dicere illud non audebis. Nam vos thomastri, etiam diuæ virgini Mariæ, hunc honorem, quod scilicet sine peccato originali prodierit, non nisi inuiti & timore fasciculorum (quibus mea ætate hanc ob rem plures prædicatorii ordinis thomistici doctores tam in Florentia Italiæ,

Italiæ, quam in Bernaheluetiorum Romanorum pontificum ſententia abſumpti ſunt) conceditis. Quomodo ergo nunc affirmabis, quod Anna, quæ concepit peperitve ſine peccato filiam, iam tentauerit alias filias gignere in peccato, ne fortè id efficere potuerit, illa tua ridenda diſtinctiuncula, inter deſiderium procreandæ prolis & concupiſcentiam. Non minus ridendus imo & contemnendus es in ſequentibus, vbi non minus detrahis parturientis Annæ miraculo, dicens Annam ſterilem non fuiſſe ſimpliciter, ſed (vt tuorum ſcholaſticorum more loqui liceat) ſecundum quid duntaxat, & relatiue cum Ioachim coniuncta, cum cæteris autem ſecundo & tertio maritis, fuiſſe natura fœcundam. O ſceleſtiſſimi ſophiſtæ exeidendam candenti ferro linguam, per quam diabolus ipſe contra ſanctiſſimam Annam adeo deprehenditur blaſphemaſſe. Quid enim dicere potuiſti impudentius? atque interim gloriaris te beatiſſimæ Annæ non detrahere, ſed te illam commendare. Si hæc tua blaſphemia diuinam euitatura ſit offenſam, ipſaque ſanctiſſima Anna pro hac eius contumelia tibi vel parum propitia futura ſit, pluſquam miraculum erit.

Iterum nũc quædam, quæ ſuperius fœtente ſtomacho eructaſti, hic quaſi anacephaleoſe quadam obiiciendo reſumis, ac pro inſana lingua tua eandem cantilenam repetis. Quia loqui neſciens, & tacendi impotens, alia contra hunc locum argumenta non habes. Dicis itaque:

¶ *Item nono allegat argumento quia dicentes Cleopham fuiſſe ſecundũ Anna virum ex quo peperit Mariam Alpheo iunctã errant corde nã Maria Cleophe vt obloquitur teſtib. Egeſippo & Euſebio nõ ita vocatur à patre ſed à marito quia fuit vxor Cleophe. Ad hoc dicimus ſufficienter nos reſpõdiſſe vbi non ſolũmodo duos ſicuti effecit ipſe ſed multo plures antea adduximus doctores ſufficientiores pro infringẽda allegatorum ab ipſa phantaſia. Non ſoli contra eos militant doctores, ſed & ſacer vt pradiximus euangelii textus Iohãnis deci-*

monono dicentis. Erant iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius Maria Cleophe.

At ego pro meis illis duobus doctoribus, ac euangelica litera, contra tuorum glossemata & postillas, ac contra totam illam tuam, omnemque theosophistatum tuorum, non equestrem sed asininam phalangem dimicando tuis propulsis, illos meos illæsos victoresque reduxi.

Tu autem nunc magna sesquipedalium verborum pompa, tanquam claudiano tonitru exclamas.

Nec valet dicere illud damnabile & nimis absurdum dictum quod ipse proponens euangelium excecate nimis correcturus asserit non Mariam Cleophe sed vxorem Cleophe apponendum in Graco non Maria sed vxor habeatur. Non valet dixerim illud præsumptuosum asserere quin si sic falsum euangelium nostrum Romana similiter & omnes latine errant ecclesia iam fidei nostræ falsum subiicitur & sic inanis & falsidica est scriptura nostra sacra & ex consequenti fides nostra nullius roboris ac momenti esse comprobatur. Quis quaro hoc te docuit nisi forsan vnicum à somniatoribus propositum verbum. Ipsa videlicet Graca quam pradicis assertioque vt asseris habent stabant iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius vxor Cleophe ex his negare volens Cleopham beatissime maritum extitisse Anne. Dic rogito an potius credendum sit scriptura Graca qua suos in præsentiarum fautores habet hareticos à Romana diuisos ecclesia quæ quidem vt pernitiosam suam foueant haresim suos vitiare non cessant doctores. Negantes enim processionem spiritus sancti à patre & filio dicunt Anastasium suum non dixisse in simbolo spiritus sanctus à patre & filio non factus nec genitus sed procedens sed dixisse à patre per filium quod est contra sacrorum approbationem consiliorum & catholice determinationem ecclesia. Quin potius credendum sit sacris doctoribus nostris & Hieronymiane translationi ab ecclesia probatis forsan dices translationem hanc vitiatam hoc in præsentiarum vtpote blasphemum non negare non possumus

vbi

vbi autem vitiatum in alio ostenderis, quod tamen non credimus non tamen in hoc passu vt pramissimus beatissimus ille Hieronymus hanc pro hac parte in suis corroborat Epistolis. Nec solus contra te in hoc militat Hieronymus. Si enim & Augustinum legeris super Iohannem in lib. 3. de consensu Euangelistarum. Inuenies eundem dixisse in textu Iohannis Mariam Cleophe non vxorem, nec minus militat glossa interlinearis Hugo Cardinalis & cæteri solempnes, quos ostendemus Doctores. Constat igitur tam absurda doctorum solempnium negatio propter vnius scilicet Erasmi in inpræsentiarum viuentis assertionem nec auditu dignam his sane potius credendum, quam vni & ex consequenti allegantis asserta veluti fidei scandalosa neganda, & eodem contextu videtur falsum esse, quod subiungit dicens Cleopham eundem hominem binomium fuisse.

Non erat vsque huc satis tot copias tuas fudisse, tot munimenta tua subuertisse, tot sustulisse insidias. Quod nunc restat expugnandum longe horribilius est.

Centauri in foribus stabulant, scyllaq; biformes
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.

Totus hic in rabiem versus vocas nos damnabiles, absurdos, excæcatos, præsumptuosos, blasphemos, scandalosos, somniatores, auditu indignos, fidei Euangelij ac scripturæ falsarios. Nec hoc tibi satis est, nisi ipsum etiam Erasmum Roterodamum (cuius hodie Christiana Ecclesia in sacris literis doctiorem paremue nō habet alterum) graphice momorderis, tuque impuritatis sordibus aspergas, vocans eum vnum à somniatoribus, atque assertionē eius auditu indignam. Denique omnes Græcæ scripturæ fautores thomistico more hæreticorum fautores dicis, & hæreticos. Manhu, quid hic audio, quam horrenda criminum nomina in hoc album vocas? quo te rapit pestilens furor, & obsessæ mentis insania?

Igneſcunt iræ, & durus dolor ossibus ardet.

Quis te fascinauit spiritus nequam? Vbi Theologici

nominis modestiam, vbi sacerdotalis religionis continentiam, vbi fraternum cucullę titulum reliquisti? Abiecisti omnia retrorsum, & totus iam transformatus es in sacrum porcum, pessimumq; monstrum:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,

Certe elleboro tibi opus est, ac simul experto quouis medico, qui anticyro aliquo poculo cerebro medeatur, nunc ergo resipisce parumper, & disce quæ olim scire debueras, redi ad auriculas, & audi quæ dicturus sum, ac reuoca in mentem, quæ iam superius dicta sunt. Nullus nostrum est, qui corrigat Euangelium, sed idipsum ex suo fonte, ex illa sua lingua, in qua scriptum est, repetendo declaramus. Dicimus itaque illud, quod in Latino codice legitur, Maria Cleophæ, dici non filiam Cleophæ, sed vxorem, quod ita esse, ex Græco articulo facile discernitur, vt superius ostendi: Et hanc ob rem Erasmus in sua tralatione addidit vxor, ne quis vulgari hoc errore deceptus, hanc Mariam non vxorem, sed filiam Cleophæ arbitrari posset, quod ille insuper firmissimis inuincibilibusque rationibus ostendit, quas ego huc libenter adducerē, nisi tu me (sicut facis in istarum conclusionum tuarum finali clausula) redargueturus sis, quia illæ in meo non creuerint capite. Quod autem ais me dixisse textum Euangelicum habere non Maria Cleophæ, sed vxor Cleophæ, mentiris in caput tuum vilissime nequam. Textus Euangelicus sic habet Μαρία ἡ Κλωπᾶ. quod Erasmus ipse, quem citaui transtulit, Maria vxor Cleophæ. Quod aut Græcas literas non probas, facis quidem tuo more & instituto, qui non libenter laudas ea, quæ non didicisti, & tanquam hircus ille Æsopicus, facile contemnis, quod assequi non poteris. At cum tu exarmatū & elingue pecus, vix semilatinas voces effutire queas, Theologico confidis supercilio, Græcas literas iudicare condemnareq; præsumis, cū tamen nemo potest esse perfectæ doctrinæ Theologus

logus ſine cognitione linguarum, ad minus trium, Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ: eo quod his omnis ſacra myſticaq; ſcriptura prodita eſt, In qua etiam Chaldæa lingua ſuam partem habet, & Arabica. Quare illarum cognitionem ad ſacros codices tam intelligendos, quam reſtituendos, Auguſt. ipſe in lib. de doctrina Chriſtiana neceſſarias pronunciat: ipſiſq; ſummorũ Pontificum decretis, ſacriſq; canonibus cautũ eſt, nõ de ſophiſmatibus ac Logicis reticulis diſcendis docendiſue, ſed de traditione linguarum: & vt veteris teſt. veritas ab Hebræis, noui fides ex Græcorũ literis petatur, ſine quarũ peritia, ſi quis veram Theologicarum rerũ cognitionẽ promittit, tota aberrat via. Ad illas namque confugiunt Hieron. Auguſt. Amb. Hilar. & quiq; ſplendidiſſimi Latini Doctores. Nec ſufficit dicere iam omnia in Latinã linguã tradũcta eſſe, eamq; traductionẽ ſufficere: nam habet vnaquæq; lingua ſibi peculiare quoddam locutionis idioma, quod integre in aliam linguam ſic transfundi non poteſt vt eandẽ energiam vimq; obtineat. Fatetur hoc Hieronymus pleriſq; in locis, vt in Prologo ſuper Eccleſiaſticum, & in præfatione chronicorũ Euſebij, ac in Epiſtola de optimo genere interpretandi. Fatetur idem Auguſt. de vera religione, cuius verba canoniſata ſunt in decretis 38. diſtinct. in canone, qui incipit; Ea locutio. Et vt te exemplo aliquo admoneã, vnde nam prouenit inſignis ille lapſus Hilarij & Ambroſij in dictione חשיראבא & Cypriani in nomine ארם, niſi quod Hebraice neſciuerunt? Quod manifeſtarijs ac pudendis erratis lapſi ſunt, magnus ille Nicolaus de Lyra, & ille diligentiſſimus Theologus Thomas Aquinas, & ſimul etiam ipſe tuus Hugo quamuis Cardinalis vocatus ſit, & alij innumeri, quod ſuis locis annotauit Eraſmus, niſi quia linguas ignorarunt vulgatæ huic tradũctioni confiſi? Quapropter coguntur ſic cæcutire & impingere, ac pro Chriſtiana veritate ſæpe mera portenta docere. O vtinam mihi aliquando ea fuiſſet loci, temporis, & præceptorum oportunitas, ſacras illas linguas perdiſcendi.

Nam

Nam Hebræam linguam aliquando leuiter agnoui, Græcam parum attigi, postea fortunarum mearum iniquitate ab iis literis distractus, multa rursus amisi: & licet quod supersit adhuc multum me iuuet, tamen non pudebit me (si daretur ocium) rursus Græcum Grammaticulum fieri potius, quam tuæ farinæ vel primi nominis Theologũ. Sed quid est, quod ais non esse credendum Græcorũ codicibus, vtputa à Romana Ecclesia diuisis. Quod si propterea in eorum literis tam ingens periculum est, quia aliqui eorum ab aliquibus Latinæ Ecclesiæ opinionibus vel fide defeiuerunt, vt de processione spiritus sancti, de vocabulo hypostaseos, de ceremonijs conficerandi, de potestate Papæ, & sacerdotum paupertate, ac spontaneę mendacitatis quæstu. Certe longe plũs periculi est in Ethnicis illis vestris diis, quibus tantum authoritatis tribuitis, Aristoteli, Porphyrio, Auerroi, in quorum logomachiis dies noctesque sic occupamini, vt nec veteris, nec noui instrumenti literas interim vacet legere; cum tamen illi vni nihil vnquam cum Christo fuerit commercij alter pernitiosissimus exstiterit Christi hostis, ac religionem Christianam, quantum in se fuit impiis & sacrilegis contra Christum libris conscriptis penitus subuertere conatus sit. Tertius etiam quot hæresium occasionem dederit, nullus literarum scrutator ignorat. Denique nunc colligе in vnum, quotquot sunt, in quibus Græci à Romana Ecclesia dissentiunt, nihil in omnibus reperies, quod ipsi ex vitiatis suorum doctorum libris, aut ex sacræ Bibliæ adulteratis exemplaribus tueatur; sola est expositionis varietas, quæ illos à nostra sententia separauit. Sunt & aliæ permultæ causæ, quæ illos à Romana ecclesia separarunt, quas hic enumerare non est opus, non tamen à fidelium corpore, vt putrida membra resecati sunt, sed tolerantur interim intra ecclesiam, si quando nostris rationibus reuicti, vel nos illis in aliquo concedentes, in vnam eandem sententiam ritumque vniamur. Sed, vt reuertar vnde digressus sum, da mihi si potes vel vnum probatum autorem qui

qui deprehenderit noui testam. Græcos codices, vel in vno loco falsatos fuisse, aut qui asserat nostros Latinos: illorum codicibus esse emendatiores, nullum certe reperies. Vnde ergo tibi Agasoni hæc de Græcorum codicibus cẽsoria virgula? Quis tibi Epicureo porco super illos sceptra commisit? quis dedit tibi subulco illos ex Christianorum Bibliothecis eiicere, & de illis sententiam dicere, quę nec intelligis, nec vnquam didicisti? Sed inueniſti tu glossam interlinearem, absque his linguis perfectam, ex qua omnia potes haurire, quæ Eusebium, omnesque reliquos vincat authores, quia à semilatinis recepta est fraterculis. In cæteris autem refugis ad vulgatam illam Euangeliorũ editionem, quam tu Hieronymianã vocas, sed ipse Hieronymus hanc suam esse negat. Quod autem contra Erasmum Roterodamum, vt capra contra leonem insolescis, illum paulo superius vnicum (vt ais) à somniatoribus, & Græce scripturæ hæreticum fautorem insinuans, nunc illum nominatim appellans, assertionem traductionis suæ auditu non dignam, & veluti fidei scandalosam proclamando calumniaris, totum hoc iam satis dilutum est: & si opus esset pro Erasmica traductione profuse copioseq; contenderem, nisi phœbeo lumini splendorem addere viderer, cum vir ille (quem vt rediuiuum Hieronymum, sancta Romana sedes, cum toto Cardinaliũ Pontificumque cœtu, & recipit & veneratur) defensore alio à seipso non egeat. Cuius nomen, ita nunc est doctrinæ excellentiæque nomen, vt nihil sit quod ad eius illustrationem addi possit ipso lucidius. Caue ergo ne tua confutatio magis sit hæretica, & auditu non digna, quam vius, vt ais Erasmi assertio.

Porto quod nunc eodẽ contextu ais? falsum esse Cleopham hominem binomium fuisse, cur hoc non aliqua saltem argutiuncula persuadere conaris, cum tamen ego sine authoribus non sum locutus? sed te lupi videre priores, ideo vox fugit, nec habes quo buccam adaperias. Itaq; cum tu hanc positionem meam nullo modo eneruare studes,

des, nec mihi hic opus est circa illam diutius insistere, & in declarationibus meis (si occasio erit) illam latius exponendo sufficientissime probabo.

Rursus nunc insania tua paulisper fruamur, qui illud tuis ineptijs subnectis dicens.

Item & quia dictum confirmat ex filiorum Cleophæ atque differens omnes ætate Christi maiores inter quos Simon Zelotes Christum undecim annis superabat vt testantur Eusebius & Egesippus. Respondemus imprimis Eusebium diuersa ymo & contraria censisse, & in vno passu reuocasse, quod in altero dixerat, & ideo allegationem hanc nihil contra nos effecisse ymmo pro nobis igitur argumentum nullum. Respondemus secundo omnes nostros; quos allegamus Doctores in contrarium sentire ymo & Euangelium saltem implicite; & ob hoc opiniones duorum in hoc paruipendendas.

Hic iterum hæres cornibus tanquam hircus in vepribus, nec habes quod opponas mihi responsum, præter hanc vitiosissimam ac puerilem suasiunculam, dicendo: Eusebium aliquando diuersa, aliquando contraria sensisse, aliquando in vno passu (sic enim Latine loqueris) reuocasse, quod alicubi dixerit in alio, & ideo nullam esse Eusebio fidem, ideo allegationē hanc nihil contra te, igitur pro te, igitur argumentum nullum. Dic quæso an nō Hieron. an non August. & innumeri alij excellentissimi Doctores sibi sæpe dissimilia, sæpe contraria scripserunt, sæpe ab vna opinione sese in aliam reuocarunt, sæpe palinodias cecinerūt? num propterea respuendi sunt, & circa reliqua doctrinata sua vacillare dicentur? Sic hebes dicere non audebis. At cur non eo modo recipis Eusebium quo cæteros? Ipse tuus Thomas Aquinas, periculosam illam opinionem suam, non dico de rerum creatarum necessitate, sed de adoratione crucis, & imaginum veneratione aliquando reuocauit, si Capreolo creditur. Ille namq; accerrimus Thomæ defensor, cum hanc opinionem tueri excusareue nō

quiret

quitet, asserit Thomã deinde aliter sensisse. An propterea tu nunc sancti Doctoris bene dicta abiecturus es retrorsum? Est insuper Thomas ipse sibi multis in locis mutuo contrarius, & à seipso diuersus, & in [illegible]lis, vt qui nunc vnã nunc aliam sequitur opinionem: nam in primo sententiarũ, de modo essendi in loco substantiarũ separatarum, diuersa sentit ab his, quæ in quarto sententiarũ, & in tertia parte summæ tenet, vbi tractat de descensu animę Christi. Item de genitis ex putrefactione, in primo sententiarũ sequitur opinionẽ commentatoris, quam in septimo metaphysicę te alibi reprobat. Sic de materia cœli, aliter sentit in secundo scientiarũ, aliter in secundo cœli, & in summa. Item de anima Christi, aliter sentit in scripto, aliter in summa, sic & de multis alijs, quæ nimis prolixum esset recitare. Nunc ergo & istos cespites tuos circumcidamus. Esto quod Euſalicubi errauerit, aliqua aliter, & aliter diuersis in locis recitauerit vel docuerit, aliqua etiam reuocauerit, certe illa, quæ ad hoc præsens propositum ex Eusebio per me citata sunt, neq; reuocauit vnquam, neq; alicubi aliter ea descripsit. Nec est alius quispiam præclarus doctor, qui circa hæc illum corripiat. Et quoniã in superioribus docui te (vt dicitur asinum sub freno currere) videlicet, quibus historiarum scriptoribus fides adhibenda sit, dabo tibi hoc loci aliam quandam regulam qua discas, cui sententię accedendum est, quando excellens aliquis Doctor, eisdem de rebus diuersa & contraria scripserit. Ea nunc talis erit, videlicet: Hinc dicto firmius credendum esse, quod cum certi alicuius & antiquioris authoris testimonio, vel cum validiori ratione, & in proprio ac accommodato rei loco dictum est, contra quæ sine certo & antiquo aliquo Doctore, sine valida ratione, præter historiæ intentionem, extra proprium rei locum, seu propositum, vt alicubi inter commentandum ad dictionis aut propositionis alicuius consonantiam, iuxta propriam seu vulgarem extemporaneamue opinionem dicta sunt, hæc inualidiora sunt, & alijs longe posthabenda. Quod itaque

Simon

Simon Cleophæ filius vndecim annis maior fuerit Chri-
sto, ex Egesippo primum, tum ex Eusebio in Ecclesiastica
historia, & in Chron[illegible]o sine contradictione notum, & re-
ceptum est: nam M[illegible]r effectus est anno decimo Traiani
centum & viginti annorum. Natus itaque est Simon iste
circa annum illum, quo virgo beata in templum oblata
est, quo tempore vixit adhuc Annæ maritus Ioachim, vt
ex Matthæo manifestum est. Nec me multum commo-
uet, quod illos tuos Scholasticos Doctores, & Aristotelis-
cos Theologos fastu efferens, meos vt ais duos duntaxat
paruipendas. Scio enim quoniam te.

Defendit numerus, iunctaq; vmbone phalanges.
Magna inter molles concordia.

Scio quoniam imperitorum multitudine & barbara
turba me superas, veritatem autem ac fide nō superas, ne-
dum æquiparas. Scio hunc morem esse apud vos fratercu-
los, qualem plerumq; apud istos reliquiarum institu-
res videmus, qui hac specie adornati, quod quosdam pe-
culiares vobis faciatis patronos, vel quod vestri ordinis,
siue sectæ, siue instituti fuerint; quadam superbia, abusio-
ne: & vana gloria, adeo pro illorum laudibus decertatis.
Quod cum illos conamini nimium celebres efficere, &
cæteris omnibus præferre, non veremini alios quosque
Christianissimos simulatque eruditissimos Doctores de-
primere, & vel lacessere, interim gloriabundi & iactantes,
vos esse vel sanctos Thomistas, vel subtiles Scotistas, vel
inuictos Albertistas, vel constantes Occanistas, quasi non
satis sit esse Catholicæ eruditos Christianos, cum tamen
ipsa fidei Catholicæ doctrina, non pendeat ab illorum
doctorum tuorum dissonis, & sibi inuicem repugnantibus
opinionibus, sed à Christo & veritate. Itaque cum iam in
superioribus illis tuis scholasticis Doctoribus sufficienter
responsum est, nolo hic superfluus esse. Sed quid aistu
Euangelium saltem implicite negare filios Cleophę Chri-
sto ætate maiores? Proh impietas. Scriptura sacra mani-
festa est, testimonium Dei lucidum est, sapientiam præ-

stant

ſtans paruulis. Non ergo qui implicant, non qui plicant, non qui replicant, ac ſuis ſophiſticis inuolucris ac ſtultis quæſtiunculis animos, ſimplicium per omnem vitam aberrare compellunt, hi Chriſtiani Doctores ſunt, ſed qui explicant, & elucidant ſacram ſcripturam, à tenebris humanarum opinionum, & illam à ſcholaſticarum ratiunculorum ſorditie purgant. Tu igitur ſi potes explica, vbi nam ego Euangelio in hoc aduerſatus ſim, & victoriam habe. Sed quid ego tecum, dico te tardo, languido, exarmato, & emaſculato pecude de tam manifeſtis rebus tam prolixe contendam? Quin ad illa, quæ ſubiungis me conuertam vincenda.

Ais inſuper:

Decimo allegat nos multo fœdius errare dicentes Salome tertium Annæ maritum, qui in ea tertiam genuit Mariam, & hoc ex duobus oſtendit primo quam Salome eo teſte nomen eſt originis, vt voluit Orig. Chryſoſt. Hieron. non eſt autẽ conſuetudinis vt aſſerit nomina mulierum viris appropriare aut è contra. Ad hoc reſponſuri confitemur præfatos Doctores dicentes Salome nomẽ cuiuſdam mulieris fuiſſe, ſed cum ſubinfert non eſſe conſuetudinis nomina eadem eſſe virorũ & mulierum hoc ſimpliciter negamus. In linga enim ſua materna vir nomen Petri ſortitus vocatur Pietre ſimiliter & mulier in lingua Gallica vir nominatus Claudius appellatur Claude ſimiliter & mulier. Quod ſi & maternum & Gallicũ ſpernit Ydomia hoc ab Euangelio nullatenus alienum eſſe oſtendemus, in quo Iohanna nomen idem viri & mulieris eſſe comprobatur. Quod ſit nomen viri oſtendit Lucas tertio generationem Chriſti texens cum ait qui fuit Iohanna. Quod etiam ſit nomen mulieris manifeſtat idem Lucas 8. cap. dicens, Erãt duodecim cum illo ſequitur & mulieres alique, quæ erant curate à ſpiritibus malignis & infirmitatibus Maria quæ vocatur Magdalena & Iohanna vxor Cuze procuratoris Herodis. Ex hoc luce clarius patet. Idem nomen Iohanna viri & mulieris eſſe, quod ſi ita res ſe habeat, quare & Salome nomen viri & mulieris eſſe nõ poterit. Sane nulla huius videtur

esse ratio, sed potius videtur faber suus innatum super hac laborasse consuetudine dicens consuetudines non esse virorum nomina mulieribus appropriare cum id ex sacro reprobetur Euangelii,

Tam cæcus es simul & peruersus, vt cùm vel dictorum meorum non memineris, vel illa redarguere impotens sis, nequiter dissimulando fingis hoc loci sermonē, quem impugnes. Sed te fallit opinio: nam ego in decimatertia propositionum mearum dixi, Salome nomen esse mulieris: & quod ita habet Græca veritas, apud Marcum dicentem: καὶ Μαρία Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ μήτηρ καὶ Σαλώμη. Hæc capite decimoquinto leguntur. Sequenti autem capite aud eundem sic legitur: καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία Ἰακώβου καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν ἀρώματα, his namq; in scripturis Σαλώμη nomen fœmineum est, & nominatiuus Græcus, quod vel pueri ipsi in ludo literario non ignorant, nisi tu malis nouam fingere Logicam, quam veram sequi Grammaticam. Accedunt ad hoc citati per me Doctores, Origenes, & Chrysostomus, quos cum negare non audeas, tamen non sine sycophantismo admittis. Ais enim illos dicentes, quoniam Salome nomen fuerit cuiusdam mulieris, quasi de alia quauis locuti sint muliere, cum eidem Doctores loquantur expresse de illa Euangelica Salome, matre filiorum Zebedei, quod manifeste patet apud Origenem in trigesima quinta, & apud Chrysostomum in vigesima octaua homilijs super Matthæum. Verum quia tu hic adiungis Hieronymum, prætereundum non est, nam ego illum in hoc album non vocaui, neq; tu hæc apud Hieronymum legisti. sed apud tuum Petrum de natalibus, qui in suo sanctorum cathalogo, lib. nono cap. nonagesimo primo, sic ait: Salome discipula Christi fuit, quæ tempore dominicæ passionis, cum reliquis sanctis fœminis ad crucem astitit, & circa eius sepulturam solicita fuit, de qua Theophilus & Chrysost. dicunt, quod hæc fuit mater filiorum Zebedœi, quod Origenes simul opinatur. Et circa finem ibidem ait. Et Hieron. in suo cathalogo

tradit

tradit eam mulierem fuisse. Quod si nunc tibi aliqua fiducia est in tuo Petro de natalibus, cur illum non recipis in hoc capite, vbi cum authoritate & ratione loquitur, potius quam capitulo de Anna, vbi sine scriptura, sine patribus, sine canonibus, sine authoritate, sine vllis rationibus, nudis verbis incedens, à seipso dissimilis, ac omnino ambiguus, vulgarē fabulā decantat. Sed tu excæcatus maleuolentia, ac tuæ hæresis pertinacia obstinat⁹, cū te videas hac nihil ꝓficere, alia me aggrederis via, fingens, quinimo mentiens, dictū à me, atq; à Fabro ipso, consuetudinis nō esse virorum nomina mulieribus appropriare.

Nec tibi plus cordis, sed minus oris adest i

Quod si tu probus vir esses, non deberes nobis imponere, quæ neq; diximus, neq; scripsimus. Condescendam tamen etiā ad hanc sententiam, & dicam, apud nullum regulatū idioma, reperiri eadem viris mulieribusq; nomina contributa. Ideoq; illud futile tuū argumentum, à barbaris linguis. ac illo tuo plusq; barbaro (vtputa nullius integritatis; & iam pluries aliarum gentium cōfuso ac refuso) gallico sermone, nullius esse roboris. Nec minus futile est illud tuū argumentū de illo Hebraico nomine Iohana, ꝙ tu eius linguæ ac Grammaticæ omnino inscius, sub eadem terminatione, declinationeque, & viro & mulieri commune dicis, nescius, quod ille filius רשע exprimitur יוחנן in masculo genere, illa vero vxor Cuzæ in fœmineo genere יוחנת: Si viri nomen est, שלמית, quod nos cum Græcis dicimus Salomō, mulieris autē nomen, שלמי: vel שלמית: quod dicimus Salome, quæ quoniā ignoras, debueras consuluisse librū illum de nominibus Hebraicis, qui Hieronymo inscribitur, vbi Salomō pacificus, Salome pacifica exponitur. Non ergo in vacuum laborauimus Faber & ego, sed tu sine omni fronte portentosus bijanus, discipulus Behemoth, ac Leuiathan, qui tam futuli ac subdola argutiuncula, ac nomine Iohanna, quod flectere, & declinare nedum didicisti, hæc effutire non verecundaris.

Non minus inepta sunt, quæ mox sequuntur, dū ait:

Secundo id nititur probare ex ætatis propinquitate asserit enim beatissimum Iohannem vno anno & minus iuniorem Christo Iacobum autem maiore ætate parem & pro probatione in medium affert Eusebium militonem Sardensem & beatissimum Hieronymum relinquens ex eius ætatis argutia impossibile esse apud naturam Salome fuisse filiam tertiam Anna. Ad hoc respondemus dicentes hoc esse simpliciter falsum ymmo contra determinationem Doctorum, quos in medium adducit milito etenim Sardensis suo teste fabro notat beatissimum Iohannem à seculo migrasse anno ætatis suæ nonagesimonono, ex Eusebio autem quem beatißimus interpretatus est Hieronymus colligitur eundem beatißimum Iohannem migrasse anno Christi 102. ex quibus manifestissime infertur beatissimum Iohannem Christo non anno vno minorem natu, sed tribus & amplius. Idem est concludere ex beatissimo Hieronymo ait enim Hieronymus suo fabro teste beatissimum Iohannem decessisse anno 68. post passionem Christi. Christus autem passus est anno 33. ætatis suæ completo & 34. inchoato, de quo iam fluxerant menses tres, vbi autem annis 34. vt supra numeratis addideris annos 68. quibus superuixit Iohannes annum 102. sicuti enumerauit Eusebius repperies & ideo aperte constat Eusebium & Hieronymū recte conuenisse & aperte contra suum fabrū in hac re tortuose nimis fabricantem concluſisse, qui ait Iohannem anno Christi 100. migrasse. Quod quidē apud intelligentes est insompniabile ymo & sibi ipsi prafatus contradicit faber ait enim ex Hieronymo constat Iohannem decessisse anno 68. post passionē Christi. Ait in quā Iohannem obiisse 99. ætatis suæ anno ait Christum vno anno maiorem natu ipso Iohanna. Rogo hos computa annos super digitis tuis vel da eos computandos etiā vetula. Aperte in hac computatione non solum centum, sed centum cum vno annumerabis annos sic & illa. Nonne 32. super 68. efficiunt centum super quo est superaddendus annus veluti faber asserit, quo Christus ætate superauit Iohannem igitur aperte constat quod excacare sibiipsi suus contradixerit fa-

rit faber, aperte inquam constat quod Christus non vno anno solum, sed pluribus eo natu maior fuerit ex his concluditur nulla ex dicto nostro temporalis impossibilitas, concluditur inquam nulla proponentis ratio, qua euidenti inititur falso ymo qui sibiipsi apud contemplantes contradicit ex his conuincitur quod nulla suis dictis fides est adhibenda, & quod dicentes beatissimam Annam tres genuisse Marias turpi non errant corde, sed probatam à sanctis doctoribus & ecclesiastica assertione manu tenent veritatem fidelem in suis predicationibus non scandalizant populum sed adificant.

Tam consonat cum doctorum calculis hæc tua supputatio, quam asinus cum lyra, vt minimum dubium videatur, te illam ab aliqua delyra vetula accepisse, quam idcirco tanti facis, vt & nobis consultum velis, illam sequamur calculandi magistram:

Non audet stygius Pluto tentare, quod audet.
Effrenis monachus, plenaq; fraudis anus.

Scis quam intelligo, cui tu à secretis es, & illa tibi. Sed noli irasci, quinimo (relicta tua hac circea vetula, quæ te Luciani & Apulei instar, in asinum, sed non aureum transformauit) nobis auriculas tuas parumper accommoda, & implebimus illas, non vetulæ alicuius anilibus fabulis, sed dogmate fidei & veritatis, ac docebimus te recte calculare, & annos currentes à completis discernere. Præfuit Romanorum monarchiæ Octauianus Augustus Cæsar, annis quatuor de sexaginta, cuius imperij currente anno quadragesimo secundo, prima assciptione census, Cirino tunc Siriæ præsidente, natus est Christus. In Bethlehem Iudææ oppido, qui annus hinc dictus est primus currens annorum Christi. Quod si modo de hac annorũ summa, quibus Octauianus imperio potitus est, illos quadraginta duos annos detrahas, remanebũt anni Christi completi quatuor & decem, vel currentes decem & quinque, si subtraxeris annos natiuitatem eius præcedentes quadraginta & vnum, quibus si nunc addideris an-

ris annorum Tiberij decem & octo, quo decimooctauo anno currente passus est Christus, resultant anni ætatis Christi completi triginta duo, intrante eo & iam agente triceſimum tertium. Etrasti ergo cum vetula tua, vbi ais, Christum passum anno ætatis suæ triceſimo tertio completo, & triceſimum quartum iam tribus menſibus ingreſſo. Poteras hæc rectius didiciſſe, ſi pro vetula tua conſuluiſſes illum hiſtoriarum Magiſtrum, cui quidem ſoletis vos doctorculi permultum fidei habere. Is ſiquidem vbi loquitur de Chriſti baptiſmo, fatetur Chriſtum à Ioanne Baptiſta baptizatum anno Tiberij currente decimoquinto, ac Chriſto tunc intrante annum triceſimum tredecim duntaxat diebus. Tandē ſingulis annalibus Chriſti digeſtis, concludit illum vixiſſe triginta duos annos integros, & tot menſes dieſque, quot deſuper fluxerunt à reuolutione diei natalicię ad paſſionem. His ſimili ſupputatione conſonant, Beda de temporibus, & Oroſius, & illi Chronographus Girlandus, & alij plures, tam ſancti veteres, quam recentiores Scholaſtici Doctores. His itaque triginta duobus Chriſti annis completis, ſi ſuperaddideris annos octo & ſexaginta, quorum vltimo currente aſſumptus eſt Ioannes, erunt anni centum, qui eſt annus Traiani primus. A quibus ſi rurſus ſubduxeris annos nonaginta nouem, qui ſunt anni ætatis Ioannis vſque ad eius aſſumptionem. relinquitur, Chriſtum eſſe anno vno ætate maiorem Ioanne. Quod ſi rurſus à nonaginta nouem illis annis dempſeris ſexaginta octo annos, quibus ſuperfuit Ioannes poſt paſſionem Chriſti, relinquetur ſimiliter Ioannes duntaxat vno anno minor Chriſto. Non ſecus comperies ex Euſebio in Eccleſiaſtica hiſtoria, vbi hoc cum rationibus & authoribus confirmat, atque idem in ſua Chronographia, ſi modo diligenter introſpexeris. Sed te luſcioſum & indoctum Mercurium, decepit mendoſa Pariſienſis impreſſio, vbi circa tertium Traiani annorum numerum, de Ioannis aſſumptione legiſti, illum aduſque Traiani tempora ſuperfuiſſe, tamen

non

non legitur illum ad hunc vsq; annum exstitisse. Tum vetusta, cæteraque Romana ac Veneta correcta exemplaria, circa primum Traiani annum hæc habent. Ex hoc modico Typographi errore, frigida hac coniectura vsus, asserere ausus es, Ioannem migrasse anno Christi centesimo secundo, ad quem deinceps reliquam tuam anilem ac falsam supputationem tanta magniloquentia agglutinasti. O cæcæ & obstinatę mentis homuncule, quid tandem te arbitraris effeciſſe, si modo etiam probasses Iohannem Christo vel triennio vel paulo pluris ætate minorem, quem si etiam septennio & ad decennium vsq; minorem Christo probares, nedum esse poterit beatissimæ Annæ ex tertio marito nepos.

Porro nunc restat videre qua canina facundia tandem hanc conclusionum tuarum chimeram absoluis. Sic namque exspiras.

Et hæc sunt quæ nobis dicenda videntur pro salubri trium sororum honore sustinendo quæ omni cum honore proposita sunt.

Quomodo erit honori Mariæ Cleophæ ac Salomæ, ꝙ in sanctissimæ Annæ & Deiparæ virginis vergit ignominiam? Absit hoc. Quis dicat illis sanctis fœminis honori esse, quod diabolico mendacio per te, tanquam diuæ virginis Mariæ vterinæ sorores, & beatissimæ Annæ carnales filiæ prædicantur, non secus quam olim suadente diabolo Eluidius ille hæreticus, sanctos illos Apostolos, qui Domini fratres dicebantur, pro Ioseph iusti & Mariæ virginis proprijs filijs, in vtrorumque simul ac Christi insignam infamiam collaudauit? At tu illi haud adeo absimilis es pestifer diabologus, qui hasce impias de sanctissima Anna fabulas, populos doces in sede veritatis, ac Christianam plebem, pro qua mortuus est Christus, ludificando seducis in falsas opiniones, verbum Dei offerens dæmonibus, & cum tantæ impietatis doctrinam miseris populis introducis, teipsum pium me impium vocas. Deum

testor, non tam iratus ista loquor, quam commiseratione animarum illarum, quos tu decipere conaris.

Eat nunc Christianus populus, & vos pauperum Christi alat eleemosynis, suisque impinguet patrimonijs, suisque laboribus vos saginet ociosos, qui pro diuino verbo seminatis pestilentes fabulas, innocentes ac probos viros insuper calumnia, conuitiis, ac iniuria proscinditis. Deberent vtique vobis talibus hypocritis, baculis ac lapidibus potius obturbare. Eat iterum dico Christianus populus, & execretur Turcas, quod imagines Christi & sanctorum conspurcare dicuntur, cum interim tu cucullate religionis cato, ac scholasticæ Theologiæ mercenarius Doctor cum tui similibus vitilitigatores cretensesq; præcones, Christum ipsum, eiusque matrem, ac auiam, cæteros electissimos sanctos, multo fœdius blasphemando conspurcatis quam illi Quin potius in vos concitatis animis, in quos inquam Christianæ sinceritatis conspurcatores, pietatis inuersores, notarum hæresium, contentionum, dissentionũ, schismatum authores, fasciculos, ignẽ, gladiũ conuertant, vsq; post excidiũ, quemadmodũ in triumpho Capnionis non male cecinit Huttenus.

Ite omnes, conferte struem, componite fasces,
Ferte picem, miscete faces, date sulphura ciues:
Dominici fratres morbosam exurite gentem,
Vrite qui fuerat, qui sacrum armare veneno
Edocuit Christi corpus, mortisq; medelam
Exitij causam facere. & fomenta salutis
Credita perpetua, in crudelem vertere eadem,
Num male nota cano? male nota. Sed occidit illo
Septimus Henricus gladio, mixtamq; perenni
Cum vita interitum mensis accepit eisdem
E manibus Pauline tuis. Non hoc scelus aiunt
Nostrum est, qui multis retro successimus annis.
At vester cocus ille fuit, qui miscuit artis
Condimenta noua. Semel, inquis, fecimus illud,
Berna negat, sceleriq; affert monimenta secundi.

Tem-

Tempore iam noſtro. Tum vos vſſiſſe ſopito
Vulnera leſſero, & ſanctum voluiſſe videri,
Franciſci fratres iactent ne ſcilicet vltra
Autori conceſſa ſuo hac inſignia ſoli,
Fert eadem ſimulata Deum reſponſa, iocoſq;
Mentite Maria, per voſque infecta veneno
Sacramenta palam monſtrat, ſcelerata Vigandi
Vox habita ad populum, diroque aſſerta libello.
Deinde remanſa labris, conceptam in crimine matrem
Num vetus hiſtoria eſt? Quod galla Lutetia narrat.
Vnius eſt anni, quoddam de plebe cadauer
Reſtituiſſe animas, veſtraſq; vt crederet arteis
Decepiſſe rudem populum, pœnaſq; dediſſe,
Veſtra hac ſunt, & adhuc multo his grauiora ſuperſunt.
Veſtra hac ſunt, ideo dignas ne effugite flammas.
Non venia locus eſt, non eſt locus, vrite flamma.
Vrite ſophiſtas, plenos errore cucullos
Dedecora auſuros, penis abolete ſecundis
Tot ſcelerum autores, dignos necis, vrite flamma,
Dominici fratres, morboſam exurite gentem.

Et hæc ſunt quibus tibi oſtendere oportuit quam nihili meas propoſitiones læſiſti, & quam fruſtra ex tam infirmis & futilibus argumentis, & in hanc rem inanibus auctoribus, totam hanc tuam extirpatiuam (vt falſo vocas) concluſionem deduxiſti, quam ita tandem vocari paterer ſi modo me vel in vno apice viciſſes.

Quod autem ſubiungis dicens:

Quia tamen de doctoribus à proponente allegatus nondum plane certi ſumus petimus vt proponens iſte auctoritates Euſebii & Egeſippi in originalibus oſtendat denunciantes nos paratos eſſe doctores à nobis allegatos in originalibus oſtendere.

Quod de illis doctorum meorum dictis nedum certus es, non aliunde tibi euenit, niſi quia doctores illos ante hac minime legiſti, & vt prouerbio dicitur, vix à limine

agnouisti: quorum libros etiam si vel modo tibi corã producerem, adhuc doctorum loca vbi hæc requirenda sunt, nisi alio monstrante, nescio an sciueris discernere. Itaque ex tua inscitia contra me insolescis, quod auctores illos ex suis originalib. tam capitulatim, articulatim & verbatim non citaui, quemadmodum tu & tui similes doctorculi soletis. Qui cùm vestræ ignorantiæ mutuo conscii estis, & ob morũ, vitæq; ,ac citatarum per vos scripturarum sententiæ dissimilitudinem, auctoritati vestræ diffiditis, timentes quod idcirco vobis non credatur, tanquã rustica quædam secta, vestris infantissimis compilatis, ac sordidis excerptis contenti, cum ipsi nihil scitis, quam aliorum exemplis vti, tam capitulatim, atq; articulatim, mearum Bartholistarum more in singulis verbis & interpunctionibus occupati, testimonia citatis, ac proprii ingenii miseria, huiusmodi allegationum congerie. Vos iactantes, doctrinæ nomen vobis temere arrogatis cum interim nec in sapientia vestra prodestis ecclesiæ, nec in prudentia vestra consulitis hominibus, sed in cognitione vestra Christum negligitis, & in scientia vestra iniuriamini proximo, conuertentes veritatem. Deo in mendacium, & hominibus in iniustitiã, donec reuelabitur super vos ira Dei de cœlis, tradens nos in reprobos sensus, dignos errore. Qui calumniamini veritatem, eiusque doctores semel perpetuo odio persequi proposuistis. Fecerunt hoc quondã Celsus contra Christum, Iulianus apostata contra euangelium, Diotrephes contra Ioannem Euang. Apollophanes contra Dionysium Areopagitam, Ischyras contra Athanasium, Ioannes Antiochenus contra Cyrillum Alexandrinum, Franciscus Marionis ac Guarro Britannus contra beatissimum Bernardum. Fecerunt hoc nostris tẽporibus, quidã titularis Episcopus fraterculus (cuius ineptias aliquãdo legi nomen ad prẽsens nõ occurrit) cõtra Ioannẽ Picum comitẽ Mirandulanũ, atq; Iacobus Hogstratus ordinis prædicatorum hæreticorum inquisitor Colonien. contra vtriusq; iuris eruditissimum quondã præceptorem meum

meum Petrum Rauennatem. Idemque fraterculus, cum Arnoldo Tungaro, aliisque Colonienſibus coniuratis calumniatoribus, contra integerrimum doctiſſimumque virum Ioannem Capnionem Phorcenſem, maxima & vbique terrarum vulgata, perpetuaque eorum infamia nequiſſime inſultarunt. Ipſe etiam Vigandus prædicatorum hæreſis a; ud Bernenſes initium atq; fomes. Idē ipſe prædicatorii ordinis fraterculus ac thomiſticus doctor, cōtra inſignem vtriuſq; iuris doctorem Sebaſtianū Brant. nunc Argentoracenſis ciuitatis cancellarium, & à conſiliis primarium, ſimul ac contra plæroſque alios inſignes doctores, malus male alliſit. Ipſe etiam Syluester Prieratis, licet Pontificii Romani palatii magiſter, eiuſdem prædicatorii ordinis fratricellus, doctorque thomiſticus, aduerſus pugnatiſſimum theologum Martin. Luth. Wittenbergenſem Auguſtinianum, non ſine inſcitiæ ſuæ nota inuectus eſt. At ipſe etiam Ioan. Eckius, licet vir eruditus, ac ſcholaſtice doctus contra eundem Luth. atque contra Andream Carloſt. archidiaconum, non abſque nigro calculo infæliciter pugnauit. Nec deſunt inuidi ac peſtilentes detractores, qui tecū calumnientur Eraſ. Rot. atq; Iacob. Fabrum Stapulenſem, quē Pariſienſes quidā theologiſtæ, eo quod ineptā hanc noui Teſt. traductionē, q̄ tu & tui ſimiles homunculi Sophiſtæ Hieronymo intitulatis, ipſe Faber adductis argumētis Illam Hieronymi eſſe negaſſet, hæreſeos damnare voluerunt, ſeipſos interim non ſine totius Sorbonæ ignominia, imperitiæ ac malignitatis infamia perpetuo & vbiq; denigrantes. Quid de meipſo dicā, qui in re literaria non ſum dignus vt horum calciamenti corrigiā ſoluam, attamē dū olim iunior in dola Burgūdiæ exponerē librum Ioan. Capnionis de verbo mirifico, quidam Ioan. Catelineti Franciſcanorum prouincialis offenſus vocabulo Cabalæ, cū alias me nec ipſe, nec ſuorū aliquis legentem audiſſet, nec vidiſſet vnquam, nec conferre auſus, poſſet me in aliquo redarguere, æſtuante rabie offenſus, longe abinde per centum leucas, vſque in Ganda Flan-

Flandriæ,coram Illustrissima Principe Margareta Cæsaris Maximiliani filia,totaque curia, in publicis concionibus nequissime ac perditissime calumniatus est, quæ tes illi tandem male vortit,atque vt vixit,ita paulo post mortuus est,vix nomine superstite.Scripsimus ad cum paucissima quædam,quibus cum eo expostulauimus, sed peius periturus erat, nisi iam malus male periisset,pluraq; scripturus,si quis manes eius reuocare voluisset. At nunc surrexit in me alius diabolicus frater (pene nomen elocutus eram)qui me colaphizet,& hunc hilariter excipio, confisus in spe innocentiæ meæ.quia non confundar. Scio denique morem hunc esse ab antiquo, videlicet optimos quosque & doctissimos,à deterioribus pati opprobria, vt probati manifesti fiant,& veraces agnoscantur. Postremo nunc ais.

At ne in his quæ proposuit scriptis humanum sibi captiuare velit fauorem significamus eum propterea nulla aut tenui laude dignum quoniam quæ proposuit in suo non creuerunt capite sed omnia à quodam Petri Fabri libello accepit vbi autem aliqua ex se addiderit memoratu digna nunc virum appreciabimur.

Absit à me tam impium sacrilegium,vt mihi aliorum laborum fraude, laudem & fauorem quæram. limitari bonos doctores mihi licere arbitror,furari nō est animus, ideo ego me illas meas propositiones, iuxta disceptationes Iacobi Fabri stapul. scripsisse, in ipsarum propositionum mearum principio atque fine ingenue fassus sum. Neque enim vlla ambitione commotus, nec meæ commendationis causa,sed vestris iniuriis in publicis popularibus concionibus vestris prouocatus & coactus veni ad scribendum propositiones illas,ne tanquam sacrilegus,de ipsius Iacobi Fabri ingenio doctrinaque sterilis & ingratus,optimam suam famam tacendi sibi surripere videret, si contra calumniatores suos in se innocente & absente defendendo silerem:tum etiam ne tanquam propriæ famæ prodigus indefensa causa mea ex innocente reus iudicer,

cer,quatenus meo silentio illam tueri neglexero. Sed tu vesanæ mentis caligine cæcatus nec propositionum mearum principii finisque dum hæc scriberes meministi, nec ipsius Fabri libellum vnquam vel præ foribus attente legisti,quod ex eo satis notum est,quod ais me omnia quodam Petri Fabri libello accepisse, cum tamen ego tibi auctorem illius nominatim cirauerim, Iacobum Fabrũ Stapulensem Parisiacum,quem certe ipsa Parisiaca Sorbona, cæteraque eius ciuitatis scholastica theatra non adeo ignorant vel supprimunt. Quin & tu nuper inde reuersus mercenarius doctorculus, illum etiam saltem nominetenus nouisse debeas. Nunc autem si quid tibi residuum est sani cordis,si quid adhuc cerebri habes, & christiani hominis consilium non respuis, ingredere Agonem pœnitentiæ,in sacco,cinere,& lachrymis. Insiste orationi,vigiliis,& ieiuniis fortiter inhære(grande enim scelus necessariam habet grandem satisfactionem) si quando remittatur tibi hæc blasphemia & impietas,qua contra sanctissimam Annam,tanto spurcissimorum verborum otio militasti. Cogitasti & locutus es mala, iniquitatem in excelso locutus es,posuisti in cœlum os tuum, & lingua tua pertransiit super terra. Det tibi dominus,vt meliusvideas,rectius iudices,& à proborum virorum calumniis abstineas, sed & admonerem te, si modo adsit tibi christiana pietas, eruditioque & doctrina non desit, vt huius tam impiæ opinionis tuæ caneres palinodiam, ac te ex mendaci sermone ad verum traduceres. Verum ignosce mihi si audacter te admoneo, nihil enim facere possum magis christianum,nisi hortari te,vt agas pœnitentiam, quousque Dei misericordiam impetres. Quod si ideo me tibi inimicum existimes vera salutariaque suadentem, & in dictis meis scandalizatus sis, abi retro, & qua dementia hanc tuam calumniam incepisti prosequere, modo prestantiora scribas quam hactenus. Quod si tunc acutissima tua tela ferre nequiero,tunc ego me duntaxat vtriusque iuris doctorem artium & medic. initiatum, atque humano san-

sanguine consecratum militem, & vt tu ais non theologum, tum quod ego fateor, laicum vxoratum, qui tantos theologicos solidos cibos gustare non valeo, abs te tam magno, pingui, crasso, dilatato, ac apud vulgus probatissimo theologo, victum fateri nō erubescam: Imo tunc herbam tibi dabo, & imponam super altare tuum vitulos. Tandem inuito te & diabolo agnoscetur & appræciabitur ipsa veritas & falsitas vel nullo impugnante seipsa cadet. En vidistis nunc cādidi lectores, qualis coruus quale ouum peperit. Quod si in hunc terscelestum calumniatorem quid acrius scripsi, mordaciusue inuectus sum, ignoscite, nam fecit hoc læsa humana patientia, & veritatis patrocinium: ipseque beatiss. Hierony. vir pius & iustus circa huiusmodi sibi sæpissime non temperat, quin in aduersarios acriter incandescat, insultet, inuehatur, etiam nominibus non parcens à quibus tamen ego huc vsq; abstinui: atque sic respondi, quasi nulli responderim, nullum tetigerim, nisi qui tacti sunt. Sint suiipsius accusatores, & prodant semetipsos, quod si fecerint vel rursus institerint, ac ignem gladio foderint, tunc non tam volens, quam coactus faciant vt omnia hæc soluto silentio erumpant in plurium Linguarum patentissimas voces, vt cognoscantur qui operati sunt mala, ac pro illorum iniquitate nullus patiatur innoxius. Demum ego meam iniuriam patienter feram, impietatem contra sanctissimam Annam ferre non possum: nec quisquam certe mea sententia ferre debet, qui pius Christianus esse velit.

HEN-

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ AB NETTESheym armatæ militiæ equitis Aurati & V.I.ac Medicinæ Doctoris.

TABVLA ABBREVIATA Commentariorum in artem breuem Raymundi Lullij.

ORNATISSIMO VIRO LL. DOCTORI ADOLPHO ROBOreo Agrippinensi Canonico ad Gradus Mariæ virginis, Henricus Cornelius Agrippa. S.D.

SCRIPSI olim commentaria in artem breuem Raymundi Lullii, doctor eximie, hæc tandem in tabulam quandam tanquam fasciculum, contraxi, quæ memoratu facilis, cuncta commentaria subinde animo reduceret: hanc tabulam tuæ humanitati dedicatam, pro xeniolo offerendam decreui, ratus exiguum hoc munusculum, non ex suo valore, sed ex mittentis animo sis æstimaturus. Quin & collata hac tabula, cum ipsis commentariis, videbis te pari æstimatione habitum, quo is cui ipsa nostra commẽtariola olim dedicauimus, quæ vna cum hac tabula etiam ad te mittimus, Vale.

TABV-

TABVLA ABBREVIATA COMMENTARIORVM ARTIS inuentiuæ Henrici Cornelii Agrippæ.

	B	Deus
	C	Angelus
	D	Cœlum
	E	Homo
Subiecta	F	Imaginatiua
	G	Sensitiua
	H	Vegetatiua
	I	Elementatiua
	K	Instrumentatiua

Deus	Pater Filius Spiritus sanctus Bonus	non conuertuntur
Angelus	Malus	
Cœlum	Immobile empyreũ agens per attractum Mobile agens per influxum	
Homo	Anima rationalis Corpus humanum	esse viuere habet sentire intelligere
Imaginatiuũ habens	Esse Viuere Sentire extrinsecus & intrinsecus	
Sensitiuum, habens	Esse, Viuere, Sentire extrinsecum.	

Esse

Vegetatiuum, habens — Esse, Viuere.

Elementatiuum — Simplex: habens solũ esse substãtiale. Compositum

Instrumentatiuum siue accidens, — Naturale: habens esse in alio. Morale.

Accidens naturale — Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Habitus, Situs, Tempus, Locus.

Quantitas, — Discreta / Continua, secundum Magnitudinem, Multitudinem, Diuturnitatem, Operationem.

Qualitas. — Habitus & dispositio. Naturalis potentia vel impotentia. Passio vel passibilis qualitas. Forma & circa eam constans figura. Contraria & contrarietates.

Relatio secundum — Superlationem, Suppositionem: ex natura verbi. Æquiparantiam, Applicationem: ex natura rei.

Intensa.

Actio & passio — Intrinseca — Extensa
Extrinseca — Remissa.

Tempus.
Locus — Variantur quantitate.
Situs — Intrinsecus.
Habitus

Extrinsecus

Accidens morale — Virtutes — B Bonitas, C Magnitudo, D Duratio, E Potestas, F Sapientia, G Appetitus, H Virtus, I Veritas, L Gloria
Vitia.

Predicata absoluta.

Bonitas — Permanens
Fluens

Magnitudo — Virtutis, Molis, Actionis

Duratio — Æterna, Æuiterna, Temporalis.

Potestas — Essendi & existendi — Naturalis
Agendi & patiendi — Voluntaria

Cognitio — Intellectualis — Sapientia
Rationalis — Scientia
Sensitiua — Ars
Instinctus — Fides
Natura — Opinio.

Appe-

Appetitus
- Rationalis vt voluntas
- Sensitiuus
  - Insensibilis.
  - Passions animæ: Concupiscibilis, Irascibilis.

Virtus
- Intellectualis vt sapientia, scientia, prudentia
- Mortalis vt iustitia, fortitudo, temperantia (ꝗꝗ
- Theologica vt fides, spes, charitas, gratia dona
- Animalis & sensitiua, motiua, vitalis, vegetalis
- Elementalis qua naturalis dicitur
- Cœlestis qua vocatur occulta
- Operationum & potentiarum secundum actionem & passionem.

Veritas
- Orationis secundum actum sibi vsum
- Rei secundum habitum

Gloria
- Consummationis in fine
- Quietis

Essentia

Vnitas
- Rei
  - Simplex Substantialis
  - Cõposita. Continuitatis
- Rationis Accidentalis
- Identitatis.

Perfectio
- Simplex
- secundum modum essendi
- secundum mensuram conditionis

Respectus
- B Differentia
- C Concordantia
- D Oppositio
- E Principium
- F Medium
- G Finis
- H Maioritas
- I Æqualitas
- K Minoritas.

Differentia
- Ex primis intentionibus
  - Essentialis
  - Realis
  - Accidentalis.
- Ex secundis intentionibus
  - Genere
  - Specie
  - Numero.

Per similem modum collige concordantia.

Nominis
- Significata.
  - Proprie vt aequiuoca
    - A consilio
    - A casu
    - secundum assimilationem
  - Comparatiue secundum vsum dicendi.
    - Analogiam.
    - Similitudinem.
  - translate per Oppositionem.
- Modum significandi.
  - Varias suppositiones
  - Varia accidentia grammaticalia.

plexi.

Incom-

Diuiſio. Incom-

Totum eſſentiale, integrale, accidentale in partes ſecundum eſſe & modum eſſendi.
Genus in ſpecies.
Superius in inferiora.
Genus in differentias oppoſitas vel ſubiectas.

Rei. in. *Totum ſecundum partes in tempore, modo, quantitate.*
Cauſa in effectus & econtra.
Subiectum in accidentia & econtra.
Virtus in operationes.
Subſtantia in ſuas potentias.
Abſolutum in comparata.
Per variam attributionem.

Subiectum & prædicatum,
Patientem & agentem.
Vltra patientem.

Complexi ſiue orationis. Modum ſubiecti & prædicati.
Modum actionis & paſſionis.
Secundum variam attributionem, expoſitionem & variam applicationem.

Simili modo accipe collectionem,

Vnionis collectorum
Partium in toto.
Mixtorum in mixto.
Continuorum in continuo.
Discretorum in discreto.
Materia & forma in vno supposito.
Aliquorum in vno tertio.
In medio iungenti, participanti vel diuidenti.
In termino concurrenti.

Concordantia. *Aequalium inter se.*
Proportionum inter se.
Effectuum, in causa & econtra secundum omne genus causarum.
Similitudinis & exempli
Coniunctionis & contingentia.
Cognatione & agnatione vel affinitate.
Vt forma cum subiecto.
Vt ars vel instrumentum cum subiecta materia.
Vt alicuius essentia vel de essentia eius.

Ex his

Ex his similiter quare differentias suo modo.

Contrarietas — *Mediata.* / *Immediata.*

Contradictio, secundum idem, ad idem, similiter, in eodem tempore,

Oppositio — *Priuatiua* / *Localis* / *Relatiua, vt superius de accidente relationis.*

Versatur precedens trangulus inter intellectuale & sensuale.

Per se. — *Intrinseca* — *Formalis* — *Essentiale.* / *Essentialis* / *Accidentalis.* / *Exemplaris. vel idealis.* — *Coessentiale,*

Per se. — *Intrinseca* — *Materialis* — *Obiectiua.* / *Subiectiua.* — *Propinqua* / *Remota.*

Causale — *Extrinsece.* — *Efficiens* — *Substantialis.* / *Principalis.* / *Accidentalis,* / *Instrumētalis.* — *Antecedens* — *Coniuncta*

Per accidens. — *Occasio.* / *Fortuna* / *Casus* — *Finalis* — *Vltimus* / *Subordinat,* / *Impulsiuus*

Genus.
Vniuersal.
Species.
Principium. Natura.
Tempore Mensura
Ordinale. Definitione Determinationis
Cognitione Coniunctionis
Priuatiuum. Forma
Accidẽtale siue instrumẽtale. Materia
Generati Doctrina
Corrupti Figura
Motus Augmenta Motus
Diminuti. Continentis.
Oiginale. Alterationis.
Positiuum. Localis.
Priuatiui.

Natura
Coniunctionis Situs
Loco
Mensurationis Substantiale
Accidentale.

Extrimitatum
Operationis
Instrumentale.
Adhasionis
Participationis
Comprehensionis
Medium Vnionis
Negationis secundum locum
Transitionis secundum speciem
Positiuum secundum quietem
Priuatiuum
Destructiuum
Constructiuum

Extre-

Substantialis
Accidentalis
Secundũ essentiam
Extremitatũ. *Secundum tempus* *siue ante siue post*
Secundum locum
Qualitatem
Corruptionis *Quantitatem,*
Defectionis
Esse
Desitionis *Operari* *secũndum varias circum-*
Pati *stantias.*

Perfectionis quam superius distinximus.
Naturaliter
Priuationis *Moraliter*
Artificialiter

Maioritas,
Variantur secundum genera quantitatis
Æqualitas *& magnitudinis, de quibus supra, & iste*
Triangulus versatur inter substantiam
Minoritas. *& accidens.*

FINIS.

	Diuiſiones		
	Eſſentialia		
	Subſtantialia		
	Accidentalia		*ſecundũ ſe,*
	Genera		
	Species		
	Differentias		*Reſpectiue.*
	Propria		
	Accidentia		
	Proprias paſſiones		*Cõparatiue.*
	Actus		
Multiplicãtur ſubiecta, pradicata, et reſpectus artis, etiã termini extranei per	*Operationes*		
	Paſſiones		
	Virtutes		
	Potentias	*Conſiderãdo hac omnia diuerſimode*	*Secundũ ineſſe vel non ineſſe.*
	Partes		
	Principia		
	Cauſas		
	Effectus		
	Similia		
	Conuenientia		
	Oppoſita		
	Priora		*Secundũ ſe vel aliter ſe habere.*
	Poſteriora		
	Exempla		
	Reſpectus		
	Extranea		
	Complexione varia		
	Varia pradicatione		
	Varia ſeparatione & coniunctione.		

Quæstiones

B Vtrum
C Quid
D De quo
E Quare
F Quantum
G Quale
H Quando
I Vbi
K Quomodo & cum quo

Necesse
Possibile vel impossibile
Contingens.

Vtrum

Prima intentionis
Enitas vt si est.
Secunda intentionis.

Essentiale, vt quid est in se, quid est in alio.

Quid rei

Qualitercunq; explicus.

Quid nominis

Essentialiter,
Quid personale vt quis per omnes casus. Accidentaliter.
Pars in toto & è contra.
Inferius in superiori & è contra.

QVID.

Quid

Forma quæuis in materia.
Quid contentiuũ, ut quid habet in se siue, — Potentia in virtute.
Locatum in loco.
Causa in effectu & è contra,
& huiusmodi plura.
Operatiuum — Actiue.
Passiue.
De quo — Primitiuum ut à quo
Materiale.
Conuersiue.
Effectiue.
Constitutiue.
Compositiue.
Derivatiue.
Possessiue ut cuius.
Originaliter.
Quare — Formaliter
Finaliter ut propter quid
Quantum — Positiue.
Illatiue seu consequutiue
Magnitudinis
Multitudinis, ut quot
Ordinis, ut quotus
Multiplicitatis, ut quotuplex.
Distributionis, ut quotiens.
Rei
Propositionis
Accidentis cuiusq; intensi, extensi vel remissi
Continuum
Discretum.

Essen-

Quale
- Eſſentialiter
- Coeſſentialiter
- Accidentaliter
- Conuertibiliter
- Proprie
- Appropriate.

Quomodo multiplicatur per regulas
- C
- D
- K

Vbi
- Repletiuum
- Diffinitiuum
- Occupatiuum
- Contentiuũ vt in quo
- Quarens principium motus vt vnde.
- Eſſendi.

Multiplicatur per regulas
- C
- D
- K

Quomodo
- Operandi
- Attributionis

Eſſentialiter — Primarie.
Accidentaliter — Secundarie.

Cum quo
- Inſtrumentale
- Medij vt per quid
- Conuenientie vt cui.

Quomodo & cũ quo.
- Eſt pars per modum — Differentia Proprij.
- Eſt pars & in parte per modum — Actionis Paſſionis.
- Sunt partes in toto & è cõtra & hoc — Conſtitutiue Compoſitiue. Perfectionis

Totum tranſmittit ſimilitudinem ſuam & ſuarum partium extra ſe ſecundum modum

Finis.

Multi-

Multiplicatione.
Collectione.
Similitudine.
Termini extranei inueniuntur. *Vicinitate.*
Oppositione.
Ex propriis communibusque principiis rerum.

A parte subiecti.
A parte predicati.
A parte modi aut cuiusq; horum mixtim.
Mixtio figurarum. *Terminorum artis inter se.*
Terminorum artis cum extraneis.
Terminorum extraneorum inter se.
In vna figura.
In diuersis & pluribus.

Ex natura prædicati.
Vniuoca
Communis.
Denominatiua

Secundū attributionem.
Naturalis siue necessaria.
Contingens siue accidentalis.
Remota siue impossibilis.

Simpliciter
Ex hypothesi
Genus
Species
Differentia
Proprium

Secun-

Secundū rationem predicationis.	Directa		
	Indirecta.		
	Æqualis		
	Mediata.		
	Absoluta		
	Comparatiua.		
Secundum qualitatem predicationis.	Vera	Secundum conuenientiā orationis cum re	
	Falsa	Secundum qualitatē.	Affirmati.
			Negatiua.
			Vniuersal.
		Secundum quātitatē.	Particula.
			Indefinit.
	Secundū ineſſe.	Reduplica	
		Exceptiue	
	Secundum modū terminorum.	Separatiue	
		Comparati	
		Varie exponibiles.	
	Secundū modum propoſitionis dici poteſt, vt quod de ea dici poteſt.		

Ex

	Ex genere & differentia	*Proprie proprium.*
	Ex genere proprio siue sit	*Accidens proprium,*
	Ex partibus.	
	A causa secundum quodlibet genus Causa	*Actuales*
	Per effectum & operationes	*Aptitudinales.*
	Per potentiam vel obiectum	*Potentiales.*
Diffinitio	*Per potentiam & actum*	
	Per esse & essentiam	
	Per respectum & relationem	*& è contr.*
	Ex fine rei	*C*
	Per distantiam extremorum	*D*
	Per abnegationem oppositi	*E*
	Per species reliquarum figura	*F*
	Q. ex	*G*
		H
		I
		K

	Syllogismus
	Enthymema
Argumentum vel est	*Inductio*
	Exemplum
	Argumentatio perfecta.

	Antecedens
Medium argumenti vel est	*Consequens*
	Extraneum.

Diui-

Loca essentialia ad probandum & improbandum

	Diuisione & partitione		
	Diffinitione & interpretatione.		
	Coniugatis		
	Genere		
	Specie		
	Similitudine		
	Differentibus		
	Contrariis		
Intrinseca	Coniunctis	Ante rem.	
A.	Repugnantibus	Cum re.	
	Antecedentibus & consequentibus.	Post rem.	
	Causa efficiente		
	Effectu		
	Maiori	Nomen	
	Minori	Natura	
	Paribus	Fortuna	& huiusmodi.
	Attributis persona	Studium	
	Oracula	Victus	
	Autoritates	Habitus	
	Confessata	Casus	
	Vulgi opinio	Affectus.	
	Secta		
	Pacta		
Extrinseca	Sententia	Quid nam	
Ab.	Iudicium	Cur	
	Vsus	Quib. auxilijs	
	Leges	Vbi	
	Attributis negotiorum	Quomodo	
		Quando	

	Authoritate
	Relatione
	Facilitate
	Dissimilitudine
	Consilio
	Exaggerando
	Non vulgari
	Comparatione
	Consequentia
Ad exordiendum & mouendum animos vtiles	*Demonstratione*
	Conuersione
	Vi fortunæ
	Tolerantia
	Deploratione
	Conuertentia
	Humanitate
Loci accidentales	*Commendatione*
	Vtilitate
	Confessione
	Exclamatione
Ad confutandū seruientes	*Admiratione*
	Aggressione
	Intermissione
	Promissione. Et eiusmodi
	Attenuatione
	Admonitione
	Retorsione, Illusione,
	Contemptione,
	Suspicione,

Sola

Solutio quæstionum.

Figura A.
Figura T. — *Directe*
Figura duplex
Figura multiplex
Subiecta — *Indirecte*
Regula

Applicatio q̃stionis ad inueniendũ veritatem ſolutionis conſiſtit in his:

Prima figura
Secunda figura
Tertia figura
Quarta figura
Tabula magna
Euacuatio tertiæ figuræ — *Argumentãdo per varia media & diuerſa loca.*
Multiplicatio quartæ fig.
Mixtio Principiorum & regularum
Diffinitiones principiorum
Species triangulorum
Regulæ quæſtionum
Species regularum.
Nouem ſubiecta.
Termini extranei.

Dissolutio argumentorum.

Soluendo fallacias & ostendendo falsitatem.

Verborum

Sententiarũ

Per defectum

Forma
Materia
Distinctione
Coniunctione
Comparatione
Constructione

Et huiusmodi

Ostendendo diuersitatem

Subiectorum
Principiorum
Mediorum
Causarum

Et huiusmodi.

Secundum aliter inesse
Secundum aliter referri
Falsus
Male dictus

Improbatione argumẽti & destructione loci vt quia

Negatione auctoritatis
Destructione rationis
Per potiorem aliam rationem
Per rationem & autoritatõ oppositã
Per sequelam inconuenientis
Excipiendo aliquod spirituale
Ratione differentia.
Similitudinis
Causationis
Effectionis
Respectu, Separatione, Coherentia
Contraria applicatione & huiusmodi.

Magnis
Attentos quia de rebus — Nouis Inusitatis Cohortatione fit — Ex ipsa re subiecta Non vulgari Non commune Non nimis prolixum Non superfluum
Exordium facit — Benevolos — A nostra Ab auditorum Ab aduersarii A re ipsa A contemplatione breui
Dociles — Diuisione breui
Hac omnia fiunt occulte per insinuationem.
Breuis — Nullo cursu Nullis ambagibus Sine repetitione Sine reduplicatione Solis necessariis
Narratio siue rei siue negotii Clara — Propriis & vsitatis verbis Debita accommodata pronuntiatione.
Credibilis — Verisimilis Debitis circumstantiis

Soluendo fallacias & ostendedo falsitatem. Verborum Sententiarũ

Per defectum: Forma, Materia, Distinctione, Coniunctione, Comparatione, Constructione. Et huiusmodi.

Ostendendo diuersitatem: Subiectorum, Principiorum, Mediorum, Causarum. Et huiusmodi.

Secundum aliter inesse
Secundum aliter referri
Falsus
Male dictus
Negatione auctoritatis
Destructione rationis
Per potiorem aliam rationem
Per rationem & autoritatõ oppositã
Per sequelam inconuenientis

Dissolutio argumentorum.

Improbatione argumẽti & destructione loci vt quia: Excipiendo aliquod spirituale, Ratione differentia, Similitudinis, Causationis, Effectionis, Respectu, Separatione, Coharentia, Contraria applicatione & huiusmodi.

Ar.

Magnis
Attentos quia de rebus — Nouis Inusitatis Cohortatione fit — Ex ipsa re subiecta Non vulgari Non commune Non nimis prolixum Non superfluum
Exordium facit — Benevolos — A nostra Ab auditorum Ab aduersarii A re ipsa A contemplatione breui
Dociles Diuisione breui
Hac omnia fiunt occulte per insinuationem.
Nullo cursu
Nullis ambagibus
Breuis — Sine repetitione Sine reduplicatione Solis necessariis
Narratio siue rei siue negotii Clara — Propriis & usitatis verbis Debita accommodata pronuntiatione.
Credibilis — Verisimilis Debitis circumstantiis

Diuisio siue enumeratio	*Absoluta* *Pauca* *Subdistribuenda* *Ordinata*	
Sermocinatiua	*Confirmatio*	*Plane*
Diductio		*Diuisiue*
Augumentatiua	*Confutatio*	*Per extraneum.*
Conclusio	*Potissima aliqua ratione* *Enumeratione breui* *Amplificatione ad diuersos fines.*	

Commentariorum Henrici Cornelii Agrippæ, in artem breuem Raymundi Lullii
Finis.

J. mag. alchem. & me di